

T.C
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
UYGULAMALI SOSYOLOJİ YÜKSEK LİSANS

METROPOL KENTTE PREKARYA OLGUSUNUN
GÖÇMEN KARŞITLIĞINA ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuğba KOÇAK

200009955

Danışman: Prof. Dr. Necmettin DOĞAN

İstanbul, 2022

HİZMETE ÖZEL

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Sayı : E-65836846-044-239357

9.2.2022

Konu : Etik Onayı

Sayın Tuğba Koçak

İlgi : 05.01.2022 tarihli dilekçeniz.

İlgi yazınız ile "Metropol Kentte Prekarya Olgusunun Göçmen Karşıtlığına Etkisi" isimli çalışmanın anket ve yarı yapılandırılmış görüşme sorularına Etik Kurul onayı talep edilmektedir.

Adı geçen ve ekte yer alan anket ve yarı yapılandırılmış görüşme soruları, Üniversitemiz Etik Kurulunca incelenerek etik tanım, değer ve ilkelere aykırı bir düzenleme tespit edilmediği, önerilen anket ve yarı yapılandırılmış görüşme sorularının etik kurallara uygun olduğu ve etik onayının verildiği ifade edilmiştir.

Konuya ilişkin bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Elçin AYKAÇ ALP
Rektör Yardımcısı

Ek: Etik Onaylı Anket ve Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır

Belge Doğrulama Kodu AA14FA054794696902829E7D52636

Belge Doğrulama Adresi <http://e-ticaret.ut.ac.tr>

Adres Örnekte Mah. İmraho Cad No: 882 Beyoğlu/İstanbul

Ayrıntılı Bilgi İçin Fatma KÖSE i

Telefon No: 4440413/4580-4581 Faks No: 02123207011

Yazı İşler Müdürü

E-Posta: f.kose@ticaret.ut.ac.tr İnternet Adresi: www.ticaret.ut.ac.tr

Telefon No: 4440413-4580

KEP Adresi: ticaretuniversitesi@kept

Özet

Neoliberal politikaların güçlenmesiyle yaygınlaşan esnek çalışma biçimi, metropol kentte rekabeti artırmakta, bireyin kendisine ve içinde yaşadığı topluma yabancılaşmasına sebep olmaktadır. Geçici ve güvencesiz işlerde çalışanlar, yaşamlarına devam edebilmek için güvencesizlik sarmalında daha fazla çalışmakta ve belirsizlik içinde ellerindeki korumaya çabalamaktadır. Bu da dalgalanan ekonomik koşullar içinde göçmenleri suçlamaya itmektedir. Gittikçe yaygınlaşan güvencesiz çalışma biçimi ve beraberinde getirdiği yeni yaşam tarzı, toplumun ötekisini oluşturan yabancılara yönelik nefret söylemini artırmaktadır.

Suriyeli göçünün 11.yılında ülkemizde kayıtlı Suriyeli sayısı 4 milyona yaklaşmıştır. Suriyelileri “geçici misafir” olarak konumlandıran Türkiye, iç ve dış politikalarında “kalıcı” bir çözüm üretememiştir. Metropolde yaşam şartlarını karşılamamanın, gün geçtikçe zorlaşmasıyla göçmenlere yönelik öfke derinleşmektedir. Bu öfke göçmenlere “çifte yükümlülük” olarak geri dönmektedir. Göçmenler hem emek piyasasında güvencesiz koşullarda çalışmakta hem de yerli işçiler tarafından işlerinin ellerinden alınmasıyla suçlanmaktadır. Bununla birlikte kent yaşamının niteliği de değişmekte ve gündelik akışı üretim süreçlerindeki bu değişimler belirlemektedir. Bu tez çalışması; geçici ve güvencesiz koşullarında çalışan Türkiye vatandaşı bireylerin göçmenlere yönelik tutumunu tespit etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel sorunsalı “*Prekaryal emeğin göçmen karşıtlığına etkisi nedir?*” şeklindedir. Karma araştırma deseninde yürütülen ve alan çalışması Fatih ilçesinde gerçekleştirilen araştırmada, yerli işçilerden anket ve hem işçi hem de işverenlerden mülakat yoluyla elde edilen veriler karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde temel hatlarıyla göç olgusuna, göçe yönelik düzenlemelere ve göç teorilerine yer verilmiştir. İkinci bölümde çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturan prekarya olgusu, prekeryal çalışma biçimi, emek piyasasının prekaryalaşması, güvencesiz istihdam, kayıt dışı çalışma konularına yer verilmiş ve neoliberalizm politikaları tarihsel perspektifte ele alınıp, nasıl bir değişime yol açtığı incelenmiştir. Üçüncü bölümde metropol kent olarak İstanbul’un konumu, kent dinamikleri ve küresel şehirlere dair bilgiler yer almaktadır. Dördüncü bölümde araştırmanın metodolojisine dair bilgilere yer verilmiştir. Beşinci bölümde araştırma sahasında toplanan nicel ve nitel verilerin analizi yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Prekarya, Güvencesizlik, Emek piyasasında prekaryalaşma, Bölünmüş emek piyasası, Göçmen karşıtlığı, Metropolde yaşam

EFFECT OF PRECARIOUS PHENOMENON ON ANTI-IMMIGRATION IN THE METROPOLITAN CITY

ABSTRACT

The flexible working style which has become widespread with the strengthening of neoliberal policies, increases competition in the metropolitan city. It causes the individual to become alienated to himself/herself and the society he/she lives in. People who work in temporary and insecure jobs work more in the spiral of insecurity for continue to their lives and make an effort for protect what they have in uncertainty. In this economic conditions, native population charge/blame immigrants. The increasingly widespread precarious employment and the new lifestyle brings increase the hate speech towards foreigners, who constitute the other of the society. In the 11th year of Syrian migration, the number of registered Syrians in our country has approached 4 million. Turkey identified the Syrians as "temporary guests", despite that Turkey has not been able to produce a "permanent" solution in its domestic and foreign policies. As living conditions in the metropolis become more difficult day by day, anger increasing towards immigrants. This anger returns to the immigrants as a "double obligation". Immigrants who work in precarious conditions, who are accused of being sacked by local workers. In addition that, the quality of urban life is also changing and these changes determine production processes in the daily flow . The purpose of this study determine the attitudes of Turkish citizens who working in the temporary and precarious conditions towards immigrants. The main problem of the research is "What is the effect of precarious labor on anti-immigration?" The research was carried out in Fatih district and it was prepared using mixed research method. In the first part of the study has various topics such as the phenomenon of immigration, regulations for immigration and theories of immigration are given with its basic lines. In the second part, the concepts of precariat, precariat work, precariatization of the labor market, precarious employment, informal work, which constitute the conceptual framework of the study, are discussed, and the policies of neoliberalism are discussed in a historical perspective and how it changes. In the third part, there is information about the location of Istanbul as a metropolitan city, urban dynamics and global cities. In the fourth part, information about the methodology of the research is given. The fifth chapter includes the analysis of quantitative and qualitative data collected in the research area.

Keywords: Precariat, Precarity, Precariatization in the labor market, Split labor market, Anti-immigration, Life in the Metropolis

ÖNSÖZ

Göçmenlere yönelik tutum konusunu, prekaryal emekle birlikte inceleme fikri Suriyelilere yönelik artan şiddet haberleri, geçici-güvencesiz çalışma biçiminin küresel salgınından sonra daha da yaygınlaşacağı ve ilerleyen dönemde iyileştirilmesi yönünde taleplerinin sıkça gündeme geleceği düşüncesiyle meydana geldi. Bu tez çalışması emek piyasasındaki güvencesiz işlerde çalışan yerlilerin, Suriyelilere yönelik algılarını ve çalışma biçiminin göçmenlere yönelik tutumda ne derece etkili olduğunu tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Tezin ortaya çıkmasında emeği geçen birçok isim oldu. Öğrencilerine her zaman nezaketle yaklaşan çok değerli danışman hocam Prof. Dr. Necmettin Doğan'a ders dönemimdeki düşünsel gelişimime katkıları ve tez dönemimin en zor günlerinde göstermiş olduğu incelik için minnettarım. Tezin başlangıcından itibaren tüm sorularımı hoşgörüyle yanıtlayıp, zamanını cömertçe paylaşan çok kıymetli hocam Prof. Dr. Yunus Kaya'ya her şartta ve her koşulda desteğini hissettirdiği için teşekkürlerimi sunar, minnettar olduğumu belirtmek isterim.

Araştırma konum hakkındaki fikirlerimin kavramsal açıdan gelişmesine katkı sağlayan Dr. Öğr. Üyesi İrfan Özet'e teşekkürlerimi sunarım. Gerek bilgi birikimini gerekse ilgi ve alakasını benden hiçbir zaman esirgemeyen Uzm. Sosyolog Mehmet Şeref Aslan'a arkadaşlığı ve akademik katkıları için çok teşekkür ederim. Akademik hayatımın en başından beri çalışmalarımı destekleyen ve aynı süreci birlikte yaşamaktan mutluluk duyduğum Uzm. Kl. Psk. Zeynep Karzaoğlu Şimşek'e dostluğu ve desteği için minnettarım. Saha çalışmamın tüm aşamalarında sabırla bana destek olan arkadaşım Güneş Zümra İlgörmüş'e teşekkürlerimi sunarım. Ders ve tez dönemimde, okul dışındaki sorumluluklarımı üstlenerek bana zaman kazandıran kardeşim Betül Koçak'a ve hem karşılaştığı tüm engelleri tek başına aşarak motivasyonuma kaynaklık ettiği hem de tez yazım sürecindeki manevi desteği için annem Ayşe Nezahat Koçak'a minnettarım.

Son olarak saha çalışmamı gerçekleştirdiğim Fatih'te, soğuk kış günlerinde çayını, kahvesini, sandalyesini benimle paylaşan işçilere, esnaflara katkıları ve misafirperverlikleri için şükranlarımı sunarım.

Tuğba KOÇAK

İstanbul, 2022

İÇİNDEKİLER

Özet.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
TABLOLAR LİSTESİ.....	xiii
GRAFİKLER VE ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xviii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÖÇ OLGUSU.....	5
1.1. Göç	5
1.1.1 Göç Kavramları.....	6
1.1.1.1 Gönüllü Göç	6
1.1.1.2 Zorunlu Göç (Forced Displacement).....	7
1.1.1.3. Düzenli Göç (Orderly Migration).....	7
1.1.1.4. Düzensiz Göç (Irregular Migration).....	7
1.1.1.5 Göçmen (Migrant)	7
1.1.1.6 Sığınmacı (Asylum Seeker).....	8
1.1.1.7 Mülteci (Refugee).....	8
1.1.1.8 Şartlı Mülteci (Conditional Refugee)	9
1.1.1.9. Geçici Koruma Statüsündeki Kişiler	10
1.1.1.10. Vatansız (Stateless Person).....	10
1.1.1.11. Hedef Ülke.....	10
1.1.1.12 Kaynak Ülke	10
1.1.1.13. Transit Ülke	11
1.2. Göçe Yönelik Düzenlemeler	11
1.2.1 1934 Tarihli ve 2510 Sayılı İskân Kanunu.....	11
1.2.2 1951 Cenevre Sözleşmesi.....	11

1.2.3 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve 2014 Tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği.....	12
1.2.4 Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik.....	13
1.3. Göç Teorileri	14
1.3.1. Ravenstein’ın Göç Kanunları	14
1.3.2. İtme ve Çekme Teorisi	15
1.3.3. Petersen’ın Göç Tipleri.....	17
1.3.4. İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Teorisi.....	18
1.3.5. Tehdit Teorisi	21
1.3.6. Temas Teorisi	25
1.4. Küreselleşme ve Göç İlişkisi.....	29
1.5. Göçmen Politikaları.....	31
1.5.1. Asimilasyon (Assimilation).....	31
1.5.2. Ulus Devlet ve Entegrasyon (İntegration)	32
1.5.3. Çokkültürlülük (Multiculturalism)	34
1.5.4. Ulusötesi Topluluklar	38
1.6. Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılara İlişkin Temel Bilgiler	39
1.7. Göçmen Karşıtlığı	41
1.7.1. Irkçılık (Racism).....	41
1.7.2. Türkiye’de Yabancı Düşmanlığı	42

İKİNCİ BÖLÜM

2. EMEK PİYASASINDA PREKARYALAŞMA	48
2.1. Türkiye’nin Küreselleşme Süreci ve Neoliberalizm Politikaları	48
2.2. Prekarya Olgusu	53
2.2.1. Prekarya Kavramının Tanımı ve Gelişmesi	53
2.2.2. Küreselleşme ve Prekeryalaşma İlişkisi	55
2.2.3. Parçalı Bir Sınıf: Prekarya.....	57

2.2.4. Göçün Prekaryalaşmaya Etkisi.....	64
2.2.5. Güvencesiz İstihdam ve Güvencesiz Çalışma.....	66
2.2.6. Kayıt Dışı Ekonomi ve Kayıt dışı İstihdam	72
2.3. Küreselleşmenin Emek Piyasasına Etkisi	79
2.4. Göçmenlerin Emek Piyasasına Etkileri.....	81
2.4.1. Suriyeli Sığınmacıların Emek Piyasasındaki Rolü.....	84

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BİR GÖÇ KENTİ OLARAK İSTANBUL.....	91
3.1. İstanbul'un Kent Kimliği Kazanması.....	91
3.2. İstanbul'un Önemi ve Suriçi'nin Konumu	93
3.3. Kentlilik ve Mekâna Aidiyet	94
3.4. Küresel Şehirler	96
3.5. Küresel Bir Kent olarak İstanbul.....	101
3.6. İstanbul'daki Göçmen Varlığı	104

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAŞTIRMANIN METEDOLOJİSİ.....	111
4.1. Yöntem ve Veri	111
4.1.1. Karma Araştırma Deseni	111
4.1.2. Veri.....	114
4.1.3. Fatih İlçesinin Seçilme Nedeni.....	114
4.1.4. Araştırmanın Kısıtlılıkları	115

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. BULGULAR.....	116
5.1. Nicel Verilerin Analizi	116
5.1.1. Sosyo-Demografik Sorular	116
5.1.2. Çoktan Seçmeli Sorular	116

5.1.3. Likert Sorular.....	117
5.2. Verilerin Çözümlemesi	117
5.2.1. Ölçeklerin Geçerlilik Ve Güvenirlik Analizleri	117
5.2.2. Önermelere İlişkin Faktör Analizi.....	118
5.2.3. Açıklanan Toplam Varyans Analizi (Total Variance Explained)	120
5.3. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Yönelik Bulgular	121
5.3.1. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımları	121
5.3.2. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımları.....	121
5.3.3. Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımları.....	122
5.3.4. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları	122
5.3.5. Katılımcıların Son Bir Yıl İçindeki Çalışma Durumuna Göre Dağılımları	123
5.3.6. Katılımcıların Sosyal Güvence Durumlarına Göre Dağılımları	124
5.3.7. Katılımcıların Hane Ortalama Aylık Gelir Dağılımları.....	124
5.3.8. Katılımcıların Çalışma Şekillerine Göre Dağılımları.....	125
5.3.9. Katılımcıların Ücretlendirme Şekillerine Göre Dağılımları.....	125
5.3.10. Katılımcıların Ait Hissettikleri Toplumsal Sınıfa İlişkin Dağılımlar.....	126
5.3.11. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Kendilerini Ait Hissettikleri Toplumsal Tabakaya İlişkin Kikare Testi	127
5.4. Metropol Yaşamına İlişkin Sosyo-Demografik Özellikler	127
5.4.1. Katılımcıların On Beş Yaşına Kadar Bulundukları Çevreye İlişkin Dağılım ..	127
5.4.2. İstanbul’da Doğmayan Katılımcıların Geldikleri Yere İlişkin Dağılım.....	128
5.4.3. Katılımcıların Fatih İlçesinde Oturma Süresine İlişkin Dağılım.....	128
5.5. Çalışma Hayatına İlişkin Bulgular	129
5.5.1. Katılımcıların Çalışan Olarak Sahip Oldukları Sosyal Haklara İlişkin Dağılımlar	129
5.5.2. Katılımcıların Gelir Harcamalarına Göre Dağılımlar.....	130
5.5.3. Katılımcıların Seçme Durumunda Tercih Edecekleri İşe Yönelik Dağılımlar	130

5.5.4. Katılımcıların Geçici-Güvencesiz Çalışmanın Sebepleri	131
5.5.5. Katılımcılar İçin Çalışmanın Anlamı	131
5.5.6. Katılımcıların Ekonomik Alanda Güvende Hissetmelerine İlişkin Dağılım....	133
5.5.7. Katılımcıların İşten Çıkarılma Endişesine Yönelik Dağılım.....	134
5.5.8. Katılımcıların İş Değiştirme Sıklığına İlişkin Dağılım	135
5.5.9. Kayıtsız Göçmen Çalıştırmanın Engellenmesine İlişkin Dağılım.....	136
5.5.10. Prekaryal Çalışmanın Aileye Etkisine İlişkin Dağılım	136
5.5.11. Katılımcıların Geçici Güvencesiz Çalışma Biçiminin İyileştirilmesine Yönelik Tutumlarına İlişkin Dağılım	138
5.5.12. Katılımcıların Sendika Faaliyetlerine Yaklaşım Biçimine İlişkin Dağılım ...	139
5.5.13. Geçici Güvencesiz Çalışmanın Sorumlularına İlişkin Dağılım.....	139
5.5.14. Geçici Güvencesiz Çalışmanın Bireylerde Bıraktığı Etkiye İlişkin Dağılım .	140
6.1. Suriyelilere Yönelik Tutum.....	142
6.1.1. Verilerin Normallik Testi	142
6.1.2. Katılımcıların İstanbul’da Yaşamaktan Duyulan Memnuniyete İlişkin Dağılım	143
6.1.3. Katılımcıların Fatih İlçesinde Meydana Gelen Değişime Yönelik Tutumlarının Dağılımı	143
6.1.4. Katılımcıların İstanbul’da Yaşayan Suriyeli Sayısına İlişkin Yanıtlarının Dağılımı	145
6.1.5. Fatihteki Suriyeli Varlığının Prekaryal Çalışma Biçiminin Etkisine İlişkin Dağılım	145
6.1.6. Çalışma Şeklinin, Suriyelilerin İstanbul’da Yaşam Şartlarını Zorlaştırdığı Düşüncesinin Etkisine Yönelik Basit Doğrusal Regresyon Analizi.....	149
6.1.7. Suriyelilerin Topluma Etkisine Yönelik Tutumda Ücretlendirme Şeklinin Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi	151
6.1.8. Ücretlendirme Şeklinin, Suriyelilerin Yerli İşçinin Emeline Ortak Olduğu Düşüncesinin Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi	151
6.1.9. Ücretlendirme Şeklinin, Suriyelilerin Daha Ucuza Çalıştıkları İçin Türkiye	

Vatandaş Olan İşçilerin, İşini Elinden Almaktadır Düşüncesinin Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi.....	152
6.1.10. Çalışma Şeklinin, Mahallemde ve Diğer Kamusal Mekânlarda Arapça Konuşulmasından Rahatsızlık Duyuyorum Düşüncesine Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi.....	154
6.1.11. Ücretlendirme Şeklinin, Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum Düşüncesinin Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi	155
6.1.12. Çalışma Şeklinin, Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum Düşüncesine Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi	156
6.1.13. Ücretlendirme Şeklinin, Fatih İlçesinin Araplaştığını Düşünmeye Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi	157
6.1.14. Ücretlendirme Şeklinin, Suriyelilerin Gelmesiyle Fatih İlçesinin Güvensiz Hale Geldiğini Düşünmeye Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi.....	158
6.1.15. Katılımcıların Bireysel Özelliklerinin Suriyelilerin Topluma Etkisine Yönelik Tutumlarına Göre Karşılaştırılması.....	159
6.1.16. Katılımcıların Bireysel Özelliklerinin Suriyelilerin İş Piyasasındaki Varlıklarına İlişkin Tutumlarına Göre Karşılaştırılması	162
6.1.17. Güvencesiz Çalışma ve Suriyelilere Yönelik Tutum Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	166
6.1.18. Çalışma Koşulları Sebebiyle Güvencesiz Hissetmeleri ile Suriyelilerin İstanbul'da Yaşam Şartlarını Zorlaştırmasına Yönelik Tutum Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	167
6.1.19. Fatih'te İlçesinde Yaşanan Değişim ile Kamusal Mekânlarda Arapça Konuşulmasından Duyulan Rahatsızlık Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	168
7.1. Nitel Verilerin Analizi.....	171
7.1.1. Verilerin Toplanması.....	172
7.1.2. Katılımcılar.....	173
7.2. Metropol Yaşamına İlişkin Bulgular	173
7.2.1. Metropolde Yaşamının Avantajları	173
7.2.2. Metropolde Yaşamının Anlamı	174

7.2.3. Suriyeli Sığınmacıların Fatih İlçesine Etkisi	175
7.2.4. Suriyelilerin Fatih İlçesinin Güvenliğine Etkisi	177
7.2.5. Fatih İlçesinin Kimliğindeki Değişime İlişkin Tutum.....	179
7.2.6. Kamusal Mekanlardaki Arapça Tabelalara İlişkin Tutum	181
7.3. Suriyelilerin Topluma Etkisi	182
7.3.1. Göçmenlerle Birlikte Yaşamaya İlişkin Tutum.....	183
7.3.2. Göçmenlere Yönelik Öfke ve Şiddete İlişkin Tutum	185
7.4. Göçmenlerin İş Piyasasındaki Varlığı.....	187
7.4.1. Göçmenlerin İş Piyasasındaki Varlığına İlişkin Tutum	187
7.4.2. Suriyelilere Çalışma İzni Verilmesine İlişkin Tutum.....	188
7.4.3. Suriyelilerin Kayıt Dışı Çalışmalarına İlişkin Tutum	190
7.4.4. Suriyelilerin Yerli İşçinin Emeline Etkisine.....	191
7.4.5. Suriyelilerin Çalışma ve Yaşam Şartlarına İlişkin Tutum.....	193
7.4.6. Suriyelilerle Aynı İşyerinde Çalışmaya İlişkin Tutum.....	194
7.4.7. Suriyelilerle Yerli İşçilerin Çalışma Koşullarının Karşılaştırılması	195
7.4.8. Suriyeli İşçilerin İş Piyasasındaki Varlıklarına İlişkin Tutum	196
7.4.9. Kayıtsız Göçmen Çalıştırmanın Engelleme.....	198
7.4.10. Geçici Güvencesiz Çalışma Biçiminin İyileştirilmesi.....	200
7.4.11. Geçici Güvencesiz İşlerde Çalışmanın Sorumlusu.....	201
SONUÇ.....	203
KAYNAKÇA.....	214
EKLER.....	230

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. 2003 – 2020 Yılları Kayıt Dışı İstihdam Oranları	77
Tablo 2. 2020 Yılı Suriyelilerin İstanbul'un İlçelerine Dağılımı	105
Tablo 3. Cronbach's Alpha Katsayıları	118
Tablo 4. KMO ve Bartlett's Testi	118
Tablo 5. Communalities Tablosu	119
Tablo 6. Açıklanan Toplam Varyans Analizi	120
Tablo 7. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı	121
Tablo 8. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımları	121
Tablo 9. Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımları	122
Tablo 10. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları	122
Tablo 11. Katılımcıların Son Bir Yıl İçindeki Çalışma Durumu	123
Tablo 12. Katılımcıların Sosyal Güvence Durumlarına Göre Dağılımları	124
Tablo 13. Katılımcıların Hane Ortalama Aylık Gelir Dağılımları	124
Tablo 14. Katılımcıların Çalışma Şekillerine Göre Dağılımları	125
Tablo 15. Katılımcıların Ücretlendirme Şekillerine Göre Dağılımları	125
Tablo 16. Katılımcıların Ait Hissettikleri Toplumsal Sınıfa İlişkin Dağılımlar	126
Tablo 17. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Kendilerini Ait Hissettikleri Toplumsal Tabakaya İlişkin Kikare Testi	127
Tablo 18. Katılımcıların İstanbul'da Doğma Dağılımları	127
Tablo 19. Katılımcıların On Beş Yaşına Kadar Bulundukları Çevreye İlişkin Dağılım	128
Tablo 20. İstanbul'da Doğmayan Katılımcıların Geldikleri Yere İlişkin Dağılım	128
Tablo 21. Katılımcıların Fatih İlçesinde Oturma Süresine İlişkin Dağılım	129
Tablo 22. Katılımcıların Çalışan Olarak Sahip Oldukları Sosyal Haklara İlişkin Dağılımlar	129
Tablo 23. Katılımcıların Gelir Harcamalarına Göre Dağılımlar	130
Tablo 24. Katılımcıların Seçme Durumunda Tercih Edecekleri İşe Yönelik Dağılımlar	130
Tablo 25. Geçici-Güvencesiz Çalışmanın Sebepleri	131
Tablo 26. Katılımcılar İçin Çalışmanın Anlamı Çapraz Tablo Analizi	132
Tablo 27. Katılımcıların Ekonomik Alanda Güvende Hissetmelerine İlişkin Dağılım	133
Tablo 28. Katılımcıların İşten Çıkarılma Endişesine Yönelik Dağılım	134
Tablo 29. Katılımcıların İş Değiştirme Sıklığına İlişkin Dağılım	135
Tablo 30. Katılımcıların Kayıtsız Göçmen Çalıştırmanın Engellenmesine İlişkin Dağılım	136
Tablo 31. Prekaryal Çalışmanın Aileye Etkisine İlişkin Dağılım	137

Tablo 32. Katılımcıların Geçici Güvencesiz Çalışma Biçiminin İyileştirilmesine Yönelik Tutumlarına İlişkin Dağılım.....	138
Tablo 33. Katılımcıların Sendika Faaliyetlerine Yaklaşım Biçimine İlişkin Dağılım	139
Tablo 34. Geçici Güvencesiz Çalışmanın Sorumlularına İlişkin Dağılım	140
Tablo 35. Geçici Güvencesiz Çalışmanın Bireylerde Bıraktığı Etkiye İlişkin Dağılım	141
Tablo 36. Verilerin Normallik Testi.....	142
Tablo 37. Katılımcıların İstanbul’da Yaşamaktan Duyulan Memnuniyete İlişkin Dağılım ..	143
Tablo 38. Katılımcıların Fatih İlçesinde Meydana Gelen Değişime Yönelik Tutumlarının Dağılımı.....	143
Tablo 39. Fatih İlçesinde Yaşanan Değişime İlişkin Katılımcı Görüşlerinin Normallik Testi	144
Tablo 40. Fatih İlçesinde Yaşanan Değişime İlişkin Spearman Testi.....	144
Tablo 41. Katılımcıların İstanbul’da Yaşayan Suriyeli Sayısına İlişkin Yanıtlarının Dağılımı	145
Tablo 42. Fatihteki Suriyeli Varlığının Prekaryal Çalışma Biçiminin Etkisine İlişkin Dağılım	145
Tablo 43. Çalışma Şeklinin Suriyelilere Yönelik Tutumda Etkisi.....	147
Tablo 44. Suriyelilerin İstanbul’da Yaşam Şartlarını Zorlaştırdığı Düşüncesinin Etkisine Yönelik Basit Doğrusal Regresyon Analizi	150
Tablo 45. Suriyelilerin Topluma Etkisine Yönelik Tutumda Ücretlendirme Şeklinin Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi	151
Tablo 46. Ücretlendirme Şeklinin, Suriyelilerin Yerli İşçinin Emeğine Ortak Olduğu Düşüncesinin Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi	152
Tablo 47. Ücretlendirme Şeklinin, Suriyelilerin Daha Ucuza Çalıştıkları İçin Türkiye Vatandaşı Olan İşçilerin, İşini Elinden Almaktadır Düşüncesinin Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi	153
Tablo 48. Çalışma Şeklinin, Mahalleimde ve Diğer Kamusal Mekânlarda Arapça Konuşulmasından Rahatsızlık Duyuyorum Düşüncesine Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi	154
Tablo 49. Ücretlendirme Şeklinin, Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum Düşüncesinin Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi	155
Tablo 50. Çalışma Şeklinin, Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum Düşüncesine Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi	156

Tablo 51. Ücretlendirme Şeklinin, Fatih İlçesinin Araplaştığını Düşünmeye Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi	157
Tablo 52. Ücretlendirme Şeklinin, Suriyelilerin Gelmesiyle Fatih İlçesinin Güvensiz Hale Geldiğini Düşünmeye Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi.....	158
Tablo 53. Katılımcıların Bireysel Özelliklerinin Suriyelilerin Topluma Etkisine Yönelik Tutumlarına Göre Karşılaştırılması.....	159
Tablo 54. Suriyelilerin Topluma Etkisinin Ücretlendirme Değişkeninin Gruplar Arası Farklılıkları.....	160
Tablo 55. Suriyelilerin Topluma Etkisine İlişkin Tutumun, Sosyal Güvence Durumu İle İncelenmesi.....	160
Tablo 56. Katılımcıların Sigortalı Olma Durumlarının Karşılaştırmalı Analizi	160
Tablo 57. Katılımcıların Son Bir Yıl İçindeki Çalışma Durumları İle Suriyelilerin Topluma Etkisine Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması	161
Tablo 58. Katılımcıların Çalışma Şekli İle Suriyelilerin Topluma Etkisine Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması	161
Tablo 59. Suriyelilerin Topluma Etkisinde Çalışma Şekli Değişkeninin Gruplar Arası Farklılıkları.....	161
Tablo 60. Katılımcıların Bireysel Özelliklerinin Suriyelilerin İş Piyasasındaki Varlıklarına İlişkin Tutumlarına Göre Karşılaştırılması	162
Tablo 61. Suriyeliler Daha Ucuza Çalıştıkları İçin Türkiye Vatandaşı İşçilerin İşini Elinden Almaktadır Düşüncesi İle Ücretlendirme Değişkeninin Gruplar Arası Analizi	162
Tablo 62. Çalışma Şeklinin Suriyeliler Daha Ucuza Çalıştıkları İçin Türkiye Vatandaşı İşçilerin İşini Elinden Almaktadır Düşüncesine Etkisi	162
Tablo 63. Çalışma Şekli Değişkeninin Gruplar Arası Karşılaştırılması	163
Tablo 64. Katılımcıların Sosyal Güvence Durumunun Suriyeliler Daha Ucuza Çalıştıkları İçin Türkiye Vatandaşı İşçilerin İşini Elinden Almaktadır Düşüncesine Etkisi.....	163
Tablo 65. Katılımcıların Sosyal Güvence Durumunun Gruplar Arası Karşılaştırılması	163
Tablo 66. Katılımcıların Son Bir Yıl İçindeki Çalışma Durumunun Suriyeliler Daha Ucuza Çalıştıkları İçin Türkiye Vatandaşı İşçilerin İşini Elinden Almaktadır Düşüncesine Etkisi..	164
Tablo 67. Katılımcıların Ücretlendirme Şeklinin Suriyeliler Yerli İşçinin Emegine Ortak Oluyor Düşüncesine Etkisi.....	164
Tablo 68. Katılımcıların Ücretlendirme Şeklinin Gruplar Arası Karşılaştırılması	164
Tablo 69. Katılımcıların Çalışma Şeklinin Suriyeliler Yerli İşçinin Emegine Ortak Oluyor Düşüncesine Etkisi	165

Tablo 70. Katılımcıların Çalışma Şeklinin Gruplar Arası Karşılaştırılması	165
Tablo 71. Katılımcıların Sosyal Güvence Durumunun Suriyeliler Yerli İşçinin Emeğine Ortak Oluyor Düşüncesine Etkisi.....	165
Tablo 72. Gruplar Arası Karşılaştırılması. Katılımcıların Sosyal Güvence Durumunun	166
Tablo 73. Katılımcıların Son Bir Yıl İçindeki Çalışma Durumunun Suriyeliler Yerli İşçinin Emeğine Ortak Oluyor Düşüncesine Etkisi	166
Tablo 74. Çalışılan Kurumda Güvende Hissetme ile Suriyelilere Tutum İlişkisine Yönelik Korelasyon Katsayıları.....	167
Tablo 75. Çalışma Koşulları Sebebiyle Güvencesiz Hissetme ile Suriyelilerin İstanbul’da Yaşam Şartlarını Zorlaştırmasına Yönelik Korelasyon Katsayıları.....	167
Tablo 76. Fatih’te İlçesinde Yaşanan Değişim ile Kamusal Mekânlarda Arapça Konuşulmasından Duyulan Rahatsızlık Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Katsayıları	168
Tablo 77. İşten Çıkarılma Korkusu ile Suriyelilere Yönelik Tutum Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Katsayıları	169
Tablo 78. İşten Çıkarılma Korkusu İle Suriyelilerin Daha Ucuza Çalıştıkları İçin Türkiye Vatandaşı İşçilerin İşini Elinden Almaktadır Düşüncesine Yönelik Korelasyon Katsayıları	169
Tablo 79. İşten Çıkarılma Korkusu İle Suriyeliler Yerli İşçinin Emeğine Ortak Oluyor Düşüncesine Yönelik Korelasyon Katsayıları.....	170
Tablo 80. İşten Çıkarılma Korkusu İle Suriyelilerle Birlikte Yaşamak İstemiyorum Düşüncesine Yönelik Korelasyon Katsayıları.....	170

GRAFİKLER VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Lee'nin Göç Modeli: Kaynak ve Varış Faktörleri ile Göçte Araya Giren Engeller ...	16
Şekil 2. Bütünleşik Tehdit Teorisi Modeli	23
Grafik 3. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler.....	39
Şekil 4. Prekarya Seti	58
Şekil 5. Yıllara Göre İstanbul'da İşsiz Sayısı	87

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: Uluslararası Metal İşçileri Federasyonu
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
OAÜ	: Afrika Birliği Örgütü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SPSS	: Statistic Packets For Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı)
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

20. yüzyılın sonlarına doğru başlayan küreselleşmeyle birlikte yoksulluk, ucuz emek ve eşitsizlik olguları küresel boyutta bir sorun teşkil etmektedir. Küreselleşme ve neoliberal ekonomi politikalarının ardından ucuz iş gücü ile esnek çalışma biçimi yaygınlaşmıştır. Neoliberal ekonomi politikalarının güçlendiği bu süreçte piyasanın hâkimiyeti, esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaşmaya başlaması, sendikaların zayıflaması, sosyal haklara zarar vermesi ve emekçi çalışanlara karşı gelişen durumlar küreselleşmenin tartışılmasına neden olmuştur. Uluslararası rekabetin artması ve işgücü piyasasının bağımlı hale gelmesi, işgücünü arzını esnekleştirmiş, ücret ve çalışma biçimlerini olumsuz etkilemiştir. Küreselleşme gelişmiş ülkelerdeki çalışanlarla “ucuz emek” olarak tanımlanan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki çalışanlar arasında rekabet oluşturarak “uluslararası dayanışmayı” azaltmıştır (Gündoğan, 2007, s.19-22).

Latince kökenli olan Prekarya (Précarité) kavramı literatürde “Tanrı’ya dua etmek” anlamına gelmektedir. Hayatı belirsiz ve güvencesiz olan bireyin dua edeceği düşüncesini taşımaktadır. Fransız sosyolojisinde ise prekarya yoksullukla ilişkilendirilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Prekarya kavramının genişlemesine katkı sağlayan Guy Standing prekarya’yı parçalı bir konuma sahip olan, geleneksel anlamda mesleki ve sınıf konumları ile örtüşmeyen kapitalizmin yeni bir kültürü olarak tanımlar. Güvencesiz emek içinde konumlanan emek noktasında bir zümreye ait olamayan, mesleki yetenek ve beceriye sahip olsa da mesleki anlamda bir künyeye sahip olamayan ve işe dayalı bir kimlik edinemediği için öfkeli olan bireylerin prekaryaya olgusuna dâhil olduğunu ifade edilmektedir. Geçici ve güvencesiz işlerde çalışmanın, sosyal ve kültürel anlamda getirdiği olumsuzluklar bireyin toplumdan yabancılaşmasına neden olmaktadır. Standing prekaryayı toplumsal açıdan yoksulluğun, yalnızlaştırılmanın, dışlanmanın, ötekileştirilmenin, sömürülmenin yeni boyutunu oluşturduğu ifade eder (Standing, 2014). Türkiye’de her üç kişiden biri kayıt dışı çalışmaktadır. Kayıt dışı istihdamın büyümesindeki en önemli faktörler işçi üzerinden devlete ödenen sigorta primidir. Güvencesizlik sarmalında çalışanlar, işini kaybetme korkusu nedeniyle daha fazla çalışma, kötü çalışma şartlarına katlanma, herhangi bir hak talebinde bulunamama, daha ucuza çalışma gibi nedenlerle iş yaşamında kronik sorunlarla karşılaşmakta ve bu sıkıntılar toplumsal yaşama etki etmektedir. İşsizlik başta olmak üzere çalışmada ortaya çıkan her türlü belirsiz, geçici, güvencesiz istihdam anlayışı, çalışan bireyleri olumsuz yönde etkilemektedir.

Özellikle depresyon, öfke kontrolüyle ilgili sıkıntılar, yalnızlaşma, yabancılaşma, toplumsal anlamda yoksulluk, dışlanma problemleriyle karşılaşmaktadır. Bu bağlamda geçici-güvencesiz çalışanlar, yaşamlarına devam edebilmek için güvencesizlik sarmalında daha fazla çalışmakta ve elindeki korumaya çabalamaktadır. Bu öfke ve refahtan pay alamama durumu, yaşam şartlarının gittikçe zorlaştığı metropol kentte bir ötekiyi suçlamaya ve yaşanan ekonomik sorunlara sebep göstermeye itmektedir. Son on yılda Ortadoğu ülkelerinde yaşanan göç dalgası, yoğunluklu olarak Arap Baharı olarak adlandırılan dönüşüm sürecin izlerini taşımaktadır. Arap ülkelerinde başlayan iç savaşın diğer ülkelerde de zincirleme yaşanmasıyla tüm dünyada etkisini gösteren bir göç dalgası başlatmıştır. Uzun yıllar Avrupa'ya giden göçmenler için transit ülke konumunda olan Türkiye, 2010 yılında başlayan Suriye iç savaşı ile göç alan bir ülke konumuna gelmiştir. İç savaş sebebiyle Suriyelilerin Türkiye'ye sığınmasından 11.yılının ardından Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacı sayısı 4 milyona yaklaşmıştır. Suriyelilerin "geçici statüsü" ile Türkiye yaşamaları hem gelecek adına kalıcı bir politika üretilmemesine hem de sosyal, kültürel, ekonomik anlamda yeni problemlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Aralık 2021 itibariyle Türkiye'de kayıtlı olan göçmen sayısı 3 milyon 734 bin 874 kişi olarak açıklanmıştır. Suriyelilerin yanı sıra 330 bin başka uyrukta insan Türkiye'de yaşamaktadır. Suriyeli mültecilerin %98'3'ü kentlerde ikamet etmektedir. Bir metropol kent olarak İstanbul'da ise resmi rakamlara göre 533 bin 737 Suriyeli yaşamaktadır. 16 milyon 384 bin 264 olan İstanbul nüfusunun %3.56'sını göçmenler oluşturmaktadır. İstanbul, Türkiye'de en çok Suriyelinin (534.223) yaşadığı şehirdir (GİGM, 2022).

Zorunluluktan kaynaklanan gruplaşmalar, mekânların gruplaşmalarını güçlendirmekte ve göçmen olarak bireylerin tekrar toplumsal yapının içine girmesini kolaylaştırmaktadır. Göçmenlerin mekânsal kümelenmeleri kendilerine bir avantaj sağlamaktadır. Kentin, şehrin dinamikleri içinde göçmen kendine yer edinmeye çalışmaktadır. Yer bulduktan sonra da bu yeri iyileştirmenin mümkün olabileceğinin bilinciyle; bağlantılar sayesinde, göçmenin fırsatları (dinamiği ve bilgi birikimi) diğer bir ifadeyle kültürel sermayesi ile şehirde yoğun ilişki alanında gerçekleşmektedir. Göçmenler sosyal sermayeyle en alt kademedен iş gücüne katılım sağlasa da dahi, mekânın verdiği imkânlarla bağlı olduğu için merkezi konumdaki bağlantılarıyla etkileşimle girerek kendine yeni alanlarda fırsatlar oluşturabilmektedir. Suriyeli sığınmacılarda İstanbul'un kentsel yapısında kendilerine bir yer edinmişlerdir. Türkiye'ye sığınmalarının ardından "geçici koruma statüsünde" olmaları nedeniyle, önleyici birkaç kanun dışında Suriyeliler emek piyasasındaki varlıklarını sürdürmektedir. Emek piyasasında göçmenler işveren açısından bir avantaj olarak görülmektedir.

Vatandaşlığın sunduğu haklara sahip olmayan göçmenler farklı iş bölümlerinde çalışmaktadır. Gittikleri ülkenin vatandaşlarının yapamayacakları, beden gücü gerektiren işleri, ucuz iş gücüyle, sosyal sigorta olmaksızın karşılamaktadırlar. Maliyet açısından işverenler için kayıt dışı çalışan Suriyelilerin emeği daha ucuzdur. Bir şekilde hayatta kalmak zorunda oldukları için emeklerinin karşılığını hesaplamadan ya da bilincinde olsalar dahi geçimlerini sağlama zorunluluklarının olması sebebiyle emek piyasasına kayıt dışı kontenjanından dâhil olmaktadır. Bu yüzden işverenlerin her zaman önceliği konumunda olmuşlardır. “Ucuz işgücü” olarak tanımlanan Suriyeli sığınmacılar insani olmayan uzun çalışma saatlerinde çalışarak güvencesiz bir yaşam idame ettirmekle birlikte, işveren tarafından emeğinin sömürülmesi nedeniyle yerliler tarafından bir tercih nedeni olmakla suçlanmaktadır.

Bu çalışma geçici-güvencesiz çalışma biçimi ifade eden prekarya olgusunun göçmen karşıtlığına etkisini incelemeye çalışmaktadır. Geçici-güvencesiz çalışma biçimini ifade eden prekarya olgusu, çalışmanın temel sorunsalı olarak “Prekarya olgusunun göçmen karşıtlığına etkisi” şeklinde ortaya konmuştur. Çalışmanın temel araştırma sorusu “Metropol kentte prekarya olgusunun göçmen karşıtlığına etkileri nelerdir?” olarak kurgulanmıştır. Araştırma sorusu nicel ve nitel yöntemlerle elde edilen saha araştırmasının verilerine dayanarak analiz edilmiştir. Tez çalışmasında kullanılan veriler (Aralık 2020–Mart 2021) tarihleri arasında Fatih ilçesinde gerçekleşen saha araştırmasında elde edilmiştir. Fatih ilçesi merkezi konumu ve yabancı turistlerin sirkülasyon mekânı olması sebebiyle Suriyelilerin (80.920) kümülatif olarak yaşadığı bir bölgedir. İstanbul ilinin tamamını temsil eden bir örnekleme çalışmanın zaman ve maliyet açısından mümkün olmaması sebebiyle en çok Suriyeli nüfusunu barındıran ikinci ilçe olması ve bölgenin kozmopolit bir yapıya sahip olması nedeniyle araştırma Fatih ilçesinde gerçekleşmiştir.

Çalışmanın literatüre katkısı çok yönlü olmuştur. İlk olarak dağınık bir yapıda prekaryal emeğin çalışma hayatında bireylerde bıraktığı izlere odaklanmıştır. İkinci olarak prekaryal emeğin göçmenlere yönelik tutumunu incelemiştir. Prekaryal emek farklı bileşenlere sahip olduğu için Suriyelilerin emek piyasasındaki varlıkları ve çalışma hayatlarına ilişkin yapılmış ilk çalışma değildir. Ancak prekarya olgusunu toplumsal konum bağlamında bireylerde bıraktığı etki ve hem kent yaşamı hem de çalışma hayatıyla birlikte ele alan ilk çalışmadır. Birinci bölümde temel hatlarıyla göç olgusu üzerine literatür taramasında elde edilen bilgiler yer almaktadır.

Bu bölümde göç ve göçmen çeşitleri, tarihsel perspektiften Türkiye'nin göçe yönelik düzenlemeleri ve göç teorileri üzerine tanımlar ve yaklaşımlar ele alınmıştır. Bununla birlikte Suriyeli sığınmacılara ilişkin olarak temel bilgilere yer verilmiştir.

İkinci bölümde çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturan emek piyasasındaki prekaryalaşma sürecine ait bölümler yer almaktadır. Bu bölümde küreselleşme, neoliberalizm politikaları, prekaryanın tanımı ve genişlemesi, küreselleşme ile prekaryalaşma ilişkisi, neoliberalizm politikalarının etkilerine, güvencesiz istihdam ve kayıt dışı çalışma olgusuna detaylı bir şekilde tanımlara, tarihsel süreçlere ve yaklaşımlara yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde bir metropol kent olarak İstanbul'un konumuna ilişkin başlıklara yer almaktadır. İstanbul'un kent statüsü, İstanbul'un göç tarihi, küresel şehirler ve bir küresel şehir olarak İstanbul'un küresel ekonomideki statüsüne dair tanım ve yaklaşımlara dair içerikler yer almaktadır.

Dördüncü bölümde alan araştırmasına dair bilgilere yer verilmiştir. Bu bölümde karma araştırma deseninde yürütülen çalışmanın yöntemine ilişkin tanım ve yaklaşımlar yer verilerek, İstanbul ili ile Fatih ilçesinin seçilme nedenleri ve araştırmasının kısıtlılıklarına dair içerikler sunulmuştur.

Beşinci bölümde ise alan çalışmanın yapıldığı Fatih ilçesinde geçici-güvencesiz çalışan yerli işçilerinden toplanan nicel veriler ve geçici-güvencesiz yerli işçiler ile işletme sahibi bireyler ile yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizine yer verilmiştir. Veriler analiz edilirken araştırma sorusuna uygun bir şekilde başlıklara ayrılmıştır. İki ana başlık halinde nicel ve nitel analizlere ayrı ayrı yer verilmiştir. Nicel analiz bölümünde katılımcıların sosyo-demografik özellikleri, metropol yaşamına ilişkin sosyo-demografik özellikleri, çalışma hayatına ilişkin bulgular ve Suriyelilere yönelik tutum olmak üzere beş ana başlık olarak sunulmuştur. Geçici-güvencesiz çalışma biçiminin sosyal ve kültürel alanda etkileri, çalışmanın anlamı ve Suriyeli sığınmacılara yönelik tutuma ilişkin bulgular yer almaktadır. Prekaryal (saatlik, günlük, haftalık, aylık, geçici tam zamanlı) çalışma biçimi ile Suriyeli sığınmacılara yönelik tutum arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik Anova, korelasyon ve regresyon analizlerine yer verilmiştir. Nitel verilerin analizi ise katılımcıların demografik bilgileri, metropol yaşamına ilişkin bulgular, Suriyelilerin topluma etkisi, Göçmenlerin iş piyasasındaki varlığı olmak üzere dört ana başlıkta toplanmıştır. Sonuç bölümünde sahada toplanan verilerin analizinden hareketle elde edilen bulgular ve bu bulguların ışığında değerlendirme yazılmış ve önerilere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÖÇ OLGUSU

“Biz ve “onlara” bölünmüş bir dünyada yaşamaya meyyaliz”

(Bauman, 2016, s.66).

1.1. Göç

Göç, insanlık tarihinden beri devam eden bir olgudur. Tarih boyunca insanlar barınma, beslenme ya da doğa koşulları sebebiyle bir yerden başka bir yere göç etmişlerdir. Temel anlamıyla göç, bir bireyin ya da bir topluluğun bulunduğu yerin sınırlarını geçerek veya devlet içinden başka bir yere gitmesidir. Meydana gelme sebebi ne olursa olsun göç bir nüfus hareketidir (IOM, 2013, s.35). Göç yeryüzündeki tüm canlıların hayatlarına devam etmek için mecburiyet taşıyan mekânsal bir değişimdir (Yalçın, 2004, s. 1). En yalın tanımıyla göç insanların farklı sebeplerden ötürü bulundukları yerden bir başka yere gitmesidir (Erder, 1986, s.9).

Göç fiziksel olarak yeni bir mekânda bulunmanın yanı sıra sosyal ve kültürel boyutta da bireyin veya grubun hayatını değiştirmektedir. Bununla birlikte göç gönüllü ya da zorunlu yapılması fark etmeksizin insanların, içinde doğup büyüdüğü terk ederek “yabancı” olarak nitelendirileceği bir yerde yaşam inşa ettiği zorlu bir süreçtir (Adıgüzel, 2016, s.3). Tarih boyunca insanlar savaş, terör, çatışma, yoksulluk gibi sebeplerden ötürü göç etmişlerdir. Göç coğrafi yakınlığa ve uzaklığa göre, işgücüne ihtiyaç duyulan ülkelere yönelik gerçekleşmektedir. Ancak göçü tetikleyen büyük faktörden biri gelişmemiş ülkelerde hâkim olan fakirliktir. Toplumlardaki büyük demografik değişimler göçle gerçekleşmiştir. Başta ekonomik, demografik, kültürel, siyasi olmak üzere yaşamın tüm alanlarına etki eden göç olgusu birçok farklı disiplinin ortak çalışma alanı olmuştur. Bireyin ya da topluluğun yaptığı mekânsal değişimin göç sayılabilmesi için Birleşmiş Milletler (BM), coğrafi değişimin bir yıl ve üzerinde bir süreyi içermesini, belirli uzunlukta bir yol kat edilmesini ve sınırları aşmasını şart koşmaktadır (Kurtuluş, 1999, s.10). Türkiye’den Batı ülkelerine yapılan iş göçü sebebiyle uluslararası göç literatüründe “göç veren” bir ülke konumunda olmuştur.

Son yıllarda göç sirkülasyonu Türkiye’yi hem “göç alan ülke” hem de başka ülkelere göçün gerçekleşmesi üzere bir “geçiş ülkesi” konumuna gelmiştir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014, s.3). Değişen sosyo-ekonomik koşullara göre hedef ülke ve transit ülke zaman içinde değişikliğe uğramaktadır. Avrupa Birliği gibi bir yapının serbest dolaşım ilkesiyle sınırları kaldırması Yunanistan ve İtalya gibi birbirine yakın iki ülkeyi transit ülke konumundan hedef ülke konumu haline getirmiştir. Türkiye ise bu süreçte transit ülke konumuna gelmiştir (Sayın, 2010, s.142). Türkiye 1960’lar da göç veren bir ülke konumundayken 1990’ yıllardan itibaren göç alan bir ülkeye dönüşmüştür. Nüfus çeşitlenmiş, çoğalmış ve bu çeşitlenmenin getirdiği sorunlar sosyal ve kentsel sorunlar olarak geri dönmüştür.

Cumhuriyet yıllarında ulus devleti inşa edebilmek için çevre ülkelerden Türk kökenli kişileri göçmen olarak kabul etmiş ve göç hareketleri bu esasa bağlı kalarak gerçekleşmiştir. Bu yeni durumda Türkiye, çoğunluğu komşu ülkelerden olmak üzere, göç güzergâhındaki diğer ülkelerden gelen “sığınmacı, mülteci, transit göçmen, kaçak işçi” gibi farklı grupların göç hareketini içermektedir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014, s.222-223). İnsanlar bireysel ya da topluluk halinde mecburiyet veya tercihleri doğrultusunda yaşadıkları bölgeden ayrılıp bir başka bölgeye yerleşmeleri ve yeni toplumsal sonuçlar ortaya çıkaracak şekilde göç etmektedirler. Göç yalnızca insanın yaşadığı yeri mekânsal olarak değiştirmesi değil, toplumsal yapının tüm faktörlerini değiştiren bir gerçekliktir (Adıgüzel, 2016, s.1).

1.1.1 Göç Kavramları

Göç hareketlerinin “denetimli-denetimsiz” ve “gönüllü-zorunlu” olarak kategori edilmesi modern dünyaya ait bir tasniflemedir. “Modern öncesi” zamanlarda “zorunlu göç” ve göç hareketleri doğal felaketler, savaş, fetih, kıtlık” gibi sebeplerden ötürü meydana gelmekteydi. Göçmen kategorileri içinde yer alan “mülteci ve sığınmacı” kavramları günümüz dünyasının toplumsal kabullerini içermektedir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014, s.79-80).

1.1.1.1 Gönüllü Göç

Gönüllü göç “Fayda ve maliyet” analizi yapılarak bireyin kendi rızasıyla bulunduğu yerden ayrılması gönüllü göçü ifade etmektedir (Şen, 2020, s.54). Yaşam kalitesini artırmak, daha iyi bir hayata duyulan özlem ve tek kurtuluş yolunun sınırları aşmak olduğuna duyulan inanç insanları göçe itmektir.

1.1.1.2 Zorunlu Göç (Forced Displacement)

Zorunlu göç: çatışmadan kaynaklı şiddet hallerinden ya da doğal afetlerden kaynaklanan bir felaketten kaçarak, güvenliğini sağlamak isteyen bireylerin rızası dışında yaptığı göç hareketidir (Toksöz, 2006, s.23). Zorunlu göçün bir diğer çeşidi hava ve su kirliliği, çölleşme, su baskını gibi çevresel faktörlerden meydana gelen değişiklikler ve deprem, sel, toprak kayması gibi doğal felaketler, sanayide meydana gelen kazalar, radyoaktivite gibi insani felaketlerin yerinden ettiği bireylerden oluşan “çevresel mültecilerdir”. Zorunlu göç küresel politikada önemli bir etken haline dönüşmüştür (Castles ve Miller, 2008, s.146). Suriyeli sığınmacılar zorunlu göç ya da ülkesinde yerinden edilmiş kişiler kapsamında değerlendirilmektedir.

1.1.1.3. Düzenli Göç (Orderly Migration)

En yalın ifadeyle düzenli göç: yasalara dayanarak yapılan göç türüdür. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) düzenli göçü kişinin yaşadığı ülkeden, seyahat etmek ya da yaşamak istediği ülkeye kanun ve yönetmeliğe uygun olarak gitmeleri olarak tanımlamaktadır (IOM, 2013, s.26). 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre düzenli göç: yabancıların Türkiye’ye giriş yapması, kalmasını ve çıkış yapmasını ifade etmektedir (Şen, 2020, s.49).

1.1.1.4. Düzensiz Göç (Irregular Migration)

Düzensiz göç: kişinin düzensiz bir biçimde ya da yasal olmayan yollar ve araçlar kullanarak başka bir yere yerleşme üzere gitmesidir. Düzensiz göç kavramı “insan ticaretini” de kapsamaktadır (Toksöz, 2006, s.110). IOM’e göre düzensiz göç kavramında “genel anlamda kabul görmüş” bir tanım yoktur. Gönderen veya kabul eden ülkelerin düzenleyici kuralları dışında gerçekleşir. Kaynak ülke açısından değerlendirildiğinde kişinin pasaport ya da seyahat evrakları olmadan ülke sınırlarını geçmesi için idari şartları yerine getirmemesi durumunda bir düzensizliğin olduğu söylenebilir. Yine hedef ülke açısından istenilen belgelere sahip olmadan ülkeye giriş yapmak, o ülkede çalışmak ya da kalmak olarak değerlendirilmektedir (IOM, 2013, S.26).

1.1.1.5 Göçmen (Migrant)

Göçmen: yaşam kalitesini artırma amacıyla ülkesinden bir başka ülkeye giden kişiye verilen isimdir.

Göçmen: kendi iradesi ve kişisel sebeplerden dolayı ülkesinden ayrılan ve başka bir ülkeye giden kişi olarak tanımlanmaktadır (Toksöz, 2006, s.23). Göçmen: yaşam kalitesini artırma amacıyla ülkesinden bir başka ülkeye giden kişiye verilen isimdir. Göçmen: kendi iradesi ve kişisel sebeplerden dolayı ülkesinden ayrılan ve başka bir ülkeye giden kişi olarak tanımlanmaktadır (Toksöz, 2006, s.23). Sığınmacılardan farklı olarak göçmenler geldikleri ülkenin korunmasından faydalanmaya devam ederler. Bu sebeple devletler göçmenlere yönelik temel insan haklarından doğan bir yükümlülük taşımamaktadırlar (Steinbock, 1998. Akt. Ergüven ve Özturanlı, 2013, s.14).

1.1.1.6 Sığınmacı (Asylum Seeker)

IOM sığınmacıyı şöyle tanımlar: Kendini korumak amacıyla ülkesinin sınırları dışında güvenliğini sağlamaya çalışan ve hem ulusal hem de uluslararası belgeler kapsamında mültecilik başvurusunun neticelenmesini bekleyen kişidir. Bulundukları ülkede kendilerine güvenlik gerekçesiyle kalmaları için izin verilmemesi durumunda ülkeden ayrılmak zorundadırlar (IOM, 2013, s. 74). Sığınmacılar statülerinin belirlenmesi ya da karara bağlanması için uzun süre belirsizlik içinde yaşarlar. Bazı ülkeler sığınmacıların çalışmasına izin vermemekte ve devletin verdiği sosyal yardımlarla yaşamlarına devam etmektedirler. Bununla birlikte sığınma başvurularının yüzde 90'ı geri çevrilmektedir. Fakat kendi ülkelerine giriş izinleri olmadığı için ülkelerine geri gönderilmezler (Castles ve Miller, 2008, s.145).

1.1.1.7 Mülteci (Refugee)

“Savaşların ya da despotizmlerin canavarlığından veya açlık ve beklentisiz bir varoluş yüzünden kaçan mülteciler modern zamanların başlarından bu yana diğer halkların kapılarını çalıyor” (Bauman, 2016, s.14).

1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci; “ırkı, dini, tabiiyeti, bir toplumsal gruba mensubiyeti ya da siyasi fikirlerinden dolayı yüzünden kötülüğe, işkenceye uğrayacağından dolayı korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin sınırları dışında olan ve bulunduğu ülkenin himayesinden faydalanamayan ve yaşadıklarından/korkularından ötürü ülkesine dönemeyen ve dönmek istemeyen kişidir” (Resmî Gazete, 1961).¹

¹ (1967 Protokolü ile değişik Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi, madde 1, kısım (A)).

1951 Mülteci Sözleşmesi mülteci tanımına ek olarak “1969 Afrika Birliği Örgütü (OAU) Sözleşmesi mülteciyi vatandaşı olduğu ülkenin bir kısmına ya da tamamına dışarıdan saldırı, işgal, yabancının egemenliğini ilan etmesi ya da kamu düzenini önemli ölçüde bozan hadiseler sebebiyle ülkesinden ayrılmak zorunda kalan kişiler” olarak tanımlamaktadır.

Benzer şekilde 1984 Cartagena Bildirisi de mültecileri: “genel şiddet, dışarıdan saldırı, iç çatışma, insan haklarının ihlali ya da kamu düzeninin önemli ölçüde bozan ve bu sebeplerinden ötürü yaşamlarının, güvenliklerinin, özgürlüklerinin tehdit altında olmasından ötürü” ülkesini terk eden kişileri içine aldığını ifade eder. Uluslararası boyutta “evrensel” bir göçmen tanımı bulunmamakla birlikte göçmen kavramı zorlama ve dışarıdan baskı olmaksızın kişinin bilinçli tercihiyle ve kişisel elverişlilik sebebiyle göç etmesi şeklinde anlaşılmıştır. Bundan ötürü bu tanım ekonomik, koşullarını iyileştirmek, kişisel ve ailelerine yönelik beklentilerini büyütme amacıyla bulundukları ülkeden başka bir ülkeye giden kişiler için kabul edilmiştir. BM göçmeni gönüllü-gönülsüz, düzenli-düzensiz, sebepleri ve yolları ayırt etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla kalmakta olan kişi olarak tanımlar. Ancak “turist ve iş adamı statüsündeki” kimseler ya da seyahat edenler bu tanım kapsamında göçmen olarak değerlendirilmemektedir (IOM, 2013, s.37-65). Mülteci ve sığınmacı kavramları incelendiğinde; devlet taraf olduğu anlaşmalar sebebiyle “özel statü ve koruma hakkı” temin edilen kişilere “mülteci”, korunma isteğiyle devlete sığınan ancak korunma hakkından faydalanamayan kişiler için “sığınmacı” kavramı kullanıldığı görülmektedir (Ergüven ve Özturanlı, 2013, s.14).

1.1.1.8 Şartlı Mülteci (Conditional Refugee)

Şartlı mülteci; “Avrupa ülkeleri dışında” gerçekleşen olaylar nedeniyle ırkı, dini, tabiiyeti, bir toplumsal gruba mensubiyeti ya da siyasi fikirlerinden dolayı yüzünden zulme, uğramaktan korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin sınırları dışında olan, bulunduğu ülkenin himayesinden faydalanamayan ve yaşadıklarından/korkularından ötürü ülkesine dönemeyen ya da dönmek istemeyen, vatani olmayan kişiye statüsünü kararlaştırma işlemi sonrasında verilen statüyü tanımlar”. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir. 1951 Cenevre Sözleşmesi 1.maddesindeki mekân olarak öngörülen seçme hakkını kullanmış ve “Coğrafi Kısıtlama” ile kabul etmiştir.

Bu tanıma göre şartlı mülteci; Avrupa ülkeleri dışında gerçekleşen olaylar nedeniyle üçüncü ülkeye sığınmak üzere Türkiye’den uluslararası koruma talebinde bulunan kişidir”.²

1.1.1.9. Geçici Koruma Statüsündeki Kişiler

Geçici Koruma sığınmacı ve mültecilere korunaklı bir alan sağlamak ve insan haklarını korumayı amaçlamaktadır (Çiçekli, 2009, s.117). “Geçici Koruma” devletlerin topluluk halinde gelen bireylere statü elde etmelerini beklemeden belirli hakları vermeyi amaçlayan çözümsel bir yoldur. Mart 2011 tarihinde Suriye’de meydana gelen iç çatışmalardan ötürü oluşan kaos ortamında milyonlarca vatandaşı ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. Suriyeliler krizin büyümesiyle Türkiye’ye yığınlar halinde göç etmeye başlamıştır (Adıgüzel, 2016, s.89).

1.1.1.10. Vatansız (Stateless Person)

Vatansız kişi hiçbir ülkeye kabul edilmeyen kişidir. Bundan ötürü vatansız kişi: vatandaşlığın sağladığı imkânlardan, faydalardan, devletin korumasından ve vatandaşı olduğu ülkede sahip olunan doğal ikamet hakkından yoksundur (Koç vd., 2016, s.69). 2013 tarihli 6459 Sayılı kanunda vatansız “Hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan ve yabancı sayılan kişi” olarak tanımlanmıştır (6458, YUKK/3).

1.1.1.11. Hedef Ülke

Gönüllü ya da zorunlu olarak göç eden bireyin/topluluğun varacağı ülke hedef ülke olarak tanımlanmaktadır (Adıgüzel, 2016, s.7).

1.1.1.12 Kaynak Ülke

Göç eden kişi için göç güzergâhı gönüllü ya da zorunlu olarak göç eden bireyin/grubun geldiği ülkeyi ifade etmektedir (Adıgüzel, 2016, s.7). IOM’e göre göçmenin ayrıldığı, düzenli ya da düzensiz gerçekleşen göç akınının yaşandığı ülkedir (IOM, 2013, s.63).

² Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2021). Şartlı Mülteci <https://www.goc.gov.tr/sartli-multeci> (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2021)

1.1.1.13. Transit Ülke

Göçmenin hedef ülkeye gitmeye çalışan yol güzergâhında ya da bir müddet kalacağı ülke transit (geçiş) ülkesidir (Adıgüzel, 2016, s.7).

1.2. Göçe Yönelik Düzenlemeler

1950’li yıllara kadar Türkiye iç ve dış göçü kayıt altına almamıştır (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014, s.157). Erken dönem cumhuriyet yıllarından itibaren devlet, Türk kimliğine dayalı göçmen kabul etmiştir. 1926 tarihli 885 sayılı İskân Kanunu da bu göç politikası esas alınarak düzenlenmiştir. 1920’li yıllardan itibaren 1930’ların sonlarına kadar göç ve iskân politikaları nüfusun dağılımında belirleyici olmuştur (İnan, 2016, s.17).

1.2.1 1934 Tarihli ve 2510 Sayılı İskân Kanunu

1934 yılında yürürlüğe giren 2510 sayılı İskân Kanunu ulusu temsil edecek, Türk kimliğine vurgu yapmaktadır (İnan, 2016, s.18). Bu bağlamda İskân Kanunu 3.madde de yer alan “Türkiye’ye yerleşmek amacıyla yurt dışarıdan gelmek isteyen Türk soyundan meskûn veya göçebe fertler ve aşiretler ve Türk medeniyetine bağlı kişilerin” kabul edileceğine, bu kimselere muhacir deneceği ve mecburiyet sonucu Türkiye’de geçici oturmak üzere sığınanlara mülteci deneceğini” hükmü önem taşımaktadır. Söz konusu kanunun 4.maddesinde ise muhacir olarak kabul edilmeyecek kişiler “Türk kültürüne bağlı olmayanlar, ülke dışına gönderilmiş olanlar, casuslar ve Türk kökenli olmayan göçebeler olarak belirtilmiştir (Resmî Gazete, 1934). Cumhuriyet yıllarında devletin göçmen politikasının “Türk kökenli ve Türk kültüründen olma” koşulu taşıdığı görülmektedir. İskân kanununa göre, gelen göçmenlerin zorunlu ya da tercih sonucu gelmelerine bakmaksızın “Türk Kültürüne” bağlı olduklarını ispatlamak durumundadır (İçduygu, Erder, Gençkaya, 2014, s.143). 1923 yılından itibaren 1960’lı yıllara kadar devlet politikaları çerçevesinde, Türkiye’ye gelen göçmenlere “barınma ve iş” temin edilmiştir (İnan, 2016, s.20).

1.2.2 1951 Cenevre Sözleşmesi

Çalışmak yalnızca bir mecburiyet ya da tercih değil, insanın sahip olduğu temel haklardan biri olması “sosyal hakların” genişlemesine katkı sağlamıştır (Dönmez Kara, 2016, s.154).

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin (İHEB) 23.maddesinde her insanın çalışma, özgürce işini seçme, uygun işlerde çalışma ve işsizlikten korunma hakkını sahip olduğu açıklamaktadır.³ BM'nin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesini 1961 yılında imzalayan Türkiye, yalnızca “1951 yılından önce Avrupa’da gerçekleşen olaylarda zarar gören ve korunmayı talep eden” kişileri mülteci statüsünde kabul edeceğini açıklamıştır. Uluslararası alanda getirdiği sınırlamalarla eleştiri konusu olan Türkiye 1967 yılında Mültecilerin Statüsünü Belirleyen Protokolü imzalayarak zaman sınırlamasını kaldırmıştır (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014, s.158). 1951 Cenevre Sözleşmesinin üçüncü bölümünde “ücretli meslekler” başlığında göçmenlerin çalışma hakkıyla ilgili düzenlenmeler ele alınmıştır. 17.madde de ele alınan göçmenlerin ücretli işlerde çalışması, 18.madde de “ücretsiz meslekler” kapsamında düzenlenen bölümde ise mültecilere meslek sahibi olmak, şirket kurmak, 19.madde de ise “serbest mesleklerini” yapabilmeleri konusunda düzenlemeler getirmiştir.

Sözleşmenin 17.maddesinde bulunduğu ülkede üç sene ikamet eden, ikamet ettiği ülkenin vatandaşı bir kişi ile evli olan ve ikamet ettiği ülkede vatandaşı olan çocuklarının olan göçmenlerin bu şartlara tabii olmadıklarını belirtmiştir. 19.madde de devletin resmî kurumlarınca kabul edilen diplomalarla mesleklerini icra edebileceklerini ve “kanun ve anayasa” kapsamında yapabileceklerine dair vurgu yapılmıştır (Cenevre Sözleşmesi, 1951; Dönmez Kara, 2016, s.155).

1.2.3 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve 2014 Tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği

6458 sayılı kanunda Türkiye’ye göç eden mülteciler ve geçici koruma altında olan bireylere yönelik düzenlemelere de yer verilmiştir. 2011 yılından itibaren Türkiye’ye gelen ve işgücünde kayıt dışı olarak istihdam edilen Suriyelilere ilişkin yeni düzenlenmeler getirilmiştir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile BM’nin sığınma koşullarına uyum sağlayarak Türkiye’deki Suriyelilerin varlığa yasal bir zemin sağlanmıştır. (Adıgüzel, 2016, s.14-15). 6458 sayılı YUKK’un 91.maddesinde belirtilen geçici koruma kapsamı; “ülkesinden ayrılmaya zorlanan, ayrılmış olduğu ülkeye geri dönemeyen acil ve geçici korunma talebiyle topluluk halinde sınırlara giren” yabancılar olarak açıklanmıştır. Bu bağlamda geçici koruma statüsüyle ülkeye alınacak kişilerin değerlendirmeye alınabilmesi,

³ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/Insan-Haklari-Beyannamesi-1.pdf>

Türkiye’deki hak ve sorumlulukları ile ilgili hususları düzenlemek amacıyla 2014 yılında “Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY)” yürürlüğe girmiştir. GKY’nin üçüncü bölümünde yer verilen Geçici Korumanın Kapsamında koruma sağlanacak yabancılar ele alınmıştır. Yönetmeliğin 7.maddesine göre geçici koruma: ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, vatanına geri dönemeyen, güvenliği sebebiyle koruma amaçlı olarak ülke sınırlarını geçen ve “Uluslararası Koruma Statüsü” belirlenmemiş olan yabancı bireylere uygulanmaktadır.⁴

1.2.4 Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik

Ocak 2016 tarihinde geçici koruma sağlanan göçmenlere yönelik yönetmenlik çıkarılmış ve Suriyeli sığınmacıların çalışma şartları ve işgücüne ulaşımının sağlanması amaçlanmıştır. Bununla birlikte kayıt dışı çalışmaktan kurtarılmaları ve Türkiye’de bulunmakta olan Suriyeli sığınmacıların kayıt altına alınmaları amaçlanmıştır (Dönmez Kara, 2015, s.153). Bu kanun Türkiye’ye girişleri, çıkışları ve talep eden yabancılara ilişkin “güvenlik” çerçevesinde uygulamaya yönelik usul ve esasları kapsamaktadır (Adıgüzel, 2016, s.14). Çalışma izinlerini kapsayan 5.maddede Suriyeli sığınmacıların mevsimlik tarım ve hayvancılık işlerinde çalışmaları çalışma izni kapsamında değerlendirilmiştir. Kayıtlı olduğu il valiliğine çalışma izni muafiyeti başvurusu yapan sığınmacılar mevsimlik işlerde çalışabilecektir. Sığınmacıların haklarını korumaya yönelik olan ve ücret hakkındaki düzenlemeleri içeren 10.maddede geçici koruma altında olan yabancılara asgari ücretin aşağısında bir ücret ödenmeyeceğini belirtir (Resmî Gazete, 2016).

Mevsimlik işlerde sığınmacılara sağlanan esneklik, sığınmacıların bu alanda istihdam edilmesinin planlandığı ve ilerleyen dönemlerde tarım ve hayvancılık alanında ihtiyaç duyulan işgücünü, Suriyeli sığınmacıların karşılayacağı öngörülebilir (Çetin, 2016, s.1005). Yönetmeliğin altıncı bölümünde yer alan 26.madde de geçici koruma sağlanan göçmenlere “sağlık, eğitim, iş piyasasına ulaşım, sosyal hizmet ve yardımla birlikte tercümanlık hizmetlerinin” sunulacağı belirtilmiştir. İş piyasasına ulaşımına yönelik düzenlemelerin yer aldığı madde 29. maddede geçici koruma kimliği ile cumhurbaşkanlığı tarafından belirlenen sektör ve iş alanlarında çalışma izni almak için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına başvurabilecektir.

⁴ Geçici Koruma Yönetmeliği, (2021). <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma-kanunu-ve-yonetmeliği>

Yabancıların çalışacağı meslek ve iş kollarına yönelik hükümler mevzuatta belirlenmiş olup, yabancılara verilen çalışma izinlerinin süreleri “geçici koruma” süresinden fazla olamayacağı ve çalışma izninin ikamet izni yerine geçmeyeceği belirtilmiştir. Yapılan düzenlemeler Suriyeli sığınmacıların hızlı ve kitlesel olarak Türkiye’ye göç etmeleriyle oluşan krize pratik bir çözüm bulma niteliği taşımaktadır. Göç eden Suriyelilerin konumu noktasında belirsizliklerin yaşandığı bilinmektedir (GKY, 2021).

1.3. Göç Teorileri

19. yüzyılın göç hareketlerini teorilerle açıklama girişiminin ardından 20.yüzyılda da farklı varsayımlarla göç kuramları üzerine çalışmalar yapılmıştır (Abadan-Unat, 2002, s.5).

1.3.1. Ravenstein’in Göç Kanunları

Ernst Georg Ravenstein’in 1881 İngiliz nüfus sayımı verilerini kullanarak hazırladığı “Göç Kanunları (The Laws of Migration)” göçle ilgili bilinen bilimsel ilk çalışmadır (Yalçın, 2004, s.22). Ravenstein’in belirlediği 7 göç kanunu şu şekilde sıralanabilir:

1. Göçmenlerin önemli bir çoğunluğu kısa mesafede gidebilecekleri yerlere göç ederler. Varılan ülke için göç dalgası nüfusun yer değişimi ile neticelenir. Göç dalgası göçmenleri de kapsayacak şekilde sanayi ve ticaret merkezlerine yönelir. Bu nüfusun yer değişimindeki niteliği ele alabilmek için göçmenlerin gittiği yerlerdeki yerli nüfusu da düşünmek gerekir.
2. Bir kentte ekonomik alanda meydana gelen gelişmeler, kentin etrafındaki yerlerden göçmenlerin gelmesine neden olur. Kırsal bölgelerdeki nüfusun azalmasıyla uzak bölgelerden gelen göçmenler bu alana yayılır. Kentin çevresinden kente gelen göç ile kırsal bölgelerde ortaya çıkan işgücü ihtiyacı, uzak bölgelerden gelen göçle tamamlanacak, yeni gelen göçmenler açığı kapatacaktır. Her bir adımda hızla gelişen kentin imkânları göçmenler tarafından bilineceği için göç ülkenin tüm bölgelerinde hissedilecektir.
3. Göç bir amaç değil, kentteki ekonomik imkânlardan faydalanmak için bir araçtır. Göç sonrasında oluşan “yayılma” ve bu yayılmayı kapsayan süreç, maksadı bakımından birbiriyle uyumludur. Kentin gelişmesiyle ekonomik alanda ortaya çıkacak işgücü ihtiyacı ve göçmenin geldiği yerde iş ihtiyacı birbirini tamamlar niteliktedir.
4. Göç dalgası beraberinde bir göç hareketi daha ortaya çıkarır. Göç alan bölgeler aynı zamanda yoğun göç verir.

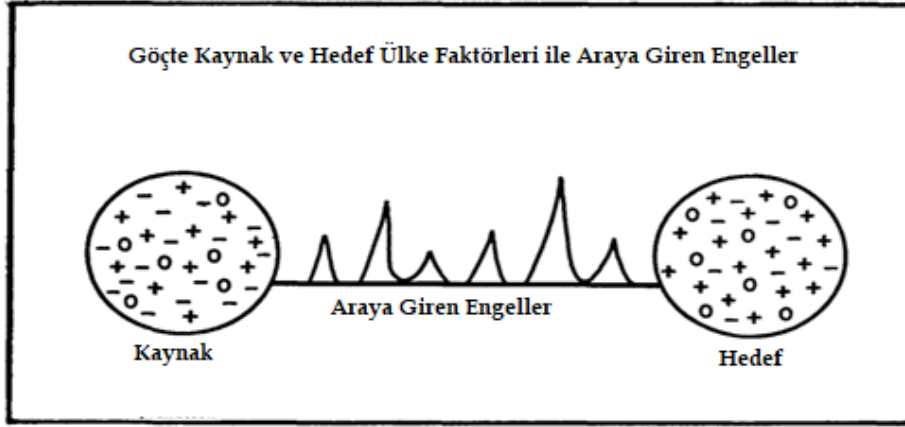
5. Uzun aralıklı göçler ticari ve sanayi merkezlerini tercih etmektedir. Göç yönünün bu merkezlere doğru gerçekleşmesi doğrudan göçü ifade etmektedir.
6. Kentin yerlileri kırsal kesimdekilere nispeten daha az göç etme meyilli taşımaktadır. Ravenstein, bu madde ile kentte yaşayan yerlilerin işgücüne ihtiyaç duyduğu bir noktada kentten göç etmeyecekleri gibi kente yapılan göçler kentin yerlilerinin hareketine sebep olmayacağını belirtir.
7. Ravenstein'a göre kadınların, erkeklere nispeten daha fazla göçe yöneldiğini vurgular. Bu durumu tespit ederken sonucun "dikkat çekici" olduğunu kabul ederken "nüfus sayımı verilerinin" kadınların mevcut yerlerinin "evleri" olduğu düşüncesini onaylamadığını belirtmektedir. 1889 yılında yayınladığı ikinci makalesinde kadınların kısa mesafeli göçlerde, erkeklere oranla daha etkin olduklarını kabul etmektedir (Ravenstein 1885; Yalçın, 2004, s.23-25).

Ravenstein'ın göç kanunları incelendiğinde göçe dair analizlerin yüzeysel olduğu görülmekle birlikte, dönemin İngiltere'sini yansıttığı ve kendisinden sonra gelen çalışmalara kaynaklık ettiği bilinmektedir (Çağlayan: 2006, s. 69). Kanunlar, dönemin İngiltere'si göz önünde bulundurularak analiz edilmiş kanunlardır. Teknoloji ve iletişim araçları 1880'li yılların İngiltere'sinden daha gelişmiştir. Bu nedenle büyük, gelişmiş kentlerdeki iş imkânlarıyla ilgili bilgiler ve haberler hem giden kişiler hem de medya kanalları aracılığıyla tüm ülkeye kolay biçimde duyurulmaktadır (Yalçın, 2004, s.22-27).

1.3.2. İtme ve Çekme Teorisi

İtme ve Çekme teorisini (*push and pull theory*) ilk kez açıklayan Everett Lee 1966 yılında yayınladığı "Bir Göç Teorisi (A Theory of Migration)" makalesinde kapsamlı olarak ortaya koymuş, göçün itici ve çekici faktörlerini dört başlıkta açıklamıştır (Çağlayan, 2006, s.72). Lee'ye göre göç kararını ve sürecine etki eden 4 faktör vardır:

1. İlişkili alanla ilgili faktörler
2. Varılacak bölge ile faktörler
3. Araya giren engeller
4. Kişisel faktörler (Lee, 1966).

Şekil 1. Lee'nin Göç Modeli: Kaynak ve Varış Faktörleri ile Göçte Araya Giren Engeller (Lee, 1966)

“Göç, genel olarak kalıcı veya yarı kalıcı bir ikamet değişikliği olarak tanımlanır. Hareketin uzaklığına veya eylemin gönüllü ya da istem dışı niteliğine hiçbir sınırlama getirilemez, dış ve iç göç arasında hiçbir ayırım yapılmaz” (Lee, 1966, s.49). Her alanda göçü etkileyen sayısız faktör vardır. Bununla birlikte faktörler arasında belirgin farklılıklar vardır. Hedef bölgeye dair bilgi nadiren kesinlik taşır, yaşanılacak alanın avantajları ve dezavantajları ancak orada yaşayarak bilinebilir. Bu nedenle her zaman içinde belirsizlik ve gizem taşımaktadır. Bazı insanlar için ev taşımamanın maliyeti engelleyici bir unsur olurken, bazı insanlar için bu önemsiz bir unsur olabilmektedir. Çocukları ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin varlığı zorlukları artırıcı bir unsur olabilmektedir. Bireysel hassasiyetler ve koşulların farkındalığı, başlangıçtaki durumun kaynağında değerlendirilmesi ve varılacak yerdeki durumun bilgisi ve kişisel bağlantılara veya evrensel olmayan bilgi kaynaklarına bağlıdır. Birçok sebep kişinin bulunduğu yerde kalmasını ya da diğer bölgelerin çekici hale gelmesini sağlayabilir. Kaynak ülke ve hedef ülke arasına giren pek çok faktör göçmenlerin motivasyonunda etkili olabilir. Göç, bulunan bölge ile varılacak bölge noktasındaki avantaj ve dezavantajların değerlendirilmesinden kaynaklanıyorsa, bölgeler arasında yüksek düzeyde çeşitlilik vardır ve bu yüksek oranda göçle sonuçlanmalıdır (Lee, 1966, s.52).

Lee, göçün etmenlerini makro ve mikro olmak üzere iki temel boyutla açıklar; bireysel (mikro) ve bireysel olmayan (makro) faktörlerdir. Kaynak ülkede yaşadığı yerin olumlu ve olumsuz etmenlerin neler olduğunun bilincinde olan “olası göçmenler” itici ve çekici faktörleri iyi değerlendirebilmektedir. Ancak göç edilmesi düşünülen hedef ülkede karşılaşacakları toplumsal yapı ve mevcut durumla ilgili düşünceye sahip değildirler. Göçmenin beklentileri, tehlikeler ve belirsizlik, göç sürecinin belirlediği kavramlardır.

Bununla birlikte kaynak ülke ile hedef ülke arasında engelleyici faktörler bulunmaktadır. Lee teorisinde bu faktörleri mikro ve makro olmak üzere ikiye ayırmıştır. Göç ile gelen belirsizlik, göçün süresi, ulaşım gibi unsurlar mikro engeller olarak kabul edilirken, göçü güçleştiren, göç kanunları, göç sistemleri, fiziksel yeterlilik gibi unsurlar makro engellerdir. Castles ve Miller (1998) dar gelirli alanlardan, üst gelirli alanlara doğru gerçekleşen göç hareketlerinin ekonomik kaynaklı olmasından ötürü itme çekme kuramı olarak tanımlanacağını söylemektedir. Düşük gelir, ekonomik refahın yoksunluğu göçe sebep olan etmenlerken, işgücünün talebi, ekonomik refah ve fırsatlar, yüksek düzeyde kazanç elde etme imkânı göç için çekme faktörlerindedir (Çağlayan, 2006, s.71-74).

1.3.3. Petersen’in Göç Tipleri

Petersen (1958) yayınladığı “Göçün Genel Tipolojisi (A General Typology Of Migration)” isimli makalesinde göçü beş ana kategoride değerlendirmiştir: “İlkel göç, zorlama ile yapılan göç, yönlendirilen göçler, serbest göç ve kitlesel göçlerdir”.

- İlkel (Primitive) Göçler: Bu göç türü ekolojik bir itme etkeniyle ortaya çıkan göç tipidir. Doğa koşullarından kaynaklanan itici faktörlerle gerçekleşir ve hava ile çevresel koşulların etkisiyle oluşur. Göçebe topluluklarının yaptığı göçler ile ilişkilendirilir.
- Zoraki (forced) Göçler: göçmenlerin tercihlerinin dışında gerçekleşen, devlet ya da politik bir yapı tarafından alınan kararlar neticesinde gerçekleşen göçleri ifade etmektedir. Bu göç türünü tanımlayan önemli bir kriter “*göçmen tarafından değil, harekete geçiren etken tarafından tanımlanmasıdır*”. Almanya’da Nazilerin, Yahudileri zorla toplama kamplarına götürmeleri buna örnektir. 2011 yılında Suriye’den öncelikli olarak Türkiye olmak üzere dünyanın çeşitli ülkelerine gerçekleşen göç hareketi de bu kategoride yer almaktadır.
- Yönlendirilen (impelled) Göçler: Doğal göçe neden olduğu fakat göçmenlerin tercihleri doğrultusunda gerçekleşen göç tipidir.
- Serbest (free) Göçler: Zorlayıcı bir etmen olmaksızın, göçmenlerin tercihleri doğrultusunda yaptıkları göçü ifade etmektedir. Bu göç tipinde bireysel ya da küçük gruplar halinde, çalışmak için yapılan göçleri işaret etmektedir.
- Kitlesel (mass) Göçler: Petersen serbest göçlerin kitlesel göçlere öncülük ettiğini ifade eder. Artan imkânlar ve teknolojik gelişimler kitlesel göçe teşvik etmektedir. Serbest

göç eden bireylerin gittikleri ülkelerde edindiği yaşam standartları ve kazanımları, geldikleri ülkelerdeki insanlar için bir motivasyon kaynağı oluşturur ve kitlesel göçü başlatabilir. Kitlesel göç tipinde zorlayıcı bir unsur barınmamasına rağmen iç savaş kitlesel göçü meydana getiren sebeplerden biridir. Suriye’de yaşanan iç savaş sonucunda ülkesini terk eden göçmenlerin göç hareketleri bu göç tipini işaret etmektedir (Petersen, 1958, s.259-264; Çağlayan, 2006, s.75-76).

Castles ve Miller, Göçler Çağı isimli eserinde uluslararası göçü ve göç olgusunu ayrıntı bir biçimde ele almaktadır. Derinlikli ve birçok boyutta tanımladığı göç olgusunu, “hem göç alan hem de göç veren toplumu etkileyen” toplumsal eylem olarak değerlendirmektedir (Çağlayan, 2013, s.89). Göçün bir parçası olan birey grup ya da topluluklar yaşadıkları yerden bilinçli bir tercihle, gönüllü olarak ayrılmak isteyecekleri gibi işkenceye uğrama, ölüm gibi hak ve hürriyetlerinin sınırlandırılması ya da elinden alınması sonucunda zorunlu olarak yaşadığı yeri terk edebilir (Adıgüzel, 2016, s.19). Dış göç hareketinde göçü gerçekleştiren bireyin bilinçli tercihle göç etmesi ile zoraki göç ettirilmesi ayrıldığı ülkesiyle ilişki kurma noktasında farklı sonuçları olmaktadır. Göç tüm boyutlarıyla zorlu bir süreç olsa da zorunlu yapılan göç, göçmenlerin en çok yara aldığı bir göç tipidir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014, s.102). Zorunlu göç, gönüllü yapılan göçe karşın bireyin “sosyal uyum, yaşamsal beklentiler, dünyaya dair düşünceler gibi” hayata dair kavramlarını daha yoğun etkilemektedir. Zorunlu göçün doğurduğu sebepleri ve sonuçları itibarıyla “gönüllü göç ve siyasi mültecilikten” ötededir (Aker vd., 2002, s.99).

1.3.4. İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Teorisi

1970’lerin sonuna doğru Piore ve arkadaşlarının geliştirdiği bu kuram göçü, gelişmiş sanayi toplumlarının gereksinimleri ile ilişkilendirerek, göç alan ülkelere işaret etmektedir (Toksöz, 2006, s.17). Bölünmüş emek piyasası kuramına göre uluslararası göçün gerçekleşme nedeni yoğunlukla gelişmiş sanayi ve ekonomilerdeki işgücü açığından ve işgücü ihtiyacından kaynaklanmaktadır (Adıgüzel, 2016, s.29). Bu teorinin savunucularından Piore (1979) uluslararası göçün, gelişmiş ülkelerin ekonomik yapılarının göçmen emeğine ihtiyacından kaynaklandığını savunur. Piore’ye göre göç veren ülkelerdeki ekonomik temelli itici faktörler değil, göç alan ülkelerdeki göçmen işçi gücüne duyulan ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Göç alan ülkelerin, göçmen işgücüne ilişkin bu talebi gelişmiş ekonomilerin temel özelliklerinden oluşmaktadır.

Bu etmenlerden biri olan ücretler, yalnızca arz ve talep koşullarını değil “statü ve prestij” gibi ücretlerle beraber sosyal nitelikler verir. İnsanların kazanılan ücret ile mesleki statü arasındaki ilişkiye yönelik katı bir tutumu vardır. Göç alan toplumlarda işverenin sunduğu ücretler, işçi ihtiyacına cevap verememektedir. Kurumsal mekanizmalar ile (sendika vb.) ücretlerin, prestij ve statü algısına cevap vermeleri sağlanırken işverenler mesleki alanda, en alt kademede olan vasıfsız işler için ücretleri yükseltmek ve statü karmaşasına sebep olmak yerine, düşük ücretle çalışan işçileri çalıştırmayı tercih etmektedir. İşgücüne olan ihtiyacın karşılanamadığı dönemlerde yerli işçilerin ücretini artırarak çalıştırmak maliyetli olurken, düşük ücreti kabul eden göçmen işçileri istihdam etmek kolay ve ucuzdur. Bir diğer etmen ise motivasyon problemleridir. İnsanlar yalnızca gelir elde etmek için değil, sosyal statü birikimi ve devamlılığı içinde çalıştıklarından dolayı mesleki hiyerarşi algısı çalışanların motivasyonunu etkileyen önemli bir unsurdur. Motivasyon problemleri en alt katmanda görülmektedir çünkü devamlılığın sağlanabileceği bir statü yoktur. Bir hiyerarşik düzende her zaman alt tabaka da olmak zorunda olduğu için yerli işçiler için motivasyon problemleri zorunluluk içerir. Yapısı gereği, “taban işgücü” piyasasından çıkarılamayacağı için iş sınıfını ortadan kaldıran ve en alt katmanın bir üzerine çıkacak yeni bir alt katman oluşturacaktır. İşverenin talep ettiği işçi en alt kademede işleri para kazanmak için bir araç olarak gören ve yalnızca geliriyle ilgilenip, “statü ve prestij” beklentisi olmayan işçilerdir.

Bu nedenle göçmenler işverenin işçini arzını karşılamaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki refah farkı sebebiyle göç ettiği ülkede düşük ücretle çalışan göçmen, kendi ülkesiyle olan farklılıkları değerlendirdiğinde kazandığı ücret daha çok görülebilir. Bulunduğu ülkeye aidiyeti olmayan göçmen, düşük statüde çalıştığının bilincinde olsa da ülkesine döviz girişi yapan, vatanının prestijli bir üyesi olarak görülür. Bir diğer etmen ise ekonomik düalizmdir. Sermaye sabit bir üretim faktörüdür ve sermaye sahipleri işsizlik maliyetinin yükümlülüğünü almak durumundadır. Sermayenin yoğunluklu birincil sektördeki çalışanlar bireyler nitelikli vasıflı işleri almaktadır. Sermaye sahipleri de gerekli bilgi ve donanım için birincil sektördeki işçilere yatırım yapmak durumundadır. Bu nedenle bu işçilerin işten çıkarılması kıdem tazminatı, işsizlik ödeneği gibi sermaye sahiplerinin yükümlülükleri nedeniyle maliyetli hale gelmektedir. Fakat emek yoğunluklu ikincil sektörde çalışan bireyleri vasıfsız ve düzensiz olarak çalışırlar. Bununla birlikte işten çıkarılmaları durumunda sermaye kaybı yaşanmaz.

Bu nedenle yerli işçiler, düşük ücretli ve hareketliliğin olmadığı ikincil sektörler yerine ücretlerin daha yüksek olduğu birincil sektördeki işlere yönelirler. İkincil sektördeki ortaya çıkan talep açığını gidermek isteyen sermaye sahipleri göçmen işçilere yönelir (Piore, 1979, s.26-36).

Massey vd., (1993) emek arzının demografisi “mesleki hiyerarşilerin” doğasında mevcut olan motivasyon ve yapısal enflasyon, kötü koşullar, düşük ücret, istikrarsızlık gibi etmenler düşük ücretli çalışmayı kabul eden işçiler için kalıcı bir talep sağlar. Geçmişte bu işlere talep kadınlar ve gençler tarafından karşılanırdı. Kadınlar ilk doğumlarına kadar olan süreçte ve çocukları büyüdükten sonra işgücüne katılmakta ve aile ekonomisine ek gelir sağlamaya çalışmaktaydı. Evin geçimini sağlamada birincil konumda olmadıkları için sosyal kimliklerinde öncelikle anne ve kız kardeş olarak tanımlanırlardı. Benzer şekilde gençlerde para ve tecrübe kazanmak, mesleki deneyim elde etmek amacıyla işgücüne katılmışlardır. Gençler işgücüne katılmak bir amaç bir araç olmuştur. Bununla birlikte, gelişmiş sanayi toplumlarında, sosyo demografik eğilimler nedeniyle bu işçi kaynağı zaman içinde daralmıştır.

Kadınların işgücünde sosyal statü elde etmesi ve birincil gelir kaynağı olmasıyla boşanmaların artması, doğum oranlarının düşmesi ve örgün eğitimin süresinin uzaması gibi etmenlerle ikincil sektördeki varlıkları azalmıştır. Sermaye sahiplerinin işçi talebi ile yerli işçi arzı arasındaki dengesizlik göçmenlere yönelik talebi artmıştır. Bu nedenle ikili işgücü piyasası kuramı, “mikro ekonomik modellerin öngördüğü, aktörlerin rasyonel kararlar aldıklarını ne kabul eder ne de reddeder”. Sanayileşmiş ülkelerdeki düşük ücretli işler, göçmen işçilere iş imkânı sağlayabilir ve göçmenin beklediği kazancı artırabilirler. Göçmenlerin, işverenler tarafından istihdam edilmeleri, stratejik olarak göçün itibarını artırmaktadır. İkili işgücü piyasası kuramı, mikro düzeydeki karar modellerinden farklı çıkarımlar ve sonuçlar barındırmaktadır:

1. Uluslararası emek Göçü talebe bağlıdır ve sermaye sahiplerinin istihdam etmesiyle başlar. Gelişmiş ülkelerdeki sermaye sahipleri veya onlar adına hareket eden hükümetler tarafından kararlaştırılır.
2. Göçmen işlerin talep edilmesi ekonomideki yapısal gereksinimlerden büyüdüğü ve ücretten daha çok işe alım faaliyetlerle tanımlandığından ülkelerarası ücret farklılıkları emek göçünün gerçekleşmesi için “gerekli ve yeterli bir koşul” değildir.

3. Göçmen işçileri kabul eden ülkelerde ücretler, göçmen işçi arzının düşmesiyle artamaz. Ücretlerde karar merci “sosyal ve kurumsal” mekanizmalardır.
4. “Sosyal ve kurumsal denetimler” ücretlerin düşmesini engellemediğinden, göçmen işçiye olan talep, düşük düzeyli ücretleri daha da düşürebilmektedir.
5. Yerel hükümetlerin ücret ve istihdama düzenlemeler getiren politikalarla uluslararası emek göçünde değişim meydana getirmesi olanaklı değildir. Çünkü göçmenler gelişmiş sanayi ekonomilerinde emek talebini karşılamaktadır. Bu talebi değiştirebilmek için “ekonomik organizasyonda” büyük ölçekli bir değişiklik gerekmektedir (Massey vd., 1993, s.444).

YUKK 91. maddesi 2.fikrasında çıkarılması kararlaştırılan “GKY’nin 29. maddesi, geçici koruma kapsamında olan Suriyelilerin iş piyasasına erişimleri yer almaktadır. İlgili maddeye göre “geçici koruma kimliğine sahip olan bireyler belirlenen sektör, iş alanları ve coğrafi bölgelerde çalışma izni belgesini almak için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına başvurabileceklerini” belirtmektedir. Yönetmeliğin 2.fikrasında yer alan “geçici koruma statüsündekilere verilen çalışma izni süresi, geçici korumanın süresinden fazla olmayacaktır” (GKY, 2021). Suriyeli sığınmacıların iş piyasasındaki haklarını ayrıntılarıyla düzenleyen “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” Ocak 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Duruel, 2017, s.5).

1.3.5. Tehdit Teorisi

“...Nihayetinde, milliyetçilik onlara batmakta olan ya da çoktan mevta olmuş öz-saygıları için hayalleri süsleyen bir can simidi sağlıyor” (Bauman, 2016, s.18).

Gruplar arası teoriler, gruplardaki bireylerin davranışlarını, önyargı tutumu gösteren bireyin dış etkenlerden nasıl etkilenebileceğini açıklamaktadır. Bütünleşik tehdit, sosyal kimlik teorisi ve sosyal hakimiyet teorisini kapsayan gruplar arası teoriler, bu yapıları açıklayarak kurum içinde ve dışında çatışmayı ve ayrımcılığın etkisini azaltma yöntemlerini keşfetmeye çalışmaktadır. Bütünleşik tehdit teorisi ilk olarak 2000 yılında Walter G. Stephan tarafından ortaya atılmıştır. Kuram, Thomas F. Pettigrew'in 1998 yılında gruplar arasında teması vurgulayan gruplar arası temas teorisinden sonra oluşturulmuştur (Redmond, 2016).

Bütünleşik tehdit teorisi, gruplar arası ilişkilerin, klasik sosyal psikolojik teorileri gruplar arası tutuma ilişkin varsayımda bulunmada tehdit ve rekabetin rolü üzerinde durmaktadır. Farklı toplumsal grupların birbirleriyle olan ilişkileri ele alırken grupların birbirlerine rekabet, önyargı ve düşmanlık sergilemesine ilişkin tutumların nedenlerini açıklayan teorilerdir. Tehdit farklı biçimlerde algılanabilir ve anlamlandırılabilir. Birleşik tehdit teorisi dört temel tehdidin olduğunu varsaymaktadır. Bunlar; “(i) gerçekçi tehdit, (ii) sembolik tehdit, (iii) olumsuz steteotipler ve (iv) gruplar arası kaygıdır” (Ward ve Berno, 2011, s.1558-1559).

Gerçekçi tehditler: Grubun refahına yönelik tehditleri içermektedir. Tehditler toplumsal, ekonomik ya da siyasi olabilmektedir. Genellikle kısıtlı kaynaklar için bir rekabet söz konusudur.

Sembolik tehditler: Genellikler değerler, düşünceler ve inançlarla ilişkilidir. Bir grubun düşünce yapısı, dünya görüşüne ilişkin algılanan tehditlere işaret etmektedir.

Olumsuz steteotipler: Bireyler gruplar arası etkileşimlerin iyi olmayan sonuçları üzerine varsayımda bulunmaya ve korkuya itmektedir. Çok uluslu ve kültürlerarası çalışmalarda farklı ülkelerden bireylerin negatif yönde “kلیşeleştirilmesinin” önyargı tutumunu desteklediği doğrulamaktadır.

Gruplar arası kaygı: Birleşik tehdit teorisinin son bileşenidir. İnsanlar kendilerini tehdit altında hissettiklerinde Farklı kültürlerin etkileşimiyle ilgili olarak reddedilmek, utandırılmak ve alay edilmek ve istismar etmekten korktukları için karşı grubun üyesiyle etkileşime girmektedirler.

Gruplar arasında kaygının uluslararası gruplarda karşılıklı olarak önyargı tutumları öngörülmüştür (Stephan vd., 1999; Stephan vd., 2000; Ward ve Berno, 2011). Gruplar arasındaki yüksek düzey kaygı ve tehdit algısı teması ve temasın olumlu sonuçlarını etkileyebilmektedir (Pettigrew, 1998, s.78).

Şekil 2. Bütünleşik Tehdit Teorisi Modeli (Kaynak: Stephan ve Stephan, 2000).

Bütünleşik önyargı teorisine göre önyargı, tehdide neden olmaktadır. Grup içi tanımlama, gruba özdeşleşme dört tür tehdidin görünürlüğünü artırmaktadır. Grubuyla özdeşleşmeyen bireyler gruba yönelik tehditlere aldırış etmemeli ve dış grubun üyeleriyle etkileşim içine girmemelidir. Daha güçlü bağla kuran bireylere gruba daha az bağlı olan bireyler, gruba göre diğer gruplardan daha yoğun “tehdit” yaşayacağı öngörülmektedir (Stephan & Stephan, 2000, s.37).

Redmond (2016) iki farklı tehdit türü olduğunu belirtmiştir; “kişisel tehdit ve gruplar arası tehdit”. Kişisel tehdit; bireyin kaynaklarının ya da şahsına saldırı ya da tehlike altında olduğuna inanması ve korunmak istemesidir. Kişisel tehdidin bir diğer ismi “kendine yönelik tehdittir” ve herhangi bir şey tarafından tetiklenebilir. Gruplar arası tehdit ise kişisel tehdide benzemekte ve bireyle birlikte tüm grubu etkilemektedir. Gruplar arası tehdit bir grubun değerlerini, inançlarını ve eylemlerini farklı bir grubun hedefine ulaşmasına veya rekabet etmesinde ortaya çıkmaktadır. Tehdidin olmaması halinde birey bunu olumsuz bir durum olarak algılamaz. Tehdidin olmadığı durumlarda bireylerin sahip oldukları kaynakları korumak için teşvik edici bir neden yoktur.

Bu durumda birey grubu için güvenilir kararları sunarak gruba katkı sağlamak, işbirlikçi yaklaşımda bulunmak üzere hareket ederler (Redmond, 2016). Blumer (1958), baskın bir grubun üyelerinin, bağımlı bir gruba karşı etkin köken temelli önyargısının, bağımlı grup üzerinde bir üstünlük duygusu ürettiğini, bu nedenle bağımlı grubun kendileri ve diğerlerinin doğal olarak farklı olduğu düşüncesinin ortaya çıktığını savunur (Kaya ve Karakoç, 2012, s.25). Blumer’a (1958) göre ırksal önyargının temelinde “sosyal konum duygusu” yer almaktadır.

Baskın olan grupta bulunan dört temel duygu; (i)üstünlük duygusu, (ii) ırkın doğasına ilişkin yabancı olma duygusu, (iii) ayrıcalık ve fırsatlara sahip olma duygusu (iv) korku ve kuşku. Irk önyargısında baskın olan grup olağan biçimde üstün olduğuna dair şüphesiz bir duygu vardır. Bu çoğunlukla karşı grubun “küçümsenmesiyle” ifade edilmektedir. Tamahkarlık, şüpheli olmak, tembellik, akılsızlık gibi küçültücü nitelikler bu gruba atfedilmektedir. Bu üstünlük duygusu basit bir şekilde iğrenme duygularına yol açabilmektedir. Ancak grup kendi içlerine yönelik bir “önyargı” taşımamaktadır. Bununla birlikte “mülkiyet duygusu” baskın olmaktadır. Tüm bu unsurlar değerlendirildiğinde ırk önyargısı için çok güçlü olsa da açıklamaya yetmemektedir. Irk önyargısı alt ırk grubunun, baskın grubun statüsünü tehdit ettiği ya da etme potansiyeli taşıyan bir korku ve kaygıdır. Bu nedenle baskın olan grup olağan üstünlüğüne bir tehdit, saldırı, ya da mülkiyet iddiasına yönelik bir saldırı eylemi ırk önyargısını oluşturmada oldukça etkili ve önemlidir. Üstünlük hissi, dezavantajlı olan bireyleri alta yerleştirir. Konumsal ilişki açısından incelendiğinde iki ırk grubu içinde önemlidir. Ast olan grup baskın grubun aksine karşısındakinin konumuyla ilgilidir. Irk önyargısının temeli grup statüsü hissinde var olan bir meydan okumadır. “Grup konum duygusu” grupların gruplara karşı konumu açıklamaktadır. Baskın ırk, ast gruba karşı üstünlük sağlamaktadır (Blumer, 1958, s.4-5)

Blalock (1957) çalışmasında beyaz olmayanlar ile beyaz olmayanların artış oranı arasındaki ilişkiyi incelemiş ve çok sayıda statüsü düşük olan azınlık bireylerin bölgedeki iş standartlarını düşüreceğine dair hipotez sunmuştur. Ancak dezavantajlı olan grubun sömürülmesiyle, beyaz olanları kazanacağı bir faydanın, beyaz olmayan grubun az bir ücretle çalışmaya talip olmasıyla birlikte iş rekabeti tarafından dengeleneceğini öngörmüştür. Blalock beyaz olmayanların oran ile ayrımcılık arasında doğrudan bir ilişki olmadığı fakat iki grubun rekabet ölçüsünün bağlantılı olduğunu varsaymıştır. Araştırmada beyaz olmayanların profesyonel mesleklerde yer almadığını ve beyaz yakalı çalışanların oranının beyaz olmayan bireylerin arasında çok düşük oranda olduğunu tespit etmiştir. Azınlık grupta yaşanacak artışın çoğunluğu oluşturan grup ile rekabet etme ölçüsünü artırabileceği fakat bunun ayrımcılığa yol açmayabileceği bulgusuna ulaşmıştır (Blalock, 1957, s.679-682). Quillian (1995) önyargıyla ilgili çalışmasında, azınlık grubunun büyüklüğü ve bir ülkenin ekonomik koşulları ile algılanan tehdit düzeyinin, kişi başına düşen GSYİH ile açıklandığı gibi, “önyargı seviyesini” tespit ettiğini göstermektedir. Scheepers vd., (2002) rekabetçi ekonomik koşullarda yaşayan bireylerin, göçmenleri tehdit olarak görme ve dolayısıyla daha önyargılı olma ihtimallerinin daha yüksek olduğunu savunmaktadır (Akt. Kaya ve Karakoç, 2012,

s.25). Gruplar arası tehdit genellikle kaynaklardan ve statü için rekabet olarak kabul görmektedir. Kaynakların sınırlı olması grubu harekete geçirir ve tehdit altında hisseden grup, kaynaklar uğrana mücadele etmek için gerekli motivasyonu elde eder (Redmond, 2016).

1.3.6. Temas Teorisi

“...Karşılıklı ayırıştırma, mesafeyi koruma, köprüler yerine duvarlar inşa etme ve çarpışmamış iletişim için doğrudan hatlar yerine ses geçirmeyen “yankı odaları” kurma politikası karşılıklı güvensizlik, yabancılaşma ve sorunu şiddetlendirmekten başka bir yere götürmüyor” (Bauman, 2016, s.21).

Sosyal temas kuramları, gruplar arasındaki ilişkileri açıklayan ve düzenlemesi üzerine metot sunan kuramlardır. Allport'un (1954) “sosyal temas” hipoteziyle ortaya çıkan bu kuramlar, “yayılmacı temas ve hayali temas” teorileriyle farklı koşulları elverişli temas çözümleri sunarak geliştirilmiştir. Allport ile ortaya çıkan kuram Gordon Allport'un hipotezini temel alarak Pettigrew (1998) “Gruplar Arası Temas” teorisini geliştirmiştir. Sosyal temas kuramları gruplar arasındaki ilişkileri yapıcı bir şekilde düzenlemek adına toplumsal temasın uygulanması gerektiğini ve sosyal temasın grupların önyargılarını azaltacağı hipotezini esas alan kuramlardır. Buna ek olarak iki sosyal temas kuramı daha ortaya çıkmıştır: “yayılmacı temas ve hayali (kurgu)”. Yayılmacı temas, hayali temas ve sosyal temas kuramları birbiriyle olan farkı; sosyal temasın deneyimlenmesi, grup üyelerinden deneyimlediklerinin varsayılması ve deneyimlediklerinin hayal edilmesi noktasında aracılı veya doğrudan temas etmeleri halinde “önyargı” değişikliklerinin, temas haline farklı perspektiften bakarak incelenmesidir. Din, ırk, mezhep, etnik köken, cinsel eğilim ve cinsiyet gibi faktörler farklı gruplar arasında önyargı ve düşünsel çatışmalara neden olmaktadır.

Toplumsal meseleler dikkate alındığında gruplar arası sorunlar değerlendirildiğinde bu sorunlara çözüm önerisi sunan sosyal temas kuramları önem arz etmektedir (Küçükkömürler ve Uğurlu, 2017, s.3). Allport (1954) “grup içini” bireylerin üyelikten ayrılma durumlarını göz önünde bulundurarak kesin tanımlanamayacağını fakat grup içindeki tüm üyeleri için “biz” kavramının aynı önemde kullanmaları ve ifade etmeleri olarak tanımlamıştır. Allport (1954) bireyin içinde bulunduğu en küçük ve en sağlam grubun aile olduğunu ifade eder.

Bu nedenle birey çekirdek grup dışına çıktıkça (komşu, şehir, devlet, ulus, ırk, insanlık) ve teması azaldıkça grup üyeliğinin gücünün azaldığını savunur (Allport, 1954, s. 31-43). Allporta'ya (1954) göre gruplar arası sosyal temasın gerçekleşmesi ve önyargı azaltması için gerçekleşmesi gereken bazı koşullar vardır. Bunlar; “eşit konumda olma, aynı maksadı taşımak, paylaşım dayalı bir ilişki ve otorite desteğidir” (Küçükkömürler ve Uğurlu, 2017, s. 4-5).

- Birinci koşul, grupların sosyal temas boyunca statü itibarıyla eşit konumda olmalarıdır. Sosyal temasın gerçekleşebilmesi için grupların statüsü yalnızca sosyo-ekonomik olarak değil, grup üyelerinin karar vermede belirleyici olmaları ve kaynak ulaşımı gibi hususlarda eşit olanaklara sahip olması gerekmektedir.
- İkinci koşul, grupların aynı hedefi taşıyor olmasıdır. Grupların hedeflerine yönelik tutum göstermeleri ve hedefe yönelik etkin olmalarıdır. Grupların eşit statü olmaları ve aynı hedefe yönelmeleri dikkate alındığında, grupların birbirleriyle olan benzerliklerin ortaya çıkması teması artırıcı etki oluşturacaktır.
- Üçüncü koşul gruplar arasındaki bağın temelinde rekabete değil, iş birliğinin olmasıdır. Bu koşulla grup üyeleri birbiri hakkında fikir sahibi olacak ve temas gerçekleşecektir. Aynı amacı taşımak ve iş birliği yapmak grupların birbirine yaklaşımını değiştirebilir ve önyargıları olumlu düşüncelere çevirebilir.
- Sosyal temasın gerçekleşebilmesi için dördüncü koşul ise “otorite figürü” olarak kabul gören bireyleri karşı grubu doğrulayarak kabul etmesidir. Toplumu ve grupları etkileme gücü bulunan otorite figürlerinin karşı gruba yönelik onaylaması, olumlu tutum sergilemesi sosyal ilişkileri de olumlu yönde etkileyecek ve sosyal temas gerçekleşecektir.

Allport'un formülü gruplarda ve toplumlarda desteklenmeye devam etse de temel şartları karşılamayan durumlarda olumsuz etkileri görülmektedir. Farklı araştırmalarla hipotez genişlemiştir (Pettigrew, 1998, s.68). Yapılan araştırmalar gruplar arası temasın, gruplar arasındaki önyargıyı düşürdüğü göstermektedir. Fakat azınlık ve çoğunluk grupları için temasın önyargıyı azalttığına yönelik çalışmalar tartışılmaktadır (Tropp ve Pettigrew, 2005, s.951). Tropp ve Pettigrew (2005) çalışmasında gruplar arası temasın etkilerine yönelik azınlık ve çoğunluk gruplarının üyeleri arasındaki temas-önyargı ilişkilerindeki farklılıkları incelemiştir. 1940'ların başından 2000 yılına kadar 38 ülkeden 250.000'den fazla katılımcının yanıtlarını temsil eden ve 713 bağımsız örneklemden oluşan 515 çalışmayı değerlendirdikleri temas-önyargı ilişkisinin azınlık ve çoğunluk grup üyelerine göre değişip değişmediğini test

etmişlerdir (Tropp ve Pettigrew, 2005, s.953). Elde edilen sonuçlarda, temas ve önyargı arasındaki ilişkinin azınlık statüsündeki grupların üyeleri, çoğunluk statüsündeki grupların üyelerine göre daha zayıf olma eğiliminde olduğunu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, Allport'un (1954) gruplar arası temas için önerdiği koşulların oluşturulması, azınlık statüsü gruplarının üyeleri arasında değil, çoğunluk statüsü gruplarının üyeleri arasında daha güçlü temas ön yargı ilişkilerinin anlamlı ölçüde öngörüldüğünü göstermektedir (Tropp ve Pettigrew, 2005, s.951).

“Önyargı, ayrımcılık ve çatışma” ile mücadele etme de toplumsal temas, eleştirilere rağmen uygulama çalışmaları devam etmektedir. Toplumsal temas ile elde edilen sonuçların grup üyesi ile sınırlı kalmaması, grupların ve toplumsal seviyeye genellenebilmesi noktasında üç aşama vardır. Pettigrew (1998) birinci tür genellenmenin gerçekleşmesi için sosyal temasın aynı gruptan farklı üyelerle, farklı koşullarda birden çok tekrarlanmasını önerir. İkinci tür genellenmenin hangi şartlar kapsamında uygulanabildiği sorusunun kesinleşmiş bir cevabı yoktur. Başarıyla uygulanan üç farklı strateji belirlenmiştir. Bunları şöyle açıklayabiliriz:

- De-kategorizasyon: Brewer ve Miller'in (1984) ortaya koyduğu bu stratejiyi toplumsal temas esnasında “grup aidiyeti” silikleştikçe, sosyal gruplar elverişli bir hale gelir. Grupların esnek olması, grup üyelerinin bireyselleşmesini hızlandırarak dışarıdaki gruba olan ayrımcı tutum azalacaktır. Grupların sınırları silikleştiğinde birey kendi yalnızca o grubun üyesi olarak değil, bireysel nitelikleriyle kendini tanımlarsa diğer grup üyeleriyle ilişki kurabilir hale gelecektir.
 - Baskın kategori: Brewer ve Miller'in de-kategorizasyon stratejisini eleştirerek bu alternatif stratejiyi daha etkin olduğu için öneren Hewstone ve Brown (1986) ve Brown vd., (1999), samimi bir atmosferde ve dört şart gerçekleştiğinde toplumsal temas kuran grup üyelerinin “gruba aidiyetleri” baskın kişiler olması, bu kişilerin daha karakteristik grup üyesi olarak algılanacağından ötürü grubun tamamına genellenmenin daha çok fayda sağlayacağını savunmuşlardır.
- Önyargı dışarıdaki diğer grubun “homojen” olarak algılanmasına sebep olduğu bu algıyı temsil eden grup temsilci ile yapılacak temasın genellenmenin gerçekleşmesi için daha elverişli olduğunu savunmaktadırlar.

- Yeniden kategorizasyon: Bireyden, grubun tamamına genellemenin nasıl gerçekleşeceğinden bahseden bu strateji iki grubun mevcudiyetine devam etmek için iş birliği yapmaya mecbur kaldıkları üst hedef kapsamında bir araya geldiğinde her iki grubun “bir üst kimlik” oluşturmasını sağlayacaktır (Çuhadar Gürkaynak, 2018, s.8).

Önyargı: Bilişsel yapılar (kalıp yargılar), duygular ve davranışlar olmak üzere üç farklı şekilde görülmektedir. Önyargının davranış boyutunda sosyal etkileri arasında dikkat edilmeyen husus “sosyal mesafe” olmuştur. Bireylerin sosyal mesafe koyması belirgin bir biçimde “şiddet ve ayrımcılık” gibi hızlı sonuçları olmasa da bunları zemin hazırladığı düşünülebilir. Belirli grupların yaşadığı mekânları ötekileştirerek ya da kendi yaşam alanını homojenleştirerek etnik ya da dini gruplar kümelenmesi, toplumdaki bireyleri dışarıdaki gruba karşı ayrımcılığa ve ötekileştirmeye yol açabilir (Çuhadar Gürkaynak, 2011, s.2). Bauman’a göre iç grubun tutarlılığı iç grup kendi sınırlarını belirlemek ve korumak adına, grup üyelerinin bağlılığını sağlamak için bir “düşman” addederek grubun bütünlüğünü sağlamak üzere inşa edilecektir. Güvende hissetmek için bir korku gereklidir. Diğer bir ifadeyle bireylerin içeride olduğunu anlaması için öncelikli olarak dışarıya ihtiyaç vardır. Dış gruba yönelik şüphe ve saldırganlık bir “önyargı” ortaya çıkarır ve bu zaman içinde genişler. Önyargı düşmanlara yönelik henüz gerçekleşmemiş bir eylemi abartarak ve hayal edilmiş eksikliklerin abartılması ve katlanarak reddedilmesini ifade eder. Düşman olarak tanımlananların yaptıkları her eylem bir delil olarak kullanılmak üzere karşıtlık oluşturarak tehlikeli dürtüler barındırır (Bauman, 2018, s.68).

Bauman (2016) göçmenlere yönelik ayrıştırma, mesafe koyma, duvarlar örme ve yanlış iletişimin, mevcut güvensizliği büyüteceğini ve bununda yabancılaşma getirerek, sorunları şiddetle çözümlenmeden öteye gidemeyeceğini vurgular. Bu nedenle mevcut sorunlarla yüzleşmek, farklılıkları derinleştirmek yerine, yakın ve giderek çoğalan birleşme ile sonuçlanacak “samimi temaslar” kurulacak elverişli ortamlar oluşturmanın gerekliliğini savunmaktadır. Bauman bu doğrultuda bir uygulamanın uzun ve zor bir süreç olduğunu da belirtir. Başlangıçta korkuyu hareket geçireceğini ve hâlihazırdaki endişeyi daha da artırbileceğini ifade eder. Fakat eş zamanlı gerçekleşen bir yabancılaşmanın önündeki engel diyalog kurmanın reddedilmesidir (Bauman, 2016, s.21-22). Sosyal mesafenin karşıtı sosyal temastır. Sosyal grupların birbiriyle temas kurmaması önyargı artırmakla birlikte mesafenin derinleşmesine sebep olur. Bu süreç “biz ve öteki” bilinci gelişerek olumsuz tutumun toplumun tamamı tarafından içselleştirilmesine yol açar.

Bu sebeple önyargıları ve ayrımcılığı önlemenin temelinde “sosyal (toplumsal) temas” vardır. Grupların birbiriyle olan iletişiminde benzerlikler keşfedildikçe, dışarıdaki grubun “homojen” olmadığı görülür (Çuhadar Gürkaynak, 2011, s.3).

1.4. Küreselleşme ve Göç İlişkisi

Uluslararası göç kavramı 19.yüzyılda derinleşmiş bir kavramdır. Etnik birliği ve ortak bir kültürü temsil eden ulus devletin sınırlarının belirlenmesi ve vatandaşlık, yurttaşlık kavramlarının kabul görmesi ile sınırları geçen kişilerin “yabancı”, “mülteci” gibi tanımlama süreci başlamıştır. Göç uluslararası arenadaki politik, ekonomik ve sosyal krizlerle birlikte tüm dünyanın tartıştığı bir sorun haline gelmiştir (Esen ve Duman, 2019, s.6).

Uluslararası göç olgusu toplumu değiştirdiği gibi siyasal hayatı da etkilemektedir. Fakat yaygın olarak uluslararası göç siyasi olarak önemli bulunmayarak genellikle sosyo-ekonomik bir olgu olarak algılanmaktadır. Uluslararası göçün politika üzerinde önemli bir etkisi vardır. Fakat bunun göç hareketinin hangi zamanda ve hangi bağlamda gerçekleştiği, hükümetlerin göçmenlere gösterdikleri davranış ve tutuma yönelik değişmektedir (Castles ve Miller, 2008, s.371). Sınırların ortadan kalktığı, insan hareketlerinin arttığı, insan ve sermaye trafiğinin bir akış içinde olduğu iç içe geçmiş bir yapının, dünya genelinde hâkim olması ve kabul görmesi küreselleşmeyi ifade etmektedir. Teknolojik gelişmeler ışığında yolculuğun hızlı ve kolay şekilde gerçekleşmesiyle birlikte dünyanın farklı yerlerinde yaşayan bireyler kültürel ve sosyal açıdan birbirine benzer şeyler tüketmeye ve birbirine benzemeye başlamıştır (Şen, 2020, s.57). Küreselleşme bir yönüyle ülkeler mesafeyi ortadan kaldırırken, bir yönüyle yeni sınırlar ortaya çıkarmaktadır. Küreselleşen dünyada farklı ülkelerden ve farklı kıtalardan gelen insanlar kültürlerarası etkileşimi yürütmektedir. Bu nedenle uluslararası göçün birçok ülke için önemli olduğu bilinmektedir. Farklı nedenlerle yapılan göç hareketleri farklı kültürlerin birbirilerini tanımalarını sağladığı gibi birbirini hiç tanımayan kültürlerin çatışmalarına da neden olmaktadır (Esen ve Duman, 2019, s.6). 1970 yılında 84 milyon olan ve dünya nüfusunun yüzde 2,3’ünü oluşturan göçmen sayısı 2019 yılında 271.642.105 rakamına ulaşmıştır. Uluslararası göçmenler dünya nüfusunun yüzde 3,5’ini temsil etmektedir. Uluslararası göçmenlerin yüzde 74’ü 20-64 yaş arasındaki bireylerden oluşmaktadır. 2019’da 7,7 milyar olan dünya nüfusunda her 30 kişiden biri uluslararası göçmen kabul edilmektedir (IOM, 2020, s.21).

İnsanların büyük çoğunluğu doğup büyüdüğü ülkelerde yaşamaya devam etse de uluslararası göç hareketlerinin etkisi IOM'nin açıkladığı rakamlardan fazladır. İnsanların bireysel yerine grupça göç etme eğiliminde olduğu görülmektedir. Göç yalnızca göçmenleri değil göçmeni alan toplumlar içinde büyük bir etki yaratmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yaşanan göç ve bunun neticelerinin etkilemediği insan sayısı çok azdır. Göç çağının en belirgin etkilerinden biri de budur. Ekonomik, siyasal ve şiddet nedenli yeni göç akımları gelişirken dünyada uzun bir süredir varlığını sürdüren göç biçimleri yeni modellerde varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Castles ve Miller (2008) uluslararası göçte yaygın eğilimleri beş başlıkta açıklamaktadır:

- i. *Göçün Küreselleşmesi*: göç hareketinden daha fazla ülkenin, eş zamanlı biçimde etkilenmesi ve göç alan ülkenin farklı kültürel, siyasal yapıya sahip göçmene ev sahipliği yapması.
- ii. *Göçün Hızlanması*: Uluslararası göç hareketleri dünyanın her bölgesinde büyümektedir. Göçmen rakamlarında yaşanan artış, hükümetlerin politikalarına yönelik önemi ve zorlukları artırmaktadır.
- iii. *Göçün Farklılaşması*: Göç hem emek göçü hem mülteci göçü hem de yerleşimci göçmen anlamına gelmektedir. Klasik olarak hükümetlerin göçü durdurma ya da kontrol etme çalışmalarına rağmen başlayan göç dalgası bir hareketle başlayarak başka bir biçimde etkinliğine devam eder. Göçün farklılaşması hem ulusal hem de uluslararası önlemler açısından zorluk oluşturmaktadır.
- iv. *Göçün Kadınsallaşması*: Kadınlar göçte önemli bir rol oynamaktadır. Emek göçü ve mülteciler erkeklerin kontrolünderken, kadınlar aile birleşimi nedeniyle göç hareketine dâhil olmaktadır. 1960'lardan bu yana kadınlar emek göçünde önemli bir rol oynamaktadır.
- v. *Göçün Siyasallaşması*: Ulusal politikalar, bölgesel ilişkiler ve ulusal güvenlik politikaları uluslararası göç tarafından etkilenmektedir (Castles ve Miller, 2008, s.12).

Uluslararası göç olgusu tüm dünyada “toplumsal dönüşümü gerçekleştiren” ittirici bir güç haline gelmiştir. Göç, toplumsal değişimin ve gelişimin önemli işaretlerinden biri olarak kültürel değişimin hem sebebi hem de sonucu konumundadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde “kültürel farklılıklar ya da farklı kültürlerin bir arada olması” hem göçe neden olan hem de kültürel çeşitlilik gibi problemleri ortaya çıkarttığı görülmektedir.

Göçler sosyal değişimlerin en sağlam etmeni olarak dil, din ve kültür gibi yapılarla farklı toplulukları karşı karşıya getiren, bu toplumların bir arada yaşamalarına ve etkileşim içinde olmalarına neden olmaktadır (Karpas, 2010, s.9). Uluslararası göç neticesinde ulus devletlere yerleşen etnik gruplar yeni problemleri beraberinde getirmiştir. İletişim teknolojisinin gelişmesiyle evrensel bir boyut kazanması ve ulaşım imkânlarının genişlemesiyle etnik gruplar ulus-devlet sınırları içinde bağımsız bir yaşam sürebilmektedir (Abadan-Unat, 2002, s.281). 1980’lerden itibaren sıkça dile getirilen ve 1990’larda ise hâkim olan küreselleşme olgusu “çokkültürlülük, demokrasi, insan hakları, azınlık haklarının korunması, ayrımcılığın engellenmesi” gibi konular Batı’dan başlayarak tüm dünyada öne çıkan değerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu başlıklar bilhassa 1990’lardan günümüze uluslararası politikada da öne çıkan temel başlıklar olmuş ve siyasi amaçlar için birer araç olarak kullanılmıştır (Adıgüzel, 2016, s.166).

1.5. Göçmen Politikaları

1.5.1. Asimilasyon (Assimilation)

En yalın tanımla “benzeşme” anlamına gelen asimilasyon, bir şeyin değiştirerek kendisine benzetmeyi ifade etmektedir. Asimilasyon; içinde doğup, büyüdüğü kültürde yaşamayan bireyin yabancı olduğu bir toplumda sürdürdüğü ilişkiler ve toplumsal yaşam kapsamında içinde bulunduğu topluma ve toplumun kültürüne benzemesi ile kendi kültürel niteliklerin erimesi ve sosyo-kültürel kimliğini kaybetmesini ifade eder. (Adıgüzel, 2016, s.161).

IOM’e göre asimilasyon; etnik ya da sosyal bir grubun diğer grupla uyumlu olması olarak tanımlanmaktadır. Asimilasyon; dil, gelenek, davranış, değer hatta çıkar ve menfaat noktasında değişim gerçekleşmesini ifade etmektedir. Azınlık olan grup kültürel örüntülerini tamamen bırakmasa da asimilasyon grubun sosyal olarak toplumun diğer grupların ayırt edilemeyecek hale gelmesine sebep olmaktadır. Diğer bir ifadeyle asimilasyon sosyal ve kültürel uyumun azami dereceye ulaşmasıdır (IOM, 2013, s.10). Göç ülkeleri göçmenleri entegre ya da asimile edilecek yerleşimci olarak algırlar (Castles ve Miller, 2008, s.19). Eritme politikası göçmenin ulus sınırları içindeki hâkim dili öğrenmeleri ve göçmenin hâkim toplumun kültürel değer ve pratiklerini bütünüyle kabul etmesi yönünde ikazlara ve bazı yerlerde “vatandaşlık konumunu” değiştirme üzerine inşa edilmektedir. Bu politikanın temel amacı göçmeni içinde bulunduğu toplumdan ayırt edilemeyecek bir biçime getirmektir. ABD’de “eritme potası” olarak tanımlanan bu yaklaşım 20.yüzyılın ortasından itibaren istenen sonucu vermediği için başarısız olmuştur (Abadan-Unat, 2002, s.282).

Castles ve Miller (2008) asimilasyonu; göçmenlerin topluma adaptasyon süreciyle dâhil edilmesi olarak tanımlamaktadır. Göçmenlerde kendi dilleri, geleneksel, kültürel ve sosyal özelliklerini terk ederek içinde yaşadıkları topluma benzemeleri ve ayırt edilemeyecek noktaya gelmeleri beklenmektedir (Castles ve Miller, 2008, s.362). Göçmen kendi kültürel kimliğini içinde bulunduğu topluma uyumlu olacak bir biçimde yeniden yorumlayacak ya da tümüyle hâkim kültürel yapının değerlerini özümseyecektir. Göçmenler ilk geldiklerinde hâkim olan kültürün değerlerini benimsemek konusunda çekimser ve isteksiz olabiliyorken geliştirilen politikalar çerçevesinde göçmenlerin kültürel kimlikleri eritilerek, asimilasyon süreci gerçekleşebilmektedir (Adıgüzel, 2016, s.162). Devlet göçmen çocukların hâkim kültürün dilini kullanmalarında ve devlet okullarında devam etmesini isteyerek asimilasyon için zemin hazırlar. Fakat çoğu durumda “asimilasyon” bırakılarak “entegrasyon” politikalarına geçilir. 1960’larda göçmenlerin etnik cemaate dönüşmesiyle bu süreç Avustralya, Kanada ve İngiltere’de yaşanmıştır. Entegrasyon politikaları “uyumun” ve grup kaynaşmasının büyük rol oynadığı kademi bir süreci ifade eder. En temelde amaç hâkim kültürün içine almasıdır. Fakat entegrasyon, asimilasyona oranla daha yavaş ve nezaket çerçevesinde gerçekleşir. Asimilasyoncu model temelinde insanlara kültürel olarak asimile olmaları karşılığında ulusun ve devlete katılıma izin veren bir modeldir. Asimilasyon modeli gelişmiş ülkelerin hepsinde kullanılmıştır. Fransa günümüz dünyasında asimilasyon modeline en yakın ülke konumundadır (Castles ve Miller, 2008, s.363).

1.5.2. Ulus Devlet ve Entegrasyon (İntegration)

“Yaşadığımız dünya için evrensel yabancılık dünyası denilebilir. Yabancılar arasında ve yabancısı olduklarımız arasında yaşarız. Böyle bir dünyada yabancılar kısırılmaz ya da kısırılmış halde tutulamazlar. Yabancılar birlikte yaşamak zorunda olduğumuz insanlardır” (Bauman, 2018, s. 83).

Çağdaş dünyada hâkim olan siyasi yapı ulus devletlerdir. Vatandaşlarının haklarını ve amaçlarını temsil etmenin yanında toplumun menfaatleri doğrultusunda değerler üzerine anlaşmaya imkân sağlayan bir kültürel uzlaşma ve bireyleri ifade eden bir demokratik mekanizma ulus devletin meşruiyetidir (Castles ve Miller, 2008, s.55). Ulus-devletin en temel kazanımı “demokratik vatandaş” oluşturmaktır. Bir topluma ait birey haklara sahip olmakla birlikte hukuken karar alma sürecinde aktif olarak yer almaktadır (Abadan-Unat, 2002, s.303).

Benedict Anderson ulusu; “Ulus hayal edilmiş siyasi bir topluluk olarak tanımlar. Aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık içkin olacak şekilde “hayal edilmiş bir cemaat” olarak açıklamaktadır. Çünkü bir milletin üyeleri birbirleriyle hiç karşılaşmayacaklar dahi olsa hayali olarak birlikte yaşadıkları düşüncesi devam edecektir. Anderson, Walter Benjamin’den aldığı “içi boş zaman” kavramı ile tarih içinde yolculuk edebilme düşüncesinin geleceği inşa ettiği ve bir topluluk yarattığı düşüncesini roman ve gazete ile örnekendirir. Birbirinden haberdar olmayan bireylerin aynı saat ve tarih içerisinde aynı işleri yapıyor olmaları bu hayali dünyayı anlamlı kılmaktadır. Gazetelerin önemli olma sebebi aynı saatler içinde kitlesel tüketilebilir olmalarıdır. Birbirilerini hiç tanımayan bireyler aynı saatte aynı ya da farklı gazetelerden aynı haberi okumaktadır. Bu nedenle hayal edilmiş bir topluluk için belirgin bir örnektir (Anderson, 1995, s. 19-22).

Modern ulus devlet azınlık grupların kültürel ve siyasi entegrasyonu için girişimlerde bulunsa da artmakta olan etnik farklılıklarla ortaya çıkan yeni problemler vatandaşlık olgusunun tartışılmasına ve vatandaşlığın ne olduğuyla ilgili sorulara cevap bulmakta güçlük çekmektedir. Modern ulus devletler “vatandaşlık” üzerine inşa edilmiştir. Göçmenler başka bir ülkenin vatandaşıyken, vatandaşı olmadığı bir ülkede ikamet etmesi o ülkede ulusal kimliğin nasıl ifade edileceği ve göçmenin devlete olan bağlılığının nasıl sağlanacağı sorgulanmaktadır. Kastoryano (2000) bu süreci “kimlik pazarlığı” olarak adlandırmaktadır (Toksöz, 2006, s. 44). Göçmenlerin kültürel ve sosyal farklılıkları ulus devlet açısından “ikilem” oluşturma potansiyeline sahiptir. Yeni gelen göçmenin vatandaş olarak toplumla birleşmesi, hâkim kültürün homojenliğine zarar verebilir ancak dâhil edilmemeleri daha büyük eşitsizliklerin ve çatışmaların olduğu ayrılmış bir topluma neden olabilir (Castles ve Miller, 2008, s.56). Bu nedenle ulus devlet yapısının bütünlüğünü koruma noktasında göçmenlerin entegrasyonu önem arz etmektedir.

Toksöz (2006) entegrasyonu toplumda farklı etnik grupların o toplumun tüm imkânlarına eşit bir şekilde erişimi ve o toplumun üyelerince uyumsuzluk ve anlaşmazlık yaşanmaksızın bir arada uyum içinde yaşanması olarak tanımlamaktadır (Toksöz, 2006, s. 38). IOM entegrasyonu hem bir grup hem de bir birey olarak göçmenin topluma kabul edilmesi olarak tanımlamaktadır. Ev sahibi konumunda olan ülkenin göçmeni kabulü konusundaki şartları ülkelerce farklılık göstermektedir. “Entegrasyon” ile ifade edilen göçmenin daimî olması değil bulunduğu ülke de haklara, yükümlülöklere hizmete, erişime, kısaca o toplumu bir araya getiren gayenin ve temel değerlerin kabul edilmesi ve korunmasıdır.

Entegrasyon göçmenlerin içinde bulundukları belirsizlik ve problemlili durumun çözümüne ilişkin sunulan üç kalıcı çözümden biridir (IOM, 2013, s.30). Entegrasyon kavram itibariyle bazen çokkültürlülüğü bazen de asimilasyonu tanımlamak için kullanılabilmektedir. Göç ülkeleri çoğunlukla başlangıçta asimilasyon modelini uygulamış özellikle ABD’de siyahların dışlanması ve ayrımcılık uygulamalarına maruz kalmaları nedeniyle etnik ve kültürel farklılıklarının tanınması için çokkültürlülük politikalarına yönelmelerine sebep olmuştur. ABD göçmenlere önce asimilasyon modelini uygulamış ardından çokkültürlülük politikalarına geçiş yapmıştır. Avrupa’da ise etnik grupların oluşumunun ardından iki tepki ortaya koyulmuştur: (a) göçün kısıtlanması ve (b) göçmen gruplar için çokkültürlülüğün kabulü olmuştur. Entegrasyon kavramı incelendiğinde asimilasyondan entegrasyona kadar uzanan farklı perspektif ve uygulamaların yapıldığı görülmektedir. Göçmenlerin yerleşimlerinin ardından kültürel farklılıklarını birkaç kuşak boyunca korudukları bilinmektedir.

Hükümetlerin “yerleşiklik” kavramını kabul ettikleri ülkelerde, asimilasyondan kültürel farklılıkları tanıdığı ve kabul ettiği politikaları uyguladığı görülmüştür (Toksöz, 2006, s. 37-38). Refah toplumlarında entegrasyon amacıyla geliştirilen politikalarda, göçmenlerin taleplerinin üzerinde durulmadan ve yalnızca uyum sağlamalarını talep eden politikalar olması entegrasyona getirilen en temel eleştirilerden biridir (Adıgüzel, 2016, s.163).

1.5.3. Çokkültürlülük (Multiculturalism)

“Kendi kültürünü geride bırakmış ve yeni durumu henüz kabullenmemiş bir göçmenin (düşmanca bir tavırla karşılaştığı takdirde) marjinal bir insan haline gelebileceği, detaylı ya da kapsamlı bir analiz yapmadan da açık değil midir?” (Stonequist, 2016, s.90).

Çokkültürlülük (multiculturalism) 20.yüzyıl sonlarında Batı’da sıkça vurgulanan popüler söylemlerden biridir. Çokkültürlülük modeli azınlık grubun sosyo-kültürel kimliğini “müzik, sergi, konferans” gibi kültürel ve sanatsal etkinliklerle ifade edebileceği fırsatların oluşturulmasını sağlamayı amaçlamaktadır (Kaya ve Kentel, 2005, s.141). Göçmenlerin dil, kültür, sosyal değerlerinden vazgeçip içinde bulundukları topluma ayırt edilemeyecek biçimde benzemesini öngören asimilasyon modelinin başarılı olmaması, hükümet politikalarını etnik öğelere ve kültürel farklılıkların tanındığı çokkültürlülük modeline yöneltmiştir (Toksöz, 2006, s.244).

Çokkültürlülük azınlık olan grupların etnik ve kültürel farklılıklarını muhafaza etmelerine izin verildiği ve toplum içinde hoşgörüyle karşılandığı “heterojen fakat uyumlu” bir toplum yapısına işaret etmektedir (Şen, 2020, s.65). Çokkültürlülük bir toplum içinde bulunan farklı grupların ve kültürlerin birlikte yaşamasını tasdikleyen bir “tanıma politikasını” ifade etmektedir. Çokkültürlülük kavramının iki ögesi bulunmaktadır: (i) Bireyin kendi kültürünü bilmesi ve değerli bulması (ii) diğer grupların sahip olduğu kültüre saygı göstermesi ve ilgili olmasıdır. Çokkültürlülük “kültürel kimlik” üzerine inşa edilmektedir. Kültürel kimliğin kamusal alanda temsili, grup ya da gruplara kurumsal anlamda bir temsil izni verme ile gerçekleşebilir. Azınlıkların, hakları, siyasal olarak temsil edilmesi etnik ya da dini kökene dayalı okul ve hastanelerin olması örnek gösterilebilir (Abadan-Unat, 2002, s. 311). Çokkültürlülük, göçmenlerden belirli değerlere uyum sağlaması beklenerek, toplumla olan farklılıklarını bırakmaları beklemeden sosyal alanlarda eşit hakları almaları gerektiği savunur.

Çokkültürlü bir ülke de göçmen olarak gelinmesine izin verilmesiyle başlayarak, STK üyeliği ve devlete katılıma yol açmalıdır. İki farklı şekli vardır. Birincisi: ABD’de “bırakınız yapınlar” (laissez-faire) yaklaşımında kültürel farklılıklar ve “etnik cemaatin” varlığı kabul edilir. Fakat etnik cemaatin devamlılığını ya da sosyal adaleti sağlamak devletin görevi olarak görülmemektedir. İkinci yaklaşımda “Kanada, Avusturya ve İsveç” gibi ülkeler çok kültürlülüğü bir devlet politikası olarak görmektedir. Buradaki çok kültürlülükte devlet, kültürlerin farklılığını kabul etmek için gönüllüdür ve azınlık gruba sosyal alanda eşit hakları garanti etmektedir. Klasik anlamdaki göç ülkeleri çok kültürlülük, kültürel anlamda ayrı olan grupların topluma hızlıca entegre olabilmesi için en iyi güzergâh olarak görülmektedir (Castles ve Miller, 2008, s.364).

Kültürel çoğulculuk hoşgörülü bir ortamda farklı grupların kültürel ihtiyaçları öğrenmek ve karşılama noktasında bir arada yaşamalarıdır. Türkiye perspektifinden bakıldığında bunun en belirgin örneği “millet sistemine dayalı” Osmanlı İmparatorluğunun düzenidir (Abadan-Unat, 2002, s. 310). 1980-2010 yılları arasında ülkelerin “Çok Kültürlü Göçmenlik Politikasına” yönelik performansları incelendiğinde Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda ile Avrupa ülkelerinden İsveç, Finlandiya, Belçika ve Birleşik Krallığın yüksek puan aldığı görülmektedir. Açıklanan sonuçlarda Türkler ile diğer göçmen çoğunluğunun yaşadığı Batı Avrupa ülkelerinin Çokkültürlülük konusunda gerekli çabayı göstermedikleri söylenebilir (Adıgüzel, 2016, s.167). Çokkültürlülük tartışmalı bir yaklaşım olmuştur. Asimilasyoncu politikalara dönüş yapan ülkeler için etnik gruplar için süren tartışmalar söz konusudur.

Hâkim etnik grup için ise Çokkültürlülük ve çoğulculuk kültürel değerlerine ve kimliklerine yönelik bir tehdit olarak algılanmaktadır (Miller ve Castles, 2008, s.365). Abadan-Unat’a göre (2002) çokkültürlülük hem demokratikleşme yönünde önemli bir adım hem de bir devlet politikası olarak “iktidar güçlerinin” egemenliğine fayda sağlayan bir söyleme dönüştüğü söylenebilir.

Etnik ve dini azınlık gruplarına kendi etnik ve kültürel kimliklerini anlatmaya yardımcı olan kuruluşlar göçmen gruplarının talep ettiği siyasal hakları vermek yerine yalnızca kültürel alanda mücadele ortamı oluşturmakta ve bu grupların varlıklarını aktarma yönünde çabalamaktadır (Abadan-Unat, 2002, s.201). Kymlicka (2012) çok kültürlülüğün “Batı demokrasisi” için hala uygulanabilirliğinin mümkün olduğu gerçeğini belirsizleştirmektedir. Çok kültürlü bir modeli kabullenmeye yönelik uygulamaların başarısız olduğunu ve çok kültürlülüğü “kolaylaştıracak ve engelleyecek” 5 faktör üzerine durmuştur. Bu faktörler şöyle açıklanabilir;

1. *Etnik İlişkilerin Güvensiz Hale Gelmesi* (Güvenlik Tedbirlerinin Azaltılması): Azınlıkların devlet ile olan ilişkilerinin devlet güvenliği olmaktan çıkıp, sosyal politika konusu olarak ele alındığında çok kültürlülüğün en iyi sonucu verecektir. Devlet azınlıkları bir “güvenlik tehdidi” olarak ele aldığında 11 Eylül sürecindeki Müslüman Araplarda görüldüğü gibi çok kültürlülüğe destek azalacak, hatta çok kültürlü hakların talep edilmesi bile mümkün olmayacaktır.
2. *İnsan Hakları*: Etnik ve dini unsurlar ile insan hakları arasında ortak bir bağın olduğu varsayımı çok kültürlülüğe verilen desteğin temelini oluşturur. Devletlerin bazı grupların insan hakları ilkelerine saygı duymadıkları ya da bu konuda çekimser oldukları algılandıklarında Çokkültürlülük haklarını sunmaları mümkün değildir. Çok kültürlülüğün yapılan itirazların temelinde Müslümanlarla ilgili endişelerden ve liberal-demokratik ilkelere uyum sağlama noktasında isteksiz oldukları düşüncesinden kaynaklanmaktadır.
3. *Sınır Kontrolü*: Çokkültürlülük meselesi ülke vatandaşları tarafından sınırdaki kontrolü ve hâkimiyeti kaybetme korkusundan yatmaktadır. Örnekle: bir ülkenin çok sayıda “beklenmeyen göçmen ya da mülteci akını” ile karşı karşıya kalması ülkelerde mevcut tartışmaları artırıcı bir etkisi olmaktadır.

4. *Göçmen Grupların Çeşitliliği*: Çokkültürlülük tam anlamıyla çokkültürlü olduğu zaman, göçmenler “ezici bir çoğunlukla” tek bir ülkeden değil⁵, pek çok farklı ülkeden geldiklerinde en iyi sonucu verecektir.
5. *Ekonomik Katkılar*: Çok kültürlülüğe verilecek destek azınlık konumunda olan göçmenler üzerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirmelerine, toplumda bilhassa ekonomik anlamda katkı bulunmalarına ve toplum tarafından “iyi niyetli” olarak algılanmalarına bağlıdır.

Kaya ve Kentel (2005) çokkültürlülük modelinin kültürü “bölümlere ayırma” yöneliminde olduğunu belirtir. Kùltürler, etnik gruba baēlı ve kendi içinde anlamlı bir bütünlük içinde yapı olarak tanımlanmaktadır. Çokkültürcülük ise kùltürü belirli bir etnik gruba ait kabul ederek, kùltürleri müstakil bir birim olarak ele alıp, farklılıkları belirginleştirme ve bunlara vurgu yapma tehlikesini içermektedir. Bununla birlikte toplulukta uyuma ilişkin olarak tahakküm kurma potansiyeli noktasında, kùltürlerin homojenliğini de tehlikeye atmaktadır (Kaya ve Kentel, 2005, s.141). Farklı kùltürel örüntülere sahip olan gruplar dillerini ve kùltürlerinin bazı öğelerini birkaç kuşak boyunca koruyabildikleri bilinmektedir. Devletlerin daimî yerleşimi kabul ettiēi yerlerde kişiler asimilasyon politikalarından uzun süreli kùltürel ayırımın kabulüne doēru eğilim bir noktaya kadar vardır. Netice itibariyle Kanada, Avustralya ve İsveç’in çok kùltürlülük politikaları 1970’lerden bugüne azınlıklara “kùltürel ve siyasi” hakların verilmesi olmuştur. Daimî yerleşim fikrini reddeden ölkeler ulusal kimliğe ve ulusal bütünlüēe tehdit olarak gördükleri “çoēulculuēa” karşı çıkmaktadırlar. Fransa yerleşimi kabul etse de vatandaşlık ve hakların verilmesinin karşılığında bireylerden “kùltürel asimilasyonu” istemektedir. Bir ölkede hükümetin göç stratejileri ve politikaları her ne olursa olsun her zaman için göç toplumun belirli bir kesimin tepki gösterdiēi bir olgudur (Castles ve Miller, 2008, s.20; Toksöz, 2006, s.42).

Ulusal kimliēin tehdidi ulus devlet için ciddi bir meseledir. Çoēu ölkë için ulus devletin temelinde “dil, kùltür, tarih ve gelenek” üzerinden kavranan etnik homojenlik vardır. Göç barındırdıēı etnik farklılıklarla bu homojenliği ve ulus fikrini tehdit etmektedir. Göç ölkeleri ulus kimliğini inşa ederken göçmenlerin entegrasyonu bir parçası haline getirerek göçü düzenleyebilmiştir. Fakat ulus inşasında miti “ortak kùltür” olan ölkeler için göç hareketlerini düzenlemek kolay değildir. Göçe karşı olan ölkeler, çokkültürlülüēe de karşı olmuştur. Ortak etnik grubu önemsemeyen ve kùltürel asimilasyon şartı koşmadan göçmenlere vatandaşlık veren ölkeler etnisiteden oluşan farklılıkları kolayca çözebilen devleti ifade etmektedir.

⁵ Bu durumda çoēunlukla kutuplaşmış, (polarize) ilişkilerin güçlü ihtimal olduēu ifade etmektedir.

Bununla birlikte vatandaşlığı bir “aidiyet” olarak tanımlayan ülkeler, göçmenlerin aleyhine durumlar oluşturan politikaları gerçekleştirme eğilimindedir (Castles ve Miller, 2008, s.22-23). Çokkültürlülük çerçevesinde Kanada Avustralya ve İsveç 1970’ten günümüzde göçmen gruplara kültürel ve siyasal haklar tanıdığı politikaları izlemiştir. Yerleşimi kabul etmeyen hükümetler ise ulusal kimliğe tehdit olarak algıladıkları çoğulculuk düşüncesine karşı olmuşlardır. Bu gibi durumlarda göçmen gruplar “marjinal etnik azınlığa” dönüşmüşlerdir. Uygulanan politikalar ne kadar iyi olursa olsun göç olgusu, toplumun büyük bir kesimi oluşturan bilhassa ekonomik kriz dönemlerinde daima tepki ortaya koymakta, azınlık olarak kabul edilen grupların yaşam stillerine ve koşullarına, sosyal uyuma karşı olan bir tehdit olarak görülmektedir (Toksöz, 2006, s. 37).

1.5.4. Ulusötesi Topluluklar

Asimilasyon teorileri göçmenlerin çok boyutlu faaliyetlerini, bir yere ait hissetmeme ve aidiyet kuramama hallerini açıklayamaması üzerine modern ulus devletin sınırlarını aşan göç hareketlerini ele alması üzerine ulusötesi göç kavramı ortaya çıkmıştır. Göç alan ülkedeki etnik grupların kendi ülkelerindeki korudukları bağları ve örüntüleri açıklamak üzere “ulusötesi topluluk kavramı” geliştirilmiştir (Toksöz, 2006, s.40). Ulus-ötesi toplulukları bir toprak parçasına bağlı olmadan ortaya çıkmış gruplardır (Abadan-Unat, 2002, s.288). Göçmen grubun yerleşiklik kazanmasına rağmen, göç yolculuğunun kolaylaşması ve ucuzlaması, teknolojik gelişimlere bağlı olarak göçmenin iki ülke ile olan temasını sürdürebilmesi hatta iki ülkede yaşamına devam etmesi bireyin tek bir ulusa olan aidiyeti ya da bir ulusa bağlı olduğu fikrini zayıflatmaktadır. Bireyler kimliğini bir ülkeye bağlı olmaksızın geliştirebilmektedir. Bu eğilimdeki bireylerden oluşan topluluklara ulusötesi topluluklar olmaktadır. Ulusötesi topluluklar siyasal, kültürel ve dini faaliyetlerinde yer almakta kaldıkları ülke ile geldikleri ülke arasında köprü kurarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Ulusötesi olgusu üzerine yapılan araştırmalarda göçmenlerin geldikleri ülke ile bağlarının sürmesi siyasal ve kültürel bağlılığın devam etmesi göç alan ülkede bulunmaları ve ülkeye katılımlarının birbirini ittirici bir süreç olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte göç alan ülkede ekonomik statüsü bulunan bireylerin anavatanlarına yönelik daha yoğun bağ kurduğu görülmüştür (Çağlar ve Soysal, 2003, Akt., Toksöz, 2006, s.40). Ulus-devletin en önemli etmenlerinden biri olan bir toprak parçası, kısmen önemini yitirmektedir. Ulaşımındaki hareketlilik ve göçlerin artması, hızlı ve kolay gerçekleşen yolculuklar bireyin tek ülkeye aidiyet duyması gerektiği düşüncesini etkisini yitirmektedir. Küreselleşme ardından “yerelleşme” kavramını da getirmektedir.

Bu sebeple küreselleşme (globalisation), yerelleşme (glocalisation) kavramıyla birlikte kullanılmaya başlanmıştır (Abadan-Unat, 2002, s.288). Küreselleşen ve dijitalleşen günümüz dünyasında ise bireyler yaşadıkları ülkenin sınırlarının ardında ekonomik ve sosyo-kültürel bağlantılar, ilişkiler kurarak bunları sürdürebilmekte, ulusötesi bir kimlik kazanabilmektedir.

1.6. Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılara İlişkin Temel Bilgiler

“Uzun süren geçici olgusunun temel çelişkisi zamansal düzenden mekânsal düzene geçer” (Sayad, 2013, s.23).

Göç İdaresi verilerine göre 2020 yılında 3.641.370 olan Suriyeli sığınmacıların sayısı Aralık 2021 yılında 3.734.874’e 2022 Mayıs ayı itibarıyla 3.763.211’e ulaşmıştır. Suriyeli sığınmacıların illere dağılımı, il nüfusu ile karşılaştırıldığında en yüksek Suriyeli nüfusunun (107,491) yüzde 42,43 ile Kilis ilçesinde olduğu görülmektedir. Nüfusu 2.102.899 olan Hatay ilinde yüzde 20,55 (432.187), nüfusu 2.593.606 olan Gaziantep ilinde yüzde 17,86 (463.174), 2.572.007 nüfusa sahip olan Şanlıurfa ilinde yüzde 16,68 (428.987), 2.134.337 nüfuslu Mersin ilinde yüzde 11,39 (243.192) ve 2.519.810 nüfuslu Adana ilinde yüzde 10,18 oranında (256.497), Suriyeli sığınmacı kayıtlıdır. Diğer illerindeki Suriyeli sayısının, nüfusuna oranı yüzde %10’nun altındadır. Suriyelilerin çoğunluğunun Güneydoğu Anadolu’da kayıtlı olduğu görülmektedir. Farklı illerde ikamet etmekte olan Suriyeli nüfusunun en yüksek olduğu il İstanbul olmuştur. Metropol kent olan İstanbul’un il nüfusunun (16.384.264), kayıtlı Suriyeli nüfusuna (543.364) oranı yüzde 3,32’dir (GİGM, 2022).

Grafik 3. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

2021 yılının sonunda kayıtlı 3.734.874 Suriyeli sığınmacıların cinsiyet dağılımı 2.008.959'u erkek, 1.725.915'i kadındır. Suriyelilerin yaş dağılımı incelendiğinde sığınmacıların toplam nüfusunun %12.29'u 0-4 yaş (510.775), %14.23'ü 5-9 yaş (570.876) aralığındaki bireyler olduğu görülmektedir. On yılı aşkın bir süredir Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacıların bu süreç içerisinde 1 milyondan fazla bebek dünyaya gelmiştir (GİGM, 2021).

AFAD'ın yaptığı araştırmaya göre Suriyeli kadınların eğitim seviyelerinin düşük olduğu görülmektedir. Kamp içinde yaşayan kadınların %17,5'i kamp dışında yaşayanların 25,5'i okuryazar değildir. Kamp içinde yaşayan Suriyeli kadınların %38,5'i kamp dışında ise %31,5'i ilkokul mezunu olduklarını belirtmişlerdir. 6098 kadının katıldığı araştırmada yalnızca %6,2'si (379) üniversite mezunudur. Bununla birlikte Suriyeli kadınların kamp içinde yaşayan %38,3'ü ve kamp dışında yaşayan kadınların %17,1'i mesleğinin olmadığını belirtmiştir. Suriyeli kadın sığınmacılara kamp içinde yaşayanların %48,7'si ve kamp dışında yaşayanların %69,4'ü meslekleri sorulduğunda “ev hanımı” olduklarını ifade etmiştir (AFAD, 2014, s.24-26).

Suriye'nin toplumsal yapısı göz önünde bulundurulduğunda kadınların iş piyasasında varlıklarının engellendiği kabul görmektedir. Araştırmalarda iç savaştan önce Suriye'de az sayıda kadının çalıştığı ve çalışan kadınların beyaz yakalı işlerde çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte eğitim düzeyi düşük olan Suriyeli kadınların tarımda “ücretsiz aile işçisi” olarak çalıştıklarını ifade etmektedirler. Buradan hareketle Suriyeli kadınların eğitim durumları, vasıfları ve kültürel faktörler bakımından Türkiye'de iş piyasasında var olma ve rekabet etme olanaklarının bulunmadığı varsayılmaktadır (Duruel, 2017, s.3).

AFAD'ın (2014) yaptığı araştırmada kamp içinde yaşayan sığınmacıların %54,30'u hanesinde 4-6 kişi yaşadığını, %29,20'si ise hanesinde 7-10 kişi yaşadıklarını ifade etmişlerdir. İstanbul Göç Araştırması'nda (2020) Suriyeli sığınmacıların %57'sinin hanesinde tek çalışan olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra yapılan araştırmaya katılanların %60'ı hanesinde 5 ve üzeri kişinin yaşadığını belirtmiştir. Hane başına düşen çocuk sayısının fazla olması ve kadınların iş gücüne katılmaması hanede tek çalışana olan bağılılığı artırmada en büyük faktör olduğu görülmektedir (Doğan vd., 2021, s.55).

1.7. Göçmen Karşıtlığı

1.7.1. Irkçılık (Racism)

Haraketlilik postmodern toplumlarının bir özelliğidir. Kentsel yığılma bireylerin “yabancılaşma duygusunu” çoğaltmaktadır. Bu noktada birey çevresinde rengi, dili, aksanı ve davranışlar açısından farklı gördüğü bireyleri garipseyerek kendini onlardan ayırmaktadır (Lcggewie, 1993 Akt., Abadan-Unat, 2002 s.259). IOM’e göre ırkçılık; belirli bir ırk ya da etnik grubu kültürel ve fiziksel farklılıklarını öne sürerek üstün kılan ekonomik üstünlük ve kontrol gücü kazandıran ideolojik yapıdır. Irkçılık bir ırkın üstün olduğu inancı ve düşüncesi olarak da tanımlanabilir. Bu durumda ırk, zekâ, kültürel birtakım özellikler ve davranışa yansıdığına inanılmaktadır. Irkçılık hem ırka “önyargı ve değerlendirmeleri” yönelik hem de ayrımcılığı barındırmaktadır (IOM, 2013, s.42). Ayrımcılık ise ayrımın olmadığı bir durum bireylere eşit davranılmaması durumudur.

Ayrımcılık “ırk, renk, cinsiyet, dil, din, etnik köken, siyasi düşünce ve tüm statüler” 1945 BM Şart madde 1(3) ve 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi açısından yasaklanmıştır (IOM, 2013, s.11). Irkçılık, yabancı düşmanlığı ve ayrımcılık göçle birlikte gelen ve göçe bağlı olgulardır. Etnik toplulukların artan talepleri ve buna bağlı olarak gelişen “şiddet eylemleri” göçmene ev sahipliği yapan ülke ve göç vermiş olan ülke üzerinde derin etkiler oluşturmaktadır (Abadan-Unat, 2002, s.205). Azınlık statüsünde bulunan kişiler toplumdaki bazı gruplar tarafından hedef gösterilmekte ve saldırılara uğramaktadır. Göç, birçok koşulda etnik azınlık grubun uzun bir süredir bulunduğu toplumda çatışmaları daha da artıran bir etki yaratmaktadır. Etnik azınlık grubun algılanışı o ülkenin etnik farklılıklara yükledikleri anlama göre değişmektedir. Irkçılık yalnızca o ülkede bulunan göçmenlere değil, o ülkenin mevcut demokrasisine ve demokratik kurumlara ve genel olarak toplumsal bütüne karşı bir tehdit unsurudur (Castles ve Miller, 2008, s.19-21). Belirli bir gruba yönelik yapılan ırkçılık neredeyse tüm göç ülkelerinde görülebilir. Irkçılık, toplumsal grubun diğer azınlık grubu aşağı statüde sınıflandırma eylemi olarak da ifade edilebilir. Bu eylem ekonomik, sosyal, politik gücü içermekte ve dışlanan azınlık grubun kolayca sömürülmesini onaylatma amacını gütmektedir. Irkçılık, toplumun tarafından inşa edilen işaretleri temel alarak bireylerin kişilik, yetenek ve davranış örüntülerine yönelik olarak varsayımda bulanarak buna göre davranmaktadır. Hâkim olan grubun gücü politikalar, yasalar ve bunların uygulanmasıyla azınlık grubun dışlanması ve ayrıştırılması gerçekleştirilir. Irkçılığın kurumsal ırkçılık ve yapısal ırkçılık olarak iki boyutu vardır.

Hâkim grubun üyeleri tarafından gösterilen ırkçı tutum ve davranışlar resmi olmayan ırkçılık olarak tanımlanmaktadır. Irkçılık hâkim grup için yalnızca gösterge ve işaretler değil; dil, din, kültür gibi unsur görünür özelliklerdendir. Son dönemde yükselen ırkçılığın nedenlerini Batı düşüncesine dâhil olan “ilerleme düşüncesini” tartışmaya açan ekonomik ve sosyal değişimlerdir. 1970’lerden bu yana toplumun çoğunluğu ekonomik yapılanma ve uluslararası boyutta artan kültürel değişim ve toplumsal şartlara ve kendi kimliklerine bir tehdit olarak deneyimlemişlerdir. Yeni değişimle birlikte etnik azınlık grubun ortaya çıkması eğilim yeni gelen grupların bu değişime sebep olması olarak algılanmasıdır (Castles ve Miller, 2008, s.49). Almanya’da 1980’li yıllardan 1990’lara kadar ırkçı saldırılar yaşanmıştır. Türk ailelerin yaşadığı yerlere saldırılarak düzenlenmiş ve acı olaylar yaşanmıştır (Yalçın, 2004, s.175).

Almanya’da 1970’li yıllardan sonra Türklerin en büyük etnik grup haline gelmesi 1980’lerden sonra yaygınlaşan yabancı düşmanlığının en temel faktörlerinden biri haline gelmiştir. 1990’lardan sonra ciddi boyutlara ulaşan yabancı düşmanlığı Mölln ve Solingen şehirlerinde sekiz Türk’ün yaşamını kaybetmesiyle sonuçlanmıştır (Abadan-Unat, 2002, s.262). Yalçın’a (2004) göre Almanya’da “yabancı düşmanlığını” harekete geçiren en önemli etmenin yabancıların barındıkları mevcut toplumda aldıkları eğitim ile o toplumun yerlileri ile iş ve yükseköğretim alanlarda kolayca rekabet edebilmeleri ve ebeveynlerinin yapmış olduğu güce dayalı fiziksel emek işlerinde çalışmak istememelerinden kaynaklanmaktadır. Abadan-Unat (2002) göç hareketlerini Almanya örneğinde olduğu gibi “konuk işçi” modelinde uygulayan ulus-devletlerin göç olgusunu kısa vadeli varsaydığı müddetçe denetime fazla önem vermediklerini fakat bu yeni nüfusun yerleşeceği kesinleştiği zaman ulus-devletlerin kaybettiği egemenlik haklarını bu yeni koşulda değerlendirme isteğinde olduğunu belirtmektedir (Abadan-Unat, 2002, s.281).

1.7.2. Türkiye’de Yabancı Düşmanlığı

“Azınlıkların ayrımcılığa ve baskıya maruz kaldıkları bir toplumda her şey çürür ve bozulur. Kavramların içi boşalır, anlamlarını yitirirler” (Maalouf, 2019, s.68).

Johan Hoffman-Nowotny’ye (1981) göre “göçmenler hangi ülkeye giderlerse gitsinler, kaldıkları ülkenin toplumsal yapısında yeni bir alt tabakayı oluştururlar”. Bu alt tabaka gariptenerek, toplum tarafından eleştirilerin merkezi haline gelmektedir” (Abadan-Unat, 2002, s.62).

Yabancı düşmanlığı (xenophobia) uluslararası bir boyutta yabancı düşmanlığı üzerine kabul görmüş bir tanım bulunmamakla birlikte yabancı düşmanlığı bireylerin içinde bulundukları topluma ve toplumun ulusal kimliğine “dışarıdan geldiği ve yabancı oldukları gerekçesi” ile reddedilmesi, dışlanması ve kötü muamele ve davranışlarla ötekileştirilmesi durumu olarak tanımlanabilir. Birbirine yakın kavramlar olan yabancı düşmanlığı ve ırkçılık arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır (IOM, 2013, s.97). Irk ayrımcılığı kişinin “etnik kökeni ve rengine” yönelik olarak ekonomik sosyal ve kültürel açıdan kamusal hayatta temel hak ve hürriyetlerinden faydalanmasına engel olmak ya da kısıtlamak amacıyla ayrımcılık yapmak, dışlanmalarını ve ötekileştirilmelerinin tercih edilmeleri olarak tanımlanabilir (IOM, 2013, s.42). Yabancı düşmanlığı ırkçılıktan farklıdır. Yabancı düşmanlığı öteki olarak kabul edilen gruba “yabancı” olması nedeniyle geliştirilen farklı davranış biçimini ifade ederken; ırkçılık renk, dış görünüş gibi yabancının farklılıklarına dayalı uygulanan ayrımcılıktır. Irkçılık “yabancı düşmanlığının” en ileri düzeyi olarak tanımlanmaktadır (Özmete, Yıldırım ve Duru, 2018, s.193).

Belirsizlik nedeniyle yabancı duyulan kaygı, korku ve tehdit olarak algılama bireysel bir husus iken, günümüzde yönlendirme içeren toplumun tamamına yayılmış bir olgudur. *Zenofobi* devletler, iletişim araçları ve toplumun önde gelen isimlerince gruplar aracılığıyla şiddetlendirilmekte ve yabancılara toplum için bir tehdit olduğuna ilişkin algı oluşturulmaktadır. *Zenofobi* kavramının içinde yer alan fobi kelimesinin ifade ettiği anlam açık bir nedeni olmayan korku ve nefreti işaret ederken bugün yaratılan yabancılara yönelik tutum ayrımcılığın ve ötekileştirmeyi yansıtmaktadır. Bu nedenle zenofobi “yabancıdan korku” biçiminde bir algı halinde ifade edilebilecek günümüz dünyasının çok boyutlu bir gerçekliği durumuna dönüşmüştür (Güngör, 2017, s.209-210). Zenofobi’ye yatkın olan bireyler yabancı unsurların tamamına şiddetle karşı çıkmaktadır. Normal insanlara göre daha fazla önyargı taşımakta, ısrarlı bir şekilde “tek tiplikten” yana bir tutum sergilemektedirler. Önyargının büyüklüğü ve güçlülüğündeki değişimlerin etkisi altında olan bireyin yaşadığı ve eylemde bulunduğu durumla ilişkidir (Bauman, 2018, s.69).

Hayata Destek Derneği (2014) araştırmasında mevsimlik tarım işinde emek arzını artırması sebebiyle Suriyeli sığınmacılar ile Türkiye vatandaşı işçiler arasında bir çatışma meydana getirdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte TBMM Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunları (2015) yönelik araştırma raporunda işverenlerin göçmenleri “ucuz iş gücü kaynağı” olarak gördüğünü ve çalışma izinleri olmadığı halde çalıştırdıkları tespit edilmiştir.

Yabancıların mevsimlik işçiliğe dâhil olmasıyla gelecekte göçmenlerle ilgili yaşanacak problemlerinin boyutunun büyüyeceğini öngörülmektedir. Mevsimlik tarım işçileri ile Suriyeli işçiler arasında yaşanan gerilim ve yerel halkın tepkisi Türkiye'nin toplumsal yapısında meydana gelen değişimin emek piyasasındaki etkinin en somut göstergesidir (Dedeoğlu, 2018, s.40). Suriyelilerin iş piyasasında olmaları esnaf ve sanayiciler açısından olumlu karşılanmaktadır. Bunun en önemli nedeni ise Suriyelilerin emek piyasasında “arzın artıştan” doğan ücret faydasıdır. Ancak işverenle pazarlık yapma imkânının azalması ve mevcut pozisyonunu kaybetme endişesi duyan çalışanlarda kaygı oluşturmuştur. Bunun sonucunda ise emek piyasasında olan Suriyeliler bir tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır. Toplumda göçmenlere ilişkin endişe ve dışlama davranışı emek piyasasında yaşanan “ucuz işgücü” olgusuyla birlikte Suriyelilere yönelik nefrete dönüşebilmektedir (Erdoğan, 2015, s.190). 1985'te Almanya'da yapılan bir ankette “aramızda birkaç milyon yabancıнын yaşamasını nasıl buluyorsunuz?” sorusuna yüzde 45'i taraftar değilim, yüzde 21'i taraftarım yüzde 34'ü kararsızım olarak yanıt vermiştir. 1989'da yapılan ankette ise katılımcıların yüzde 75'i “gereğinden fazla yabancı var” cevabını vermiştir.

1992 yılında Der Spiegel dergisinin yapmış olduğu bir araştırma Almanların Türklere karşı tutumunun araştırmanın sonuçlarıyla benzer sonuçlarda olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan Almanların yüzde 77'si “Yabancılar, sosyal güvenlik sistemimizi istismar ediyorlar” yüzde 74'ü “Yabancılar Almanya'daki konut sıkıntısını artırıyorlar”, yüzde 60'ı “Almanya'da işsizliğe yol acıyorlar”, yüzde 50'si ise “Sokaklarımızı tehlikeli bir hale getiriyorlar” şeklinde yanıt vermiştir. Bu tutum ve düşüncelerin yalnızca bir eylemi ifade etmediği, sığınmacı göçmen mülteci ya da yabancılara karşı işlenen suçlarda da görülmüştür (Abadan-Unat, 2002 s.258-259).

Ünal (2014) toplumun Suriyelilere yönelik ayrımcılık yapma, ötekileştirme, dışlama, ırkçılık, nefret söylemlerini gibi zaman içinde sıradan olaylar olarak nitelendirileceğini belirtmiştir. Hatta Türkiye'de yaşanacak yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve nefret söylemlerinin Avrupa'dan daha yüksek şekilde gerçekleşeceğini ifade etmektedir. Yerliler en çok “düzen ve güvenlik” noktasında endişeleri ile getirmektedirler. Medyada yer haberlerin dışlayıcı ve ayrımcı bir tutum içermektedir. Suriyeli sığınmacılar genellikle “tehlikeli, tehlikeli olma potansiyeli taşıyan, suç işlemeye meyilli gruplar” olarak ifade edilmektedirler. Yerlilerin güvenlik endişesiyle birlikte ekonomik temelli kaygılarda önemli bir yer tutmaktadır. Suriyelilerin ülke kaynaklarını olumsuz yönde etkileyeceği ve bu nedenle devletin kendi vatandaşını “ihmal edeceği” endişesi öne çıkmaktadır (Ünal, 2014, s.77-79).

Yapılan araştırmalarda Özmete vd., (2018) Türkiye’de yabancı düşmanlığının arttığı görölmektedir. Bununla birlikte göç ve yabancılara yönelik kaygı ve korkuların yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Özmete, Yıldırım ve Duru, 2018, s.205). “Yabancı düşmanlığı”, yabancıya karşı bir öfke ve kine dönüşmesi ırkçılığın yeniden ortaya çıktığını göstermektedir.

Yabancı bireye karşı duyulan korku bir boyutuyla psikolojik tepki olarak düşünölse de bunun “yabancı düşmanlığına” döndüğü koşullarda farklı kamu politikaları üretilmesi ve uygulanması gerekmektedir (Abadan-Unat, 2002 s.260). Suriyeli sığınmacılar son on yıldır emek piyasasındaki bölünmeden sorumlu tutulmakta ve yerlilere yönelik yapılan yeni uygulamaların sebebi olarak gösterilmektedirler. Suriyeli sığınmacılara yönelik toplumun farklı kesimlerinden dışlama ve ayrımcılık uygulamalarının olduğu bilinmektedir. Gündelik yaşamda ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan Suriyeli sığınmacılar bilhassa kiralık konut arayışında dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalmakta hatta bir fırsat öznese dönüşmektedirler. 7 Ocak 2021’de Fatih Belediyesinin aldığı bir kararla göçmenlere ev verilmeyecektir.⁶ Suriyelilere yönelik yapılan saldırıların boyutları değişmektedir.

Sözlü şiddet, ayrımcılık, dışlama, ötekileştirme gibi davranışların öfke ve fiziksel şiddete dönüştüğü görölmektedir. Ekonomik sorunların artması ve Türkiye vatandaşı bireylerin gündeminde daha fazla yer bulmasıyla 2020 ve 2021 yıllarında Türkiye’de farklı şehirlerde göçmenlere yönelik saldırılar gerçekleşmeye ve Suriyelilere yönelik şiddet haberleri medyada daha fazla yer almaya başlamıştır. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerde ev ve işyerlerine saldırılar yapılmakta ve bu saldırılar ölümlerle sonuçlanmaktadır. Suriyelilere yönelik nefretle işlenen cinayetler artmaktadır. 1960’larda işçi alımıyla başlayan Almanya’ya göç hareketi 1990’larda Türkleri yabancı düşmanlığının öznesi haline getirmiş ve Türkler saldırıların merkezinde olmuştur (Abadan-Unat, 2002). Suriyelilerin 2011 yılı itibariyle geldiği göz önünde bulundurulduğunda 2021 ve 2022 yıllarında yaşanan saldırıların arttığı ve 11 yıl içinde nefretin derinleştiği görölmektedir. Nisan 2020’de Ali el Hemdan isimli Suriyeli bir genç c-19 salgınına yönelik tedbir kapsamında bir sokakta polis tarafından öldürölmüştür.⁷ 2021 yılında Mardin ilinde kuyumcu dükkânı işleten Suriyeli bir esnaf, dükkânında öldürölmüştür.⁸ 2021 Ağustos ayında Ankara’nın Altındağ ilçesinde bir grup tarafından Suriyeli işyeri ve evleri saldırıya uğramıştır.

⁶ <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/turkey/300920213>

⁷ <https://www.evrensel.net/haber/451122/yasal-mermisiyle-bir-komiser-yaklamakta>

⁸ [Mardin’de silahlı saldırıya uğrayan Suriyeli kuyumcu yaşamını yitirdi \(konhaber.com\)](https://www.konhaber.com/mardin-de-silahl-saldiriya-ugrayan-suriyeli-kuyumcu-yasamini-yitirdi)

2021 yılı aralık ayında ise İzmir ilinde üç Suriyeli gencin kaldıkları oda ateşe verilerek öldürülmüştür.⁹ Bununla birlikte Afgan göçmenlerle ilgili şiddet haberleri de sıklıkla gündeme gelmektedir¹⁰. Göçmen grupların yerliler ile ilişkileri ve farklı göçmen grupların birbirileri ile ilişkilerinin değiştiği görülmektedir. Türkiye’de yabancı düşmanlığı her geçen gün artmaktadır. Suriyeli sığınmacıların lehine yasal bir gelişme gerçekleşmemesine rağmen, mekânsal olarak ifade ettikleri anlam toplum tarafından bir tehdit olarak görülmekte ve bunun neticesinde ırkçı saldırılar gerçekleşmektedir. Belirsizlik ve bilinmezlikle ilişkilendirilen “yabancı ya da ötekinin” eklemlendiği kategori çoğunlukla “düşman” kategorisi olmaktadır. Yabancılar, yerliler için bir şey ifade etmediği gibi çok şey ifade edebilirler. Yabancı konumunda olan sığınmacı ya da mülteci bireyler yerliler tarafından “düşman” olarak algılanabilir ve tedbir gerektiren bir varlık” olarak algılanabileceği için belirgin vakaların artacağı öngörülmektedir (Ünal, 2014, s.85).

Yabancı düşmanlığı ulusal sınırlar içinde ülkelerin kendi bağlarını güçlendirmesi veya yabancı birey ya da gruplardan gelebilecek tehditlere karşı korunması idealiyle şiddetlendirilmesi mevcut problemleri çözmek yerine “düşmanlığı” daha da güçlendirerek, teröre olanak sağlayacaktır. Yabancı düşmanlığına maruz kalan yabancılar etnik kimlikleriyle olan bağlarına tutunacak ve kendilerini içinde oldukları toplumdan izole ederek entegrasyonları daha da güçleşecektir. (Güngör, 2017, s.212).

Bauman (2018) vatansever duyguları harekete geçirmek isteyen politikacıların “Bizden olmayan bize karşıdır” ilkesiyle hareket ettiğini ve bu kategorik ayrışmada gri bir alan olmadığı belirtir. Karşı gruba benzemeyen ancak onlarla benziyormuş gibi tutum görmek isteyen yabancılar “bizden olmayanlar” olarak ifade edilebilecek, yerlerinden ayrılmış olan ve içindeki bulundukları durumda kolaylıkla yanılsa düşebilecek yerlerde dolaşan insanlar tarafından gelen saldırılarla uğraşmakta ve “delinmektedirler”. Bu yolu açmakla güvenilmekte olan sınırın güvenilmez olduğunu göstermiştir ve yalnızca bu bile yabancıların “kin gütmek ve geldikleri yere geri dönmeyi istemeleri için yeterli bir sebeptir (Bauman, 2018, s.85).

⁹[İzmir'de 3 Suriyeli göçmenin yakılarak öldürülmesi | İHD: Tasarlanarak ırkçı saikle yapıldı | Euronews](https://www.gazeteduvar.com.tr/35-gun-sonra-ortaya-cikti-suriyeli-uc-genci-yakarak-oldurduler-haber-1546399)
<https://www.gazeteduvar.com.tr/35-gun-sonra-ortaya-cikti-suriyeli-uc-genci-yakarak-oldurduler-haber-1546399>

¹⁰https://www.sozcu.com.tr/2022/gunun-icinden/gasp-icin-suriyeli-genci-bicakla-olduren-afgan-ve-7-supheli-yakalandi-6882371/?utm_source=dahafazla_haber&utm_medium=free&utm_campaign=dahafazlahaber
<https://tr.sputniknews.com/20220114/atasehirde-bir-avukati-bicaklayarak-gasp-eden-yabanci-uyruklu-saldirganlar-tutuklandi-1052722026.html>

Zenofobik olarak adlandırılabilir tavr ve davranış sergileyenler endişe, kaygı, tiksınme, korku, nefret etme, düşmanlık, kendini izole etme gibi takıntılı bir ruh haline dönüşecek etkiler görülebilmektedir. Bu nedenle zenofobi hem yabancıya yönelik düşmanca tavr sergileyenler hem de bu düşmanca tutuma maruz kalan yabancılar için oldukça tehlikelidir. Yabancı düşmanlığını şiddetlendirmek veya toplumun geneline yayılmasına sebep olmak dünyada mevcut olan kargaşa ve terörü gündelik yaşamın bir parçasına haline getirmekten farklı değildir (Güngör, 2017, s.212).

İKİNCİ BÖLÜM

2. EMEK PİYASASINDA PREKARYALAŞMA

2.1. Türkiye'nin Küreselleşme Süreci ve Neoliberalizm Politikaları

“...Emek piyasalarının gitgide artan serbestleşmesi ve işin “esnekleştirilmesi” dolayısıyla toplumsal konumların gitgide artan kırılganlığı ve toplumsal anlamda kabul gören kimliklerin istikrarsızlığının yayılmasıyla meşhurdur...” (Bauman, 2016, s.29).

Küreselleşme farklı ülkelerde yaşayan insanların birbirine bağımlı hale gelmeleri ve toplumsal, politik, ekonomik alanda bütünüyle birbirine bağlamalarıdır (Giddens, 2000, s.67). IOM küreselleşmeyi; farklı ülkelerde bulunan “insanların, şirketlerin ve hükümetlerin” bilgi teknolojileri desteği ve uluslararası yatırım öncülüğünde etkileşim içinde girerek, bütünleşme süreci olarak tanımlamaktadır (IOM, 2013, S.62). 12 Eylül darbesinin gerçekleştiği 1980 yılı Türkiye için küreselleşmenin başlangıcı olmuştur (Kaya, 2019, s.85). Bununla birlikte 1980 yılı küresel sermayenin büyümesine öncülük eden politikaların uygulanmaya başlandığı bir dönem olmuştur (Uçkaç, 2010, s.426). Türkiye'nin neoliberal ekonomi politikaları kapsamında yaşanan ekonomik değişim 1980 yıllarda başlamıştır. 1980 yılı kapitalizmde sermayenin öne çıktığı “arz-yanlı ekonominin” hayata geçirildiği bir dönemin başlangıcıdır. Türkiye perspektifinden incelendiğinde mevcut dış borçların eritilmesi için, ekonominin dışa açılması gerekli görülmüştür (Balseven ve Önder, 2009, s.86).

1980 yılında döviz sorununun olduğu Türkiye, enflasyon oranı yüksek ekonomik ve siyasi alanda çöküntü yaşayan bir ülke konumundadır. Dönemin sorunlarına çözüm arayan iktidarlar, Uluslararası Metal İşçileri Federasyonu (IMF) ve Dünya Bankası ile hareket ederek, daha sonraları Washington Konsensüsü olarak adlandırılan reform paketini hazırlamıştır (Kaya, 2019, s.90-91). Bu programın geçmiştekilerden temel farkı; kısa süreli ekonomik dengeden ziyade “serbestleşme ve dışa açılma” uzun bir süreye yayılmıştır. İlerleyen yıllarda da yapılan düzenlemeler serbestleşme merkezli olarak gerçekleşmiştir (Sönmez, 2009, s.26).

Derviş ve Robinson (1978) birlikte hazırladığı raporda ve Türkiye ekonomisine yönelik hazırlanan raporlar (OECD, 1978; Balassa, 1979; Krueger,1978) birbirini desteklemektedir.¹¹ Getirilen öneriler; “(i). Döviz kurunun esnekleştirilmesi, (ii). Ulusal ekonominin dünyaya açılarak uluslararası alanda rekabete etmesi, (iii). Üretim kaynaklarının ihracata kanalize edilerek, “dayanıklı tüketim malları iş alanından, dayanıksız tüketim malları iş alanlarına taşınması ve bilhassa dokuma, tekstil, gıda endüstrilerine yoğunlaştırılması, (iv). Ücretlerin belirlenmesi ve tarım alanında verilen desteklerin kısıtlanması, (v). Devletin katılımı ve belirleyiciliğinin minimuma indirilmesi, (vi). Yabancı yatırımı çekecek hamleler yapılmasıdır” (Sönmez, 2009, s.27). 1980 yılının ocak ayında 24 Ocak Kararları olarak yürürlüğe giren program, dış ticaretin artmasını ve yabancı yatırımcıları ilgisini kazanarak ekonomik büyümenin gerçekleşmesi hedeflenmiştir. 12 Eylül 1980 yılında askeri darbe gerçekleşse de ekonomiyi canlandıracak bu programa bağlı kalınmıştır. 1983 yılında Özal hükümetinin çalışmalarıyla ithalat ve ihracatta artışlar yaşanmış ve küresel ekonomiye uyum sağlanmıştır (Kaya, 2019, s.90-91).

Her dönemin bir sonraki dönemin gelişme potansiyelini öngördüğü düşüncesi çerçevesinde 1980 yılında atılan adımlar, finansal sermayenin yoğunluk kazandığı ve “arz yanlı ekonomi politikalarının” devreye girdiği dünya kapitalizmine uygun görülmektedir. Türkiye noktasından incelendiğinde dış borç yükünün ödenmesi için, dışa açılmanın gerekli olduğu düşünüyordu. 1981 yılında dışa açılma politikaları ile “piyasanın dış piyasa ile ikame edilmesi” hedeflenmiştir. Bu sayede Türkiye emek piyasasındaki etkisini artırıp, üretimi gerçekleştiren emekçileri kullanarak ekonomik yapıda hâkimiyet kurmaya çalışan finansal ortamlarına kazanç sağlarken, dış piyasadan elde ettiği kaynak ile dış borcunu ödeme yoluna gitmiştir. 1980’li yılların sonunda doğru döviz üzerindeki kontrol kaldırılmış, yabancı şirketlerin Türkiye’de şube açmasına izin verilmiştir. Yabancı yatırımcıların Türkiye’ye gelmesi “dış tasarruf” ihtiyacını azalttığı için siyasi ve ekonomik çevrelerce faydalı bulunmuştur. Türkiye’ye gelen yatırımcıların getireceği teknoloji ile ihracat imkânlarının artacağı düşünülmekteydi. Ancak, vergi kazancı ile artan kamu açıkları, “sermaye piyasasından” kaynak sağlanması, faizleri yükseltmiş, bu sebeple yabancı yatırımcı finans alanına gitmiştir (Balseven ve Önder, 2009, s.89-90).

¹¹ Derviş, K. ve Robinson, S. “The Foreign Exchange Gap, Growth and Industrial Strategy in Turkey:1973-1983”, World Bank Staff Working Paper, 306, World Bank, Washington D.C., 1978.

Uyum politikaları çerçevesinde Türkiye ekonomisi zaman içinde uluslararası ekonomiye entegre olmuştur. Kökten bir değişimin aracı olan dış ticarete serbestleşmeyi sağlayacak, “mali sistemin reformu, vergi ve harcama reformu, tarım alanında yapılan yardımların tasfiyesi” programın öncelikleri arasında yer almaktadır. Programın boyutu genişletilerek “serbestleşme ve özelleştirme”, kamu kurumlarında yaygınlaştırılmıştır. Neoliberal ekonominin benimsenmesinde bilhassa mali serbestleşme önemli görev üstlenmiştir. 1980 yılında yürürlüğe giren istikrar paketinin ardından yalnızca dış ticarete değil ulusal ekonomide de iç pazarlarda serbestleşmeye yönelik önemli adımlar atılmıştır. Serbestleşmeye yönelik düzenlenen politikalar; 1980 yılı öncesi ile kıyaslandığında, küresel piyasada hareketlenme meydana geldiğinde sarsılan ve dengesinin bozulduğu bir ekonomik yapının ortaya çıkmasına sebep olduğu görülmektedir (Sönmez, 2009, s.29).

Kapitalist üretim biçiminin kuralları, üretim yapılan alanların tamamıyla iç içedir ve üretim şartlarını kapitalist üretim biçimi belirlemektedir. Kapitalist üretim biçimi tarihsel perspektiften gelişmesi incelendiğinde küresel ölçekte “birikim rejimi ve düzenleme biçimi” kavramları öne çıkmaktadır. Sistemde ortaya çıkan krizler ve krizlerin nasıl çözüme kavuşturulduğu, kapitalizmin üretim aşamaları sürecine dâhildir. Kapitalizmin gelişiminde artan “içsel çelişkiler” derinleştikçe gelişimi de çözülme ve değişimle gerçekleşir. Üretimin toplumsallaşması ve ürünün varlık olarak elde edilmesi arasındaki çelişkiler sistem genişledikçe bir krizi ortaya çıkartır. Bu krizle beraber toplumdaki yapılarda da bir değişim gerçekleşir. Kapitalist üretim biçiminin kendini koruyabilmesi için sermaye birikiminin büyümesine engel olan faktörler ortadan kaldırılarak “toplumsal ilişkiler, süreçler, yapılar ve kurumlarda” değişim gerçekleşir. Kapitalizm kuramsal olarak krizleri çözümü devlete bakış ile bütünleşiktir. Bu bağlamda devletin işlevsel rolünde ziyade “toplumsal ilişkileri” temsil eden bir yapı olarak gözükür. Ekonomik, siyasal ve kurumsal yapılar birbirine bağlıdır. Bu nedenle “yeniden üretim” toplumsal ilişkileri içermektedir (Arın, 1985, s.104-108).

Türkiye’de neoliberal küreselleşme süreci 1980’li yıllardan itibaren 1990’lı yılların sonuna kadar denge ve yapısal adaptasyon politikaları istikametinde toplumsal ilişkilerin piyasaya göre ayarlandığı ve bu yönde iç ekonominin küresel kapitalizmle entegre olma sürecine mâni olan tüm unsurların ortadan kaldırıldığı bir dönem olarak yorumlanabilir. 1990’lı yılların sonlarına doğru neoliberal politikalar, yasal düzenlemelerle yeniden yapılandırma dönemi başlamıştır. Bu dönemde tasfiyeler sürse de özellikle “yeniden yapılandırma” üzerinde durulmuştur.

Yapısal adaptasyon kapsamında neoliberalizmin güç kazanması, sınıfsal gücü tamamen sermayeyi elinde bulunduran çevrelerin yararına olacak şekilde dönüştürmek olarak değerlendirilmiştir. “Bu bağlamda devletin işlevselliğinde bir değişim meydana getiren bu dönemde “devlet ve sermaye, devlet ve toplum arasındaki ilişkilerle birlikte siyaset-bürokrasi ve devletin teşkilatlanma esaslarını da değişmesini gerektirmiştir” (Güzelsarı, 2007, s.62-63). 1980’li yıllarda küresel çapta güç kazanan neoliberalizm, 1990’lı yıllara gelindiğinde güç kaybetmiştir. Neoliberalizmin ekonomiye sağlayacağı olumlu getirileri reddeden; tüm dünyada ortaya çıkan finansal krizler, işsizliğin artması ve yoksulluğun büyümesi gibi önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Fakat ekonomide beklenen gelişmelerin yaşanmaması, neoliberal politikalara eleştiri getirse de yapının ekonomideki üstünlüğü zarar görmemiştir. Yeniden yapılandırılmaya gidilerek 1980’lerde “devletin küçülmesi” söylemi 1990’larda “piyasa ile iş birliği yapan devlet” olarak değişmiştir. Yasal düzenlemeler kapsamında “uluslararası sisteme uygun kurumların yaratılması” planlanmıştır ve “neoliberal yapısal dönüşüm süreci” 1990’lı yılların sonunda yeni bir boyuta ulaşmıştır (Güzelsarı, 2007, s.101-107).

Türkiye’nin “mali sömürü sürecinde” içinde gelişmesi, ulusal ekonomi yararından ziyade “merkez kapitalist çevrelerin” menfaatleri ve yönlendirmesi doğrultusunda 1998 yılında IMF’nin kontrolüne girerek, “Yakın İzleme Programı” yapılmıştır. Bu programın öncelikli amacı, “alacaklıların haklarını güvenceye almak ve ekonominin dışa açılması sağlayarak yeni bir yapılandırmaya yol göstermek” olarak ifade edilebilir (Yeldan, 2001, s.161; Balseven ve Önder, 2009, s.92).

1998 yılı içinde IMF ile hazırlanan “Yakından İzleme Programı”, 2000 yılında “Üç Yıllık İstikrar Programı” olarak değiştirilmiştir. Bu programın öngördüğü, borçların sürdürülebilirliğidir. Bu noktada kamu açığı ve cari açık zorlanarak, enflasyon ve faizin geri çekilmesine karar verilmiştir. Program 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan sarsıntı ile bir krizle çökmüştür. Bu krizin sonrasında başlatılan Derviş politikalarının amaçları “enflasyon hedeflerinin belirlenmesi ve döviz kurunun dalgalanmaya bırakılması” olmuştur. (Balseven ve Önder, 2009, s.94). Neoliberal ekonomi politikaları çerçevesinde değerlendirildiğin Türkiye, “merkez kapitalist odağın”, sunmuş olduğu “küreselleştirme politikalarını” IMF aracılığıyla uygulamaya geçirmiştir. Piyasa ve çevre ekonomilerinin üretimine katılarak yeni alanlar ve kar elde etmeyi amaçlayan merkez kapitalist çevre için Türkiye ekonomisinde özelleştirmeye gidilerek, devletin ekonomideki rolü azaltılmış ve Türkiye küreselleşmeye dayanmıştır. (Balseven ve Önder, 2009, s.95).

Neoliberal politikalarla “devletin küçülüp, piyasasının güçlendiği” düşüncesiyle devletin piyasaya müdahalesi sınırlandırılmıştır (Güzelsarı, 2007, s.73). Türkiye’de ekonomik ve toplumsal açıdan etkileri son derece olumsuz olan “mali sömür” üretimi zarara uğratmış ve gelir dağılımının bozmasına neden olmuştur. 1990’lı yıllar Türkiye ekonomisinde dalgalanmaların yaşandığı ve 1980’li yılların etkisinden kurtulmaya çalıştığı bir dönemdir. Türkiye 1990’lı yılların sonunda ağır borç stoku ile girmiştir. (Balseven ve Önder, 2009, s.91). Bu bağlamda Türkiye ekonomisi 2000’li yıllara kadar başarılı olamamıştır (Boratav, 2003, s.206)

Türkiye’de ekonomi politikaları, finansal hareketlerin gelişimine bağlı olarak değişmektedir. Neoliberal ekonomi politikalarının devletin müdahale etmemesini talep ettiğinden ötürü uygulanan politikalar Türkiye’de gelir dağılımı zarar görmüştür. Bununla birlikte toplum, eğitim, sağlık gibi kamu hizmetlerinden daha az faydalananak yetersiz kamu hizmetleriyle hayatlarına devam etmektedir. Uygulanan ekonomi politikalarıyla toplumdaki gelir dağılımının dengelenememesiyle birlikte Türkiye ekonomisi küresel ölçekte 2000’li yıllarda şekillenmiştir (Uçkaç, 2010, s.427). 2000’li yılların başlatılan IMF programı, yaşanan krizi çözmek isteyen “merkez kapitalist ekonomilerin” küreselleştirme politikasını içermektedir. Türkiye ekonomisi yeniden düzenlemelerle, devletin piyasadaki kontrolü azaltılarak, devletin denetimi dışında dış piyasaya girdiği ve özelleştirmeler ön plana çıkartılarak küreselleşme düzlemine yerleşmiştir (Balseven ve Önder, 2009, s.91).

Avrasya’nın merkezinde yer alan Türkiye coğrafi konumu sebebiyle küreselleşme olgusundan büyük oranda etkilenmiştir. Ekonomik küreselleşme hareketlerine ve dünya ekonomisine adapte olma hedefiyle 1980 yılında ekonomik alanda yaşanan köklü değişimler meydana gelmiştir. Bu değişim toplumsal yaşamda da kendini göstermiş, küreselleşmenin temel bileşenleri çerçevesinde, demokrasi, hukuk, insan hakları ve kadın hakları gibi konuların gündeme getirilmesi, düzenlenmesi ve uygulamasında ilerleme sağlanmıştır. Bununla birlikte güvenlik alanında “insan ticareti, uyuşturucu ticareti, yasadışı göç, uluslararası terör” gibi konularda önlemler genişletilerek, yaptırımlar uygulanmıştır (Bayar, 2008, s.33).

1980’lerde Türkiye’de küreselleşme yönelik büyük dönüşümler yaşanmıştır. 1990 yıllarında “siyasi iktidarda” değişimler devam etse de ekonomik açıdan küreselleşme süreci devam etmiştir. 2000’li yıllarda ise yaşanan ekonomik krizlere rağmen küreselleşme hızlanmıştır. Bununla beraber Türkiye yakın coğrafyasındaki Avrupa Birliği ülkeleri, Orta Doğu ülkeleri, Orta Asya Ülkeleri ile ilişkileri yoğunlaşmıştır (Kaya, 2019, s.2-4).

Türkiye’de son 20 yıldır uygulanan “Washington Uzlaşısı” ekonomik ve sosyal refah noktasında olumlu getirileri olmamıştır (Aysan, 2019, s.18). Kapitalizmin küreselleşmesi olarak ifade edilen, Neoliberal politikalar gelişmiş merkez ülkelerce “Washington Uzlaşması” başlığı altında piyasa kuralları çerçevesinde yayılan uygulamalar çevre ekonomileri farklı boyutlarda, olumsuz yönde etki etmiştir. 1980’lerde etkili olan Türkiye kamu çevresi reel sektörde dışa karşı avantaj elde edebilmek için mevcut bütçeden yararlanmış ve oluşan borçların faizleri nedeniyle açık vermiştir. Kamu bütçesini zorlayan faizleri azaltmak için kar getiren kamu kurumlarının satışı gerçekleşmiştir. Kamu bütçesinin zorlanması ekonomiyi olumsuz yönde etkilemekle birlikte, kamu yatırımlarının gerilemesine sebep olmuştur. IMF programının uygulanması kamu yararından ziyade merkez kapitalist çevreler yararına olmuştur. Ekonomide yaşanan olumsuz gelişmeler, gelir dağılımında eşitsizliği derinleştirmiştir (Balseven ve Önder, 2009, s. 124).

2.2. Prekarya Olgusu

2.2.1. Prekarya Kavramının Tanımı ve Gelişmesi

“Her ne kadar aralarında ilişki olsa da prekaryayı 'çalışan yoksullar' ya da güvencesiz istihdamla eş tutmak doğru değil. Güvencesizlik aynı zamanda güven üzerine kurulu bir iş kimliğinin olmaması anlamına geliyor” (Standing, 2014)

Précarité kavramı Latince kökenli olan ve “Tanrı’ya dua etmek” anlamına “precor” kelimesine dayanmaktadır. “Hayatı güvencesiz ve belirsiz olan birey dua eder” anlamını taşımaktadır. André Malraux ise L’homme Précaire et la Littérature adlı eserinde, insanın güvencesizliğini sanat ve 'imgesel' açısından tasavvur etmiştir. Medeniyetin temelde olasılık ve belirsizlikle ilişkili olduğuna işaret eder. Pierre Bourdieu 1960’lı yılların başında Cezayir’de yaptığı bir araştırmada “précarité” kavramını kullanarak kalıcı olan işçilerle, koşullu veya geçici işçileri ayıran toplumsal bölünmeye dikkat çekmiştir. 1970’li yılların sonlarından itibaren Prekarya kavramı siyasi söylemde varlık kazanmıştır. Fransa’da kamuoyu tartışmaları ve siyasi söylemlerde benimsenen ve sıkça dile getirilen bir kavram haline gelmiştir. Daha önce kullanılmayan bu kavramın dile entegrasyonu sağlanıp, politikacıların, sendika temsilcilerinin ve medyanın yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (Barbier, 2004, s.3).

Standing (2014) küreselleşmenin geleneksel sınıf yapısını parçaladığını ve emek piyasasında sınıfların yok olmak yerine “parçalı sınıf” görünümüne dönüştüğünü belirtir. Precerious (güvencesiz) ve proletarya kavramlarının birleşiminden oluşturulan prekarya kavramı henüz oluşum evresinde olan bir sınıftır. Fransız sosyolojisinde “précarité” akademik literatüre istihdam yerine yoksullukla ilişkilendirilen bir kavram olarak girmiştir. 1970’lerin sonuna kadar gençler de dâhil olmak üzere “istihdam güvencesizliği” sorunu yoktur. Fransa’da kavramı kullananlar arasında öncü sayılan Agnès Pitrou güvencesiz ailelere odaklanmıştır (Barbier, 2004, s.5). Pierre Bourdieu (1998) normatif ve politik bir dille “précarité’nin her yerde” olduğunu belirtmiştir (Barbier, 2004, s.7-8). Böylece prekarya çalışma, iş hayatındaki müphemliğe vurgu yapan bir kavram olmuştur. 2000’li yılların başından itibaren Avrupa’da güvencesiz çalışma biçimine karşı yürütülen çabanın sonunda ortaya çıkmıştır (Oğuz, 2012, s.234). Prekarya kavramının popülerlik kazanmasıyla kavram anlamsal değişikliğe uğramıştır. İtalya’da “precarito” kavramı geçici ve düşük ücretle çalışmanın bir yaşam stili olarak varoluşunu ifade etmektedir. Almanya’da geçici/güvencesiz işlerde çalışanlardan ziyade, toplumsal uyum ümidi taşımayan bireyler bu kavrama dâhil edilmektedir. Japonya’da ise bir dönem “çalışanların yoksulluğu” ile aynı anlamda kullanılmıştır. Fakat 1 Mayıs ve daha iyi bir gelecek için mücadele eden (Freeter Union) “Genç güvencesiz işçi sendikası” örgütlenmesiyle ilintilendirdikten sonra kendine has bir kavrama dönüşmüştür (Standing, 2014, s.24-25).

Pierre Bourdieu (1998), Michel Foucault, Jurgen Habermas, Michael Hardt, Tony Negry’i (2000) ve Hannah Arendt prekarya kavramını ve güvencesizliği ele alan entelektüellerdir (Standing, 2014, s.13). Bununla birlikte, Ulrich Beck, Zygmunt Bauman (2016), Richard Sennett de güvencesizliği ele alan entelektüeller arasındadır. Prekarya kavramına teorik açıdan katkı sağlayarak kavramı derinlemesine çalışan Guy Standing’in prekaryanın sınırları ve kapsamını derinleştirdiği “Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf” isimli kitabına değinmek açıklayıcı olacaktır. Pozisyonu itibarıyla bireylerin; yüksek ya da orta statülü mesleklere karşılık gelmemektedir. Bu noktada prekaryanın “parçalı bir konuma” sahip olduğunu ve geleneksel “sınıf ve mesleki konum” ile örtüşmediğini vurgular (Standing, 2014, s.21-23). Bireyin sahip olduğu için güvencesiz olması prekaryanın ayırt edici öğelerinden biridir. Prekaryanın özellikleri incelendiğinde; kazancın diğer topluluklardan farklı olması ve teminat sunmamasıdır. Bununla birlikte prekaryal emeğin dilediği zaman kazandığı ücret ya da kazancının seviyesi değil, gereksinim duyduğunda sosyal çevreden destek alamaması ve “şirket veya devlet aracılığıyla” gelirini destekleyecek rezervin olmamasıdır (Standing, 2014,

s. 27-29). Güvencesiz emek ve güvencesiz kazanç haricinde prekaryal çalışma biçimine mensup bireylerde işe dayalı bir “kimlik” yoktur. Bir gelecek vaat etmeyen işlerde çalışırlar. Sabit teamülleri olan mesleki topluluğa üye olma, bu topluluğun davranış standartlarına ait olma ve dayanışma gibi pratiklerden yoksundurlar. Bireyler iş birliğinin üzerine inşa edilmiş emek zümresine kendilerini ait hissetmezler. Nitelik ve mesleki becerilere sahip olsalar da mesleki künyeleri yoktur (Standing, 2014, s. 29).

2.2.2. Küreselleşme ve Prekeryalaşma İlişkisi

“Küreselleşme giderek hayatımıza girerken ve hükümetlerle şirketler kendi emek ilişkilerini esnekleştirmek konusunda birbiriyle yarışırken, güvencesiz işlerde çalışanların sayısı katlanarak çoğaldı” (Standing, 2014).

Postmodern dönemde refah devleti anlayışıyla ücretli çalışanlar güvenceli, sendikalı birer toplulukken, kapitalist sistemin dayattığı ücret temelli bir anlayışın gelişmesiyle aylık, haftalık, hatta günlük ücret temelli çalışma sistemi yaygınlaşmaktadır. Prekarya (Precariat) anksiyete ve kaygı içinde yaşamaktır. Tanımında en ayırt edici özellik budur. İnsanın ayağının bastığı sağlam bir zeminin olmaması demektir. Kapitalizmin yeni kültürü prekeryalaşma toplumsal açıdan yoksulluğun, yalnızlaştırılmanın, dışlanmanın, ötekileştirilmenin, sömürülmenin yeni boyutunu oluşturmaktadır (Standing, 2014). Küreselleşme olgusunun en önemli etkilerinden biri nitelikli ve yetenekli kişilerin “ucuz iş gücü” kapsamında değerlendirilmesidir (Çağlayan, 2006, s.78). Harvey’e göre (2013) küresel şehirlerde ise fabrikalar azalmış ve klasik tanımdaki “işçi statüsü” kaybolmaya yüz tutmuştur. Kent yaşamının üretimi, çoğunlukla yarı zamanlı, güvencesiz, ucuz emek tarafından karşılanmaktadır. Kent yaşamında üretim genişlemekte, çoğunlukla güvencesiz ve ucuz emeğin omuzlarına yüklenmektedir. Ertesi gün ne yapacağı belirsiz olan güvencesiz çalışan “prekarya” proletaryanın yerini almaktadır (Harvey, 2013, s.34).

1990’lardan itibaren tüm dünyada insanlar “enformel” olarak istihdam edilmeye başlanmıştır. Emek piyasasında ayırım ücretli ve maaşlı çalışanlar üzerinedir. İki grup karşılaştırıldığında ücretliler yaptıkları işin karşılığında ücret alırlar. Maaşlılar ise hem verdikleri hizmet hem de güven sağlamaya göre bir emeklerinin karşılığını alırlar (Standing, 2014, s.23). Küreselleşme ve dijital dönüşümle birlikte şiddeti artan “rantiye kapitalizmi” 20.yüzyıl dağıtım yapısı geri döndürülemez bir şekilde sarsmıştır.

İkinci Dünya Savaşından sonra sosyal demokratlar uzlaşma verimlik arttığında, karlar yükseldiğinde ve istihdam arttığında ücretleri artan işçiler bugün üretkenlik ve istihdam artışına rağmen ücret düşmektedir (Standing, 2014, s.22; Standing, 2018, s.4). Güvencesizlik kavramı sosyolojik kuramcılarının analizlerinde önemli yer tutmaktadır. Giddens (1991) dönüşümsel modernleşmeye işaret ederek, çağdaş toplumsal hayatın önemli bir özelliği olarak bahsettiği “ontolojik güvensizlik” kavramı ile Beck (1992, 2000) ekonomik büyümenin yan etkilerinin, bilimsel ve teknolojik uzmanlığı olan insanların gündelik hayatta karşı karşıya kaldığı tehditlere yönelik işaret ettiği “risk toplumu” kavramı ve Bauman (2000) endüstriyel kapitalizmin temelini oluşturan kurumsal yapıların kendini yeni bir çağa bıraktığını, çağdaş yaşamın en yoğun hissedilen özelliği olarak “akışkan modernite” kavramı ile çağdaş yaşamdaki güvencesizliği açıklamaya çalışmıştır (Kalleberg ve Vallas, 2018, s.3).

“İş gücü piyasası ve çalışanlar” üzerindeki olumsuz etkisi küreselleşmenin en fazla eleştiri aldığı konular olmuştur. Neoliberal ekonomi politikalarının güçlendiği bu süreçte piyasanın hâkimiyeti, esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaşmaya başlaması, sendikaların zayıflaması, sosyal haklara zarar vermesi ve emekçi çalışanlara karşı gelişen durumlar küreselleşmenin tartışılmasına neden olmuştur. Uluslararası rekabetin artması ve işgücü piyasasının bağımlı hale gelmesi, işgücünü arzını esnekleştirmiş, ücret ve çalışma biçimlerini olumsuz etkilemiştir. Küreselleşme gelişmiş ülkelerdeki çalışanlarla “ucuz emek” olarak tanımlanan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki çalışanlar arasında rekabet oluşturarak “uluslararası dayanışmayı” azaltmıştır (Gündoğan, 2007, s.19-22). Bundan kaynaklı olarak tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de üretimde yaşanan olan yeniliklere, uyum sağlamaya çalışırken işgücü talebine cevap vermede yetersiz kalmıştır. TÜİK verilerine göre 2018 yılında işgücü piyasasına katılım %53,2 oranında gerçekleşmiştir. Bu oran 1980 yılında %62,9’dur (Demir ve Biçer, 2019, s.60).

Esnek ve güvencesiz çalışma 90’lı yıllardan bu yana gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde hızla artmış ve yerleşik hale gelmiştir. Türkiye’de güvencesiz çalışma biçimi, neoliberalizmin ikinci dalgası olan 2000’li yıllardan itibaren yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu yıllarda güvencesiz çalışmaya yönelik kamu ve özel sektörde önemli kararlar alınmıştır. 2003 yılında kabul edilen 4857 sayılı iş yasasıyla özel sektörde kısmi, geçici, sözleşmeli çalışma hukuksal bir zemine oturtulmuş, esnek ve güvencesiz çalışma biçiminin yaygınlaşması amaçlanmıştır (Oğuz, 2012, s.229-230).

2.2.3. Parçalı Bir Sınıf: Prekarya

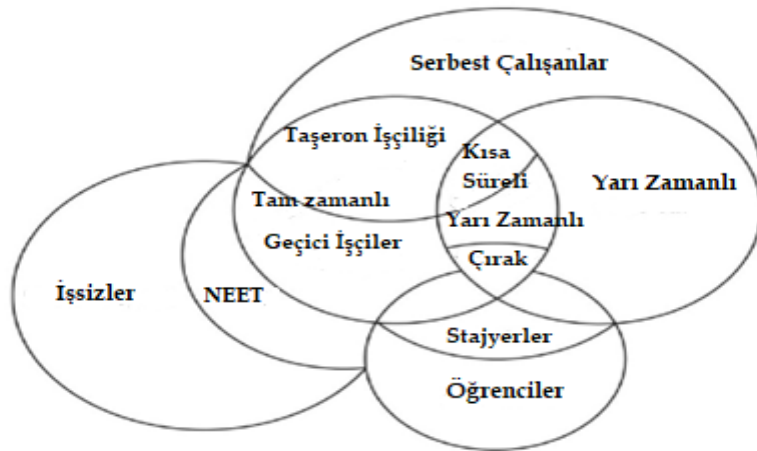
“...toplumsal konum ve beklentilerinin zayıflığı ve kırılabilirliğinden zaten mustarip nüfusunun büyük çoğunluğu içinse, bu akın emek piyasasında daha fazla rekabete, daha derin bir belirsizliğe ve zenginleşme şanslarında düşüşe işaret ediyor” (Bauman, 2016, s.11).

Küreselleşmeyle geleneksel sınıf yapısı parçalanmıştır. Bu nedenle Standing prekaryanın “işçi sınıfı olmaktan daha çok oluşum sürecinde olan henüz tamamlanmamış bir sınıf” olduğu belirtir. İşsizlik prekaryanın yaşamının bir parçasıdır (Standing, 2014, s.83). Prekaryaya mensup bireyler kendilerini emek topluluğunun bir parçası olarak görmez. Bu da yaptıkları işlerde yabancılaşmalarına neden olur (Standing, 2014, s.29). Standing kapitalist ülkelerin yedi sınıftan meydana geldiğini belirtmektedir.

- i. *Plütokrat ya da Elitler*: Yönetici statüsünde küçük bir milyarder grubudur. Çoğunluğu Batı ülkelerinde olmasına rağmen Asya ve diğer yükselmekte olan ekonomilerdedir.
- ii. *Ücretliler*: Hizmetlerden, hisse ortaklığına kadar güvenceleri olan maaşlı gruptur.
- iii. *Serbest Çalışan Profesyoneller*: Borsacı, Avukat gibi mesleklerde olan hizmeti pazarlama gücü olan, çalışan gruplardır.
- iv. *Proleterya*: Gelir açısından altta olan Avrupa’da “işçi sınıfının” Amerika’da ise “orta sınıfı” oluşturan ve sayıları azalmakta olan gruptur
- v. *Prekarya*: Geçici, güvencesiz işlerde çalışan grup.
- vi. *İşsizler*:
- vii. *Lümpen Prekarya*: Belirsizlikte oyalanan ve üzgün insanlardan oluşan bir grup (Standing, 2015, s.4; 2014, s.21).

Dünyada eşitsizlikler artarken ve esnek emeğe doğru bir yol izlerken sınıf ortadan kaybolmamış sadece “parçalı” bir görünüm almıştır. Dolayısıyla klasik anlamda sınıf ya da meslek kavramlarıyla uyuşmamaktadır. Geçici bir işte çalışıyor olmak güvencesizliğe dair önemli bir işarettir. Kariyer başlangıcı için geçici bir iş cazip gözükse de geçici çalışmak daha düşük bir statüye yönelmektir. Bununla birlikte işsizlik sonrasında geçici bir işte çalışmaya başlamak gelecek yıllar süresince düşük gelir elde etmeye sebep olabilmektedir. Düşük gelir ile daha alt seviyelerden başlanılan bir iş “düzgün bir gelir” elde etme ihtimalini kalıcı olarak zayıflatmaktadır. Geçici olarak para kazanmak gereklilik olsa da toplumsal hareketliliği yükseltme imkânı düşüktür. Yarı zamanlı istihdam, prekaryaya dair bir başka göstergedir.

Çünkü yarı zamanlı işin kurumsal olarak ifade ettiği koşullar gerçekte uyuşmamaktadır. Yarı zamanlı istihdam edilenler daha fazla çalışmakta ve daha az ücret kazanmaktadır. Bununla birlikte yarı zamanlı işlerin artması istihdamdaki işsizliği gizlemeye olanak sağlamıştır. Bir diğer kategori “bağımsız yüklenici” şirketler ve bağımlı olarak çalışan yüklenici firmalardır. Çünkü üzerinde denetim olunmayan sorumluluklar ve görevlerin verilmesi noktasında başkasına bağımlı olanlar prekaryaya dâhil olma konusunda daha elverişlidir. Prekaryayla bağlantılı bir diğer kategori gün geçtikçe büyümekte olan çağrı merkezi çalışanlarıdır. Aynı zamanda burada çalışanlar küreselleşme, dijital hayat ve yabancılaşan emeğin önemli bir sembolüdür (Standing, 2014, s.33-35). Prekaryaya işçi sınıfı ya da proleteryanın bir uzantısı değildir. Çünkü proleterya uzun süreli, kalıcı, sürekliliği olan ve geleceğe yönelik işçinin ne kadar ilerleyebileceğini gösterebilen işlerin ve sendikalaşmanın olduğu, işin özelliklerinin ve statüsünün anlaşılır olduğu ve yerel işverenlerin olduğu bir dönemi ifade etmektedir. Orta sınıf içine dâhil olamazlar çünkü güven veren bir maaşları, sosyal hakları ya da sürekliliği olan bir iş pozisyonları yoktur. Prekaryaya dâhil olanlar bireyler işverenlerini tanımamaktadır. Bununla birlikte işverenin geçmişte ve gelecekte kimleri istihdam edeceğini bilemezler (Standing, 2014, s.20) Bununla birlikte Prekaryaya çağrışım yapsa da “çalışan yoksul” anlamına gelmemektedir. Çünkü güvencesizlik güvene dayalı bir kimliğin olmaması anlamına gelir (Standing, 2014, s.25). Alex Foti güvencesizliğin evrenini şöyle çizmektedir: Temel olarak işaret ettiği prekaryaya grubu geçici işlerin olduğu kısa süreli çalışan işçiler ve taşeron işçiler ve yarı zamanlı çalışanlar kısa süreli veya tam zamanlı olabilen (ikincisi ücret güvencesizliği ilgilidir) bunların kesişiminden oluşan iki alt kümedir. Bu alt kümeler her zaman gecikmeli olmak kaydıyla ücretli serbest çalışanlar ve gayri remi işçiler tarafından birleştirilirler (Foti, 2017, s.31).

Şekil 4. Prekaryaya Seti (Foti, 2017, s.32)

Geçici, yarı zamanlı ve serbest çalışanlar ücretli ve güvencesiz çalışmanın alt sınıfını oluşturmaktadır. Geçici ajansların şirketlere taşeron sağladığı işçiler geçici işçilerin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Prekarya temel olarak ücretli güvencesiz; yarı zamanlı, serbest ücret ödenemeyen güvencesiz olarak; stajyer ve işsiz ve öğrencilerden oluşmaktadır. Sözleşmeli işçiler işsizlik ya da hastalık durumunda tazminatlarına güvenemezler ancak düzenli ücretli işçilerden daha yüksek kazanımları sebebiyle güvencesizlik durumları ücretleri ile dengelenebilir. Yarı zamanlı çalışanlar en güvencesiz grubu oluşturmaktadır. Çünkü güvencesizlikleri yetersiz gelirden kaynaklanmaktadır. Yarı zamanlı çalışma çoğunlukla tam zamanlı ücretinin yarısına dönüşmektedir. Bununla birlikte yarı zamanlı işler genellikle asgari saatlik ücret ödenmekte ve asgari ücretin değeri 1980’lerden bu yana istikrarlı bir biçimde düşmektedir (Foti, 2017, s.33-35). Foti’nin yaptığı prekarya sıralaması şöyledir;

- i. Göçmenler
- ii. İşsizler
- iii. Çalışma Ücreti Kazananlar
- iv. Stajyerler
- v. İşten Çıkarılanlar
- vi. Sözleşmeli Çalışanlar
- vii. Serbest Çalışanlar
- viii. Geçici Personeller
- ix. Kısa Süreli Yarı Zamanlı Çalışanlar
- x. Uzun Süreli Geçici Tam Zamanlı Çalışanlar (Foti, 2017, s.35).

Güvencesizlik yoksulluğa zemin hazırlayan bir çalışma koşuludur. Yoksulluk, yardım kuruluşlarına, devlete ya da suç çetelerine bağlı olan ekonomik anlamda bir yoksulluktur. Güvencesizlik ise bir sosyal durumdur. Güvencesizlik belirsiz bir geçim olanağı sağlarken ekonomik belirsizlik ve sosyal güvensizlik durumuna itmektedir. Bugün, bu hafta ne kadar para kazanırsa kazansınlar güvencesiz bireyler yarın ne kazanacaklarını asla bilememenin getirdiği problemleri yaşarlar (Foti, 2017, s.11). Prekaryayı bir sınıf olarak görmenin yanlış olduğunu işaret eden Seymour (2012) güvencesizliğin kapitalizm kadar eski bir geçmişe sahip olduğunu ve güvencesiz işlerde çalışan kadınların ve etnik açıdan bastırılanların ekonominin gerçek sınırlarını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bu düşünce “Müstear işler”, “esnek çalışma” gibi terimlerle ifade edildiği için kapitalizmin “teknolojik ve örgütsel” olarak yeniden oluşmasıyla emek piyasasındaki değişime işaret ettiğinin altını çizerek (Seymour, 2012,

s.254). Foti'ye göre (2017) güvencesiz istihdam edilen bireylerin gelirlerinde olduğu gibi çalışma saatleri de öngörülemezdir. Gün aşırı çalışma, ertesi gün işsizlik ile karşılaşma gibi çalışma programları öngörülemezdir. Hem geçici olarak istihdam edilmekte hem de geçici olarak işsiz kalmakta olan bu bireyleri “quantum worker” olarak tanımlamaktadır. Güvencesizlik gerçeği on yıldan daha uzun bir zamandır vardır. Güvencesiz bireyler düşük ücret, zayıflık, siyasette temsil edilmeme ve hükümet tarafından dikkate alınmama gibi onur kırıcılığından mustarıptır. Güvencesiz insanlar sürekli yaşama tutunmak ve hayatta kalabilmek için kapitalist devletlerin yaşamlarına yaptığı saldırıdan kurtulmak için mücadele eden stresli insanlardır. Güvencesiz istihdam edilen bireylerin işyerlerinde yaşadıkları stres ve hayal kırıklığı kaçınılmaz olarak ev yaşamına da yansımaktadır. Yakın bir gelecekte varoluşsal güvencesizlik sarmalı içinde yer alan bireyler bilhassa genç nüfus depresyon, sosyal dışlanma gibi yeni problemlere karşılaşacaktır (Foti, 2017, s.11).

Standing'e göre prekarya'nın kapsamına yönelik istatistiklerle bir açıklama mümkün değildir. Çünkü farklı meslek gruplarından kişileri kapsadığı için emek ve ekonomiye dair istatistiklerle prekaryaya dâhil olanlara ilişkin bir rakam elverişli değildir. Prekaryayı ifade eden bir özellik bireyin prekaryaya dâhil olup olmadığı noktasında belirleyici değildir. İlk olarak geçici işlerde çalışmakta olan bireyleri kapsamaya yakındır çünkü güvenilir olmayan üretim ilişkileri içeresindelerdir. Pek çok ülke istatistikleri ulusal işgücündeki geçici işçilerin sayısının arttığını göstermektedir (Standing, 2014, s.32-33).

Standing prekaryayı üç kategoride değerlendirmektedir. (i) *Atavists*: olarak adlandırılan gruptur. Eski işçi sınıfı ailelerinden oluşan; çoğunluğu eğitimsiz, yoksunluk duygusu ve hayal kırıklığına sahip bireylerden oluşmaktadır. Bu nedenle bu tür bireyler popülist söylemlerden etkilenmektedirler. Siyasi karizmaya tepki verme eğilimindedirler. (ii) *Nostalgikler* olarak adlandırılan ikinci tür bir evi olmadığı için güçlü yoksunluk duygusuna sahip göçmen ve azınlık olan gruplardır. Politik açıdan tehdit olarak görüldüklerinde öfkeli zamanlarda aktif olmakla birlikte bunun dışında pasif konumdadırlar. (iii) *Bohem* olarak adlandırılan üçüncü tür ise hayatlarında ve düzensiz olan emeklerine karşın bir yoksunluk duygusu taşıdıklarından ötürü statüye dair hayal kırıklığı yaşayan eğitilmişlerden oluşmaktadır. Üç tür de değerlendirildiğinde prekaryanın politik olmadığı anlamına gelmez. Prekaryanın büyümekte olan tehlikeli bir sınıf olmasının yanında, değişim için bir araya gelme ya da mücadele etmek için güçlü olma potansiyeli taşıyan bir sınıf değildir (Standing, 2015, 7-9).

Foti'ye (2017) göre prekaryanın önemli bir kısmını yirmi ile otuz yaş arasındaki ve karışık etnik ve toplumsal kökene sahip bireylerden oluşmaktadır. Koşullu istidamda yer alan Y kuşağı ve Z kuşağının güvencesiz kuşağı oluşturduğu belirtir. Güvencesiz, geleceği olmayan işler 2010'ların sonlarında gençlerin hayatlarında yüzleştiği bir gerçektir. İşgücü piyasasının esnekliği bir norm haline dönüştüğü için gençler kendilerini güvencesiz işlerde çalışırken bulmaktadır (Foti, 2017, s.9). Prekaryaya dâhil olan bireyler herhangi bir işte derinleşemediği ve istikrarlı çalışamadığı için uzmanlaşamazlar. Yaptıkları iş her ne olursa olsun kişisel fayda ve yarar açısından bir belirsizlik gerçeğiyle yüzleşmektedirler. Bununla birlikte “bir üst basamağa” doğru sosyal hareketlilik yaşama ümidinden yoksundurlar (Standing, 2014, s.47).

Gelirlerinin Güvencesiz Olması: Prekaryanın gelirleri diğer tüm sınıflardan farklılık göstermeleridir. Bu gelir bazen kişisel bazen de aile temelli olabilmektedir. Toplumda birçok bireyin kendi kazançlarının yanında ek gelirleri de olmaktadır.

Kırılgan Olmaları: Prekaryaya mensup bireyler klasik anlamda desteklerini henüz kaybetmemiş olan düşük gelirliler ve maddi destek görenlerden daha kırılgan bir konuma sahiptir. Çünkü bu maaşlı bireyler devletten ya da şirketlerden yardım almaktadır.

Destek Görmemeleri: Gelişmekte olan ülkelerde ekonomi canlandığında prekaryaya dâhil olan yeni gruplar yakın çevrelerinden ya da devlet ve şirketlerden yardım görmezler.

Güven İlişkilerinin Olmaması: Prekaryaya dâhil olanların hem özel şirketlerle hem de devlet ile güven ilişkisi yoktur. Bununla birlikte refah devletinde proleteryanın sahip olduğu hakların hiçbirine sahip değildir.

Emeğe Yabancılaşmaları: Ücretli işçilerde yabancılaşmıştır, çalışmak için kontrol temelli bir disipline ihtiyaç duyar (Standing, 2014, s.27-29)

Kalleberg ve Vallas'a (2018) göre güvencesiz çalışmanın artmasında etkili olan dört itici güç vardır.

- (i) *Sendikasılaşma:* İşverenlere yalnızca ücret belirleme noktasında değil, esnek ve “standart olmayan” çalışmaların düzenlenmelerinde karar yetkisi vererek işçilerin “örgütsel olarak” korunması zayıflamıştır
- (ii) *Finansallaşma:* Yatırımcıların artan gücü pek çok şirketin finansallaşmasına ve büyük ekonomiye sebep olmuştur.

- (iii) *Küreselleşme*: Küreselleşme uluslararası dayanışmayı azaltmış ve işçiler arasındaki rekabeti artırmıştır. Bununla birlikte imalat sanayilerinde hareketliliği artırmıştır.
- (iv) *Teknolojik Devrim*: Sermayenin emek ihtiyacının azaltarak, sermayenin hareketliliği küresel zincirlerin yönetimini hızlandırmıştır (Kalleberg ve Vallas, 2018, s.5).

Magdoff, & Magdoff'a (2004) göre kapitalizmin temel özelliklerinden biri sermayenin işgücünde hareketlilik meydana getiren işgücü fazlalığıdır. Bir iş döngüsünde yükselme sürecinde işletmenin kapasitesinin tamamının kullanılabilmesi için ek işgücü gereklidir. Fakat durağan dönemlerde fazla işgücünü oluşturan işçiler işten çıkartılır. Bu insan kitlesi (yedek emek ordusu) istisnaların dışında her zaman mevcuttur. Yedek işgücü ordusundaki işçi fazlasını değerlendirirken iki nokta önemlidir. (i) bu nüfus kar güdüsü ve birikim için yönetilen bir toplum bağlamında değerlendirme (ii) herkesin koşullarının iyi olduğu gıda, barınma, sağlık, eğitim gibi ihtiyaçlarını karşılayabiliyor olsaydı işçilerin çalışma saatleri kısa ve tatilleri uzun olsaydı emek fazlası olmazdı. Kapitalistler üretime yönelik binalarla ilgilenir ve araçlara iş koşullarından bağımsız bakım ve servis yapılır. Fakat işçiler ise “tek kullanımlıdır”. Çünkü sermaye, emek elde etmek gerekmedikçe işçilerini işten çıkartmak ister. Bu nedenle kapitalizmin merkezi itici gücünü servet biriktirme düşüncesi beslemektedir. Temel becerilere sahip bireyleri üretim arttığında, hizmet veya ürün talep edildiğinde tekrar kullanılabilir olmasını sağlamak için bir dönem boyunca gevşek bir ödemenin yapılmasının iyi olabileceğini öne sürer. Bu yedek ordu güvensizlik içinde yaşayan veya gelecekte iş beklentisinden korkan bir insan yığını olabilir (Magdoff & Magdoff, 2004, s.21-22). Bunlar şöyle sıralanabilir;

- a. *İşsizler*: yakın zamanda iş arayan resmi olarak işsiz olarak tanımlanmış kişiler ve iş bulamadıkları için iş aramayı bırakanlar;
- b. *Tam zamanlı çalışmak isteyen fakat yarı zamanlı çalışan kişiler*;
- c. *Serbest meslek sahibi statüsüyle bağımsız para kazananlar*: tam zamanlı bir işte arada sırada iş sahibi olanlar;
- d. *Yakında kaybedeceği veya ayrılacağı bir işte çalışanlar*: (ekonomik küçülme, artan makineleşme veya üretimin işçilerin düşük ücret aldığı ülkelere taşınması). Bu kişiler işsiz olmasalar da genellikle zor durumda olduklarının farkındalığıyla hareket ederler;

- e. *Ekonomik olarak çalışan nüfusun içinde sayılmayan ama şartlar nedeniyle çalışmak zorunda olan kişiler*: mahkûmlar ve engelliler gibi.

Prekarya ücretlerin esnek olması sebebiyle hem düşük ücret kazanırken hem de gelecekte kazanacağı ücretin ne olacağı kestirememektedir. Yaşamın içinde hastalıkla ya da kazayla karşılaşma durumunda elde ettikleri gelir ortalamanın altında kalmaktadır.

Yoksul ülkelerde güvencesiz gelirle yaşayan bireyler sosyal güvenlik sistemin zorlayıcı yapısı içinde problemlerle karşılaşanlar kolayca borç girdabına girebilmektedir. Küresel kapitalizmde şirketler yükümlülüklerinden kolaylıkla kurtulup daha fazla kar elde edebiliyorken güvencesizliğin sarmalığında olan bireyler bunun sonuçlarını ödemektedir (Standing, 2014, s.82). Küresel güçlerin çıkarlarının alelade insanların çıkarlarının önüne geçtiği eşitsizliklerin çok kutuplu bir dünyaya dönüşmüştür. Güvencesizlik yalnızca bir emek ve refah sorunu değil, eşitsizliklerin temel nedenini oluşturmaktadır. Alex Foti Prekarya'nın Genel Teorisi (*General theory of the precariat*) isimli eserinde iki ana tez sunmaktadır: (i) Eski işçi sınıfının yerini güvencesiz olan prekarya almıştır. 21.yüzyılın prekaryası 20.yüzyılın sanayi proletaryasına benzer bir şekilde işyerinde, sokaklarda örgütlenmekte “eko-queer bir kültür” oluşturmaktadır. (ii) Prekarya 2008 krizine sebep olan ekonomik ve siyasi aktörlerin yerini alan uluslararası oligarklara karşı çıkan ve onları devirecek devrimci kimlik olduğu belirtir. Neoliberalizmi parçalamak milliyetçi popülizmi yenmek ve kapitalizmden kurtulmak için prekaryanın gerekli olan enerjiye sahip olduğunu belirtmektedir (Foti, 2017, s.14-15).

Proletaryanın sahip olduğu haklara sahip olamaması prekaryayı niteleyen en temel özelliktir. Foti'nin sınıf açısından işçi sınıfı ile prekaryanın benzer bir mücadele alanı içinde olduğunu vurgulamaktadır. Standing ise prekaryanın örgütlenme becerisine sahip olmadığını vurgular. İşçi sınıfının örgütlenme becerisi ve sendikalaşma kültürü emek piyasasında görünür güvenceli bir topluluk olmalarını sağlamıştır. Prekarya birbirini hiç tanımayan, çoğunluğunu gençlerin, mültecilerin oluşturduğu ve örgütlenme imkânına sahip olmayan bireylerden oluşmaktadır. 1980'lerden günümüze ulus devletleri küresel ekonomiye entegre olmuş, devlet özel sektörden denetimini çekmiştir. Prekarya'nın ilk önce siyasi düzlemde tanımlanması, (prekaryayı bir sınıf olarak kabul edeceksek) bu sınıfa dâhil olan grupların belirlenmesi gerekmektedir. Bu neden Foti'nin işaret ettiği devrimi gerçekleştirecek, hatta kapitalizme meydan okuyacak bir örgütlemenin, sendikalar aracılığı ya da dijital organizasyonla gerçekleşebileceği görülmektedir.

Çünkü prekaryanın problemlerinin gündeme gelebilmesi için öncelikle kayıtlı olarak bir işe sahip olmaları gerektiği gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Prekaryaya mensup bireyler çalıştıkları işleri ve aldıkları unvanları “geçici süre” ile kullanmaktadırlar. Bu nedenle sendika aracılığıyla örgütlenmelerinin önünde engeller olduğu görülmektedir. Ancak dijital araçları kullanan bireyler mekân sınırlaması olmaksızın birbirleriyle iletişime geçebilmekte ve kısa sürede örgütlenerek hak arayışını gerçekleştirebilecektir.

2.2.4. Göçün Prekaryalaşmaya Etkisi

Göçmen gruplar statüsü düşük olan bazı iş kollarında yoğunlaşırlar ve düşük gelir gruplarının bulunduğu bölgeler bir yaşam sürerler. Göçmenlerin konumları yasalarla belirlenir: bu yabancı ve vatandaş olmama halidir. (Castles ve Miller, 2008, s.18).

Göçmenler dünya genelinde prekaryanın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Göçmenler hem prekaryanın genişlemesine sebep olurken hem de kendileri prekaryanın önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bununla birlikte göçmenler prekaryanın büyümesine dolaylı olarak neden oldukları gibi esas sorumlu olarak gösterilmektedirler ödemektedir. Göç yalnızca gelişmemiş ülkelerden gelişmiş ülkelere yapılmamaktadır. Prekaryanın kayıtlı olmaması nedeniyle göç sınırlandırılabilir bile düşük ücretli, kaybedilebilir, emek arzını kolaylaştırmaları sebebiyle bu durum dikkate alınmamaktadır. Yasa dışı göç girişimi ise popülist yaklaşımın uygulamalarına yansımakta bu da yerlilerin güven duygusunu zedelemektedir Küresel göç hareketi değerlendirildiğinde prekaryanın büyümesine katkı sağlayan 7 faktör bulunmaktadır. Bunlar şöyle sıralanabilir; (Standing, 2014, s.155-157).

- i. *Yedek İşgücü Ordusu:* Kayıt dışı göçle birlikte ucuz emeğin temsili olarak göçmenler ekonominin büyüdüğü dönemlerde artan üretim talebine yönelik işgücüne katılabilmekte, gerektiği zaman işverenler tarafından işten çıkarılmakta ve sınır dışı edilmektedir. Bu nedenle yedek işgücü topluluğu konumundadır.
- ii. *Göç Sirkülasyonu:* Göçmenler yerleştikleri ülke de göçün gittikçe artmakta olan “dolaşımdan” meydana gelmektedir. Bu nedenle modern göçmen bireyler kendilerini gezgin olarak görmekte ve ülkesine para gönderme ümidiyle başka ülkelerde geçici olarak çalışmaktadır.

- iii. *Göçün kadınlaşması*: Bireysel olarak hareket eden kadınlar ilk kez küresel göç hareketlerinde nüfusun önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Kadınlar çeşitli sebeplerden ötürü ülkesinden ayrılarak çeşitli işlerde, kötü, güvencesiz koşullarda çalışmakta ve şüpheli evlilikler yapabilmektedirler.
- iv. *Öğrenci Hareketliliği*: Küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan öğrenci hareketliliği ve öğrencilerin ABD dışındaki ülkelere gitmektedir. Küresel açıdan “mobil öğrencilerin” yüzde 50 oranında artış göstermiştir.
- v. *Çok Uluslu Şirketlerin Hareketleri*: Çok uluslu şirketlerin hareketliliği bölünmüş bir kariyere ve karmaşık bir deneyim ortaya çıkarmaktadır.
- vi. *Sığınma Talebi*: Mültecilerin ya da sığınma talebinde bulunan bireylerin sayısında artış yaşanmıştır. İnsanların yaşamlarının zorlaşması ya da savaştan ve terörden kaçmak istemesi göç hareketini artıran bir faktördür. Bu nedenle çok fazla sayıda insan ülkelerindeki şiddet kaçarak gittiği ülkede çeşitli problemlerle karşılaşmaktadır.
- vii. *İklim Mültecileri*: İklim nedeniyle ülkesinde ayrılmak zorunda olan mülteci grubu da vardır. Göçün boyutları ve çeşitleri değişmekte, insanların güvencesizlikleri her geçen gün artmaktadır. Bununla birlikte göçün mekândan bağımsız bir olgu haline gelmesi de söz konusudur.

Abadan-Unat (2002) farklı etnik ve dini grupların gelişmiş ülkelerde refaktan faydalanmayan ve dışlanan “bir alt sınıfın” sakladığı gerçeğinin göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtir. Carl-Ulrik Schierup’un dikkat çektiği üzere küreselleşmeyle birlikte etnik kökene bağlı iş bölümü en fazla kısa süreli göçmen ve kaçak işçileri olumsuz etkilemektedir. Amerika’nın “Fordizm sonrası” olarak genişlettiği, büyük kentlerde varlığı bilinen “proletaryanın” koşullarının iyileştirilmesi, minimuma indirilmek için çalışan refah devletinin bütünüyle çıkarılmamasına bağlıdır (Schierup, 1999, Akt., Abadan-Unat, 2002, s. 313). Mülteci ve göçmenler gittikleri ülkede en çok sosyal ve ekonomik güvencesizlikle yüzleşmektedir. Yerlerini terk etmiş ya da ayrılmış milyonlarca insan kamplarda ve kötü mekânlarda yaşama tutunmaya çabalamaktadır. Dünya genelinde ilkeler göz ardı edilerek ülkesinde hayati tehlikesi olan göçmenlerin sınır dışı edilmemesine yönelik bilinç yavaşça ortadan kalkmaktadır. Birçok ülkenin vatandaşları sınırlara sıkı denetim yapılması politikasını desteklemekte ve mültecilere yönelik düşmanca tutum sergilemektedir (Standing, 2014, s.160).

Foti'ye göre milliyetçi popülizmi besleyen “kültürel kimlik” prekaryadır. Sağ popülizmin yükselişinin arakasındaki nedenin prekarya olduğunu savunmaktadır. Bunun nedenine ilişkin olarak ise işçi sınıfının refah garantilerini, sosyal statülerini kaybetme olasılıkları karşısında hissettiği korkunun bir yansıması olduğunu ifade eder. Popülist demagoji yapan siyasi aktörler küresel göç, teknolojik gelişmeler sebebiyle neoliberalizm kutuplaşmanın ve değişen sosyal yapıları karakterize eden “anomi ve yerinden edilme duygusu” üzerine uğraştıklarını ifade etmektedir (Foti, 2017, s.21-22). Harvey'e göre geleceği belirsiz ve ne olacağını bilmeden yaşayan problemlili ve örgütsüz prekarya, örgütlenmeyi başardığında ilerleyen yıllarda daha büyük bir siyasi sorun olarak ortaya çıkması öngörülmektedir (Harvey, 2013, s.35).

2.2.5. Güvencesiz İstihdam ve Güvencesiz Çalışma

"Esneklik, çalışanları sistematik olarak daha güvencesiz hale getirmekten başka bir şey değildi" (Standing, 2014, s.19).

Güvencesizlik temsil gücü geniş olan bir kavramdır. Güvencesizlik yalnızca üretim süreci ve istihdamda işçinin yaptığı işi değil, işçinin iş hayatı dışında, toplumsal konumu ve karakterini de etkileyen ve kapsayan bir kavramdır. Alan yazında güvencesizlik kavramı “standart dışı, geçici ve düzensiz istihdam” olarak da ifade edilmektedir. Ancak güvencesizlik kavramı olarak farklı bileşenleri barındırmaktadır. Güvencesizlik yalnızca istihdam sürecinde süreklilik ya da güvenceli olma problemi değil bunların dâhil olduğu emeğin sermaye içindeki statüsü ve bunun toplumsal yaşamda ifade ettiği anlama odaklanmaktadır. Çünkü işçinin çalışma süresi ve iş dışındaki hayatında denetimini sermayenin emek sürecindeki kontrolünü de kapsamaktadır. (Kutlu, 2012, s.65). Güvencesizlik; genç, göçmen ve kadın emeği olumsuz etkileyen “istikrarsız istihdam ve kesintili gelirin” damga vurduğu bir emek ve yaşam koşuludur (Foti, 2017, s.10). Güvencesiz istihdamın başlamasının kökeninde neoliberalizmin dünyada kabul görmesi düşüncesi vardır. Sendikalara karşıtlık, maksimum kar elde etme arzusu ve sermayenin belirli merkezlere veya gruplara ayrılması neoliberal politikaların temel özelliklerindendir. Kapitalizmin küresel kademesindeki güç mihraklarının asıl arzusu işçilerin düzenli bir şekilde işini yaparak sermayeye katkı sağlamasıdır. Bu düşünce kapitalizmin 20.yüzyılın ikinci yarısından önceki şartlarını yeniden kazanmayı amaçlamaktadır. Bu bağdamda güvencesiz çalışma hayatı, yirminci yüzyılın ikinci yarısında biçimlendirilen çalışma şartları göz önünde bulundurulduğunda açıklayıcı olmaktadır.

Güvencesiz çalışmanın tanımı 1985 yılına kadar uzanmaktadır. Bahsi geçen yıl içinde çalışma şartları değişmeye ve neoliberal politikaların etkileri hissedilmeye başlamıştı. “OECD VE ILO’nun” güvencesiz istihdam (precarious employment) ve güvencesiz çalışma (precarious work) kavramlarını kullanmasıyla birlikte literatürde sıkça tartışılmış ve akademik çalışmalar yapılmıştır (Savul, 2008, s. 126-127). 1970’lerde yaşanan kriz sonucunda iş biçiminin kökenli değişimine sebep olmuştur. Üretimin yöneticiler tarafından esnekleştirilmesiyle birlikte post-fordist kapitalizm uzun süreli çalışandan vazgeçtiği öne sürülmektedir. Daha çok hizmet sektöründeki işçileri günlük ve geçici olarak çalıştıran şirketler, mesuliyetlerinden bağımsız olmaktadır. Tam zamanlı çalışanların görev aldığı pozisyonlarda artık geçici bir gelirle çalışan işçiler yer almaktadır. Eğitimli olmalarına rağmen güvencesiz ve gelecek beklentisi olmayan bir işçi tabakası meydana getirmektedir. Bu da toplumda geçici bir varlıkla birlikte bireysel bir sınıfı oluşturmaktadır. Eski işçi sınıfının “toplulukçu” varoluşuna karşın “ağ iletişimiyle” var olmaktadır (Seymour, 2012, s.255). Guy Standing (1999) güvenceyi 7 temel başlıkta değerlendirmektedir. Bunlar, “işgücü piyasası güvencesi, istihdam güvencesi, iş güvencesi, işçi sağlığı ve iş güvenliği, vasıf artırma güvencesi, gelir güvencesi, temsil güvencesi” olarak sıralanabilir.

İşgücü piyasası güvencesi: Ekonomik politikalar aracılığıyla işgücü piyasasında istihdam sağlanamaması ve iş imkânlarının bulunmamasıdır. İşgücü piyasası güvencesi (i) ücreti yeten, yüksek seviyede istihdam imkânı (ii) işsizliğin düşük olması (iii) işsizliğin kısa sürmesi (iv) çalışma döneminde işsiz kalma ihtimalinin düşük düzeyde olması olarak ifade edilebilir. 1970’lerden itibaren dünya genelinde belirtilen işaretlerde olumsuz gelişmeler yaşanmaktadır. İstihdamın olmaması işsizlik oranını ve süresini yükseltecek bu nedenle işçinin emeği değeri düşecektir.

İstihdam güvencesi: İlgili yazında istihdam güvencesi haklı olmayan gerekçeyle işten çıkarmaya karşı koruma olarak ifade edilmektedir. İstihdam güvencesi işverenlerin keyfi düzenlemelerinden koruma üzere ya da süreli anlaşmaları yönelmeleri sebebiyle genç işçi geçici olarak çalışan işçiler gibi bu grupların iş güvencesizliği üzerinde etkin olmaktadır.

İş güvencesi: Standing iş güvencesini bireylerin uygun bir pozisyona sahip olmasını ve o pozisyonda süreklilik içinde, mesleği icra etmesini sağlayan kurumlar, düzenlemelerin varlığından kaynaklanmaktadır. Yalın ifadeyle iş güvencesi işçilerin yetenekleri ve niteliklerine uygun bir iş ve meslekte istihdam edilmeleri güvencesidir. İş güvencesi emeğin iş bölümü ve bölünmesi sürecini koruyan önemlerle emeğin teknik iş bölümünün büyümesine karşı koruyucu bir sistem olarak tanımlanabilir.

İş güvenliği: Güvenlik ve sağlıkla ilgili düzenlemeler, çalışma saatlerine yönelik kısıtlamalar, sosyal zaman ve kadınların gece çalışmalarına yönelik kısıtlamalarla iş kazalarına yönelik koruma sağlanması amaçlanmıştır. İş güvenliği, gelir güvencesi ile yakından ilişkilidir. İş kazaları ve mesleği icra ederken meydana gelen hastalıklar çalışanları maddi kayba uğratmaktadır.

Vasıf kazanma güvencesi: İstihdam eğitimleri aracılığıyla bireylerin vasıf ve nitelik kazanmaları için fırsat oluşturulmasını amaçlamaktadır. İşçinin vasıf kazanması, güvence çeşitlerinden en önemlileri arasında yer almaktadır. Çünkü günümüz dünyasında bireyin mesleki alandaki yeniliklere ayak uydurması ve ortaya çıkan yeni araçları kullanabilecek vasıflara sahip olması gerekmektedir.

Gelir güvencesi: Asgari ücret sosyal güvenlik sistemi ve vergilerle gelirin korunmasıdır. Gelir devlet, işletme, kurumlarda ya da ailelerden yapılan aktarıma bağlıdır. İstihdam edilmek tek başına bir gelir güvencesini sağlamamaktadır. Hayatı idame ettirmeye yetecek bir gelir olmadan hiçbir bireyin kendi yaşamına devam edecek ve yetenekleri ile niteliklerini geliştirecek seçimleri yapma imkânının olmaması gelir güvencesinin önemine işaret etmektedir. Bununla birlikte gelir güvencesi, iş güvencesizliği ve işsizliği etkilemektedir.

Temsil Güvencesi: İşçi sendikaları ve grev hakkı aracılığıyla işçinin iş piyasandaki temsilinin korunmasını ifade etmektedir. İstihdam güvencesi ile temsil güvencesi birbiriyle ilişkilidir. Kayıtlı çalışan işçilerin örgütlenerek seslerini ve taleplerini duyurmak mümkünken, kayıt dışı çalışan işçilerin temsil haklarına ulaşmada güçlük çekmektedirler. Geçici, güvencesiz, kısmi tam zamanlı ya da yarı zamanlı evden çalışanların sendika veya örgütlere üye olmada geri durmaktadırlar. Temsil güvencesine sahip olan işçiler aynı zamanda iş güvencesizliğini daha az oranda yaşaması öngörülmesi sebebiyle temsil güvencesi iş güvencesizliği ile yakından ilişkili olduğu söylenebilir (Standing, 2004; Seçer, 2007, s.157-161).

Gery Rodgers (1989) güvencesizliği; zamansal, örgütsel, ekonomik ve sosyal olmak üzere dört boyutlu tanımlamıştır. Rodgers'in güvencesizlik tanımı şu şekildedir:

- 1) *Zaman Boyutu:* İstihdamın sürekliliğine ilişkin kesinlik derecesi önem arz etmektedir. Bu boyut sözleşme ilişkisi ve istihdam süresini ölçmek için temel gösterge kabul edilmektedir.

- 2) *Örgütsel Boyut*: Bu boyut, işçilerin üzerindeki bireysel ve toplu kontrolü, işçilerin çalışma şartları ve süresini, vardiyalarını, programlarını, iş yüklerini, ücretlerini, sağlık ve iş güvenlik şartlarını oluşturmaktadır.
- 3) *Ekonomik Boyut*: Yeterli maaşa sahip olma ve maaşın artması
- 4) *Sosyal Boyut*: Bu boyut haksız işten çıkarmaya, ayrımcılık ve kabul edilmeyecek çalışma uygulamalarına karşı, sağlık, kaza ve işsizliği kapsayan sosyal güvenlik yardımlarına erişimi sağlayan bir sosyal koruma hakkında yoksun olmadır (ESOPE, 2004, s.46)

Resmi istatistik kaynaklarında “güvencesiz istihdam, güvencesiz iş” kategorisi yoktur. Güvencesizlik içeren mevcut kategoriler, “sabit süreli” sözleşmeler, “geçici istihdam”, “yarı zamanlı istihdam” ve “serbest meslek” gibi standart olmayan istihdam formları da güvensiz olarak tanımlanabilir (ESOPE, 2005; Savul, 2008). Rodgers 1989 yılında yapmış olduğu tanımla “güvencesiz istihdamın” anlaşılması ve yorumlanması doğrudan “standart istihdam ilişkisi” referans noktasını oluşturmaktadır. Standart istihdam, toplu sözleşme koruması çatısında geliştirilmiş, bir dereceye kadar düzenlilik ve istihdam ilişkisinde dayanıklılık sağlayan, yerleşik hakların olduğu ve çalışanları sosyal olarak koruyan uygulamalara sahiptir. Güvencesiz istihdam bu edenle standart istihdamın aşağısında olacaktır. Bununla birlikte Rodgers güvencesizliğin sosyal ve ekonomik açıdan, istikrarsızlık, korumasızlık, güvensizlik faktörlerine sahip olduğunu belirtir. Güvencesiz işleri tanımlayan bu faktörlerin kavram çerçevesindeki sınırları kaçınılmaz olarak kapsayacaktır. Fakat ölçüt olarak hangisinin daha güvencesiz olduğu bir kesinlik taşımamaktadır (ESOPE, 2004, s.47).

Güvencesiz istihdamın karşılaştırmalı perspektiften değerlendirilmesinin zorluklarından biri “güvencesiz istihdam” kavramının ulusal işgücü piyasasına göre farklı bağlamında alabilmesidir. Bu bağlamda “güvencesiz istihdam” ulusal ve kurumsal düzenleyicilere, ulusal işgücü piyasasına ve bir ülkenin ideolojik ve politik söylemlerine gömülü bir kavramdır (Düll, 2003, s.2). Tucker yalnızca istihdam koşullarını incelemenin “güvencesizliği” tam olarak belirleyemeyeceğini belirtmektedir. Bu nedenle ne olduğunu deşifre etmek için çalışanların deneyimleri ve tercihlerinin dikkate alınması gerektiğini vurgular (Hannif ve Lamm, 2005). Tucker (2002) güvencesiz istihdam göstergeleri aşağıda sıralanmıştır:

İstihdamın Kesinliği

- Kısa ya da uzun vadeli kariyer beklentileri yoktur.
- İş, işveren tarafından haber verilmeksizin feshedilebilir.

- Devam etmekte olan iş için açık bir sözleşme yoktur.
- Kazanç belirsiz veya düzensizdir.

Çalışanların Kontrol Derecesi

- Çalışanlar istihdam süreci içinde çalışma düzenlemeleriyle (ücret, çalışma hızı, çalışma koşulları) ilgili düşük düzeyde kontrol / pazarlık gücüne sahiptir.
- Çalışma saatleri belirsizdir ve işveren tarafından isteğe göre değiştirilebilir.
- İşyerinde yapılan görev sağlık ve güvenlik uygulamaları açısından tehlikelidir.

Gelir Seviye

- İş, düşük gelirli, asgari ücret veya asgari ücretin altında gelire sahip işçilerin bakmakla yükümlü oldukları kişilerin refahını sürdürmek için yetersizdir.

Fayda Derecesi

- Hastalık, ev, ölüm izni veya aile izni gibi “standart” olan ücret dışı istihdam yardımlarına erişim çok azdır veya hiç yoktur.
- Eğitim ve öğretime erişim yoluyla beceri kazanma ve elde etme fırsatı kısıtlıdır veya yoktur.

Düzenleme ve Sendika Koruma Derecesi

- İş uygulamada tehlikeli koşullar dâhil olmak üzere, haksız işten çıkarma, ayrımcılık, cinsel tacize karşı hiçbir koruma uygulaması yoktur.
- Sendika temsili düşük, hiç yok ya da işveren tarafından bireylerin cesareti kırılmıştır.

Vosko (2003) “Güvencesiz istihdamın”, işgücü piyasasındaki güvencesizliği belirtmek için kullanıldığını ve giderek sık kullanılan bir kavram olduğunu ifade eder. Kanada’da, güvencesiz istihdam, tipik olmayan iş sözleşmeleri, sınırlı sosyal yardımları ve yasal hakları, iş güvencesizliğini, düşük iş süresini, düşük ücretleri ve yüksek sağlık risklerini içeren çalışma biçimlerini içermektedir. Güvencesiz istihdamın, geç kapitalizmdeki eğilimler tarafından şekillendiğini; bu sayede işverenlerin, işgücü maliyetlerini en aza indirmek ve böylece işgücü piyasasının tabanını düşürmek için taşeronluk ve diğer stratejileri kullandığını belirtir (Savul, 2012, s.120). Vosko (2010) standart istihdamda üç temel ve biri onaylayıcı dört başlıktan bahsetmektedir.

İki taraflı İstihdam İlişkisi: Bu ilişkiyi işçi ve işveren arasındaki sözleşmeye dayanan istihdam olarak ifade eder. Bu ilişki “standart istihdam” ilişkisinin en önemli başlığıdır. 20.yüzyılda statü, işsizlik sigortası, emekli aylığı gibi güvence biçimleri ve en yüksek çalışma saati, asgari ücret, resmî tatiller, işçiye tanınan izin günleri ve tehlikeli işte çalışmama hakları gibi güvenceler bir mecburiyettir.

Standartlaştırılmış Çalışma Zamanı: Emeğin bir zaman süresi içinde işverene devretmek “standart istihdamın” ikinci unsurunu oluşturur. Standart hale getirilen çalışma saati belirli bir düzen içerisinde işlemektedir. Çalışma günlük sekiz saat olmak üzere haftalık 40 saattir ve resmî tatiller belirlenmiştir.

Sürekli İstihdam: İki taraflı istihdam ilişkisinin ortaya çıktıktan sonra işyerlerinde açık istihdam gerçekleşmiştir. Bunu ilk uygulayanlar ise büyük şirketler olmuştur. Bu durum sayesinde işveren sözleşme yenileme aracılığıyla nitelikli emek gücünü geliştirme olanağı sağlamıştır. Günümüz şartlarında güvenceli olarak ifade edilen standart istihdam ilişkisine bağlı bu yapı otuz beş yıl ayakta kalmıştır (Savul, 2012, s.121-123). Güvencesiz istihdama yönelik farklı çalışma biçimleri ve uygulamalar ortaya çıkmıştır. IMF, tarafından (2007) yayınlanan güvencesiz çalışma ve istihdam uygulamaları aşağıda sıralanmıştır:

- İş sözleşmeleri ile işe alım
- Özel istihdam büroları ya da aracı bir kurum ile işçi bulma
- Dışarıdaki şirketlere iş verme (Taşeron firma)
- “Kendi adına çalışıyor görünümü” oluşturup hazırlanan şahsi iş sözleşmeleri
- Külfetli deneme süreleri
- Kapalı istihdam, mesleğe ilişkin gizli sözleşmeler
- Davet üzerine günlük çalışma
- Yasadışı ya da gönüllülük taşımayan part-time çalışma biçimi
- Home-office çalışma biçimi (International Metalworkers Federation, 2007, s.5).

Refahta etkisi olan kamusal harcamalar ve sermayenin menfaatleri doğrultusunda yapılan kesintiler ve çalışma, gelişmiş ile azgelişmiş kapitalist ülkelerde işçileri olumsuz etkileyecek gelişmelerin yaşanmasına sebep olmuştur. Bu yeni oluşum kapitalizmin küresel boyutunu inşa etmiştir. Sanayi temelli olan üretimde teknik ve bilimsel bilgi gelişmiş ülkelerde saklı kalarak üretim azgelişmiş ülkelere yönlendirilmiştir. Gelişmiş ülkelerde ofisler açılırken, azgelişmiş ülkelere doğru üretim kaymış ve atölye imalathaneler buralara açılmıştır.

Bu süreçle birlikte az gelişmiş ülkelerdeki zaten zayıf olan “standart istihdam ilişkilerini” daha güvencesiz bir hale getirmiştir. 1973 petrol krizi, post-fordist üretim anlayışının hâkim olması, uluslararası sınırlara açılan neoliberal politikalar ve esnek üretim biçiminin hâkim olmasıyla tam zamanlı, güvenli ve süresi belirsiz işlerin azalarak, standart dışı işlerin yaygınlaşmaya başlaması, günümüzün standardını inşa etmiştir. Çalışma hayatı işçiler açısından değerlendirildiğinde günümüzde 20.yüzyılda sahip olunan haklarını kaybetmiştir (Savul, 2012, s.124). Magdoff & Magdoff (2004) güvencesiz istihdamın yalnızca alt vasıflı çalışanları kapsamadığını mesleki yeterlilik, beceri ve nitelik bakımından yetersiz çalışanlardan oluşmadığı, teknik becerilere sahip bilgisayar bilimcileri, mühendisler ve teknisyenlerden olabileceğini vurgular (Magdoff & Magdoff, 2004, s.21).

Göçmenlerin iş piyasasından ki emek devletin kontrolü dışında ilerlemektedir. Bununla birlikte küresel anlamda göçmen işçilerde güvencesiz çalışmanın bölgesi haline gelmektedir (Seymour, 2012, s.259). Uluslararası yazında “standart istihdam” kavramı, standart dışı kavramına işaret edilerek yapılmaktadır. OECD raporlarında esnekliğin başta ücret açısından olmak üzere sayısal, işlevsel, zamansal olmak üzere dört boyuta sahip olduğu belirtilen esnek çalışma biçimleri, küresel kapitalizmde işverenlerin menfaatleri noktasında vazgeçilmez hale getirmiştir. IMF raporunda işverenin mali yükümlülüklerini azalttığını ve istihdamı artırmanın bir yöntemi olarak belirtilse de bu yapıda her şartta insanların çalışmasını öngören bir model emeğini satarak, hayatını kazanan insanların aleyhine sonuçlanmıştır. İş yükünün fazla, çalışma saatlerinin ise düzensiz olması, ücretlerin zamanında ödenmemesi, resmî tatillerde ve yıllık izinlerde sınırlanmaların olması ve gün içinde mesai saatlerinde dahi dinlenme hakkının kısıtlanması, temel ihtiyaçlar için bile kayıt tutma uygulamaları esnek çalışma biçimine ilişkin işçilerin koşullarına verilebilecek örnekler arasında yer almaktadır (Savul, 2012, s.125).

2.2.6. Kayıt Dışı Ekonomi ve Kayıt dışı İstihdam

“Türkiye’de yoksul insanların dünyaya sınıfsal bir perspektifle bakmaları aşınmış olabilir; ama sınıfsal refleksler ortadan kalkamaz” Korkut Boratav¹²

Kayıt dışılığına yönelik olarak ilk çalışma 1973 yılında Keith Hart tarafından yapılmıştır. 1970’li yıllarda kayıt dışı ekonominin ekonomiyi olumsuz yönde etkileyeceği

¹² Boratav, Korkut. (2007). “Kökten Dincilik ve Emekçiler” <https://sendika.org/2007/09/koktendincilik-ve-emekciler-korkut-boratav-sol-org-tr-15759/> (Erişim Tarihi: 2 Ocak 2022)

öngörülmemiştir (Aslantürk ve Tunç, 2018, s.15). Kayıt dışı ekonomi en yalın tanımıyla belgesiz ya da belgeye yansımayan gerçekleşen (alım-satım kazancı, işçi çalıştırma gibi) ekonomik faaliyetlerin devletten ya da ilgili alt birimlerden gizlenerek ekonominin dışına naklidir (Altuğ, 1999, s.2). Kayıt dışı ekonominin beş temel unsuru vardır: kanunlara aykırılık, ahlaki ilke ve kurallara aykırılık, istatistiksel olarak hesaplanamaması, kazanç elde etme ve ekonomik sisteme uygunluk olarak sıralanabilir (Aslanoğlu, 2008, s.200). Kayıt dışı ekonominin büyümesinde önemli etkenlerden biri olan “kayıt dışı istihdamın” yaygınlaşmasında işçi üzerinden ödenen sigorta pirim ücreti ve işçi maliyetinde meydana gelen artış etkili olmuştur. İşçi ücretleri üzerinden ödenen “sosyal güvenlik kesintileri” ve “vergi maliyetlerinin artması” sebebiyle kayıt dışı istihdam kayıt dışı ekonominin büyümesinde ve genişlemesinde aracı olmuştur. Kayıt dışı istihdam ile yerlilerin sigortasız çalışmasıyla birlikte “yabancı kaçak işçi ve çocuk işçilerde” kayıt dışı istihdama katılarak ekonomiyi olumsuz etkilemektedir (Candan, 2007, s.14).

Kayıt dışı istihdamın başta ekonomik olmak üzere, “mali, siyasi ve kültürel” açıdan birçok nedeni vardır. Kentsel bölgede ihtiyaca cevap verecek istihdamın olmaması, tarımsal üretimi öteleyen ve iç göçü hızlandıran politikalar kayıt dışı istihdamın büyümesine doğrudan katkı sağlamaktadır. Ücretli olanlar ve kendi için çalışanların önemli bir bölümü “asgari ücretin altın bir gelir” elde ettikleri için kayıt dışı çalıştıklarını ifade etmektedirler. Kayıt dışı istihdamdaki bu büyüme emeğin kötü koşullarda ve insani olmayan çalışma saatlerinde gerçekleşmesine olanak sağlamaktadır (Mütevellioglu ve Işık, 2009, s.180).

“Kayıt dışı istihdam kavramı ilk olarak ILO Dünya İstihdam Programında (World Employment Program) Kenya raporunda "enformal sektör" olarak kullanılmıştır”. Bu rapora formal sektör tarafından giderilemeyen işsizliğin, enformal sektör tarafından yararlanıldığını ve kırdan kente göçün beklenen işsizliği yaratmadığı tespit edilmiştir (TOBB, 1999).¹³ Williams, Horlings & Reenoy (2008) kayıt dışı çalışmayı üç gruba ayırmıştır; (i) Resmi bir kurum içinde kayıt dışı çalışma, (ii) Resmi bir kurum için kayıt dışı çalışma, (iii) Hizmet sunulan kişiye direk olarak hizmet sunmada kayıt dışı çalışmadır. Kayıt dışı istihdam tüm dünya ekonomisinde bilhassa, gelişmekte olan ekonomilerin bir gerçeğidir. (Demir ve Biçer, 2019, s.20-23). Kayıt dışı çalışanlar ve kayıt dışı işçi çalıştıranlar devletin gözetiminden kaçınarak devletin idare işlevini bozarlar.

¹³ Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Ekonomik Rapor, TOBB, 1999.

Bununla birlikte verginin kaçırılmasıyla devletin gelirinden düzenlenen idari işlemler bozulur (Altuğ, 1999, s.3). Kayıt dışı istihdam rekabetin yoğun olarak yaşandığı emek piyasasında, düşük ücretle üretimi gerçekleştirmek isteyen işverenin “akılcı davranış biçimi” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sayede işveren yasalarla zorunlu olan asgari ücret, sigorta ve beraberinde gelen vergi yükümlülüğünde kurtulmaktadır. Hem işçi hem işveren bu çalışma biçimi üzerine anlaşmaya vardığında kayıt dışı istihdamın neden olduğu sorunlar çoğalmaktadır (Demir ve Biçer, 2019, s.59).

Kayıt dışı istihdam edilen bireyler, bir iş sözleşmesine tabii olmadığı gibi, çalışmasına karşılık işvereni ile anlaştığı ücreti ne zaman alacağı ya da alıp alamayacağından habersiz bir şekilde çalışmaktadır. Kayıt dışı istihdam devletin varlığının değil “piyasa kurallarının da” olmadığı bir alanı temsil etmektedir (Candan, 2007, s.14). Kayıt dışı istihdam edilen bireyler yasal çalışanlara sunulan imkânlarla sahip olamamaktadır. Devletin kontrolü ve müdahalesi olmadığı için kayıt dışı çalışanların ücretleri işveren tarafından belirlenmekte ve işçiler asgari ücret zorunluluğuna uymayan işverenlerinden genellikle düşük ücret almaktadırlar. Kayıt dışı istihdam “küçük ve orta ölçekli işletmeler/firmalar” ile evden, serbest biçimde çalışan ev işçilerini ve sokak satıcılarını da kapsamaktadır. Bu nedenle kayıt dışı istihdam kayıtlı ekonomiye dâhil edilse de kayıt dışı istihdam içinde yüksek oranda olan ev ve sokak işçilerini iş piyasasında tespit etmek ve kayıtlı ekonomiye dâhil etmek zordur (Demir ve Biçer, 2019, s.24-29). Kayıt dışı istihdamın olumlu getirileri incelendiğinde ise istihdamın devam ettiği ve işsizliği önleme gibi bir işlevi vardır. Kayıtlı olarak sektörde istihdam edilmeyen bireylere iş ve geçici gelir imkânı sağlamaktadır. Bununla birlikte kayıtlı olarak piyasada yer alan bireylere ikinci bir iş ve ek gelir elde etme imkânı tanımaktadır. Bir kuruma bağımlı çalışanlar, ekonomik değişimler karşısında güvencesizdir. Ekonomik temelli değişimlere karşı güvence sağlanamaması durumunda bireyler çözümü kendi çabalarla gerçekleştirmekte ve kayıt dışı çalışmaktadır. Bilhassa durgunluk dönemlerinde bağımlı çalışanlar gelir yetersizliği sebebiyle “ilave işçi” olarak emek piyasasına katılmaktadır. Bununla birlikte kayıt dışı çalışmada bürokratik maliyetler olmadığı için kaynaklar yalnızca “mal ve hizmetlerin üretimine” yönlendirilmesi sebebiyle üretim hem artar hem de daha düşük bir maliyetle gerçekleşir. Bununla birlikte vergi gibi ödemeler yapılmadan üretimin maliyeti düşük olduğundan satış fiyatı düşük oranda gerçekleşmekte ve pazarda rekabeti artırmaktadır (Altuğ, 1994, s.56-58).

Kayıt dışı istihdamın olumsuz etkileri ise; emek piyasasındaki üretimin ve elde edilen kazancın vergilendirilmesi kayba neden olmaktadır. Devletin kurumlardan toplayamadığı vergi hem ekonomik hem de sosyal yapının bozulmasına da neden olur (Altuğ, 1994, s.65). Buna bağlı olarak “vergi adaletini” temelinden sarsarak sosyal adaleti bozar. İşçilik üzerinden ödenen verginin tahsil edilememesi ileride ortaya çıkabilecek tehlikelere karşı düzenlenen sosyal güvenlik sistemine zarar verir. Buna bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik verilerin değerlendirilmesini de olumsuz yönde etkiler. Emek piyasasında kayıtlı olarak çalışmasına devam edenlere yönelik haksız rekabete sebep olmakta ve kayıt dışı istihdama da teşvik etmektedir. Kayıt dışı sektörün çalışma şartları, çalışma saatleri ve iş kazaları gibi unsurlar çalışanların işyerinde verimliliğini düşürmektedir. Kayıt dışı istihdamın verdiği en büyük zarar; çocuk işçiliğine neden olması ve çocuk emeğinin sömürülmesidir. Kayıt dışı sektörde çalışan çocuk işçiler, eğitimden mahrum kalarak psikolojik açıdan olumsuz etkilenmelerinin yanında ileride iş hayatında kayıtlı olarak istihdam edilme olanakları azalmaktadır. Bununla birlikte çalışma koşullarının belirsiz, düzensiz ve güvencesiz olması nedeniyle ilerleyen yıllarda nitelik ve beceri gerektiren işlere uyum sağlamaları daha zordur (Güloğlu vd., 2003, s.60).

“Yabancı kaçak işçilik” kayıt dışı çalışma yönelik yazında en sık görülen kavramlardan biridir. Yabancı kaçak işçilik kayıt dışı çalışma kapsamında olan bir olgudur ve kayıt dışı çalışmanın en önemli özelliği olan “devlet denetiminden” gizlenmesidir. Yabancı kaçak işçiler bulundukları ülkede vatandaşlığı olmayan ve çalışma izni olmadan çalışan bireylerdir. Yabancı kaçak işçiler ülkeye yasal olmayan yollardan girmeleri ötürü çalışmalarına ilişkin herhangi bir izin olmaksızın çalışmaları kayıt dışılığın temelini oluşturmaktadır (Aslantürk ve Tunç, 2018, s.15). Işığışok, (2005) kaçak olarak çalışan yabancıları beş gruba ayırmıştır: (i). Türkiye’ye giriş-çıkışı yasal olan fakat çalışmaları yasal olmayanlar; turist vizesi ile Türkiye’ye giriş yapan ve kaçak yolla çalışan yabancılar, (ii). Türkiye’ye yasa dışı yollardan giriş yapan ve yasadışı çalışanlar; Türkiye’ye kaçak olarak giriş yapan ve kaçak olarak çalışan yabancılar, (iii). Türkiye’ye yasal olarak giriş yapan ve Türk vatandaşlığı edinmek için müracaat eden ve bu süreçte kaçak olarak çalışanlar; Türk kökenli olan yabancılar, (iv). Türkiye’ye yasal olarak giriş yapan ve başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunanlar; Türkiye’yi transit ülke olarak kullanmakta ve bu süreçte kaçak olarak çalışan yabancılar, (v). Türkiye’de mülteci statüsüyle bulunan ve çalışan yabancılarıdır (Işığışok, 2005, s.438).

Türkiye’de kayıt dışı istihdam sahasının temel bir istihdam alanına dönüşmeye başladığı gözlenmektedir. Kayıt dışı istihdamın geçici bir istihdam değil daimî bir istihdam biçimine dönüştüğü görülmektedir. Yaşanan krizler ve ekonomik sıkıntılar çerçevesinde dünya ekonomisine entegre olmaya çalışan ekonomiler, bireylere kayıt dışı istihdam imkânı sağlamaktadır (Lordoğlu, 2005, s.58). Bir ülkede işsizlik ve kayıt dışı yabancı istihdamla aynı dönemde karşılaşılabilir. Teorik boyutta kayıt dışı istihdamın, kayıtlı istihdamın olduğu ekonomik koşullarda ortaya çıkması beklenebilir. Fakat gündelik yaşamda kaçak olarak çalışan kayıtsız yabancı işçiler, işsizlik oranlarının yüksek olduğu ülkelerde de görülebilmektedir. Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren dış pazara açılmaya başlamış ve bu yıllardan sonra ülkede “yabancı işgücü” görülmeye başlamıştır. 1980’li yılların sonunda komşu ülkelerde yaşanan siyasi olaylar ve ekonomik gelişmelerin sonrasında Türkiye, “yabancı işgücünün” göç hareketi ile karşılaşmıştır. Beraberinde kayıtsız çalışan yabancı işçi meselesi toplumda yeni problemler oluşturmuştur (Yereli ve Karadeniz, 2004, s.65). 1980’li yılların sonunda Türkiye’de kaçak işçi göçü artış göstermiştir. Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte Türkiye’nin Sovyetler Birliği vatandaşlarına kolaylıkla vize vermesi bu sürecin hızlanmasında etkili olmuştur. Kaçak işçilerin işgücünde kendilerine yer bulmaları Türkiye’de kayıt dışı çalışmanın yaygın bir uygulama olmasından kaynaklanmaktadır (Bayrakçı, 2020, s. 203). Türkiye’de işsizlik sorunu ve kayıt dışı yabancı işçi istihdam aynı zamanda gerçekleşmektedir (Yereli ve Karadeniz, 2004, s.66). Türkiye’de; marangozluk, dericilik, tezgâhtarlık, pompacılık, temizlikçilik, bulaşıkçılık, inşaat ve tekstil gibi sektörlerde, yabancıların kayıtsız olarak istihdam edilmektedir (Sarica, 2006, s.44).

Türkiye’de kayıt dışı istihdamın genişlemesine olanak sağlayan nedenlerden biri de bürokratik yapının işleyişidir. İşgücü piyasasına getirilen düzenlemeler formel sektördeki işletme ve kuruluşların işgücüne yönelik maliyetlerini artırmaktadır. Yapılan çalışmalar ekonomilerinde fazla düzenleme ve sınırlandırmalara sahip olan ülkelerin kayıt dışı ekonomiyi içerdiğini göstermektedir. OECD ülkelerinde işgücü maliyetlerinin yüksek olması, işsizlik oranlarının yükselmesine, işsiz bireylerin kayıt dışı istihdam etmesine ve kayıt dışı ekonominin genişlemesine neden olmaktadır. (TİSK) Türkiye’de belirli sayının üzerinde işçinin çalıştığı işyerleri için belirlenen yükümlülükler çalışma mevzuatında düzenlenmiştir. Elli işçinin çalıştığı işyerlerinde “hekim, eski hükümlü ve engelli işçi” çalıştırma, otuz ve üzeri işçinin çalıştığı işyerlerinde ise iş güvencesinin getirilmesi gibi şartlar yer almaktadır.

Bu nedenle işverenler resmi kayıtlarda belirli bir sayının altında işçi çalıştırdığı ispatlamak için işçi sayısında azalmaya gitmekte ya da kayıt dışı işçi çalıştırmaktadır (Yereli ve Karadeniz, 2004, s.223). 1995 yılında istihdamdaki nüfusun %46,9'u kayıt dışı çalışırken bunların %70,1'i tarım, %29,9'u tarım dışı alanlardadır. 2006 yılında ise istihdamdaki nüfusun kayıt dışı çalışanlara oranları %50,5'e çıkmış fakat tarımdaki oran %52'ye düşmüştür (Mütevellioğlu ve Işık, 2009, s.184). 2020 yılında Türkiye'de 15-64 yaş aralığında işgücüne katılım oranı 56,4, istihdam oranı 48,8, işsizlik oranı 13,5 olmuştur. 15 yaş üzeri kayıt dışı çalışanların oranı 2019 yılında 36,1 iken %32,9, tarım dışı sektörlerde kayıt dışı çalışanların oranı ise %20,6 olmuştur (TUİK, 2021).

Tablo 1. 2003 – 2020 Yılları Kayıt Dışı İstihdam Oranları

Yıllar İtibariyle Kayıt Dışı İstihdam Oranları (%)						
Yıllar	Tarım	Tarım Dışı	Sanayi	Hizmet	İnşaat	Genel
2003	91,15	31,55	36,43	29	-	51,75
2004	89,9	33,83	37,28	31,96	-	50,14
2005	88,22	34,32	38,11	32,27	-	48,17
2006	87,77	34,06	38,12	31,88	-	46,97
2007	88,14	32,34	35,51	30,63	-	45,44
2008	87,84	29,76	31,61	28,77	-	43,5
2009	85,84	30,08	33,43	28,4	-	43,84
2010	85,47	29,06	32,68	27,11	-	43,25
2011	83,85	27,76	31,5	25,71	-	42,05
2012	83,61	24,51	27,89	22,73	-	39,02
2013	83,28	22,4	25,23	20,9	-	36,75
2014	82,27	22,32	20,26	21,09	36,61	34,97
2015	81,16	21,23	19,13	20,05	35,58	33,57
2016	82,09	21,72	20,2	20,35	35,76	33,49
2017	83,33	22,1	20,03	20,95	35,8	33,97
2018	82,73	22,28	20,29	21,46	34,39	33,42
2019	86,62	22,96	20,03	22,55	37,74	34,52
2020	83,46	19,3	16,46	18,76	34,72	30,59

Kaynak: TUİK Kayıt dışı İstihdam Oranları¹⁴

¹⁴http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari/kayitdisi_istihdam_orani

TUİK hane halkı işgücü istatistiklerinden 2003-2020 yılları arası kayıt dışı istihdam oranlarını incelendiğinde 2020 yılında tarımda yüzde 83,46, tarım dışı yüzde 19,30, sanayide yüzde 16,46, hizmet sektöründe yüzde 18,76, inşaat sektöründe yüzde 34,72 oranında kayıt dışı istihdamın gerçekleştiği görülmektedir. Genel kayıt dışı istihdam ise yüzde 30,59 dur. Veriler doğrultusunda emek piyasasında yer alan her üç kişiden birinin kayıt dışı istihdam edildiği görülmektedir. 2003-2007 yılları arasında ise her iki kişiden biri kayıt dışı istihdam edilirken bu oran yıllar içinde azalmıştır. Kayıt dışı istihdamı genel oranları incelendiğinde 2003-2020 yılları arasında istikrarlı bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Ancak 2019 yılında bir önceki yıla göre genel kayıt dışı istihdam 1,10 olmak üzere; Tarım alanında 3,89, Tarım dışı 0,68, Hizmet sektöründe 1,09, İnşaat sektöründe 3,35 artış gözlemlenmiştir (TUİK, 2021).

2021 yılının son çeyreğinde genç işsizliği yüzde 22,1 iken istihdam yüzde 46,4'tür. İşgücüne katılım oranı 52,6 olarak açıklanmıştır. Kayıt dışı istihdam oranı ise yüzde 29,5 olarak açıklanmıştır (T.C, SBB, 2021). Verilerden hareketle her iki kişiden birinin işsiz olduğu ve her dört gençten birinin bir işe sahip olmadığı görülmektedir Bununla birlikte 2021 yılında her üç kişiden birinin kayıt dışı çalışmakta olduğu görülmektedir.

İstanbul Planlama Ajansı (2021) küresel salgının beraberinde güvencesiz koşullarda, eşitsiz ücretlendirme ile kayıt dışı çalışan ve sosyal haklardan mahrum olan, çalışan bireylerin sayısında artış yaşandığı ve geçici güvencesiz istihdamın daha da yaygınlaştığını tespit etmiştir. Bununla birlikte bu çalışma şartlarında olan bireylerin yüzde 94,6'sının bir sendikaya üye olmadığı bulgusu tespit edilmiştir. Güvencesiz şartlarda çalışan bireyler günde dokuz saatten fazla çalışmakta ve mesai ücreti almamaktadır. 2022 yılı ocak ayında güvencesiz şartlarda ve düşük ücretlerle çalışan motorlu kuryelerin gerçekleştirdiği eylem ve protestoların, sosyal medyada gündem oluşturmasıyla zam ve çalışma koşullarına yönelik talepleri kabul edilmiştir.¹⁵ Bu olumlu gelişmenin ardından farklı şirketlerin çalışanları ücret ve güvenceli çalışmaya yönelik taleplerini dile getirmiştir. Güvencesiz çalışanlar bir araya gelerek eylem düzenlenmiş, dijital medyada çalışanlara yönelik verilen destekle işçilerin talepleri gündemde daha fazla yer almaya başlamıştır.¹⁶

¹⁵<https://tr.sputniknews.com/20220124/trendyol-express-kuryeleri-dusuk-zam-teklifine-karsi-eylem-baslatti-1053072207.html>

<https://www.birgun.net/haber/trendyol-calisanlari-yonetim-yuzde-38-8-oraninda-zam-yapilacagini-acikladi-374765>
<https://www.timeturk.com/ekonomi/trendyol-iscilerinin-zaferi-ornek-oldu-hepsijet-surat-kargo-ve-aras-kargo-da-dusuk-zam-eylemi/haber-1720554>

¹⁶ <https://www.webtekno.com/hepsijet-calisanlari-ayaklanma-baslatti-h120112.html>

Kayıt dışı istihdamının yükselişi düşük gelirle güvencesiz şartlarda uzun süreli çalışmayı yaygınlaştırmakla birlikte “kente gelenlerin beceri ve yeteneklerini kullanmalarını ve mesleki alanda uzmanlık kazanmalarını” engellemektedir. Geçici, düşük ücretli, niteliksiz ve vasıfsız işlerde kötü koşullarda kayıt dışı çalışmak, tıpkı işsiz olmak gibi bireyin özgüvenini zayıflatmakla birlikte maddi olduğu kadar manevi, sosyal ve kültürel anlamda bireyin toplumdan dışlanmasına ve yoksullaşmasına sebep olmaktadır (Mütevellioglu ve Işık, 2009, s.181).

2.3. Küreselleşmenin Emek Piyasasına Etkisi

"Firmalar küçüldükçe, istihdam edilen işçiler de daha düzensiz ve güvencesiz işlerde çalışmaya başladı" (Standing, 2014).

Küreselleşme gelişmiş ülkelerde tüm yıla yetecek sebze ve meyve ulaştırma imkânı sağlayan bir yapıyı olanaklı kıldığı için ekonomik anlamda gelişmiş ülkelerde emek yoğun tarım üretimini yasadışı yabancıları istihdam ederek, zor koşullarda ve düşük ücretler karşılığında sağlamaktadır (Castles ve Miller, 2008, s.262). Türkiye'nin dış piyasaya açılması ve neoliberal ekonomi politikaları emek piyasasının “esnekleştirilmesi stratejisini” belirlemektedir. Özelleştirme uygulamaları ile devletin emek piyasası üzerindeki etkisi zayıflatılarak, müdahale etmesi kısmi ve geçici zamanlı statüsü elde etmesi, kayıt dışı çalışmanın artması emek piyasasını “esnekleştiren” öncü uygulamalardır. Bu uygulamalar yalnızca “bölüşüm” değil emek piyasasındaki işçilerin çalışma ve yaşam koşulları açısından pek çok olumsuz faktörü beraberinde getirmektedir (Mütevellioglu ve Işık, 2009, s. 186).

Ücretli emekten, finans ve sanayi çevrelerine yapılan nakil, Türkiye'ye mahsus bir durum değildir. Sermaye çevrelerinin emeğe yönelik bu uygulamaları 1970'lerde başlayan neoliberal küreselleşme çevresinde gelişen yeni örgütlenme biçimiyle devam etmiştir. Neoliberal politikaların olumsuz etkisi yalnızca ekonomik alanlarla sınırlı değildir. Emekçilerin konumu ve dış piyasadaki yabancı sermaye sahibine bağımlı az gelişmiş ekonomilerin “istikrar ve güven” ortamının sağlanması gerilemiştir.

<https://www.birgun.net/haber/kuryeler-ayakta-yemeksepeti-ve-yurtici-kargo-calisanlari-da-kontak-kapatti-375506>

<https://tr.sputniknews.com/20220131/scotty-calisanlarindan-eylem-karari-1053303903.html>

<https://www.birgun.net/haber/sefaleti-reddedecegiz-375442>

Bu tür politikalar “bütçe açığı, sosyal harcamaların kısıtlanması ve yüksek faizle sonuçlanacak daraltma politikalarına” dayanmakta ve az gelişmiş ekonomilere yabancı sermayeyi çekmek için uygulanmaktadır (Yeldan, 2009, s.154). Kapitalist bir toplumda sömürünün gerçekleştiği emek ve sermaye sahibinin çatıştığı alan emek piyasasıdır. Emek piyasasının da yaşanan dönüşümün incelenmesi neoliberal politikaların toplumun çoğunluğunu oluşturan emekçilerin yaşam koşulları üzerindeki etkini değerlendirmeye olanak sağlamaktadır. Neoliberal politikalarının tüm dünyada geçerli olan stratejisi, “uluslararası iş bölümünü” yapılandırmaktır. Çevre ülkelerde mevcut ekonomik yapıyı genel eğilim; “ekonomik büyüme ile istihdam arasındaki ilişkinin zayıflaması, büyümenin yeni iş alanları oluşturma etkisinin azalmasıdır” (Mütevellioğlu ve Işık, 2009, s. 162-163).

Neoliberal ekonomi politikaları 1998’den sonra emek piyasası üzerindeki etkisi “istihdamsız büyüme” söylemini desteklemektedir. Özelleştirmelerin istihdama yönelik etkisi baskın olmuştur (Mütevellioğlu ve Işık, 2009, s.182-183). Arzın işgücü piyasasında baskı oluşturduğu Türkiye’de kayıt dışı istihdam kapitalistleşme sürecine paralellik göstermektedir. Bununla birlikte kayıt dışı çalışma iş piyasasının temel özelliklerinden biri hale gelmiştir. “Formel sektörde iş talebinin karşılanamaması ve para kazanmaya duyulan ihtiyaç insanları küçük, kayıt dışı istihdama yönlendirmektedir. Neoliberal politikalar çerçevesinde uygulanan politikalar devletin özel sektördeki kontrolünün azalmasıyla, “fason ve taşeron üretim” arasındaki ilişkinin genişlemesinde etkili olmuştur. Büyük ölçekli işletmelerin kayıt dışı ekonomiye yönelmek yerine küçük ölçekli işletmelere iş vermesi, küçük işletmelerin rekabet karşısında kayıt dışı istihdamdan yararlanmasını olanaklı kılmıştır. Bu nedenler ötürü kayıt dışı istihdam faaliyetleri artmaktadır (Toksöz, 2009, s.224).

20.yüzyılın sonralarından itibaren günümüze tüm dünyada ve Türkiye’de neoliberal ekonomi politikaları piyasaya olan bağımlılığı genişleyen emek, yalnızca ucuz değil sadık, itaatkâr bir üretim etmenine dönüştürülmektedir. Uygulanan neoliberal ekonomi politikaları, Türkiye emek piyasasında emeğin sermayeye hizmet etmesiyle birlikte giderek büyümekte olan reel ücretlerdeki yoksulluk, eşitsizlik, insani olmayan uzun çalışma koşulları ve iş kazaları sonuçlarıyla değerlendirilebilmektedir (Mütevellioğlu ve Işık, 2009, s.198). 2000’li yıllarda Türkiye’de kapitalist üretim ve piyasa ve sosyo-mekansal dönüşümle küresel ölçekte rekabeti artırmaya yönelik politikalar emek üstündeki kontrol işleyişi ve sermaye içindeki tutarsızlıkların hem bölge hem de sektör açısından çoğalarak karmaşılaşmasına sebep olmuş bu koşul neoliberal otoriter devlet biçiminin yeni işleyişlerle güçlendirilmesini gerektirmiştir (Oğuz, 2012, s.14).

2.4. Göçmenlerin Emek Piyasasına Etkileri

"Artan öfke, dışlanmışlık, kaygı ve yabancılaşma, 'esneklik' ve güvencesizliği, ekonomik siteminin köşe taşı yapmış bir toplumda kaçınılmaz olarak ortaya çıkan olumsuz unsurlardır" (Standing, 2014).

Göçmenler iş piyasasındaki koşulları ve statüleri incelendiğinde göçün başlama nedeni olan emek yoğunluklu ve yerli işgücünün çalışmaya yanaşmadığı işlerde göçmenlerin istihdam edilmesi bugün hala geçerliliğini korumakta ve işgücü piyasasında varlığını sürdürmektedir (Castles ve Miller, 2008, s.244). İşgücü piyasasında göçmen işçiler düşük ücretle, güvencesiz ve kötü koşullara sahip olan işkolu ve meslek alanlarına yönelmekte ve çoğunlukla vasıfsız ya da yarı vasıflı beden gücü gerektiren işçilerde çalışmaktadırlar. Castles ve Kosack (1973) göçmen işçilerin iş piyasasının en alt tabasını oluşturduğu sonucuna ulaşmıştır. Göçmen ve yerli işçilerin üretim içindeki statüleri nedeniyle birbirinden ayrılmaktadır. Yerli işçilerin göçmen işçilere yönelik “düşmanca ve önyargılı” yaklaşmaktadır. Yerli işçiler göçmenlere karşı iş birliği yapmamalarına karşın göçmenlere yönelik ayrımcı bir tutumları vardır. Bunun neticesinde yerli işçiler işçi sınıfında üst tabakayı, göçmen işçiler ise alt tabakayı oluşturmaktadır (Castles ve Kosack, 1973; Akt; Toksöz, 2006, s. 59).

Göçmenler kısmi vatandaş konumuna gelmektedir. Göçmenler gittikleri ülkede iş için birbiriyle rekabet etmektedir. Çoğunlukla göçmenlerin çalıştıkları işler yarı zamanlı, kısa süreli sözleşmeli, düşük ücretli ve sosyal güvenliğin olmadığı işlerde çalışmaktadır. Göçmenlerin içine girdiği bu iş düzeni Standing’e göre dünyanın her yerinde aynı koşullarda olması “raslantısal değil sistematik bir düzendir” (Standing, 2014, s.192).

Castles ve Miller’a göre (2008) emek piyasasında kazananlar sermaye sahipleri olan yatırımcılar ve göçün hacminin büyümesinden faydalanan işverenlerdir. Bu noktada kaybedenler ise çalıştığı meslek kolunda yükselme imkânı olmayan ve çalıştığı işte sömürülen göçmenlerdir. İstihdama bağlı olarak emek gücünün bazı üyeleri de bu kaybedenlerin arasında yer almaktadır. 1970’lerdeki duraklamadan itibaren sayıları çoğalan göçmen girişimciler ve bazı göçmen grupları ekonomide önemli rol oynamaktadır. Göçmenler genellikle serbest çalışmakta ya da küçük işletmelerin sahibi olmaktadır. Göçmenlerin kurduğu işletmeler genellikle restoran, bakkal ve ailenin işlettiği gıda üzerine dükkânlardır. İşletme sahipleri de genellikle kendi ülkesinden olan bir göçmen çalıştırmayı tercih etmektedir (Castles ve Miller, 2008, s.265-268).

Yabancı işlerin işten çıkarılmasının emek piyasasında ortaya çıkarttığı endişe verici eğilimlerle kesişmektedir. Okul çağındaki çocuklar arasında göçmen çocukların oranı yükselerek kötü bir eğitim almakta ve okuldan erken ayrılmaktadır. Göçmen çocuklar iş bulmak için eğitimi ve mesleki yeterliliği olamadan emek piyasasına girmektedir (Castles vd., 1984; akt. (Castles ve Miller, 2008, s.278). Göç sürecinin bir parçası olarak göçmen grup birinci kuşaktan itibaren fırsat eşitsizliğini, ayrımcılığı kavradıkça kendisini müdafaa edebilecek bir kültürel kimliğe ihtiyaç duymaktadır. Birinci kuşak göçmenler ülkeye aidiyet duymayı, ülkenin bir parçayı olmayı istemedikleri için mevcut konumları “anayurtlarına” kıyasla yüksek sayılmaktadır.

Fakat ikinci kuşak ve onları izleyen kuşak doğup büyüdüğü yerde akranlarıyla mukayese edilmekte ve erişemedikleri fırsatları net bir şekilde görmektedir. Bu nedenle birinci kuşak ve ikinci kuşak göçmenlerin davranış biçimlerinde farklılıklar görülmektedir. Birinci kuşak geri dönme ihtimalini göz önünde bulundurmakta ve “tüketim yoluyla” saygınlık kazanmaya çalışarak, kolektif kimliğe yaslanmaktadır. İkinci kuşak kısmen ya da tamamen asimilasyonu seçebilir, içinde bulunduğu yapıya isyan edebilir ya da ya da umursamazlığı tercih ederek içe doğru kapanma yaşayabilirler. Gençlerin içinde bulundukları koşul, özümseyecekleri kültürel kimliğe yönelik tercihi de etkilemektedir. Göçmen gruplarında zayıflık, öfke ve anomi duyguları yaygındır ve bu nedenle iletişim kurmada güçlük çekmektedirler (Abadan-Unat, 2002, s.82-183).

İşgücü piyasasının bölünmesi gelişmiş sanayi ülkelerinde bilinen bir gerçektir. Göçün küreselleşmesi göçmen ile yerliler arasındaki farkı genişletmiştir. Gelecekte emek piyasasında eğilim nitelikli, vasıflı işçilerin göçü yararına olacaktır. Bununla birlikte emek piyasasının bölünmesi çoğu göçmeni kapsayacak şekilde bazı grupların marjinalleşmesine sebep olur. (Castles ve Miller, 2008, s.265). Savaştan, açlıktan, bilinmeyen bir hayattan kaçan mülteciler gittikleri ülkenin halkı için her zaman yabancıdır. Günlük hayatta etkileşim kurulan insanlar ayrı oldukları için yabancının varlığı kaygıya neden olmaya yatkındır. Kitlesel olarak gelen yabancı, varlığı ile değerleri yok edebilir ve bu bilinen bir hayat düzeninin yok olması anlamına gelebilir. Mahallede, caddede, işyerinde mevcut birliktelikte, birbirine aşına olan insanların verdikleri tepkilerin aksine bilinmezlikten ötürü yabancıya verilebilecek tepkiler kısıtlıdır. Bu nedenle ortaya çıkabilecek kaygı ve korkuya neden olur (Bauman, 2016, s.14). Küresel piyasanın beklediği koşulları karşılamayan kişi ve gruplar sistemin dışına atılmaktadır. Uluslararası göç hareketleri “kapsama ve dışlama” olarak adlandırılan bu süreçten etkilenmektedir.

Başlangıçtaki amaç her ne olursa olsun en nihayetinde aile birleşimi ve ülkede yeni etnik grupların meydana gelmesi şeklindedir. Göç alan ülkelerin kentlerinde yapı değişmekte ve değerler yapısı sorgulanmaktadır. Bu nedenle ülkelerin göçmenlere yönelik politikada göçmenin kimliği ve toplumsal ilişkileri devamlı çatışmaya yol açmaktadır (Abadan-Unat, 2002, s.298). Emek piyasasında gerçekleşen bölünme kurumsal ve davranışsal ırkçılıkla sonuçlanır. Yasal olarak “misafir işçi” alan ve ayrımcılık yaparak onların haklarını sınırlayan ülkelerde uygulanmaktadır. Birçok yabancı işçinin konumu sebebiyle kırılgan olması, maaşları ile çalışma şartlarının kötüleşeceğinden endişe duyan yerli vatandaş işçilerin yabancı işçilere karşı öfke besleyecektir. Bu öfke sosyo-kültürel sebeplerden ötürü doğrudan yabancı işçiye duyulan öfkeyle birleşerek tehlikeli boyutta ırkçılığa yol açabilir.

Bu etmenler 1945’ten sonra emek göçü alan ülkelerdeki emek sektörünü ve sendikaları önemli boyutlarda etkileyebilir (Castles ve Miller, 2008, s.277). Emek piyasasında yaşanan bölünme göçmenlerin tamamını kapsayacak şekilde bazı grupların uzun süreli marjinellemesine sebep olur. Irk, etnisite ve vatandaşlık üzerine bir ayrışma söz konusu olmasa da bazı gruplar belirli pozisyonlarda görülebilmektedir. Fakat bu gruplar içinde de yalnızca bazı üyeler başarılı olmaktadır (Castles ve Miller, 2008, s.267).

Standing’ göre göçmenlerden oluşan prekarya, vergiye temelli bir sistemi ve ortalama gelire sahip olanları kapsayan “gelir vergisine” dayalı bir vergi sistemi içinde bir araya gelince toplumun yabancısı olanlara ve göçmenlere yönelik düşmanlık artmaktadır. Vergiye tabi olanların, vergiden muaf olan göçmenler için hissettikleri ırk esas alan bir ön yargı olmaktan daha fazlasıdır. Bu nedenle toplumda göçmenlere yönelik gerilim artmaktadır. ABD, İspanya, İtalya, Fransa, Hollanda, Almanya ve İngiltere’de yapılan bir araştırmada göçmenlere en yoğun karşıt olan ülke araştırmaya katılanların %60’ının oran ile “göçmenler yerli işçinin elini alıyor” ifadesine katılan İngiltere olmuştur. (Standing, 2014, s.193)

Toksöz’e (2006) göre gelişmiş ülkelerdeki nüfus yapısını koruma noktasında göçmen işgücünü sağlamak en mümkün uygulanabilir strateji arasında yer almaktadır. 2025’ten sonra göçmen işgücü olmadan çalışma çağındaki nüfusun azalışının önlenmesi ya da işgücü talebinin karşılanması ve sosyal güvenliğin devam edebilmesi mümkün görünmemektedir (Toksöz, 2006, s.245).

2.4.1. Suriyeli Sığınmacıların Emek Piyasasındaki Rolü

"Prekaryanın yaşadığı güvencesiz koşullara verilen popülist tepki çareyi, kabahati kısmen yasadışı göçmenlere atmakta buluyor. Yerel işçilerin sıkıntılardan...yasadışı göçmenler sorumlu tutuluyor" (Standing, 2014).

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk on yılında gelen göç Osmanlı'ya bağlı olan etnik nüfusunu oluşturuyordu. Günümüzde yaşanan nüfus ise Türkiye'nin göç tarihinde farklı faktörlere bağlı olarak gelişen bir olgu olmuştur. Türkiye'nin 1980'lerde küresel sermayeyi davet etmesi ve küresel sermayeye entegre olmaya yönelik politikaları benimsemesiyle Türkiye'ye gelen yabancı yatırımcıların sayısında artış yaşanmıştır. Bunların bir kısmı geçici süreliğine Türkiye'ye gelse de önemli bir kısmı Türkiye'de kalmış ya da Türkiye'den başka ülkelere geçiş yapmıştır. Bu sayede Türkiye göç veren ülke konumundan göç alan ülke haline gelmiştir. 2000 yılına kadar Türkiye'ye gelen mülteci ve sığınmacıların önemli bir kısmı Irak ve İran sınırından gelmekteydi. Bugün ise Türkiye onlarca ülkeden gelen göçmenin geldiği, uluslararası göç hareketinde stratejik bir konumu bulunan bir ülke konumundadır. Sınırı geçerek Türkiye'ye girmek isteyen düzensiz ve kayıt dışı göçmenlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Gelen göç dalgasına yönelik Türkiye kalıcı göç politikası uygulamamıştır. Bunun önemli nedenlerinden biri küresel dünya ile bütünleşme noktasında önemli adımlar atsa da ulus-devletin ne nüfusun homojenliğini korumaya çalışan erken dönemdeki göç politikaları günümüzde etkisini sürdürmektedir. Bir diğer faktör ise Türkiye'nin bu göç hareketlerinin gerçekleşme sebebiyle bazı "sosyal ve pratik sonuçlarını" hesaplayamamıştır. Göçmenler Türkiye'de kayıt dışı çalışarak ekonomiye hızlıca entegre olmuştur. Türkiye ile dilsel ya da kültürel bağı olan gruplar ise resmi olmayan sosyal dayanışma ağlarından faydalanmıştır (Biehl, 2012, s.77-80).

Suriyeli sığınmacılara diğer göçmenlerden farklı bir statü verilmiştir. "Geçici Koruma" statüsü verilen Suriyeli sığınmacılar, aldıkları bu statü ile bazı temel haklara sahip olmuşlardır. Fakat sahip oldukları haklara rağmen statülerinin geçici olması sığınmacıları belirsizliğe sürüklemektedir. Göç gönüllü ya da zorunlu bir şekilde gerçekleşmesi fark etmeksizin yaşanan göçün ardından kaçınılmaz olarak karşılaşılan göçmenin yaşamına devam edilmek için "çalışmak ve emek gücünü satmak" zorunda olduğu gerçeğidir.

Göçmenin “geçici” olarak görülmesi, göçmen emeğinin topluma entegrasyonunu zorlaştırmaktadır. İç savaştan kaçmak zorunda olan Suriyeli sığınmacıların verdikleri kayıp ve yaşadıkları acılar nüfuslarının artışıyla “yardıma muhtaç” olma durumları toplum tarafından tekrar değerlendirilerek, sığınmacıların suç işleme ve demokrasi karşıtı olma potansiyellere dikkat çekilmiş, geçici süreyle misafir olarak değerlendirilen Suriyeliler “öcü mülteciler (boogie refugees) ve ekonomik mülteciler” olarak değişmiş, yerliler tarafından bir tehdit olarak görülmeye başlanmıştır. Değişen bu tutum en yoğun biçimde gündelik hayat ile “konut ve iş piyasasında” etkisini göstermektedir (Rittersberger-Tılıç ve Bal, 2019, s.28-30). Hukuki düzenlemelerle iş piyasasına Suriyelilerin katılması, sığınmacıların entegrasyonu açısından önemli bir rol oynamaktadır (Çoban, 2018, s.198). Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik ile Suriyeli sığınmacılar kayıtlı olduğu ilde iş piyasasına katılabilir hale gelmiştir.

Yönetmeliğin istihdam kotasını kapsayan 8. Madde 1.fıkrasında bir iş yerinde çalışan geçici koruma statüsündeki yabancı çalışan, yerli çalışan sayısının yüzde 10’unu geçemez. Türkiye vatandaşı işçileri korumaya yönelik uygulanan bu kota, işveren aradığı vasıflara uygun bir işçiyi “Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü” üzerinden dört hafta içinde bulamadığı durumda uygulanmayabilir (Resmî Gazete).¹⁷ Aralık 2021 itibariyle çalışma döneminde olan (15-59 yaş) erkek Suriyeli sığınmacı sayısı 1.117.852’dir (GİGM). Suriyeli sığınmacıları ülke ekonomisine dâhil edilmeleri iş piyasasında yerli emekçilerle yabancılar arasındaki rekabeti büyüteceği öngörülmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılan göç araştırmasında (2021) Suriyelilerin iş piyasasında yoğun olarak istihdam edildikleri meslek alanları; tekstil, gıda, inşaat gibi eğitim ve niteliğe dayanmayan “ucuz iş gücünün” yoğunlukta olduğu sektörlerdir.

Bununla birlikte dil engeli sebebiyle Suriyeli sığınmacılar arasında, küçük işletmelerde girişimci olarak yer alan gruplar, Türkiye’de yaşayan Suriyelilere yönelik, kendi pazarını oluşturmaktadır (Doğan vd., 2021, s.57). 4817 sayılı kanunun öncesinde yabancılar için bazı meslekler yasaklanmıştır. Yabancılar çalışma izni verilmesi bir yanda yabancı yatırımcıların sayıları artırarak ekonominin gelişmesine katkı sağlamayı diğer yandan yabancı kaçak işçilerin çalışmasını önlemeyi hedeflemiştir (Er, 2014). Ancak yabancılarla ilgili tekrar hukuksal bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmuş ve 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir.

¹⁷Bkz. 6575 No.lu Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20168375.pdf>

4817 sayılı kanundaki hükümler 6458 sayılı kanuna göre değiştirilerek düzenlenmiştir. 6458 sayılı kanunun 89. maddesi şartlı mültecinin uluslararası koruma başvurusu yaptığı tarihten altı ay sonra çalışma izni almak için başvurabileceği şekilde düzenlenmiştir. Ancak Türkiye’de yaşayan Suriyeliler “yabancı ve geçici koruma kapsamında” sayılmıştır (Dönmez Kara, 2016).

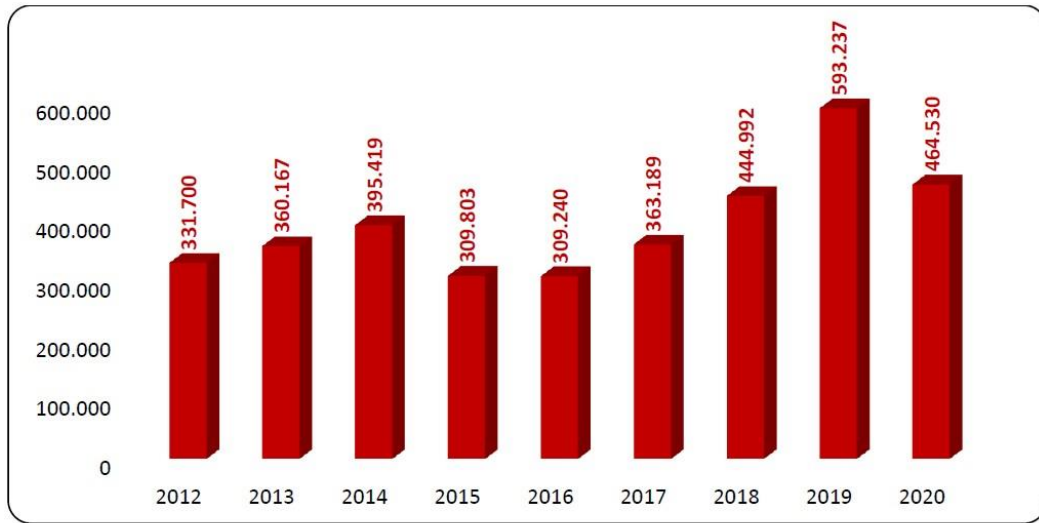
Türkiye’de 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunuyla yapılan düzenlemeye göre Avrupa dışından gelenlere mülteci statüsü verilmemektedir. Fakat üçüncü ülkeye erilinceye kadar, şartlı mülteci statüsünde geçici olarak Türkiye’de kalmasına izin vermektedir¹⁸. GKY’ye göre; Suriye’den Türkiye’ye gelen kayıtlı kişiler “Geçici Koruma” statüsündedir. Bu kişiler bireysel prosedür olan şartlı mülteci statüsü için başvuru yapamazlar. Uluslararası Af Örgütü, Türkiye’de bulunan Suriyelileri statülerine bakmaksızın mülteci olarak adlandırmaktadır. Dünyanın hemen hemen tüm ülkelerini farklı açılardan etkileyen göç olgusunu, ekonomik bir fırsat olmaktan ziyade bir “çaresizliğe ve mecburiyete” işaret etmektedir (Çağlayan, 2006, s.78). Yabancıların çoğunluğu hayatta kalmak ve yaşamına devam edebilmek için kötü koşulların içerisindeki güvensiz ve kayıt dışı iş piyasasına katılmıştır. Kaçak olarak çalışan bu yabancılar, emek piyasası ve işverenler için “ucuz işgücü” konumundadır. Hali hazırdaki mevzuat yabancıların çalışması yönelik ortaya çıkan problemleri çözmekte elverişsizdir (Koç vd., 2016, s.88).

Geçmiş yıllarda emek göçü alan AB ülkelerinde göçmen işçilerin emek piyasasında belirli sektörlerde topluca istihdam edilen kişilerin ekonominin durağan olduğu ve yerli işsizliğin yüksek olduğu dönemlerde bile yerli işgücünün bu kişilerin yerine geçemeyeceğini göstermiştir. Ancak gelişmiş ülkelerde “sığınmacı, mülteci ve göçmenin aile üyesi” konumunda gelenler çoğunlukla kayıt dışı sektörde, kötü şartlarda ve güvencesiz bir şekilde çalışmaktadır (Castles ve Miller, 2008, s.301). İşçi sınıfında meydana gelen bu ayrışma işgücü piyasasındaki birincil sektör ve ikincil sektör biçimindeki tabakalaşmaya karşılık gelmektedir. Castles göç üzerine on yıl sonra yaptığı yeni çalışmada “yerleşiklik ve kalıcılık” kavramları çerçevesinde göçmenlerin koşullarını değerlendirmede göçmen işçilerin sendika faaliyetlerine katılmalarına ve siyasi düzeyde örgütlenmesine dikkat çekmektedir.

¹⁸6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 61. ve 62. madde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf> (Erişim Tarihi: 1 Ocak 2022)

Göçün başlangıcında “geri dönme düşüncesi” ile bağlantılı olarak geldikleri ülkenin siyasi sorunlarıyla ilgilenirken dâhi göç alan ülkenin baskıcı uygulamalarına karşı eylemler gerçekleşmiştir. Göçmenlerin yerleşik hale gelmesi ile örgütlerin temel odağı göç alan gelişmiş ülkelerdeki “yaşam ve çalışma koşulları” olmuştur. Göçmenler ekonomik, sosyal anlamda daha iyi imkânları talep ederek, ırkçılığa ve ırkçı uygulamalara karşı mücadele etmişlerdir (Castles ve Kosack, 1973, Akt; Toksöz, 2006, s. 60).

“Geçici koruma statüsünde” olmaları sebebiyle çalışma izinleri olmayan Suriyeliler için Ocak 2016’da düzenlenen Mevzuatta yer alan yüzde 10 kota sınırlaması sığınmacıları kayıt dışı çalışmaya olanak sağlamaktadır. Bununla birlikte kayıt dışı çalışan Suriyeliler uğradığı kötü muamele ve işveren tarafından ücretinin gasp edilmesi söz konusu olduğunda hukuki zeminde hak arayışını gerçekleştirememektedir. Sığınmacılarla ilgili sürecin devam ediyor olması, sığınmacıların değişen sayıları emek piyasası değişimleri üzerinde etkili olmuştur. “İşsizlik oranları” emek piyasasında gerçekleşen değişimi açıklamada en iyi göstergelerden birisidir (Duruel, 2017, s.213).

Şekil 5. Yıllara Göre İstanbul’da İşsiz Sayısı Kaynak: (Türkiye İş Kurumu, 2020)

2020 yılında İstanbul’da işsiz sayısı 464.530 dur. İşsiz kadınların oranı %46,5, 18-24 yaş aralığında olan işsiz gençlerin oranı 34,2’dir. İstanbul ilinde en çok işsiz yer aldığı meslek Beden İşçiliği olmuştur. Bununla birlikte Beden İşçiliği mesleğine, İstanbul ilinde 35.995 işsiz kayıtlıdır. En çok kayıtlı işsiz olduğu mesleklerde beden işçiliğini, satış danışmanı ve temizlik görevlisi meslekleri gelmektedir (İŞKUR, 2020, s.10).

Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) verileri incelendiğinde İstanbul İlinde kayıtlı olan işsizlerin çoğunluğunun beceri, yetenek talep etmeyen mesleklerde yer aldığı görülmektedir.¹⁹ Buna ek olarak bir mesleğe sahip olamadığından ötürü yaşanan işsizliğin yanında vasıflı işçinin bulmada sorunlar yaşandığı görülmektedir (İŞKUR, 2020, s.48). 2021 yılının sonunda 0-14 yaş arası Suriyeli sığınmacı sayısı 1.510.776'dır (GİGM,2021). İlerleyen yıllarda Suriyeli sığınmacı nüfusunun eğitim ve yetenek ve donanım kazandırma noktasında planlı bir şekilde emek piyasasına katılımları sağlandığı takdirde fayda sağlayabilir. Aksi durumda ise artan nüfus yeni toplumsal sorunları beraberinde getirerek güvenlik noktasında tehlikeler ortaya çıkabilir (Duruel, 2017, s.209). Suriye'deki iç savaşın bitmesi noktasında bir belirsizlik söz konusu olduğundan dolayı Suriyeli sığınmacıların ne zaman döneceği bilinmemek birlikte, bazı sığınmacıların burada kalacağı kabul edilebilir. İşveren tarafından “ucuz iş gücü” olarak çalıştırılan sığınmacılar, toplumun işsizlik olgusunu değerlendirdiğinde sebep faktörü olarak gösterilmektedir.

“Tehdit algısı” arttıkça Suriyeli sığınmacılara yönelik tutum tepkisel yönde artmakta ve toplumda tehdit olarak tanımlanma olasılığı yükselmektedir (Doğan vd., 2021, s.61). Suriyelilerin güvencesiz ve düşük ücretle çalışması, yerli emekçinin mevcut şartlarını olumsuz etkilemesi sebebiyle, Suriyelilere yönelik öfke ve suçlamaların temelini oluşturmaktadır (Koç vd., 2016, s.87). Mülteci ve sığınmacıların karşı karşıya olduğu, normalin üzerinde olan yabancılara güvensizliğin ve öfkenin bir nedeni de prekaryaya seslenen; sahip olduklarını ve toplum içindeki konumunu korumaya çalışan ya da bu konumu hiç elde edememiş insanlardır (Bauman, 2016, s.19). Göçmenler artan işgücü ile işgücü piyasasında “arz fazlasını” oluştururlar. Bu süre zarfında ülke yerlilerinin hepsinin değilse de bir kısmının yerlerine geçmektedir (Ceritoğlu, vd., 2015, s.2). Suriyelilerin çalışma izni olmadan iş piyasasında yer almaları, ekonomik giderler noktasında işveren açısından avantajlı bir durumdur. Bu sayede vasıfsız, niteliksiz işgücünde artış söz konusudur. Suriyeliler mevcut durumlarından ötürü işveren tarafından uzun çalışma saatlerinde düşük ücretle ve sigortasız çalışmayı kabul etmektedirler. Bununla birlikte sosyal haklardan mahrum olan Suriyeliler, işveren tarafından kolayca işten çıkarılabileceği için, işini kaybetmekte “en riskli grubu” oluşturmaktadır. Suriyelilerin kötü ve güvensiz çalışma şartları, yerli emekçilerin sahip olduğu haklara da zarar vermektedir (Koç vd., 2016, s.88).

¹⁹ ¹⁹ <https://media.iskur.gov.tr/45171/istanbul.pdf>

Bu durum Suriyeli sığınmacılara “çifte mağduriyet ve yükümlülük” olarak yansımaktadır (Çetin, 2016, s.1009). Sığınmacıların iş piyasasında tercih edilen işçi olmalarının yanında, yerli işçinin asgari düzeydeki şartlarını olumsuz etkilediği için toplumda sığınmacılara yönelik öfke artmaktadır. Türkiye vatandaşı olan bireyler ile Suriyeliler arasında ekonomik ve etnik kaygılardan oluşan gerilim çatışmaya, bazen de tek taraflı saldırılara neden olmaktadır.

²⁰²¹ Emek piyasasında ücretlerin düşüşüyle ilgili “tehdit” olarak gösterilen sığınmacılar için çalışmak bir mecburiyettir. Emek piyasasında yapılan işe karşılık ödenen ücretlerin düşmesi Türkiye vatandaşı olan işverenlerin emeğe yönelik tutumuna bağlıdır. 2016 yılı itibariyle düzenlenen mevzuatta Suriyelilere çalışma izni verilmiş ve çalışma şartları düzenlenmiştir. Hanesinin geçimini sağlamak için çalışmak zorunda olan Suriyelilerin emeklerine karşılık ücret talep etme ya da teklif edilen ücreti geri çevirme imkânına sahip değildir. Bununla birlikte eğitim düzeyi, dil engeli ve “vasıfsızlık” gibi unsurlar dikkate alındığında ücret meselesi işverenin tutumu ve inisiyatifi çerçevesinde değerlendirilmektedir (Duruel, 2017, s.217).

Yarı deneysel bir tasarımla, Suriyeli sığınmacıların emek piyasasındaki etkilerini analiz etmeyi amaçlayan Ceritoğlu vd., (2015) “The Impact of Syrian Refugees on Natives' Labor Market Outcomes in Turkey: Evidence from a Quasi-Experimental Design” isimli çalışmasında sığınmacıların Türkiye vatandaşlarının istihdam edilmeleri üzerinde önemli etkileri olduğunu fakat istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığını saptamıştır. Emek piyasasında kayıt dışı istihdamın yaygınlaştığını ve Suriyeli sığınmacıların emek piyasasındaki etkisini olumsuz yönde artırdığı bulgusuna ulaşmıştır. Kayıt dışı istihdamın ve göçmen işgücünün Türkiye’nin emek piyasasında bölünmesinin hızlandırmaktadır. Yerlilerin işsizlik oranları artarken işgücüne katılım, kayıt dışı istihdam ve iş bulma oranları azalmıştır. En kötü etkilenen “dezavantajlı gruplar” olarak kabul edilen gençler, kadınlar ve eğitim düzeyleri düşük olan işçiler olmuştur.

²⁰ <https://www.evrensel.net/haber/415806/suriyeli-isci-saldiriya-ugradi-bir-haftadir-islem-yapilmadi>

<https://www.a3haber.com/2020/08/02/19-yasindaki-suriyeli-isciye-irkci-saldiri-supheliler-bes-gundur-yakalanmadi/>

<https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/09/14/samsunda-irkci-saldiri-suriyeli-genc-katledildi>

Araştırmada Suriyelilerin yerlilerin istihdam edilmelerini olumsuz etkilediğini fakat ücret sonuçlarını etkilemediği sonucuna ulaşmıştır. Fakat ücret etkisini kısa vadeli tahmin olarak kabul etmiştir. 2014 yılı sonu itibariyle yüzde 35 olan kayıt dışı istihdam ile Suriyeli göçünün yerli emekçilerin üzerinde etkisini artırdığını vurgulamıştır (Ceritoğlu vd., 2015, s.2).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BİR GÖÇ KENTİ OLARAK İSTANBUL

3.1. İstanbul'un Kent Kimliği Kazanması

Şehirler medeniyetin merkezidir. Medeniyetler, kültürlerini şehirler üzerinden sembolleştirerek ifade ederler. Medeniyetler şehrin hem tüketicisi hem de üreticisi konumundadır. Bu nedenle her şehir birer topluluktur. Osmanlı'da kentin en önemli özelliği “kendiliğindenlik” olmuştur. Bu nedenle şehir ve toplum hayatının kadere olan teslimiyeti mekâna yansımıştır. Batı kentlerindeki plan anlayışı batı düşüncesindeki “rasyonel denetim” düşüncesinin mekâna yansımasıdır. Batılaşma ile Batı kentlerinin plancılık anlayışı Osmanlı kentlerinde değişimi başlatmıştır. Osmanlı'daki mimari öğeler modernleşmeyle birlikte Batı tarzı yapılarla yer değiştirir. Kent planlanan bir mekân olarak algılanır. Modernleşme sürecinde İstanbul Batılı bir kent görünümü alarak İslam kenti olma özelliğini kaybeder. Osmanlı modernleşmesi ile başlayan bu değişim Cumhuriyet döneminde durgunluk yaşasa da 1930'lı yıllardan itibaren kent faaliyetlerde yeniden hareketlilik başlar. 1927 yılında 806.863 olan İstanbul nüfusu 2.Dünya Savaşından sonra tekrar yükselerek 1950'li yıllarda bir milyonu geçmiştir (Aktaş, 2012, s.17-20).

İstanbul nüfusu 1950'li yıllardan itibaren bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Kırdan kente göçün başlangıcı olarak kabul edilen 1950'li yıllarda iş bulmak ve çalışmak amacıyla İstanbul'a gelen erkekler zaman içinde ailelerini yanlarına almışlardır. 1960'larda başlayan ikinci göç dalgası İstanbul çevresi etkilenen bölgeler arasında yer almaktadır. Kadınların göçe dâhil olmaları göç dalgası bir “aile göçüne” dönüşmüştür (Gürel ve Balta, 2011, s.8). Üçüncü göç dalgası 1980'lerde gerçekleşmiş ve 1990'lara kadar süreklilik içinde devam etmiştir. Bu dönemde yalnızca kırdan kente değil, kentten kente de göç gerçekleşmiştir. İstanbul'un nüfusu sürekli göç dalgasına maruz kaldığı görülmektedir. Sanayileşme ve ekonomik merkez konumunda olması önemli bir faktördür. Bununla birlikte nüfus artışı doğumla değil göçle gerçekleşmektedir (Gürel ve Balta, 2011, s.8). Esas kent gelişimi 1980'den sonra yaşanan gelişmelerle gerçekleşmiştir.

1980 sonrasında İstanbul'un değişiminde ekonominin liberalleşmesi ve küreselleşmenin bir yansıması olarak yabancı sermaye önemli bir rol oynamıştır (Aktaş, 2012, s.22-40). Kentleşme kentsel olan mekânın toplumsal olarak inşa edilmesidir (Erder, 2006, s.38). Kentleşme kavramı kırsaldan kente yapılan göçle nüfusun çoğalmasını ifade ederken aynı zamanda bir ülkenin “kent sayısının ve kentte yaşayan vatandaş sayısının çoğalması anlamlarına gelmektedir (Adıgüzel, 2016, s.49). Türkiye’de kentleşme çok hızlı bir şekilde yaşanmış, kentlere göç edenlerin şehre entegre edecek koşullar sağlanamamıştır. Kentleşme göçe bağlı gerçekleşen mekânsal değişimle yeni toplumsal sorunlara yol açmıştır (Bilgili, 2010, s.333). 1950 sonrasında kırdan kente yapılan göçlerle kentleşme hızla gelişmiştir. Göçün en önemli sebeplerinden biri ekonomik faktörlerdir. Bu nedenle göçmenlerin ilk olarak tercih ettikleri yerler iş imkânlarının daha fazla olduğu büyük kentler olmaktadır (Adıgüzel, 2016, s.49). 1950’lerde 2000’li yıllar için öngörülen nüfus dört milyon civarında iken 2000’li yıllara gelindiğinde 10 milyona ulaşmıştır (Aktaş, 2012).

Yabancıların olduğu bir toplumda doğan problemler evrensel ve değişen ölçülerde nüfusun tamamını ilgilendirmektedir. Yoğun nüfuslu kentsel alanlar engellenmez biçimde, “bilinmeyen ve keşfedilmemiş yerlerin” çekiciliği, şehir hayatının insanı eyleme iten temel çekiciliği olmuştur. “Beğenilmeyene ve ehlileştirilemeyecek olana” karşı korku davranışı yaratması bilhassa varlıklı olanlar için müthiş bir yıkımdır. Şehrin kalabalık, gürültüsünde izole etmek isteyen varlıklı kesim “güvenlikli bir alanda” yaşama fırsatı bulurken, bu kesim güvensiz ve tehlikeli şehir alanında risklerle yaşamaya mecburdur (Bauman, 2016, s.15). Kentlerin yaşamak için cazip görünmesi göçün sosyo-psikolojik nedenleri arasında yer almaktadır. Büyük kentlerin sunduğu fırsatlar ekonomik anlamda çekici görünürken, sosyo-kültürel olanaklarla “kentli olma hissi” göçmenler için çekici etmenler arasında yer almaktadır (Adıgüzel, 2016, s.48).

İstanbul’un nüfusu göç hareketleriyle şekillenmiştir. Kentin doğum ortalaması, Türkiye’nin doğum ortalamasının aşağısında kalmasına rağmen İstanbul’un Türkiye geneline oranla önemli bir nüfusa sahip olmasının sebebi 1960’lı yıllardan itibaren gerçekleşen iç göçlerdir (Tuna, 2010, s.362). Türkiye’nin en önemli sanayi ve hizmet kurumlarının merkezi sayılabilecek bir konumdadır. Barındırdığı imkânlar, 1950’li yıllardan itibaren iç göçün en önemli sebeplerinden biridir. İstanbul hem iç göç hem de dış göç için en çok gitmek istenilen şehir olmuştur (Toksöz vd., 2012, s.72). 1927 yılında 690.857 olan kent nüfusu 1980 yılında 5 milyon rakamına ulaşmıştır.

1984 yılında yapılan yerel seçimlerde İstanbul'un yalnızca bir belediye ile idare edilemeyeceğine kanaat getirilerek ilçelere belediye statüsü verilmiştir (Genim, 2010, s.281-282). "3030 sayılı yasa" ile kent alanı içinde belediye olan tüm ilçeleri, büyükşehir belediyesi kapsamaktadır (Tuna, 2010, s.376).

3.2. İstanbul'un Önemi ve Suriçi'nin Konumu

"İstanbul, dünyada iki kıta üzerine kurulmuş tek kenttir. Başka bir söyleyişle, iki kıta arasında bir geçit yeridir" (Belge, 2010, s.300).

Şehir insanlık tarihinde gerçekleşmiş en önemli kademedir. Şehirler ortak idealler temel alınarak kenetlenmiş bir topluluk anlayışını gerçekleştirmede etkili olmuştur (Aktaş, 2012, s.15). İstanbul tarihsel açıdan değerlendirildiğinde üç imparatorluğunda başkenti olmuş bir şehirdir. Bu nedenle İstanbul'un kalabalık ve yaşamaya elverişli bir mekân olması tarihsel geçmişine dayanmaktadır. Kentin nüfus artışı doğu ve batı arasındaki bağlantılara yönelik olarak değişim göstermiştir. Belirli zamanlar dışında İstanbul her zaman bölgenin en büyük ve en yüksek nüfuslu yerleşim yeri olma özelliğini günümüze kadar korumuştur. Günümüzde İstanbul, tarihsel zenginliğini muhafaza eden, tarihi yarımada'nın ötesinde birçok avantajı içinde barındıran ve imkânlar sağlayan cazip bir kenttir (Tuna, 2010, s.360).

Suriçi olarak ifade edilen birbiri ardına gelen kültürlerle ev sahipliği yapmış tarihi yarımada, köklü bir geçmişe sahip bir yerleşim bölgesidir (Ayvazoğlu, 2010, s.12). Surlar dış tehditlerden korumak maksadıyla değil "kötü ruhlardan" korunmak için inşa edilmiştir. Bu düşünceye katılanlar için İstanbul M.Ö. 8500 tarihine kadar gidebilen en eski ve kadim şehirler arasında yer almaktadır (Aktaş, 2012, s.16). Osmanlı döneminde İstanbul yerleşim planına göre sur içinde kalan, günümüzde Eminönü ve Fatih bölgelerini kapsayan yerleşim yeri "esas İstanbul" olarak kabul edilmiştir. İstanbul yalnızca bu alana verilen isim olmuştur (Dursun, 2010, s.111). İstanbul Sur içinde ve çevresindeki pek çok semt adı tarihi kişilere dayanmaktadır (Dursun, 2010, s.115). Tarih boyunca İstanbul olarak tanımlanan yarımada olarak tanımlanan suriçi bölgesidir. Tarihi Yarımada olarak adlandırılan ve İstanbul'un en eski yerleşim yerleri olarak kabul edilen Fatih ilçesi İstanbul'un fethiyle birlikte merkez şehir konumunda olmuş ve bu konum yakın döneme kadar devam etmiştir. Fatih ilçesi Doğu Roma'dan, Bizans İmparatorluğuna, Osmanlı Devletinden Cumhuriyetin kuruluşuna kadar her zaman yönetim için merkezi bir konumda olmuş ve bu mekândan yönetilmiştir.

Yüzlerce yıllık tarih içinde birçok uygarlığa ev sahipliği yapan Fatih ilçesi aynı zamanda İstanbul'un turizm merkezi konumunda olan, turist sirkülasyonunun yoğun olduğu tarihi ve ticari merkezdir. Tarih yarımada İstanbul'un kent kimliğinin oluşmasında önemli rol oynayan, kültürel dokusu ve hemen hemen köşesinde bir tarihi eser barındıran önemli bir mekândır. Fatih mekânsal konumu ve şehrin yapısı nedeniyle eğitim, turizm, sağlık, ticaretin her zaman merkezi olmuştur. (Fatih Belediyesi, 2015, s.4-10). 2009 yılında 5757 sayılı kanunla suriçi kapsamında Eminönü ve Fatih ilçesi ile birleştirilmiştir. Fatih ilçesinin 2020 yılı nüfusu 396.594'tür. Akışkan mekân olarak nitelendirebilecek Eminönü bölgesi turist nüfusunun her geçen gün arttığı söylene de Fatih'in yerleşik nüfusun yıllık nüfus artış hızı yüzde -110'dur (TUİK, 2022). Fatih İlçesinin nüfusu dikkate alındığında 2009 yılında 433.796, 2010 yılında 431.147, 2011 yılında 429.351, 2012 yılında 428.857 ve 2013 yılında 425.875'tir. 2009-2013 yılları arasında ilçe nüfusunun düzenli bir şekilde azaldığı görülmektedir. Fatih ilçesi meydana gelen sosyo-ekonomik ve kültürel değişimlerle belirli yerler “çöküntü bölgesi” haline gelmiştir (Fatih Belediyesi, 2015, s.8-11).

3.3. Kentlilik ve Mekâna Aidiyet

Kent geçmişten bugüne birikimli olarak gelişen, sosyo-ekonomik değerler bütünü olan bir alandır. Aynı zamanda sosyo-ekonomik değerlerin fiziksel açıdan bir göstergesidir (Ercoskun vd., 2016, s.2). Kent olgusu ve kent kültürü özgürlük, çoğulculuk ve farklılıklarla uyum içinde olmayı olanaklı kılmaktadır. Çünkü özgür olma ihtiyacı ve özgürlük talebi üzerine arayış kentleri “özgürlüğün ve çoğulculuğun” mekânı olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle kent; sayılamayacak kadar çok etmen ve değişmekte olan dinamikleri ortak bir alanda buluşturan bir kimliğe sahiptir (Demirkan, 1996, s.22). Kent bulunduğu alanın merkezidir, çekim alanını oluşturur (Alver, 2012, s.2).

Lewis Mumford (1961) “Tarih Boyunca Kent” isimli kitabında kentin cezbedici halini “mıknatıs” metaforu ile tasvir etmektedir. Mıknatıs etki alanıyla uzaktaki cisimleri kendine doğru çekerek harekete geçirir. Mıknatısın etkileme gücü, uzaktakini merkezine doğru harekete geçiren, “toplumsal güç sistemine” çağrışım yapmaktadır (Mumford, 2007, s.106). Kentin kültür ile telaffuz edilmesiyle kent, kültürü kapsayan bir mekân olarak açıklanır (Alver, 2012, s.5). Kent yaşamı ekonomik fırsatlar oluşturmak için sürekli “açık” bir hal içinde olmayı gerektirmektedir (Demirağ, 2012, s.73).

Modern zamanda yaşayan bireyin en belirgin özelliği karmaşık ve dev kalabalığın içinde birbirinden farklı yaşam pratikleri ve kültür yapısını barındıran kentsel mekânlarda yaşamasıdır. Kent bireyin yaşamını düzenleyen en büyük yapıdır. Bununla birlikte kent ilişkilerin yoğun yaşandığı, bireylerin birbiriyle olan ilişkilerine ve toplumsal yaşama şekil veren bir yerdir. Bu nedenle kentler kültürel değerlerin ve işaretlerin gerçekleşmesinde büyük bir rol oynamaktadır. Kent yaşamı bireyin sosyal yaşamını etkileyen ve sürekli kendini yenilemekte olan sosyal dinamiklere sahiptir. Kent yalnızca fiziksel bir yapı değildir, içinde aldığı bireylerin eylemleri kenti ifade eden önemli bir parametredir (Kurt, 2012, s.83-84).

Şehir, toplumsal yaşama insanların birbiriyle olan ilişkilerine form kazandıran, mekânsal anlamda mesafelerin azaldığı ilişkilerin ise yoğunlaştığı bir yerdir (Alver, 2012, s.1). Kentli kent ile iç içe olan bireydir. Kişinin bir yerle bağ kurması “ontolojik” bir ilişkidir (Demirağ, 2012, s.49). Bireylerin toplumda nasıl hissettiği gruplar arası değişkenlik göstermektedir. Kişilerin sosyal kimlikleri bulundukları mekâna anlam yükler ve mekânların yorumlanması gruplar arası farklılık göstermektedir. Bir yere bağlı olma (yere bağlılık), kişilerin mekânla kurduğu ilişkilerden ortaya çıkan bir eğilim olmakla birlikte mekâna karşı kurdukları duygusal bağ ifade etmektedir (Ercoşkun vd., 2016, s.2-3). Yalnızca fiziksel olarak var olma hali değil düşünsel olarak aidiyet duymak kent kültürünün ana unsurlarından biridir. Kente duyulan aidiyetin ekonomik değerlerle ölçülemediği gibi kent kültürü; kenti sahiplenmekle ilişkilidir (Kurt, 2012, s.88). Ekonomik ve demografik ve kültürel süreçlerin mekâna katkıları ile kent kültürünü oluşturmaktadır. Kentlilik bilinci kente özgü kültürü tanıyarak ve kente aidiyet duyarak kentte gerçekleşen her yeni oluşumlara karşı yükümlülüklerinin bilincinde olan bir birey olarak yaklaşmak olarak tanımlanabilir (Kurt, 2012, s.93). Diğer bir ifadeyle kentlilik bilinci kentte yaşayan insanların kente özgü tutum ve davranışları benimsemeleri, sergilemeleri, kentli olduklarının bilincinde olmaları ve o kentin bir parçası olarak hissetmeleridir (Ercoşkun vd., 2016, s.2).

Kentin Baudrillard’ın tanımı ile “hiperşehir” olarak ifade edilmesi, postmodern şehirlerin en ayırt edici özelliği olan “insan ilişkilerindeki” yıpranmadır. Devasa büyüklükteki şehirler, şehrin sakinlerinin birbirleriyle ilişkilerinin zayıflamasıyla ortaya çıkmıştır (Demirağ, 2012, s.47). Sennett’e göre (2002) kent yapısı benzerlikleri değil farklılıkları temsil etmektedir. Çünkü şehir farklı insanları bir araya getirerek etkileşime girmelerine imkân sağlar ve toplumsal yaşamı daha da karmaşık hale getirir. Kent “yabancıların” bir araya geldiği insani yerdir. Bunun ifade edilebilmesi için yerleşim bölgesinin nüfus yapısının heterojen olması gerekmektedir.

Sennett’e göre (1999) kent farklılıkların bir araya toplandığı ve birbiriyle etkileşim halinde oldukları mekânlar olmalıdır. Bununla birlikte kent yaşamı ve siyaset kurumunu etkilemektedir. Gizli ya da açık olması fark etmeksizin iktidarın sezildiği, kavrandığı ve kendini gerçekleştirdiği bir mekâna dönüşmektedir. Bauman ise (1998) kentte insanların birbirleriyle ilişkileri ve farklı rolleri olduğu belirtmektedir. Kent yaşamı yabancıların birbirleri olan ilişkisini tayin eden etmenleri barındırmaktadır (Alver, 2012, s.3). Kentin dönüştürücü bir yapısı vardır. Bu nedenle bir kent kimliğe sahip olduğunda, bu kimliği hem belleğe hem de mekâna yansıtarak kente gelenleri bu kimlik ile özdeşleştirir. Fakat postmodern kentler bir kimliğe yaslanmadıklarından, kent mekânı bölünmüş kimliklerle ayrıştığından ve kent kendine has nitelikleri muhafaza edemediğinden, kentte yaşanan kişinin hafızasına bu kimliğin yerleşmesi mümkün olmaz (Demirağ, 2012, s.74).

3.4. Küresel Şehirler

Modern döneme kadar kent, köklü bir değişim geçirmemiştir. Sanayi toplumuyla ilk kez kent “hemşerilik ve kardeşlik duygusuyla bir araya gelmeden” daha farklı bir boyut kazanarak işlevsel yönü ortaya çıkan bir mekâna dönüşmüştür (Demirağ, 2012, s.46). Büyük şehirler daima farklı etnik kökenlerin ve kültürlerin birleştiği mekânlar olmuştur. Merkezi konumda “canlı ve karmaşık” etki alanıyla yeni kökenleri ve toplumsal formları üretmiştir (Park, 2016, s.78). Kent, ulaşım ve iletişimle birlikte nüfusun birbirinden soyutlanması da bireyin hareketini kolaylaştırmaktadır. Şehir birbiriyle temas halinde olan fakat birbirine karışmayan küçük dünyalardan meydana gelen bir mozaik gibi “ahlaki mesafede” kurmaktadır. Bu sayede insanlar birbirinin ahlak alanından geçebilme imkânı bulurken kendisinden farklı dünyalarda yaşamının etkileyici deneyimine cesaretlendirmektedir. Tüm bunlar değerlendirildiğinde kente maceracı bir ruh vermektedir; toplumsal ilişkiler karmaşıklaşırken aynı zamanda birbiriyle uyumu olmayan bireyleri bir araya getirir. Şehir hayatı uyarıcıları içeren ve macera vaat eden özgü bir çekiciliğe kavuşur. Bu nedenle büyük şehirlerin çekiciliği barındırdığı uyarıcıların bir neticesidir (Park, 2016, s.79-80). Kent nüfusu yalnızca niceliksel olarak büyüdüğünde nitelikleri düşük işleri kapsayan, sosyal, ekonomik ve şehir sorunların çoğaldığı bir metropole dönüşür. Bu nedenle kent ve mevcut demografik yapının dengesinin kurulması ve korunması büyük önem arz etmektedir (Bilgili, 2010, s.326). Şehir içerdiği olanaklarla bireylerin kendine özgü yeteneklerini geliştirme imkânı bulabildiği mekânlardır. Şehir bireylere yeteneklerini gösterebilmek için bir pazar sunar. Bireyler bu sayede rekabet edebilir ve en başarılı olduğunu düşündüğü alanlarda seçim yapabilir (Park, 2016, s.49).

Metropol ise siyasi, sosyal, kültürel yapılarla aynı anda dönüşümü meydana getirmektedir (Öncü ve Weyland, 2016, s.11). Metropoler küresel ve yerel hatta yeniden düzenlenen iktidar ilişkilerinin merkezini oluşturmaktadır. Küreselleşmenin ortaya çıkardığı ilişkiler ağı metropol kentlerde kendini yeniden üretmekte ve genişlemektedir. Bunun en iyi göstergelerinden biri de geçmişte yalnızca küresel ekonominin merkezi sayılan ülkelerde olan günümüzde ise gelişmiş/gelişmemiş ayırt etmeksizin kentin içinden yükselen gökdelenlerdir. Küreselleşme şüphesiz mekânın akışkanlığını ve dolaşımı öne çıkarmıştır. (Öncü ve Weyland, 2016, s.9). Harvey (2010) bu akışkanlığı ve dinamiği “zaman-mekân sıkışması” olarak ifade etmektedir. Harvey fordizimden esnek kapitalizme geçişle birlikte zaman ve mekânın kullanım biçimlerinin ve anlamlarının değiştiği belirtir. 1980’lerden bu yana Ekonomi-politik uygulamalar ve sınıf-iktidar mücadelesi nedeniyle bireyin “zaman ve mekân sıkışması” döngüsü içinde olduğunu toplumsal ve kültürel yaşamda bireylerin üzerinde sarsıcı bir etki yarattığını ve bireylerin zihnini karıştırdığını belirtmektedir (Harvey, 2010, s.317).

Kent dokusu içinde yer alan “küresel mekanlar” bilişim bağlantılarıyla birbirine entegre olmuştur. Bu nedenle “küresel mekânlar” zincirinin bir parçası olan mekânlar dekorasyonları dışında ülkelerde benzerlik göstermektedir. Gökdelenlerin hâkim olduğu kent dokusu aynı zamanda “kalabalığın, yarı-işsizliğin enformel istihdamın” dahil olduğu bir “keşmekeşlik” olarak kavranır. Küresel iktidar perspektifinden değerlendirildiğinde “tarihi mekân ve zamandan” sıyrılmış tek düze bir yerlilik görülmektedir. Neoliberal politikaların öne sürdüğü şartları zaman ve mekân ayırmaksızın metropolleri tek-tipleştirerek, kültürel ve toplumsal olarak ayırmakta, küresel ve kozmopolit ile fakirleştikçe kültürüne yabancılaşan grupları karşı karşıya getirmektedir (Öncü ve Weyland, 2016, s.10).

Küreselleşmeyle kent, kapitalizme hizmet edecek şekilde dönüşmüş ve sermayenin yeniden üretimi için bir mekân halini almıştır. Kentlerde yankılanan kavram “sermaye” olurken, kentler sermaye için bir çekim merkezine dönüşmüştür (Yaylı, 2012, s.338). Küreselleşme sürecinde kentler “yeni uluslararası iş bölümü” kapsamında açıklanmaya çalışılmıştır. Küresel kentler, sermaye akışı için denetim noktaları olarak ekonomik ve sosyal yapı elde eden, küresel sermayenin dağılımı noktasında sermaye ve üretimin “kilit noktası” şeklinde konumlanan mekânlar olarak tanımlanmıştır (Kavanoz, 2013, s.105). Küresel mekanlarda sirkülasyon ve hareketliliğin yoğun olarak yaşanması turistlerin ve göçmen işçilerin hareketlerinden imajlarının görünürlüğündeki akışkanlığına, sermaye dolaşımından siyasi simgelerin genişlemesine kadar kapsamının geniş olduğu söylenebilir.

Hızlanan sermaye akışlarının ne yöne gideceğini kontrol eden karar ulus devletin siyasi kontrolünden çıkarak “küresel” metropolde oluşmaktadır. Devletler ulus-devletin sınırlarını, metropol alanlarında iktidar yarışında temel unsur olarak tanımlamakta hem de bu yarışın merkezini oluşturmaktadır (Öncü ve Weyland, 2016, s.14-15). “Dünya kenti” hipotezi ile “yeni uluslararası iş bölümünü” tanımlayan Friedmann’a (1986) göre şehir belirli bir yer ya da büyükşehri kapsayan alanda mekânsal olarak entegre olmuş ekonomik ve sosyal yapıdır. “Dünya kenti hipotezi” (The World City Hypothesis) isimli makalesinde tezini yedi temel tez oluşturarak açıklayan göre kentin dünya ekonomisine entegre olması “yeni mekânsal iş bölümü” yaratarak kente yeni işlevler yükleyeceğini ifade eder. Kentte meydana gelen herhangi bir değişiklik belirleyici olacaktır. Dünyanın farklı yerlerindeki merkezi şehirler, küresel sermaye tarafından üretim ve pazarların mekânsal düzenlemesine dâhil olması “temel noktalar” olarak görülmektedir. Bağlantılar dünya şehirlerini kompleks mekânsal hiyerarşi içinde düzenlemeyi mümkün kıldığını belirtir (Friedmann, 1986, s.70).

Tüm dünya metropoller küresel sermayeyi kendisine çekerek zenginlik kazandırmaktadır. Fakat bununla birlikte emlak fiyatlarında artışı da beraberinde getirmektedir. Friedmann bu nedenle dünya kentlerinin “yönetilemez” hale geldiğini ifade etmektedir. Kente ilişkin bu problemleri yerel kontrol mekanizmalarının gücü ile çözülmez hale duruma gelmektedir. Neoliberal politikaları entegre eden ulus devletlerin refah harcamalarında azaltmaya geçmesi ise problemleri daha karmaşık hale getirmektedir. Bu neden Friedmann küresel ekonomilerin zengin fakat en problemleri metropoller olarak kaldığını belirtmektedir. Çok uluslu şirketler küresel ekonomide bir karar merkezi işlevi görmektedir. Ancak küresel anlamda hareketlilik ve akışkanlığın değeri bu mekânsal basamakları anlamsız kılarak “karmaşık ağlara” dönüştürmesidir. Saskia Sassen (1991) ise küresel kentlerin çok uluslu şirketlerin kentlerde karar merci olmasından daha çok dünya ekonomisinin devamlılığı sağlama stratejik görevlerde uzmanlaştığını savunmuştur. Sassen, NewYork, Londra ve Tokyo şehirleri arasında birbirine benzer değişiklikleri alarak karşılaştırmalı bir analiz yapmıştır. Sassen çalışmasında kentlerin yalnızca “finans merkezi” olmadığını savunmuştur (Kavanoz, 2013, s.105).

Saskia Sassen (1991) New York, Londra, Tokyo kentine dayandırarak merkezi konumda olan şehirler için küresel şehirler kavramını kullanmıştır. Uluslararası ticaret merkezi olan bu şehirlerin, dünya ekonomisinin gelişimi adına önemli bir stratejik konuma sahip olduğunu savunmuştur.

Sassen ekonomik yaşamın “küreselleşmesinin” öncü olan birkaç kent merkezinde “yoğunlaşacağını” belirtmektedir. Küresel kentler koordine noktası olmakla beraber üretim statüsünü elinde bulundurmaktadır (Giddens, 2000, s.521-522). Bununla birlikte Sassen, NewYork Londra ve Tokyo gibi farklı tarihleri, siyasi yapıları, kültürel dokuları ve farklı yerel mekanizmaları olan kentlerin benzer şekilde toplumsal bölünme ve kutuplaşma yaşadığını vurgulamaktadır. Bu kentlerde profesyonel kadrolarda uzman erkekler yer alırken, düşük gelir grubunda olan kadınlar büro çalışanı olarak istihdam edilmektedir. Bununla birlikte kaçak göçmenlerin istihdam edildiğini, “enformel ekonominin” bu kentlerde büyüdüğünü ve daha fazla bir yer kapladığını belirtmektedir (Öncü ve Weyland, 2016, s.17). Küresel şehirler ve hinterlandları ile olan bağlantıları emeğin hakkını alan büyük ölçüde alan uzman istihdamı, çoğalan vasıfsız hizmet sanayi istihdamı ve 3.Dünya ülkesine benzer endüstrilerdeki istihdam şartlarıyla zorunlu bir şekilde bir arada bulunması çelişki oluşturmaktadır. Yasadışı yabancı istihdamının çoğalması ve işgücünün kısa süreliğine istihdam edilmesi, küresel şehirlerin en önemli özelliğidir. Yabancıların belirli ölçüde yasadışı yollardan istihdam edilmesi yerli işçilerin yüksek oranda işsizliğiyle kesişir (Castles ve Miller, 2008, s.268).

Küreselleşmeyle birlikte dolaşımın yoğun olarak yaşanması, yalnızca farklı güzergâhlarda ve değişik nedenlerle yolculuk yapan grupların çoğalması ya da mevcut göç türlerine bir yenisinin eklenmesinden meydana gelmemektedir. Büyük bir etkileşim alanında hareket içinde olanlara “yerleşik olanların” birbirleriyle olan ilişkileri de kapsamaktadır. “Kapalı milliyetçiliğe” dayanan vatandaşlık olgusu “küresel kültür akışkanlığıyla” birlikte gelen hem içeriden hem de dışarıdan tehdit altındadır. Kültürel üretimin arz talep ilişkisine göre ilerlediği piyasa şartlarında yerli ve yabancı karşıtlığının üzerine “milli kültürleri” eklemek olanaklı değildir. Ulus devletler politikalarıyla muhafaza etmeye çalıştığı iç ve dış alanın bir iktidar mücadelesine dönüşmektedir. Küresel hareketliliğin hızlanması geleneksel ve çağdaş, yerli ve yabancı, yerel ve küresel olan gibi ayrımları etkileyerek erittiği için kültürel kimlik ve aidiyeti mücadele edilmesi gereken savaş alanına dönüştürmektedir. Ancak bu mücadelede en önemli bölge ulus-devletin kendisi olmaktadır (Öncü ve Weyland, 2016, s.20-25). Mekânlar “cemaatlerin, toplulukların” ortaya çıkmasında rol oynasalar da mekânlar topluluk değillerdir. Fakat mekânda yaşayanların, yaşamlarına mekânın özellikleri ve ayrıcalıkları önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle mekânlar iyi bir yaşamın ne olduğuna yönelik “değer yargılarını” takip ederek iyi ya da kötü olarak nitelenen yerlerdir (Castells, 2005, s.563).

Metropoller farklı sınıfların ve farklı kültürel grupların farklı şekillerde metropolün içinde yer almaktadırlar. Bu sebeple kentler “tezat, tutarsız ve çelişkili” denebilecek bir yapının tüm niteliklerini barındırmaktadır. Kentin içinde farklı gruplar bir arada yaşamaktadır.

Friedmann’ın vurguladığı gibi dünyanın farklı yerlerinden gelen unsurların birbirine karışması, “Karma yaşam stili” ve farklı kültürel pratikler günümüz metropol hayatının en önemli özelliğinden biridir. Metropollerde gündelik hayat farklı ürünlerin, teknolojilerin birleşiminden oluşmaktadır. Gündelik dilde “yolculuk ve mekân” kavramları farklı zamanlarda ve kültürel mekânlar arasında bir çift yönlü bir yolculuk olarak değerlendirildiğinde “küresel iktidar” içinde insan hareketliliği ve semboller, işaretler, sözlüklerin akışkanlığı içinde sınırlar belirsizleşmektedir. Metropol bölgedeki “insan ve kültür trafiğini” birbirine benzeyen yapılar olarak ele almak kimlik ve aidiyet problemlerinin teorik anlamda birleştirilmesini kolaylaştırmaktadır (Öncü ve Weyland, 2016, s.22-27). Mekân fiziksel olarak paylaşılmakla birlikte, belirli sınırlar içinde yer alan bir formu, işlevi olan ve anlam taşıyan bir yerdir. Hem çağdaş hem geleneksel toplumlarda insanların büyük çoğunluğu mekânlarda yaşar bu nedenle nesneleri mekâna göre algılarlar (Castells, 2005, s.561).

Küresel iktidarın “dışarıdan getirdiği” yabancı değerlere karşı kapalı olmak saf kültürler için dahi olanaklı gözükmemektedir. Günümüz dünyasında karışık, melez yaşam stili metropolde yaşayan tüm bireyler ve gruplar için alelade olup hayatın sıradan bir gerçeğine dönüşmüştür. Her bir metropolün farklı etnik yapısı ve sınıfları içeren kendine has bir coğrafyası vardır. Toplumdaki farklı gruplar arasındaki mücadele ilişkileri tanımlayan ve farklılıkları tekrar tanımlayıp üretilmesi gerekmektedir. Bu açıdan iktidar mücadelesinin “kaynağını” oluşturmaktadır. Kentin iktidar dinamikleriyle form kazanan kültürel aidiyetler gündelik hayatta “biz ve ötekiler” arasında mesafelerle korunmakta ve devamlılık kazanmaktadır. Çağdaş metropollerde “melez kültürler” yayıldıkça sınıf, etnik köken, din, gibi toplumsal ve kültürel aidiyetler arasında mesafeleri tanımlayan farklılıkların muhafaza edilmesi daha belirgin bir iktidar mücadelesine dönüşmektedir. Metropolün yapısı sosyal, kültürel, politik gibi farklı alanlardaki sınır mücadelesi aracılığıyla biçimlenmektedir. “Kültürel aidiyetler” kimlikleri ve farklılıkların bir söylemi değil iktidar mücadelesinin bir çıktısıdır. Bu mücadelede yer alan gruplar için sosyal, kültürel ve siyasi farklılıklar ayrıştırılamayacak yaşam yeri mücadelesinin bir parçasıdır (Öncü ve Weyland, 2016, s.27-28).

Metropolün iktidar mücadelesi içinde mekân sosyal, kültürel, politik ve ekonomik anlamlar barındırdığı için önem arz etmektedir. Bu sebeple mekân işaretçi bir metafor değildir. Metropolde yer alan tüm toplumsal gruplar için mekân, farklı anlamları içinden çıkarılamaz bir bütünü ifade etmektedir (Öncü ve Weyland, 2016, s.31-32).

3.5. Küresel Bir Kent olarak İstanbul

İstanbul Türkiye'nin hem en büyük hem de en varlıklı şehridir. Ancak son yıllarda daha fazla sayıda göç almaya başlamış, geçici süre bulunan turistlerin yanında çalışmak, yaşama tutunmak isteyen düzenli–düzensiz göçmenlerin geldiği bir şehre dönüşmüştür. Bununla birlikte Avrupa göç etmek isteyen göçmenler için transit geçiş noktası haline gelmiştir. Hem İstanbul hem de Türkiye genelinde düzensiz göçe ilişkin doğru bir veriye ulaşmak oldukça güçtür. Şehir sadece köylerde yaşayan bireyi çekerek iç göçü değil dış göçü de tetiklemektedir. Türkiye'deki ithalat ve ihracat şirketlerinin yüzde 65'i İstanbul'dadır. Bu nedenle İstanbul Türkiye'nin ekonomi merkezi olduğu söylenebilir. İstanbul'un Fatih ilçesine bağlı olan 90'lı yıllarda “bavul ticareti” merkezi olan Laleli bölgesi hala yabancılar için bir çekim merkezi konumundadır (Biehl, 2012, s.80).

Küreselleşme şehirlerin niteliğini şehir olmaktan çıkarıp, öz niteliğinden yoksun bırakan, hafızasını yitiren ve kimliğini unutan, ışıklı bir şov mekânı haline getirmiştir (Demirağ, 2012, s.57). İçinde yaşadığımız kentlerde şehir ve kültür arasında bağ kurulamaması, şehre ait bir şehir kültür oluşturulamamasına neden olmaktadır. İstanbul gibi metropol kentlerin düzensiz ve ölçsüz büyümeleri, dizginlenemez bir hale gelmesi yapılan düzenlemelerin işlevsel olmamasına neden olmaktadır. Bu bağlamda İstanbul'un statüsünün dikkate alınması önem arz etmektedir. Marshall McLuhan'ın öngördüğü gibi dünyanın hızla küresel bir köye dönüşmesi ve küreselleşmenin en önemli izlerinin büyük kentlerde, metropollerde görülmesi, kentlerin mevcut nüfusu şehir kültürüne adapte etmede güçlükler yaşanmasına, “şehir ve kültür bağının” yaşatılması noktasında yeni problemlere neden olmaktadır (Bilgili, 2010, s.324).

İstanbul'un kent kimliği 1980'lerden buyana neoliberalizmin etkisiyle dönüşen eşitsizliklerin arttığı, yoksulluğun yaygınlaştığı ve sosyal hizmetlere düşük gelir gruplarının erişemediği ve metropolün en belirgin özelliklerinde olan “dışarı yayılan” bir mekândır (Kurt, 2012, s.86). Aynı zamanda İstanbul, Türkiye'de sermayenin en yoğunlaştığı ve akışkan mekân olma özelliğini muhafaza eden bir metropoldür. Bütüncül açıdan bakıldığında İstanbul, “tarihi, kültürel, ekonomik ve siyasal anlamda küresel bir şehir olma potansiyeline sahiptir.

Küreselleşmeye dâhil olan tüm şehirler gibi İstanbul'da büyük bir dönüşüm yaşamıştır. İstanbul'un tüketim tercihlerine cevap veren “akışkan bir mekân” haline dönüşmesi Özal döneminde gerçekleşmiştir. 1980 sonrası yoğun göç hareketi, sanayinin kent merkezinden çıkarak kentin sınırlarına ulaşması ve kentin büyümesi “metropolitandan bir megapole” dönüşümünü kolaylaştırmıştır. Gelişmelerin ardından İstanbul, Türkiye'nin fiziksel olarak en geniş mekâna yayılan en büyük kent konumuna ulaşmıştır (Demirağ, 2012, s.68).

“Postmodern şehirler birer “gösteri” mekânıdır”. Bu nedenle postmodern küresel şehirler, barındırdığı şehir niteliği taşıyan unsurları dönüştürerek yeniden tasarlarlar. “Soylulaştırma” ile şehir kendini yenileyerek bir “gösteri mekânına” döner. Şehir işlevselliği ile değil “gösteri değerleri” ile varlık kazanır. Postmodern kentler sahip olduğu değerle uluslararası alanda ünlü olmayı amaçlamaktadır. Bu anlamda postmodern kent için gösterge değerleri, küresel anlamda kültürel ekonomide elde ettiği yer önemlidir (Demirağ, 2012, s.52-53). Rekabetin hâkim olduğu küresel dünyada kentlerde de kentleşme olgusunu ortaya çıkartmıştır. Bu nedenle küresel dünya ölçeğinde kentler birbiriyle rekabet etmektedirler (Kurt, 2012, s.91). Sosyal ve kültürel yapıya hâkimiyetiyle birlikte kent aynı zamanda yoğun ekonomik faaliyetlerin merkezi konumundadır. Ekonomik alanda yaşanan gelişmeler siyasi, toplumsal ve kültürel alanı etkilemiştir. Modern kapitalizmle birlikte ortaya çıkan araçlar yaşamı tümüyle değiştirmiştir ve bu değişim sosyo-kültürel yapıya da yansımıştır. Kentler sosyal ve ekonomik yapıların bireysel ya da grupsal olması fark etmeksizin eylemlerin yaşam bulduğu mekânlardır. Aynı zamanda bu mekânlar sosyo-ekonomik farklılıkların eşitsizlik yarattığı mekânlardır (Harvey, 1999; akt. Kurt, 2012, s.85).

Yerel olanın evrensel kimliğe bürünmesi, bilginin dolaşım hızı, sermayenin akışkan olması ve dünyada kabul gören ortak bir dil oluşturulması olarak gelişen küreselleşme ve neoliberalizmin uygulamaya geçtiği 1980'li yıllarda sermaye dünya ölçeğinde dolaşıma başlamış ve üretimin belirli bölgede yoğunlaşması yerine dünya çapında uygun merkezlere yöneltişmiş ve eş zamanlı gerçekleşmiştir. Bu sayede gelişmiş ülkelerin büyük şehirlerinde yoğunlaşan sermaye, dar bir alandan küresel bir alana doğru geçmiştir. Bununla birlikte kentlerin ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel niteliklerinde dönüşüme sebep olmuştur. (Marcuse vd., 2000, Akt. Yaylı, 2012, s.338) Uluslararası ekonomide kentsel ekonomi işgücünde farklı vasıflar gerektirmektedir. Bu işgücü orta sınıfa hitap etmekte ve kentteki tüketim kalıpları bu sınıfa seslenmektedir.

Kent merkezleri işgücündeki dönüşümle yalnızca fiziksel değil, sosyo-kültürel olarakta “orta sınıfın alanı” haline gelmiştir. Küreselleşme yalnızca ilk sırada olan küresel kentleri etkilememiştir. Ekonomik istikrarsızlıklar, devletlerin de-regülasyon politikalarıyla müdahale alanının zayıfladığı ve refah devleti politikalarının etkisinin azaldığı yerde istihdam kaynaklarını kaybeden kentler, uluslararası boyutta yeniden oluşan sermayeyi kendi safına çekmek için rekabet içine girmişlerdir. Ekonomilerini dünya piyasalarına endeksleyen kentler çok uluslu şirketleri ülkelerine çekebilmek için “girişimci kent” kimliğiyle rekabet etmektedirler (Demirağ, 2012, s.54).

Ulus-devlet sınırlarının ortadan kalkması sebebiyle kentlerin statülerinin değişti ve önemini yitirerek çöküşe geçtiği, canlanmaya eski sanayi kentlerinin yeni duruma uyum sağlayamadığı bilinmektedir. Gelişmekte olan ülkeler ise bu koşullara adapte olabilmeleri hem ekonomik hem teknolojik hem de kentsel ağlara bağımlı olacağı gerçeği ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan rekabet ortamında sermaye mekânsal, sosyal ve ekonomik faktörlerin en iyisini sunmak gerek altyapı çalışmaları gerekse ulaşım ve iletişim anlamında en iyi imkânları sağlayarak kentlerin kendilerini sermayeye sunmaları ortaya çıkmaktadır (Yaylı, 2012, s.339). Özal döneminde gerçekleşen liberal ekonomi ve bununla birlikte “gelişme fikri” İstanbul’u da etkilemiştir. Dünyada yaşanan ekonomik gelişmelerle eş zamanlı olarak İstanbul “çekim merkezi” olarak kurgulanmıştır. İstanbul’un ithalata dayalı tüketimle tanışmasıyla zincir marketler ekonomide parlamaya başlamıştır. İstanbul, yabancı sermayenin tüm tüketim ihtiyaçlarına cevap verecek bir iş merkezi olarak düşünülmüştür. 1980’lerde başlayan dönüşümle İstanbul tarihsel kimliğiyle bağı olmayan “bir megapolise dönüşecek biçimde” küreselleşmesi yolunda adımlar atılmıştır. Turizmin ihtiyaçlarına ve yeni tüketim kültürüne cevap verecek şekilde şehrin kurgulanması, sahip olduğu tarihi dokunun yanına küresel kente yakışır gökdelenlerin inşa edilmesi postmodern bir kentin ihtiyaç duyduğu niteliği tamamlamaktadır (Demirağ, 2012, s.69-70).

Küreselleşmeyle birlikte İstanbul ekonomisinde yaşanan dönüşüm kentteki ilişkileri de değiştirmiş, emek piyasasındaki ikili yapı sosyal hayata yansımıştır. Üst gelir grubundaki kişiler güvenli alanlarda yaşama ve çalışma isteği, küresel kentin önemli bir sembolü olan gökdelenleri, plazaları İstanbul’un kentsel yüzü haline dönüştürmektedir. Mekânın bu biçimde ayrılması, sosyal eşitsizlikleri artırmakta ve gökdelenlerin, plazaların çizdiği sınırlar, yüksek duvarlar sosyal ve mekânsal anlamda bölünmenin işaretçisi olmaktadır. Gelirde yaşanan eşitsizlikler sınıfsal ayrımları belirginleştirerek kutuplaşmayı, suç ve şiddeti artırarak saldırganlık ve şiddeti İstanbul’un bir gerçeği olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Küreselleşmeyle birlikte İstanbul sosyal ve mekânsal olarak bölünmelerle birlikte gelen olumsuzlukların gerçekleştiği bir mekân olarak değerlendirilmektedir (Yaylı, 2012, s.350). Küresel finans merkezi olan İstanbul ve Londra şehirlerinin ofis maliyetlerinin karşılaştırmalı analizini yapılan bir çalışmada küresel finans şirketlerin bir kentte kümelenmesinin o kentte ofis maliyetlerinin artmasına sebep olduğu ve İstanbul'un küresel finans merkezi olmak için uzun bir zamana ihtiyacı olduğu bulgusuna ulaşmıştır (Kavanoz, 2013, s.109).

Türkiye'nin sanatsal çalışmalarda dâhil olmak üzere üretkenliği merkezi konumunda olan İstanbul, sahip olduğu nüfusla her alanda küreselleşmenin etkilerinin görüldüğü bir kenttir. Saskia Sassen tarafında da İstanbul bir küresel kent olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte küreselleşme faktörlerini benimseyerek yaşamın her alanında yansıtan tek kent olma özelliğini korumaktadır (Yaylı, 2012, s.344). Türkiye'de "küresel şehir" olarak ifade edilebilecek tek şehir olma özelliğini taşıyan İstanbul'un sahip olduğu tarihsel zenginliği, kültürel mirasın korunması ticaret noktasında faydaya çevirme ile alandaki faaliyetlerini küresel bir statüye taşıyacaktır (Bilgili, 2010, s.325).

3.6. İstanbul'daki Göçmen Varlığı

Türkiye farklı dönemlerde göç hareketliliğinin yaşandığı bir göç ülkesidir. Kalıcı, uygulanabilir bir göç politikası olmadığı gerçeği, ülkenin göç tarihinden görülebilmektedir (Aslantürk ve Tunç, 2018, s.19). Son yüzyılda gerçekleşen göç hareketi İstanbul'un kent yapısını, politik, toplumsal ve kültürel açıdan etkilemiştir. Hatta göç olgusunun İstanbul'un kent kimliğiyle önemli bir ilişkisi vardır. 20.yüzyılın başında 1 milyon civarı olan metropol nüfus, 1. Dünya Savaşından sonra 700 bine kadar gerilemiştir. Nüfusta yaşanan bu düşüşün önemli bir sebebi de gayrimüslim nüfusu hedefleyen politika ve uygulamalarla gayrimüslimlerin büyük gruplar halinde ülke topraklarından ayrılması olmuştur. İstanbul nüfusunda yaşanan bu azalma 1950'lerin sonunda duraklamıştır. 1950'lerde büyüyen sanayileşmeyle birlikte İstanbul tekrar nüfus alan bir şehre dönüşmüştür. Günümüzde İstanbul'un toplumsal yapısı değerlendirildiğinde bir göçmen kenti olduğu söylenebilir. 2000 yılında İstanbul'da yaşayan bireylerin yüzde 63'ü "İstanbul'da doğmadığını" belirtmiştir (Biehl, 2012, s.86-87). 1935 yılında 883 bin 599 olan İstanbul nüfusu 2000 yılların başında 10 milyon 18 bin 735'e ulaşmıştır. Türkiye'de nüfusun artış hızı çoğunlukla doğum sebebiyle gerçekleşirken İstanbul'un nüfusunun katlanarak çoğalması göç olarak gerçekleşmiştir. İstanbul Türkiye'nin en çok göç alan şehri olma özelliğini hâlen korumaktadır (Murat, 2006, s.89).

Tablo 2’de Suriyelilerin İstanbul ilçelerine dağılımına yer verilmiştir. 127 bin 210 ile ilk sırada Esenyurt ilçesi, ikinci sırada 80 bin 920 ile Fatih ilçesi üçüncü sırada 79 bin 305 ile Bağcılar ilçesi olduğu görülmektedir.

Tablo 2. 2020 Yılı Suriyelilerin İstanbul’un İlçelerine Dağılımı²²

Sıra No	İlçe	Toplam	Sıra No	İlçe	Toplam
1	Adalar	145	21	Gaziosmanpaşa	37.362
2	Arnavutköy	44.244	22	Güngören	20.788
3	Ataşehir	3.377	23	Kadıköy	1.324
4	Avcılar	30.021	24	Kâğıthane	36.640
5	Bağcılar	79.305	25	Kartal	2.457
6	Bahçelievler	29.899	26	Küçükçekmece	49.749
7	Bakırköy	790	27	Maltepe	3.065
8	Başakşehir	66.234	28	Pendik	11.334
9	Bayrampaşa	19.020	29	Sancaktepe	16.445
10	Beşiktaş	637	30	Sarıyer	2.771
11	Beykoz	4.416	31	Silivri	3.873
12	Beylikdüzü	8.302	32	Sultanbeyli	30.200
13	Beyoğlu	39.298	33	Sultangazi	63.331
14	Buyukçekmece	5.005	34	Şile	444
15	Çatalca	419	35	Şişli	5.705
16	Çekmeköy	3.067	36	Tuzla	4.816
17	Esenler	58.342	37	Ümraniye	19.211
18	Esenyurt	127.210	38	Üsküdar	4.008
19	Eyüp	20.736	39	Zeytinburnu	24.503
20	Fatih	80.920			

İstanbul ekonomik alanda merkezi bir konumda olması sebebiyle Suriyeli sığınmacıların en yoğun yaşadığı ildir (Çoban, 2018, s.198). 2021 yılı itibariyle İstanbul nüfusu 16.384.264’tür (GİGM, 2022).

²² <https://www.kartal24.com/103457-istanbulda-hangi-ilcede-kac-suriyeli-var>

Türkiye’de kayıtlı olan Suriyeli sayısı 2022 mayıs ayı itibariyle 3.763.211’tür.²³ İstanbul (543.364) Türkiye’de en çok Suriyelinin yaşadığı şehirdir (GİGM, 2022). İstanbul’da yaşayan Suriyeli nüfusu bir şehrin ortalama nüfusundan daha fazladır (Çoban, 2018, s.203). Türkiye’deki Suriyeli nüfusunun yüzde 14,4’ü İstanbul’da yaşamaktadır. İstanbul’un kentsel çekim gücü göçmenler ve mülteciler için bir avantaj oluşturmaktadır. Türkiye’de ikamet izni olan yabancıları yüzde 33’ü İstanbul’da yaşamaktadır. Bu oranın asgari oran olarak kabul edilmektedir. Çünkü başka illere kayıtlı olup İstanbul’da yaşayan mülteciler olduğu bilinmektedir. 2016 yılı itibariyle vatandaşlığı bulunmayanların sayısı 1 milyon civarında olduğu düşünülmektedir (Erdoğan, 2017, s.29)

Emek piyasasında göç ve yasadışı göçün etkileri eşitsizdir ve mekânsal olarak yoğunlaşmaktadır. Bununla birlikte yasadışı olan yabancılarla rekabet etmekten dolayı en kötü etkilenen azınlık nüfusu olduğuna dair bir düşünce vardır (Castles ve Miller, 2008, s.279). Göçmenleri Türkiye’ye çeken bir diğer faktör ise Türkiye’de yüzde 50 oranında genişleyen kayıt dışı ekonomidir. Devletin emek piyasasına denetim kontrol etmede yetersiz elverişsiz olması İstanbul gibi bir metropolde görülmektedir. Bilhassa ev içi hizmet, eğlence, turizm gibi emek yoğun sektörlerde kayıt dışı çalışmayı denetimleri uygulamak ve kontrol etmek oldukça güçtür. Son olarak İstanbul’un sahip olduğu sosyal yapıda göçmenleri şehre çekmektedir. Göçmenler belirli mekânlarda yoğunlaşma ve çoğunlukla sosyal ağlar aracılığıyla barınacak yer bulabilmektedir. Bu nedenle göçmenler için sosyal ağlar büyük önem arz etmektedir. Özellikle bekâr göçmen grupları bir odada on kişi yaşayabilmektedirler. Göçmenler, İstanbul’daki karışık kalabalığın göçmenleri şehre çeken bir başka faktördür (Biehl, 2012, s.77-82). Göçmenlerin bulundukları toplumdan ayrılmalari mekânsal anlamda değerlendirildiğinde “çift yönlüdür”. Kısıtlı olan sosyal haklar ve barınma imkânlarıyla birlikte hâkim toplumdan kısmen izole olmaları anlamına gelmektedir. Bir yönüyle de etnik grubun cemaat oluşturması etnik yapının kurumlarının ortaya çıkmasına imkân sağlar. Bu ihtiyacın en görünür halinin göçmen grupların emlak, acente ve kafe vb. yerleri açmasıdır. Hatta avukat ve muhasebeci gibi profesyonel mesleklerde oluşturulan bu bölgede çalışma imkânı bulmaktadır (Castles ve Miller, 2008, s.304). TEPAV’ın (2019) araştırmasına göre Suriyelilerin mekânsal olarak yoğun olarak yaşadığı semtlerde Akşemsettin, Aksaray, Ali Kuşçu ve Molla Gürâni mahallerinde kümelandiklerini ve Fatih ilçesinin Suriyeli gettosunun temel ve ayıran parametrelerinin niteliklerini taşıyarak “Suriye Gettolari” özelliği taşıdığını belirtmektedir.

²³ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

Bu nedenle Fatih ilçesinde Aksaray, Yusufpaşa, Fındıkzade semtlerinde Suriyeli gettoları oluşmuştur (TEPAV, 2019, s.60) Pascoe (1992) göçmen grupların etnik bir cemaat yapısına dönüşmesine göç ülkelerinde rastlanabileceğini ve bu ağların kurulmasında etnik grubun “yerleşik olma ve bir kimlik oluşturma” kararının önemli bir işareti olduğunu belirtmektedir. Etnik cemaat asimilasyon ve çokkültürlülük modelinde önemli bir rol oynamaktadır. Cemaat önceden alınmış kararlarla belirlenmez ve göçmenlerin tamamı “etnik cemaat” kurmazlar. Göçmenler için cemaat oluşturmak içinde yaşadıkları toplumda karşılaştıkları olumsuzluklarla mücadele edebilme gücü, kültürel kimliklerini koruma ve ırkçılıktan korunma için iyi bir yöntemdir. Etnik cemaatin ortaya çıkışı bireysel ve grupsal ihtiyaçlardan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte cemaatin oluşum süreci de iktidar, denetim ve saygınlık mücadelelerine dayanmaktadır. Etnik cemaatler değişken, karmaşık ve paradokslu bir yapıya sahiptir (Castles ve Miller, 2008, s.306).

Suriyeli sığınmacıların yüzde 90’ı Suriye’ye geri dönmeyi istememektedirler. Araştırmada Fatih ilçesinde yaşayan Suriyelilerin birbirleriyle olan ilişkilerinin güçlü ve olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Mekânsal kümelenmenin verdiği destek ve kurdukları dayanışma ağlarıyla kültürlerini yeniden üretme imkânı bulmuşlardır. Suriyeliler çoğunluklu olarak Suriyeli esnaftan alışveriş yapmakta ve yerlilerle ilişki kurmamaktadır. Bununla birlikte Suriyelilerin Türkçe konuşmayı tercih etmedikleri bulgusuna ulaşılmıştır (TEPAV, 2019, s.55). Almanya’ya giden Türk işçiler oturma maliyetinin daha az olduğu şehir merkezindeki ve sanayi bölgelerindeki okul, sağlık kurumlarına ulaşım gibi sosyal imkânların yetersiz olduğu yoksul mahallerde yoğunlaşmıştır. Berlin’deki Kreuzberg merkezi “Türk Cemaatine” iyi bir örnektir. (Castles ve Miller, 2008, s.304).

Suriyelilerin Fatih ilçesinde mekânsal kümelenmeleri Aksaray, Akşamsettin, Ali Kuşçu ve Molla Gürani mahallelerinde olmuştur. Akşamsettin mahallesi Suriyelilerin yoğunluklu olarak yaşadığı bir mekândır. Akşamsettin mahallesinde kayıtsızlarla birlikte 15 bin ile 20 bin arasında Suriyeli nüfusu bulunmaktadır. Akşamsettin mahallesinde yaşayan Suriyeli nüfusu Fatih ilçesinde yaşayan Suriyelilerin üçte biri oranına tekabül etmektedir. Mahallede bulunan esnafların yüzde 90’nını Suriyeliler oluşturmaktadır. Akşamsettin caddesi üzerinde yer 70 küçük ölçekli işletmenin 65’ini Suriyeli esnaflar tarafından işletilmektedir. Ancak 2018 yılında Fatih Belediyesi tarafından çıkartılan bir yönetmelikle ilçe sınırları içerisinde yer alan işletmelerin belirli oranda Arapça ve Türkçe kelime kullanma kuralı getirilmiştir (TEPAV, 2019, s.49-50).

Buna göre tabelalar şehrin estetiğini ve tarihi dokusunu bozmayacak şekilde, “dil, ırk, cinsiyet, din ve mezhepsel” ayrımlara yer veren unsurlar barındırmayacaktır (TSE, 2018). Ancak günümüzde Suriyeli işletmelerin hala bu kuralı uymadıkları bilinmektedir. Diğer adıyla Suriyeli Çarşısı olan “Malta Çarşısının” içinde yer aldığı Ali Kuşçu mahallesi Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bir diğer mahalledir. Malta Çarşısında yer 30 küçük ölçekli işletmenin 25’i Suriyeli esnafa aittir. Bununla birlikte Malta Çarşısındaki esnaflar Ali kuşçu mahallesinde ikamet etmektedir. Aksaray mahallesinde yer alan Yusufpaşa Caddesi yine Suriyelilerin yoğun olarak bulunduğu bir bölgedir. Yusufpaşa caddesinin yüzde 85’ini Suriyeli işletmeler oluşturmaktadır. Caddede yer alan 30 işletmenin 27’si Suriyelilere aittir. Aksaray Mahallesi kentin en işlek mekânında olması ve mekândaki karmaşa ve bunun getirdiği olumsuz tutum nedeniyle yerliler Esenyurt, Beylikdüzü ve Küçükçekemece ilçelerine yerleşmiştir. Molla Gürani Mahallesi içinde olan Fındıkzade ve Millet Caddesi Suriyeli esnafın yoğun olarak bulunduğu mekândır. Aksaray mahallesine çok yakın bir bölgede olan Fındıkzade semtindeki işyerlerinin yüzde 70’ini Suriyeli esnaf oluşturmaktadır (TEPAV, 2019, s.51-52).

1990’ların başında Almanya’da mevcut olan 150 bin yabancı işletmenin 33 bini Türklere aittir ve Türk işletmeler 1991’de 700 bin kişi istihdam etmiştir (This Week in Germany, 1992; Akt. Castles ve Miller, 2008, s.269). Göçmen girişimciliği göçmen deneyiminin olumlu bir özelliğini ortaya çıkarmıştır. Ancak girişimciliğin olumlu yönlerinin çoğu kabul edilmeyen olumsuz bir boyuta sahiptir. Emekçi göçmen grupların birbiri arasında gerçekleşen dayanışma ve hâkim gruba karşı birbirlerini koruması yerlilerin iş olanaklarına erişimini engelleyen bir faktör olarak görülebilir. Göçmen gruplarında “dedikodu ve dışlama” ile düzenlenen resmi olmayan ticari işlemler yasadışı şekillerde uygulanabilmektedir. Bazı akrabaların bir köşedeki mağazasını 24 saat açık tutması ve “güçlü aile bağları” ile övünmesi adaletsizce görülebilir. Göçmen grupların serbest mesleklerinin sosyo-ekonomik başarısının bir işaretinden daha çok hayata tutunmaya çalışma stratejisi olduğuna dair sebepler bulunmaktadır (Research Perspectives on Migration, 1997, s.11).

TEPAV (2019) Suriyeli göçü sebebiyle Fatih ilçesinde yaşayan yerlilerin 2011-2016 yılları arasında Başakşehir, Beylikdüzü ve Esenyurt ilçelerine yerleştiği bulgusuna ulaşılmıştır. Göç dalgasıyla gelen göçmenlerden farklı olarak kentli bireyler özel alanın sınırlarını tekrar çizmektedir. Aslında bu modern bireyin çelişkili durumunu izah etmektedir. Özel mekâna gitme isteği çağa has olan eğilimlerden biridir (Yıldırım, 2010 s.58).

Göçü günümüz için hem bir “kimliksel parçalanma” hem de “kimliksel çoğunluk” olarak değerlendirecek olursak kimliğin sürekli bir göç etme halinde olduğunu ve bunun sonucunda ise “yabancılaşma” kavramının da son bulduğu bir durum haline geldiği söylenebilir (Demirağ, 2012, s.48). Fatih Belediye başkanı kentin dokusunu bozduğu gerekçesiyle 2021 yılı ocak ayı itibariyle Suriyeli ve diğer göçmen gruplara ilçe sınırlarında ev vermeyeceğini açıklamıştır. Bu kararla birlikte 7 bin kadar yerleşik göçmenin Fatih ilçesinden ayrılmıştır. Bununla birlikte kent eskileştiğini, göçmenler geldiğinde yerlilerin kentin dışına çıktığını ve ilçe kültürün korunması için gerekli olduğunu belirtmiştir.²⁴ Metropol merkezi kent bölgelerinin “çöküntüleşmeye” elverişli bir biçimde dönüşüm gerçekleştirmeleri sanayileşmiş ülkelerde görülebilecek nerdeyse evrensel bir durumdur. İş sahasının olduğu merkezden kent çeperine doğru büyüyen kentsel büyüme nitelikleri bakımında kent mekânına da yansır. Çöküntüleşme bölgesindeki nüfusun durması ya da azalması şeklinde ortaya çıkan dağılmanın bir unsurunu gösterirken bir diğer bir unsur “yerleşim kolonisi” niteliklerine bağlı olan özellikler yer almaktadır.

Tümertekin ve Özgüç (2011) kente büyük oranda ve süreklilik içindeki göçü temel alan bu örnek bulunduğu alandan ayrılan ve yerine göçmenin geldiği bir dönüşüm yaşandığını onaylamaktadır. Bu sistem içinde hem işgal hem yerini alma hem de ayrışma süreçleri gerçekleşmektedir. Kentin merkezinde çoğunluğunun göçmenlerden oluştuğu “yoksul yerleşim yerleri” ve buna neden olan önemli toplumsal sorunlar yer almaktadır. Göçmen özellikleri itibariyle düşük gelirli hale gelen kent içindeki bölgeler zaman geçtikçe yoksulluğun yerleşik hale geldiği ve bunun sürekliliğini sağlayacak nitelikleri taşıyor bir duruma gelmiştir (Şen ve Şen,2015, s.33-34). Vasıfsız ve düşük gelire sahip olmasıyla birlikte enformel sektörün içinde düzensiz ve vasıfsız işlerde çalışma imkânı göçmenler, mevsimlik işçilerin kentin içindeki çöküntü bölgelerinde yoğunlaşmalarına sebep olmaktadır. Düzenli, güvenceli ve iyi koşullarda iş imkânına sahip olma ihtimalinin azalması çöküş bölgelerinde kalan yerleşimcilerin kalıcı hale gelmesine neden olmaktadır. Formel sektörde iş imkânı bulma umudunun azalması ya da enformel piyasada güvencesiz olarak yerleşik hale gelme ve sektörden ayrılamama gibi nedenler bu bölgelerdeki yoksulluğun yerleşmesiyle neticelenmektedir.

²⁴ <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/turkey/300920213>

<https://www.gazeteduvar.com.tr/baskan-ev-kiralama-yasagindan-sonra-7-bin-multeci-fatihden-ayrildi-haber-1536858>

İstanbul’da bekâr odaları yoğunluklu olan Süleymaniye-Eminönü bölgesi buna iyi bir örnektir. Bu bölgeleri terk edenler ise emek yoğunluklu başta tekstil olmak üzere sanayi açısından gelişen ve daha düşük fiyatlı semtleri öne çıkmaktadır. İş imkânı aynı zamanda barınacak bir yeri de ifade etmektedir. Bu nedenle hem bekâr odaları hem de göçmenlerin yeni güzergâhları: “Fatih, Aksaray, Kumkapı, Samatya, Balat, Sultançifliği, Yenibosna, Küçükköy, İkitelli, Bayrampaşa, Beşyüzevler, Çağlayan, Sefaköy” gibi semtlerin ön plana çıkabilecektir (Şen ve Şen, 2015, s.55-56).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAŞTIRMANIN METEDOLOJİSİ

*“Nicel çalışmalar, birçok insan hakkında çok az bilgi verirler
Nitel çalışmalar, çok az insan hakkında birçok bilgi verirler
Çoklu metot kullanılan çalışmalar, birçok insan hakkında birçok
bilgi verirler”²⁵(Friessen ve Punie, 1998).*

4.1. Yöntem ve Veri

4.1.1. Karma Araştırma Deseni

Bu çalışma karma araştırma deseninde hazırlanmıştır. Bazı araştırma problemleri yalnızca nicel yöntemle bazıları ise yalnızca nitel yöntem kullanılarak cevaplanabilir. Yöntemi etkileyecek ana unsur sorulardır. Bu sebeple yöntemle soruların birbiriyle uyuşması ve niceliksel soruların nicel, niteliksel sorunların ise nitel yöntemlerde kullanılması gerekmektedir. Çoklu metot kullanımı çalışmaya farklı perspektiften inceleme imkânı sağlarken, araştırma yöntemlerinin yapılan araştırmada işlevsel bir şekilde kullanılarak, içerik noktasında güçlü ve geçerli verilerin ulaşılmasını sağlar. Çoklu metotlu bir çalışmada hangi yöntemlerin nasıl kullanılacağı çalışmanın temel teorik yaklaşımı tarafından saptanır (Böke, 2009, s.413).

Sieber (1973), Rossman ve Wilson (1985), Greene, Krayder ve Mayer (2005) nitel ve nicel yöntemlerin bir arada kullanılmasındaki amacı iki yöntemin güçlü yönlerini birleştirip, zayıf taraflarını gidererek araştırmayı güçlendirme olarak açıklar. Nitel ve nicel yöntemleri birleştirmek ile bu yöntemleri kullanarak elde edilen bulguları birleştirmek arasında farklar vardır. Fielding ve Fielding (1986) çoklu yöntemin kullanıldığı araştırmalar için “karma yöntem” kavramını kullanır (Punch, 2005, s.232). Miles ve Huberman (1994) nitel ve nicel yöntemi değerlendirirken “bağ” kavramını kullanırlar. Nitel ve nicel verileri ilişkilendiren dört temel tasarımla açıklar; birinci tasarımda nitel ve nicel veriler bir araya getirilerek kompoze edilir. İkinci tasarımda alan araştırmasıyla birlikte “çoklu alan taraması” yürütülür.

²⁵ Böke, K. (2009). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Çoklu Metot Kullanımı

Üçüncü tasarımda, her iki yöntem birbirini izler; nicel verilere yönlendiren verinin elde edilmesi ve analizinin ardından nitel araştırma gerçekleşir. Dördüncü tasarımda iki yöntem ardı ardına kullanılır; “alan taraması, derinlemesine yüz yüze nitel çalışma” kullanıldıktan sonra hipotezlerin testi için deney gelir (Punch, 2005 s.233). Creswell (1994) ise iki yöntemin bir arada kullanılmasını üç tasarıma indirerek olasılıkları yalınlaştırmıştır. Birinci tasarımda, araştırmanın nitel ve nicel boyutları birbirinden tamamen ayrıdır. İkincisi hâkim paradigmanın öncülüğünde diğer paradigmanın yalnızca bir bölümünün kullanıldığı; öncü/daha az öncü tasarımdır. Üçüncüsü nitel ve nicel yöntemin farklı yönlerini araştırmanın tüm bölümlerine sentezleyerek kullanıldığı “karma yöntem” tasarımıdır. İki yöntemi birleştirmek için birçok farklı model vardır. Yöntemlerin nasıl birleştirileceği araştırmanın durumu ve bağlamı baz alınarak belirlenmelidir (Punch, 2005, s.234).

Araştırmanın nicel boyutu tasarlanırken, tesadüfi olmayan örnekleme metodu kullanılmıştır. Tesadüfi olmayan örnekleme metodunda, evrenin içinde kişilerin seçilmesi, bilinmeyen bir olasılığa dayanmaktadır. Bireyin evrenin içinde seçilme olasılığı, evrenin temsil kabiliyetine yönelik olarak kesin bir bilgi sunmamaktadır. Bu sebeple evrenin içinde tüm bireylere ulaşılması ya da evrenin içindeki bireylerin bir listesini oluşturmak mümkün değildir. Çalışma evreninin büyük olması ve evrenin içindeki kişilerin belirli koşulları taşıma durumunda olasılıklı olmayan örneklem yöntemi elverişlidir. Olasılıklı olmayan örneklemede; (i) evrenin içindeki bireylerin seçilmesi bir olasılığa dayanmadığı için, bireyler seçilme noktasında aynı şansa sahip değildir. (ii) Olasılıklı olmayan örnekleme yönteminde toplanan veriler evrenini temsil etme noktasında kısıtlıdır (Böke, 2009, s.122).

Araştırmanın ikinci aşamasını oluşturan nitel boyutunda, örneklemin belirlenmesinde amaçsal örneklemeden yararlanılmıştır. Amaçlı ya da yargıya dayanan örneklemede (purposive or judgmental sampling) araştırmaya katılacak kişiler evrenin içinden belirli özelliklere sahip olduğu için seçilir. Rastgele örnekleme seçme olanağının dar ve sınırlı olduğu ve araştırmacının evren hakkında bilgi birikimine ve tecrübeye sahip olduğu koşullarda iyi bir örnekleme yöntemidir (Böke, 2009, s.125). Bu yöntemde araştırmacı araştırma sorularına cevap bulacağını bildiği kişileri seçer. Araştırmaya katılımdaki kıstas, araştırmacının kararıdır (Altunışık vd.,2017, s.149). Araştırmanın nicel verileri anket metodu kullanılarak toplanmıştır. Anket; insanların farklı konularda duygu ve düşünceleri üzerine bilgi toplamak amacıyla hazırlanmış, veri toplama tekniğidir (Türküm, 2002, s.113).

Anket; kişisel farklılıkların, bilgi düzeyinin ve sosyal olayların ölçümünde etkin bir araçtır (Böke, 2009, s.247). Niteliksel araştırmada amaçsal örneklem, araştırma amacına yaslanan (purposive sampling) ve belirli bir koşulu taşıma ya da belirli özelliğe göre seçilmiş kişi ve gruplardan biçimlenen bir yapıyı temsil eder. Bu örneklem modelinin güçlü yanı “küçük örneklem içinde, çalışma evreninin özgünlüğü bünyesinde barındıran bölümleri kapsayabilmesidir. Sınırlılığı ise araştırmacının tüm değişken ve özellikleri çizememesi ve kişisel bir yanlılığın hâkim olmasıdır (Black 2002, Akt. Kümbetoğlu 2019, s.99).

Biçimsel anlamda görüşme, telefon görüşmesi, internet ortamında e-posta yoluyla hazırlanmış formlar “anket” sınıflandırması kapsamında yer alır. Anket formunun araştırmacı ya da anketör tarafından soru sorularak cevapların alınması ve anket formunun doldurulması “araştırmacının yönettiği anket” kapsamına girmektedir (Altunışık vd.,2017, s.87). Bu araştırmada anketin uygulaması araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Anket formunun hazırlandıktan sonra geçerlilik çalışması yapılmıştır. “Geçerlik bir soru formu ya da ölçeğin, ölçülmesi amaçlanan şeyi ölçme derecesidir”. Anketin geçerliğe sahip olabilmesi için “sistematik ve tesadüfi hatanın” sıfır olması gerekmektedir. En yaygın kullanılan geçerlik yöntemlerinden biri içerik geçerliliğidir. İçerik geçerliliği anketin ölçülmesi amaçlanan olgu, temsil kabiliyeti içerdiğinden emin olmak amacıyla yapılır (Altunışık vd., 2017, s.130). Bu araştırmada, anket formunun kapsam geçerliliği için uzman değerlendirmesine başvurulmuştur. Anketin kapsam geçerliliği için 5 uzmandan görüş alınmıştır.

Briggs (1986) niteliksel araştırmalarda başvuru görüşme tekniğini, sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda kullanılan en yaygın yöntem olarak niteler ve görüşme tekniğinin kişilerin tecrübelerine, davranışlarına, fikirlerine, inançlarına, duygu ve düşüncelerine yönelik bilgi toplamada etkili bir araştırma yöntemi olduğunu savunur (Yüksel vd., 2007, s.3). Araştırmanın nitel boyutunda, nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme nitel araştırmalarda kullanılan en yaygın yöntemlerden biridir (Rubin ve Rubin, 1995). Görüşme tekniği sosyal hayattaki pek çok olguya dair bilginin kaynağına inme de detaylarıyla kavrama da ve bütüncül bir şekilde algılamayı olanaklı kılan veri toplama aracıdır (Kümbetoğlu, 2019, s.72). Niteliksel yöntemde sohbet tarzı (enformel) görüşme, görüşme kılavuzu çerçevesinde görüşme ve açık uçlu olmak üzere üç temel veri toplama biçimi vardır. Bu üç görüşme tekniğinin her biri birbirinden farklı “hazırlık, kavramlaştırma ve uygulama” gerektirmektedir (Patton, 1987, Akt. Kümbetoğlu, 2019, s.73).

Bu biçimde hazırlanan görüşme kılavuzu ayrı bireylerden benzer türde bilgilerin elde edilmesi amacını taşımaktadır. Görüşme esnasında görüşme kılavuzuna ek olarak derinlemesine bilgi edinmek amacıyla araştırmacı ilave sorular ekleyebilir. Görüşme kılavuzu, araştırma sorunsalı ile ilgili soruların içeriğini korumaya almak için kullanılan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s.95).

Araştırmada görüşme tekniğinde yarı yapılandırılmış görüşme modeli uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacı önceden hazırladığı görüşme kılavuzuna bağlı kalarak görüşme esnasında ilave sorular yönetebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s.95). Açık uçlu sorulan sorular sistematik sorulmakta ve görüşülen kişiden derinlemesine bilgi vermesi beklenmektedir (Böke, 2009, s.291). Görüşme soruları oluşturulurken, ana soru grupları dikkate alınmıştır. Temelde altı türlü soru grubu vardır: demografik sorular, deneyim/davranış soruları, fikir ve inanç soruları, bilgi soruları ve duyumsal sorulardır (Patton 1987, Akt. Kümbetoğlu, 2019, s.84). Bu ölçütler doğrultusunda oluşturulan görüşme soruları uzman görüşlerine sunulmuştur. Görüşme sorularını araştırmacı dışında, beş uzman tarafından değerlendirilmiştir. Uzmanların değerlendirilmeleri doğrultusunda görüşme sorularına son düzenlemesi yapılmıştır.

4.1.2. Veri

Bu çalışmada metropol kentte prekarya olgusunun Suriyeli sığınmacı karşıtlığına etkisi nicel araştırma modellerinden anket ve nitel araştırma modellerinden görüşme tekniği ile yapılarak analiz edilmiştir. Saha çalışmasında uygulanan anket yöntemiyle prekaryal çalışma biçimine, Suriyelilere yönelik tutum, göçmen karşıtlığı gibi hususlarda elde edilen veriler katılımcıların tutumlarına ilişkin nedenlerini açıklama noktasında yetersiz kalacağı kanaat getirilerek yarı yapılandırılmış görüşme ile anket yönteminin kısıtlılıklarını gidermeyi amaçlamıştır. Bununla birlikte Fatih ilçesinin büyüklüğü dikkate alınarak anket yönteminde ulaşılan örneklemin sınırlı olması nedeniyle karma yöntem tercih edilmiştir. Anket ve Mülakat kılavuzuna çalışmanın sonundaki Ek-1 ve Ek-2 bölümünde yer verilmiştir.

4.1.3. Fatih İlçesinin Seçilme Nedeni

Fatih (80.920) ilçesi nüfusuyla Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı ilçelerden biridir. Bununla birlikte Fatih ilçesinin merkezi konumu, yabancı turistlerin sirkülasyon mekânı olması sebebiyle Suriyelilerin kümülatif olarak yaşadığı bir bölgedir.

Araştırmada Fatih ilçesinin tercih edilmesindeki ana unsur: İstanbul ilçesinin tamamını temsil eden bir örneklemeyle çalışmanın zaman ve maliyet açısından mümkün olmaması sebebiyle en çok Suriyeli nüfusunu barındıran ikinci ilçe olması ve bölgenin kozmopolit bir yapıya sahip olmasıdır. Bununla birlikte Fatih ilçesindeki yerli nüfusun önemli bir kısmını eski yerleşimcilerden oluşması sebebiyle araştırmanın bu ilçe de yapılması uygun görülmüştür.

4.1.4. Araştırmanın Kısıtlılıkları

Araştırmanın saha kısmında nitel ve nicel verilere ulaşmada belirlenen ölçüt; örneklemin içinde yer alan katılımcıların Fatih ilçesinde ikamet ediyor olması ve geçici, güvencesiz bir işte çalışıyor olmasıdır. Nicel verilerin karşılaştırmalı analizinin yapılması için tam zamanlı ve güvenceli çalışan bireylerde örneklemin içine dâhil edilmiştir. Saha araştırmasındaki anket uygulaması Aralık 2020 – Mart 2021 tarihleri arasında yapılmıştır. Covid-19 kapsamında uygulanan kısıtlamalar sebebiyle geçici güvencesiz çalışanlara ulaşmada güçlükler yaşanmıştır. Kafe, restoran ve benzeri mekânların kapalı olması ve kamusal mekânda geçirilen zamanın kısıtlanması nedeniyle araştırma için gidilen iş yerlerinde, tam zamanlı işçilerin çalıştığı, yarı zamanlı, saat başı, gündelik çalışan işçilerin geçici süreyle izne çıkarıldığı görülmüştür. Araştırmanın örneklemine ulaşmada yaşanan zorluklar nedeniyle, araştırmanın saha çalışmasındaki anket uygulaması planlanan süreden daha uzun sürmüştür. Bununla birlikte araştırmanın tasarımı hedeflenen kişi 385 iken, örnekleme ulaşmada yaşanan zorluklar nedeniyle 154 kişiye anket uygulaması yapılmıştır. Araştırmanın nitel verilerinin toplandığı mülakat çalışması Mart – Nisan 2021 tarihlerinde yapılmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. BULGULAR

5.1. Nicel Verilerin Analizi

Bu bölümde, ilk olarak geçici güvencesiz çalışma, Suriyelilerin metropoldeki varlığı ve iş piyasasında yer almalarına yönelik tutum ölçeklerine yönelik geçerlilik ve güvenilirlik analizlerine yer verilmiştir. Araştırmaya katılanların sosyo-demografik özellikleri, geçici güvencesiz çalışma biçimi ve Suriyeli sığınmacılara yönelik tutuma ilişkin bulgular yer almaktadır. Bununla birlikte prekaryal çalışma biçimi ile Suriyeli sığınmacılara yönelik tutum arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik Anova, korelasyon ve regresyon analizlerine yer verilmiştir.

5.1.1. Sosyo-Demografik Sorular

Araştırma katılımcılarına “cinsiyet, yaş, meslek, on beş yaşına kadar yetiştikleri çevre, kiminle birlikte yaşadıkları, hanelerinde kişi sayısı, hanelerindeki çalışan sayısı, hanelerindeki çocuk sayısı, hanelerinin aylık geliri, kendilerini hangi toplumsal tabakaya ait hissettikleri, kaç yıldır çalıştıkları, son bir yıl içindeki çalışma durumları, çalışma şekilleri, ücret alma şekilleri, sosyal güvence durumları, sahip oldukları sosyal haklar, kaç kere iş değiştirdikleri, işten ayrılma sebepleri, İstanbul’a nereden geldikleri ve Fatih ilçesinde ikamet süreleri” gibi çalışma ve şehir hayatını da kapsayan kişisel sorular sorulmuştur.

5.1.2. Çoktan Seçmeli Sorular

Çalışma hayatına, metropol yaşamına ve Suriyeli sığınmacılara yönelik tutum bölümünde çoktan seçmeli sorulara yer verilmiştir. Araştırma anketinde çoktan seçmeli soruların farklı çeşitlerle yer almıştır. Tek yanıtlı ve birden fazla yanıtlı çoktan seçmeli sorulara “Diğer” seçeneği eklenerek, katılımcıların yorumda bulanabilmesine olanak sağlanmıştır. Bununla birlikte değerlendirme ölçekli sorularda ankette yer almaktadır. Çoktan seçmeli sorular çapraz tablo alınarak, demografik verilerde yer alan değişkenlerle birlikte analiz edilmiştir.

5.1.3. Likert Sorular

Önermeler bireylerin geçici-güvencesiz çalışma, kayıt dışı istihdam, Suriyelilerin iş piyasasındaki konumlarına, Suriyelilerin kentteki varlıklarına ve Fatih ilçesinde yaşanan değişime yönelik tutumlarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Analizin öncesinde likert ölçeğinde yer alan sorulara güvenilirlik testi yapılmıştır. Araştırmada 7’li likert ölçekli sorular, korelasyon ve ANOVA testi yapılarak analiz edilmiştir.

Katılımcılara uygulanan ankette ifadeler için 7’li likert derecelendirmesi yapılmıştır. Derecelendirme: (1 “Hiçbir Zaman”, 2 “Nadiren”, 3 “Bazen”, 4 “Sık Sık”, 5 “Her Zaman”, 6 “Fikrim Yok”, 7 “Cevap Yok”), (1 “Çok Olumsuz”, 2 “Olumsuz”, 3 “Ne Olumlu Ne Olumsuz”, 4 “Olumlu” 5 “Çok Olumlu” 6 “Fikrim Yok” 7 “Cevap Yok”), (1 “Hiç Katılmıyorum”, 2 “Katılmıyorum”, 3 “Kısmen Katılıyorum”, 4 “Katılıyorum”, 5 “Kesinlikle Katılıyorum”, 6 “Fikrim Yok”, 7 “Cevap Yok”) şeklindedir.

5.2. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmanın nicel verileri anket formlarının veri girişi bilgisayara girilmeden önce iki kere incelenmiştir. Ankette yer alan ifadelerin çoğunluğu “cevap yok, fikrim yok” olarak yanıtlanan 19 anket değerlendirmeye alınmamıştır. Geçerli 154 anket formunun veri girişi gerçekleşmiştir. Araştırmanın nicel veri analizlerinin gerçekleştirilmesinde “SPSS (Statistic Packets For Social Sciences) 26.0 paket programı” kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuş olup, frekans (f) ve yüzde değerler (%) gösterilmiştir.

5.2.1. Ölçeklerin Geçerlilik Ve Güvenirlik Analizleri

Güvenirlik bilimsel bir araştırmanın önemli koşullarındadır. Güvenirliliğin az olması yapılan araştırmanın önemsiz olduğunu ve sonuçların anlamsız olduğu ifade eder. Güvenirlik işareti olarak “güvenirlik katsayısı” hesaplanır. Korelasyona bağlı olan güvenirlik katsayısı 0 ile 1 arasında bir değer alır. Cronbach α katsayısı; araştırma ölçeğinde yer alan maddelerin varyans değerinin ölçeğin genel varyansına hesaplaması ile ulaşılır (Güriş ve Astar, 2019, s.305).

Ankettin güvenirliliğini ölçmek üzere yer alan ifadelere Cronbach Alfa testi yapılmıştır. Anket formunda yer alan sorular güvenli ise Cronbach Alfa değeri 1’e yakın olacaktır. Katsayı değeri 1’e yakın olması güvenirliliğin yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Araştırmada kullanılan “Geçici güvencesiz çalışma ve Suriyelilere yönelik tutum” ölçeklerinin araştırmacı tarafından hazırlanması sebebiyle faktör analizi yapılmıştır. Ölçeklerin güvenirlik analizlerine ilişkin olarak Cronbach’s Alpha katsayıları Tabloda yer verilmiştir.

Tablo 3. Cronbach’s Alpha Katsayıları

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
0,869	0,861	45

Tablo da görüldüğü üzere Suriyelilere yönelik tutuma ilişkin 39 ifadenin Cronbach Alfa değeri 0,862’dir. $\alpha > 0,80$ olduğu için yüksek derecede güvenilir bir ölçek olarak kabul edilir.

5.2.2. Önermelere İlişkin Faktör Analizi

Tablo 4. KMO ve Bartlett's Testi

KMO ve Bartlett's Testi		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		0,841
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	3741,975
	df	990
	P değeri.	0,000

KMO testi örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterliliğini ölçmektedir. KMO testi sonucu 1’e yakın olması yeterliliğini göstermektedir. Tablo 4’te görüldüğü üzere KMO 0.05’ten büyük olması (KMO değeri=0.841) nedeniyle faktör analizi yapılabilir. Bartlett testi değişkenler arasındaki ilişkiyi ölçmektedir. Bartlett testi 0,05’ten küçük olduğu için (p değeri= 0,000) değişkenler faktör analizi yapmaya uygundur. Tablo 5’te faktör analizine yönelik veriler sunulmuştur.

Tablo 5. Communalities Tablosu

Ortak Yükler (Communalities)		
Önergeler	Initial	Extraction
Geçici/güvencesiz çalışma biçimi çalışanlara alan/bölüm/iş dalı değiştirmeye imkân sağlıyor	1,000	0,694
Geçici/güvencesiz çalışma biçimi daha çok kazanma imkânı sağlıyor	1,000	0,679
Geçici/güvencesiz işlerde çalışanların sömürüldüğünü düşünüyorum	1,000	0,657
Geçici/güvencesiz işlerde çalışan kişiler sevmediği işleri yapmaya mecbur bırakılıyor	1,000	0,826
Geçici/güvencesiz işlerde çalışanlar zor/riskli işleri yapmaya mecbur bırakılıyor	1,000	0,779
Çalışma koşullarım sebebiyle ekonomik olarak kendimi güvencesiz hissediyorum.	1,000	0,574
Suriyeliler İstanbul'da yaşam şartlarını zorlaştırmaktadır.	1,000	0,686
Mahalleimde ve diğer kamusal mekânlarda Arapça konuşulmasından rahatsızlık duyuyorum.	1,000	0,706
Arapça tabelalardan rahatsız oluyorum.	1,000	0,745
Suriyelilerin Türkiye'ye gelmesiyle suç oranlarının arttığını düşünüyorum.	1,000	0,777
Suriyeliler ile bir arada yaşama fikri beni rahatsız etmiyor.	1,000	0,660
Suriyelilerle komşuluk yapmak istemiyorum.	1,000	0,688
Fatih'in Araplaştığını düşünüyorum.	1,000	0,843
Suriyeliler geldiğinden beri Fatih ilçesinin güvensiz hale geldiğini düşünüyorum.	1,000	0,787
Suriyeliler bir bölgede yaşamalıdır	1,000	0,636
Suriyelilerle aynı iş yerinde çalışmaktan rahatsız olmam.	1,000	0,628
Suriyeliler in ülkelerine geri gönderilmesi gerektiğini düşünüyorum.	1,000	0,701
Suriyeliler Türkiye'de yaşamaya devam etmelidir.	1,000	0,749
Suriyelilerin Türkiye'ye uyum sağladıklarını düşünüyorum.	1,000	0,674
Suriyelilerin nüfus artışı toplumu olumsuz etkiler.	1,000	0,678
Suriyelilerin işgücüne olumlu katkı yaptıklarına inanıyorum.	1,000	0,656
Yaşa dışı çalışmanın önüne geçilmesi için Suriyelilere vatandaşlık verilmelidir.	1,000	0,603
Suriyeli göçmenler yerli işçinin emeğine ortak oluyor.	1,000	0,630
Suriyeliler ekonomiye genel olarak olumlu katkı yapmaktadırlar.	1,000	0,557
Suriyelilerin düşük ücretle çalışmasını doğru buluyorum.	1,000	0,687
Suriyelilere çalışma izni verilmelidir.	1,000	0,636
Suriyeli işçilerin kayıt dışı çalışıp para kazanmasını istemiyorum.	1,000	0,608
Suriyeli işçilerle çalışma koşullarımın eşit olduğunu düşünüyorum.	1,000	0,626
Suriyeli göçmenlere yönelik tutumum olumsuz yönde değişti.	1,000	0,653
Suriyeli göçmenler sınır dışı edilmelidir	1,000	0,696
Suriyeliler daha ucuza çalıştıkları için Türkiye vatandaşı işçilerin işini elinden almaktadır.	1,000	0,624
Suriyeli göçmenlerin varlığından rahatsız olmuyorum.	1,000	0,581
Suriyelilerle birlikte yaşamak istemiyorum.	1,000	0,697
Göçmenlere yönelik yapılan şiddet ve öfkeden rahatsızım.	1,000	0,618
Türkiye'nin Suriyeli göçmenlere yönelik politikalarını doğru buluyorum.	1,000	0,652
Suriyeliler Türkiye vatandaşlarının refahını olumsuz etki etmektedir.	1,000	0,632
Suriyeli sığınmacılar ülkenin kaynaklarını tüketmektedir.	1,000	0,716
Suriyelilere yapılan yardımlardan rahatsızım.	1,000	0,614
Devletin ihtiyaç sahibi Suriyelilere yardım yapmasını isterim.	1,000	0,691
Yerel yönetimlerin yaptığı yardımlardan Suriyeliler ile Türk vatandaşları aynı ölçüde yararlanmalıdır.	1,000	0,579
Resmi olarak açıklanan Suriyeli sayısına inanmıyorum.	1,000	0,631
Suriyelilere karşı duyulan öfkeyi haklı buluyorum.	1,000	0,690
Suriyelilere yapılan şiddetin önüne geçmek için caydırıcı kanunlar çıkarılmalıdır.	1,000	0,667
Ülke kaynaklarının çoğunlukla sığınmacılara ayrıldığını, Türkiye vatandaşlarına yeterince önem verilmediğini düşünüyorum.	1,000	0,629
Ülke kaynaklarını kullanmada devlet öncelikli olarak Türkiye vatandaşlarına önem vermelidir.	1,000	0,771
Extraction Method: Principal Component Analysis.		

Communalities tablosunda değişkenlerin ölçme değerleri yer almaktadır. Ölçümün güvenilir olması için Extraction sütununda yer alan değişken değerlerinin en az 0,50 olması gerekmektedir. Çıkarım sütunundaki değerler 0,50'in üzerinde bulunmuştur.

5.2.3. Açıklanan Toplam Varyans Analizi (Total Variance Explained)

Tablo 6. Açıklanan Toplam Varyans Analizi

Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri (Initial Eigenvlues)			Yüklenen Faktörlerin Karelerinin Dağılımı (Rotation Sums of Squared Loadings)		
	Toplam	Açıklanan Varyans %	Birikimli %	Toplam	Açıklanan Varyans %	Birikimli %
1	11,797	26,216	26,216	11,797	26,216	26,216
2	4,322	9,603	35,819	4,322	9,603	35,819
3	2,883	6,408	42,227	2,883	6,408	42,227
4	2,095	4,656	46,883	2,095	4,656	46,883
5	1,818	4,040	50,923	1,818	4,040	50,923
6	1,452	3,226	54,149	1,452	3,226	54,149
7	1,343	2,983	57,133	1,343	2,983	57,133
8	1,254	2,786	59,919	1,254	2,786	59,919
9	1,197	2,661	62,580	1,197	2,661	62,580
10	1,115	2,478	65,059	1,115	2,478	65,059
11	1,036	2,303	67,361	1,036	2,303	67,361
12	0,975	2,167	69,528			
13	0,954	2,120	71,648			
14	0,866	1,924	73,572			
15	0,842	1,872	75,444			
16	0,811	1,802	77,246			
17	0,757	1,681	78,927			
18	0,700	1,555	80,483			
19	0,668	1,484	81,966			
20	0,611	1,358	83,324			
21	0,583	1,296	84,620			
22	0,558	1,241	85,861			
23	0,521	1,157	87,018			
24	0,463	1,030	88,048			
25	0,450	1,001	89,049			
26	0,430	0,955	90,004			
27	0,410	0,912	90,916			
28	0,395	0,879	91,795			
29	0,361	0,803	92,598			
30	0,335	0,745	93,342			
31	0,315	0,699	94,042			
32	0,302	0,671	94,712			
33	0,275	0,611	95,323			
34	0,263	0,585	95,908			
35	0,244	0,542	96,451			
36	0,226	0,502	96,952			
37	0,222	0,493	97,446			
38	0,205	0,456	97,902			
39	0,183	0,407	98,309			
40	0,167	0,372	98,681			
41	0,153	0,339	99,020			
42	0,132	0,293	99,313			
43	0,117	0,260	99,573			
44	0,101	0,225	99,798			
45	0,091	0,202	100,000			
Extraction Method: Principal Component Analysis.						

İyi bir faktör analizinde minimum sayıda faktör ile maksimum varyansı açıklayabilmelidir. Faktörlerin toplam varyansın yüzde 50 ile 75'ini açıklayan bir analizin geçerli olduğu kabul edilir (Çakır, 2014). Faktör analizi sonucunda değişkenlerin 11 boyuttan oluştuğu ve toplam varyansın 67,361'nin bu alt boyutlar tarafından açıklandığı görülmektedir. Faktörler toplam varyansın yüzde 67'sini açıkladığı için analiz geçerli olarak kabul edilir.

5.3. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Yönelik Bulgular

Bu bölümde katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, mesleği, hane geliri, çocuk sayısı, son bir yıl içindeki çalışma durumu, çalışma şekli ve ücretlendirme şekli üzerine frekans analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

5.3.1. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımları

Araştırmaya katılanların cinsiyet dağılımı Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	(f)	(%)
Kadın	43	27,9
Erkek	111	72,1
Toplam	154	100,0

Araştırmaya katılanların cinsiyet dağılımı incelendiğinde yüzde 27,9'unun (43) kadın, yüzde 72,1'inin (111) erkektir. Katılımcıların iş piyasasında çalışan bireyler olmaları sebebiyle, cinsiyet dağılımında farklılıklar olduğu görülmektedir.

5.3.2. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımları

Araştırmaya katılan bireylerin, medeni durumuna ilişkin bilgilere Tablo 8'de yer verilmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımları

Medeni Hâl	(f)	(%)
Bekâr	95	61,7
Nişanlı / Sözlü	2	1,3
Evli	56	36,4
Dul- Eşi Vefat Etmiş	1	0,6
TOPLAM	154	100,0

Katılımcıların yüzde 61,7'si (95) Bekâr, yüzde 1,3'ü (2) Nişanlı/Sözlü, yüzde 36,4'ü (56) Evli, yüzde 0,6'sı (1) Dul (Eşi Vefat Etmiş) olduğunu belirtmiştir. Çoğunluğunu yüzde 61,7 ile *Bekâr* katılımcıların oluşturduğu görülmektedir.

5.3.3. Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımları

Araştırmaya katılan bireylerin yaş aralıklarına ilişkin bilgelere Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımları

Yaş Aralığı	(f)	(%)
18-24 yaş	60	39,0
25-34 yaş	48	31,2
35-49 yaş	32	20,8
50-64 yaş	13	8,4
65 yaş ve üzeri	1	0,6
Toplam	154	100,0

Araştırmaya katılanların yüzde 39,0'ının (60) 18-24 yaş, yüzde 31,2'sinin (48) 25-34 yaş, yüzde 20,8'inin (32) 35-49 yaş, yüzde 8,4'ünün (13) 50-64 yaş aralığında, yüzde 0,6'sının (1) 65 yaş üzerinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğunu 18-24 yaş arası bireyler oluşturmaktadır.

5.3.4. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları

Araştırmaya katılanların eğitim durumuna ilişkin bilgiler Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları

Eğitim Durumu	(f)	(%)
Okuma Yazma Biliyor	6	3,9
İlkokul Mezunu	31	20,1
Ortaokul Mezunu	14	9,1
Lise Mezunu	59	38,3
Üniversite Mezunu	38	24,7
Yüksek Lisans Mezunu	6	3,9
TOPLAM	154	100,0

Katılımcıların yüzde 3,9'u (6) okuma-yazma bildiğini, yüzde 20,1'i (31) ilkokul mezunu, yüzde 9,1'i (14) ortaokul mezunu, yüzde 38,3'ü (59) lise mezunu, yüzde 24,7'si (38)

üniversite mezunu, yüzde 3,9'u (6) ise yüksek lisans mezunu olduğunu ifade etmiştir. Eğitim durumu incelendiğinde araştırmaya katılanların çoğunluğunu, yüzde 38,3 oranı ile *lise mezunlarının* oluşturduğu görülmektedir. Bununla birlikte katılımcılara oturdukları evin statüsü, kiminle yaşadıkları, hanelerindeki kişi sayısı, hanelerindeki çocuk sayısı, hanelerindeki çalışan sayısı sorulmuştur. Katılımcıların yüzde 59,1'i (91) kendi evinde, yüzde 38,3'ü (59) kirada, yüzde 1,3'ü (2) lojmanda oturduğunu belirtmiştir. Katılımcıların yüzde 52,6'sı (81) anne-baba ile, yüzde 33,1'i (51) eşi ile, yüzde 7,8'i (12) tek başına, yüzde 5,2'si akraba-tanidik ile, yüzde 1,2'si (2) çocukları ile yaşadığını ifade etmiştir. Hanelerindeki çocuk sayısına katılımcıların yüzde 16,9'u 1 çocuk, yüzde 33,8'i (52) 2 çocuk, yüzde 23,4'ü 3-4 çocuk, yüzde 0,6'sı (1) 5 çocuk, yüzde 6,5'i (10) 5 ve üzeri sayıda çocuğa sahip olduğu yanıtını vermiştir.

Katılımcıların yüzde 18,8'i (29) çocuğunun olmadığını belirtmiştir. Hanenizde kaç kişi yaşıyor sorusuna katılımcıların yüzde 8,4'ü (13) tek başına, yüzde 9,7'si (15) 2 kişi, yüzde 43,5'i (67) 3-4 kişi, 24,7'si (38) 5-6 kişi, yüzde 0,6'sı (1) 7 kişi, yüzde 13,0'ı (20) 7 ve üzeri sayıda kişinin yaşadığını ifade etmiştir. Hanenizde kaç kişi çalışıyor sorusuna ise katılımcıların yüzde 38,3'ü (59) 1 kişi, yüzde 36,4'ü (56) 2 kişi, yüzde 21,4'ü (33) 3-4 kişi, yüzde 2,6'sı (4) 5 ve üzeri kişinin çalıştığı yanıtını vermiştir.

5.3.5. Katılımcıların Son Bir Yıl İçindeki Çalışma Durumuna Göre Dağılımları

Araştırmaya katılan bireylerin *son bir içindeki çalışma durumlarına* Tablo 11'de yer verilmiştir.

Tablo 11. Katılımcıların Son Bir Yıl İçindeki Çalışma Durumu

Çalışma Durumu	(f)	(%)
Çalışmıyorum- İş aramıyorum	6	3,9
Geçici Tam Zamanlı Bir İşte Çalıştım- Çalışıyorum	32	20,8
Geçici Yarı Zamanlı Bir İşte Çalıştım- Çalışıyorum	43	27,9
Tam Zamanlı Bir İşte Çalıştım- Çalışıyorum	61	39,6
Proje Bazlı Bir İşte Çalıştım- Çalışıyorum	1	0,6
İşsizim- İş arıyorum	11	7,1
TOPLAM	154	100

Tablo 11'de görüldüğü üzere araştırma için Fatih ilçesinde yaşayan 154 kişiye anket uygulanmıştır. Ankete katılanların 6'sı çalışmadığını-iş aramadığını, 32'si geçici tam zamanlı

bir işte çalıştığını, 43'ü geçici yarı zamanlı bir işte çalıştığını, 61'i tam zamanlı bir işte çalıştığını, 1'i proje bazlı bir işte çalıştığını, 11'i ise işsiz olduğunu belirtmiştir.

5.3.6. Katılımcıların Sosyal Güvence Durumlarına Göre Dağılımları

Katılımcıların sosyal güvencelerine yönelik bilgiler Tablo 12'de yer almaktadır.

Tablo 12. Katılımcıların Sosyal Güvence Durumlarına Göre Dağılımları

Sosyal Güvence Durumu	(f)	(%)
Sosyal Güvencem Yok	53	34,4
SGK'ya bağlıyım	88	57,1
İşsizlik Sigortası	4	2,6
Emekli – BAĞ-KUR	7	4,5
Diğer	2	1,3
TOPLAM	154	100,0

“Sosyal güvenceniz var mı?” sorusuna araştırmaya katılanların 53'ü sosyal güvencesinin olmadığını, 88'i SGK'ya bağlı olduğunu, 4'ü işsizlik sigortasından yararlandığını, 7'si BAĞ-KUR'dan emekli olduğunu belirtmiştir.

5.3.7. Katılımcıların Hane Ortalama Aylık Gelir Dağılımları

Araştırmaya katılanların aylık ortalama gelirlerine yönelik bilgilere Tablo 13'te yer verilmiştir.

Tablo 13. Katılımcıların Hane Ortalama Aylık Gelir Dağılımları

Gelir Aralığı	(f)	(%)
Cevap yok	2	1,3
0 -1000 lira	7	4,5
1001-2000 lira	5	3,2
2001-2324 lira	10	6,5
2325- 3000 lira	41	26,6
3001- 5000 lira	41	26,6
5001- 7000 lira	24	15,6
7001- 10000 lira	14	9,1
10.000 ve üzeri	10	6,5
TOPLAM	154	100,0

Katılımcıların yüzde 4,5'i (7) 0-1000 lira, yüzde 3,2'si (5) 1001-2000 lira, yüzde 6,5'i (10) 2001-2324 lira, yüzde 26,6'sı (41) 2325-3000 lira, yüzde 26,6'sı (41) 3001-5000 lira, yüzde 15,6'sı (24) 5001-7000 lira, yüzde 9,1'i (14) 7001-10.000 lira, yüzde 6,5'i (10) 10.000 lira ve üzeri gelirinin olduğunu ifade etmiştir. 2324-3000 ve 3001-5000 lira aralığında gelire sahip olan katılımcıların yüzde 26,6 ile eşit oranda olduğu görülmektedir.

5.3.8. Katılımcıların Çalışma Şekillerine Göre Dağılımları

Katılımcıların çalışma şekline ilişkin bilgilere Tablo 14'te yer verilmiştir.

Tablo 14. Katılımcıların Çalışma Şekillerine Göre Dağılımları

Çalışma Şekli	(f)	(%)
İşsiz	5	3,2
Tam Zamanlı	80	51,9
Yarı Zamanlı	38	24,7
Günlük	21	13,6
Dönemsel	8	5,2
Proje Bazlı	2	1,3
TOPLAM	154	100,0

Katılımcıların yüzde 51,9'u (80) tam zamanlı, yüzde 24,7'si (38) yarı zamanlı, yüzde 13,6'sı (21) günlük, yüzde 5,2'si (8) dönemsel, 1,3'ü (2) proje bazlı çalıştığını ifade etmiştir. Katılımcıların yüzde 3,2'si (5) ise işsiz olduklarını belirtmiştir.

5.3.9. Katılımcıların Ücretlendirme Şekillerine Göre Dağılımları

Katılımcıların ücretlendirme şekline ilişkin bilgiler Tablo 15'te sunulmuştur.

Tablo 15. Katılımcıların Ücretlendirme Şekillerine Göre Dağılımları

Ücretlendirme	(f)	(%)
Parça Başı	5	3,2
Saatlik	13	8,4
Gündelik	40	26,0
Haftalık	18	11,7
Aylık	77	50,0
Cevap yok	1	0,6
TOPLAM	154	100

Katılımcıların yüzde 3,2'si (5) parça başı, yüzde 8,4'ü (13) saatlik, yüzde 26,0'ı (40) gündelik, yüzde 11,7'si (18) haftalık, yüzde 50,0'ı (77) aylık ücretlendirme ile çalıştığını ifade etmiştir. Bir katılımcı yanıt vermemiştir. Ücretlendirme şekli incelendiğinde, katılımcıların yüzde 50,0'ının aylık, yüzde 49,4'ünün yaptıkları iş karşılığında ücret aldıkları görülmektedir.

5.3.10. Katılımcıların Ait Hissettikleri Toplumsal Sınıfa İlişkin Dağılımlar

Katılımcıların “kendilerini ait hissettikleri toplumsal tabaka” sorusuna verdikleri yanıtlar, katılımcıların eğitim durumuyla birlikte analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 16’da sunulmuştur.

Tablo 16. Katılımcıların Ait Hissettikleri Toplumsal Sınıfa İlişkin Dağılımlar

Eğitim Durumu		Alt	Alt Orta	Orta	Üst Orta	Üst	TOPLAM
Okuma Yazma Biliyor	Sıklık	0	3	3	0	0	6
	%	0	50	50	0	0	100
İlkokul Mezunu	Sıklık	5	9	16	1	0	31
	%	16,1	29	51,6	3,2	0	100
Ortaokul	Sıklık	2	3	7	2	0	14
	%	14,3	21,4	50	14,3	0	100
Lise Mezunu	Sıklık	5	13	34	4	2	58
	%	8,6	22,4	58,6	6,9	3,4	100
Üniversite Mezunu	Sıklık	1	6	24	4	3	38
	%	2,6	15,8	63,2	10,5	7,9	100
Yüksek Lisans Mezunu	Sıklık	1	1	3	0	1	6
	%	16,7	16,7	50	0	16,7	100
TOPLAM	Sıklık	14	35	87	11	6	153
	%	9,2	22,9	56,9	7,2	3,9	100

Katılımcıların eğitim durumu ile kendilerini ait hissettikleri toplumsal tabaka incelendiğinde, okuma yazma bilen 3 kişi alt orta, 3 kişi orta sınıfa ait olduğunu, ilkokul mezunlarının 16,1'i (5) alt, yüzde 29,0'ı (9) alt orta, yüzde 51,6'sı (16) orta, yüzde 3,2'si (1) üst orta sınıfa ait olduğunu, ortaokul mezunlarının yüzde 14,3'ü (2) alt, yüzde 21,4'ü (3) alt orta, yüzde 50,0'ı (7) orta, yüzde 14,3'ü üst orta sınıfa ait hissettiğini, lise mezunlarının yüzde 8,6'sı (5) alt, yüzde 22,4'ü (13) alt orta, yüzde 58,6'sı (34) orta, yüzde 6,9'u (4) üst orta, yüzde 3,4'ü (2) üst sınıfa ait olduğunu, üniversite mezunlarının yüzde 2,6'sı (1) alt, yüzde 15,8'i (6) alt orta, yüzde 63,2'si (24) orta, yüzde 10,5'i (4) üst orta, yüzde 7,9'u (3) üst sınıfa ait olduğunu, yüksek lisans mezunlarının yüzde 16,7'si (1) alt, yüzde 16,7'si (1) alt orta, yüzde 50,0'ı (3) orta, yüzde 16,7'si (1) ise üst sınıfa ait olduğunu belirtmiştir.

5.3.11. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Kendilerini Ait Hissettikleri Toplumsal Tabakaya İlişkin Kikare Testi

Tablo 17. Katılımcıların Eğitim Durumu ile Kendilerini Ait Hissettikleri Toplumsal Tabakaya İlişkin Kikare Testi

Kikare Testi			
	Değer	df	P Değeri
Pearson Chi-Square	17,978 ^a	20	0,589
Likelihood Ratio	19,642	20	0,480
Linear-by-Linear Association	8,078	1	0,004
N of Valid Cases	153		
a. 22 cells (73,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,24.			

Pearson kikare testi p değeri 0.05'ten (p değeri=0,589) küçük olduğu için eğitim durumu ile katılımcıların kendilerini ait hissettikleri toplumsal tabaka arasında anlamlı bir ilişki vardır.

5.4. Metropol Yaşamına İlişkin Sosyo-Demografik Özellikler

Bu bölümde katılımcıların kent yaşamına ilişkin demografik verilerine yer verilmiştir. Katılımcıların “İstanbul’da mı doğdunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlar Tablo 18’de sunulmuştur.

Tablo 18. Katılımcıların İstanbul’da Doğma Dağılımları

	(f)	(%)
Evet	70	45,5
Hayır	84	54,5
TOPLAM	154	100,0

Tablo 18’de görüldüğü üzere katılımcıların yüzde 45,5’i (70) “Evet”, yüzde 54,5’i “Hayır” yanıtını vermiştir. Araştırmaya katılanların çoğunluğunu, İstanbul’a göç eden bireyler oluşturmaktadır.

5.4.1. Katılımcıların On Beş Yaşına Kadar Bulundukları Çevreye İlişkin Dağılım

Katılımcıların on beş yaşına kadar yaşadıkları yere ilişkin bilgilere Tablo 19’da yer verilmiştir.

Tablo 19. Katılımcıların On Beş Yaşına Kadar Bulundukları Çevreye İlişkin Dağılım

Çevre	(f)	(%)
Köy	29	18,8
İlçe Merkezi	20	13,0
Metropol	103	66,9
Yurtdışı	2	1,3
TOPLAM	154	100,0

“On beş yaşına kadar yetiştiğiniz çevre neresidir?” sorusuna katılımcıların yüzde 18,8’i (29) köy, yüzde 13,0’ı (20) ilçe merkezi, yüzde 66,9’u (103) metropol, yüzde 1,3’ü (2) yurtdışı yanıtını vermiştir.

5.4.2. İstanbul’da Doğmayan Katılımcıların Geldikleri Yere İlişkin Dağılım

İstanbul’da doğmayan katılımcıların geldiği yere ilişkin bilgilere Tablo 20’de yer verilmiştir.

Tablo 20. İstanbul’da Doğmayan Katılımcıların Geldikleri Yere İlişkin Dağılım

Gelinen Yer	(f)	(%)
Büyükşehir	7	4,5
İl	19	12,3
İlçe	9	5,8
Köy	45	29,2
Yurtdışı	2	1,3
Cevap Yok	2	1,3
TOPLAM	84	100,0

Katılımcıların yüzde 4,5’i (7) büyükşehirden, yüzde 12,3’ü (19) il merkezinden, yüzde 5,8’i (9) ilçeden, yüzde 29,2’den (45) köyden, yüzde 1,3’ü (2) yurtdışından geldiğini belirtmiştir. 2 katılımcı ise soruya yanıt vermemiştir.

5.4.3. Katılımcıların Fatih İlçesinde Oturma Süresine İlişkin Dağılım

Katılımcıların “Kaç yıldır Fatih ilçesinde oturdukları” sorusuna verdiği yanıtlar Tablo 21’de sunulmuştur.

Tablo 21. Katılımcıların Fatih İlçesinde Oturma Süresine İlişkin Dağılım

Zaman	(f)	(%)
Bir Yıldan Az	14	9,0
1-3 yıl	12	7,8
4-6 Yıl	12	7,8
7-9 Yıl	8	5,2
10 Yıl ve Üzeri	107	69,5
Cevap Yok	1	0,6
TOPLAM	154	100,0

Katılımcıların yüzde 9,0'ı (14) bir yıldan az, yüzde 7,8'i (12) 1-3 yıl arası, yüzde 7,8'i (12) 4-6 yıl arası, yüzde 5,2'si (8) 7-9 yıl arası, yüzde 69,5'i ise (107) 10 yıl ve üzeri bir zamandır Fatih ilçesinde yaşadığını ifade etmiştir. Bir katılımcı yanıt vermemiştir. Katılımcıların yüzde 69,5 (107) oranı ile çoğunluğunun uzun yıllar Fatih ilçesinde yaşadığı görülmektedir.

5.5. Çalışma Hayatına İlişkin Bulgular

5.5.1. Katılımcıların Çalışan Olarak Sahip Oldukları Sosyal Haklara İlişkin Dağılımlar

Katılımcıların “Bir çalışan olarak ne tür sosyal haklara sahipsiniz?” sorusuna verdikleri yanıtlar Tablo 22’de sunulmuştur.

Tablo 22. Katılımcıların Çalışan Olarak Sahip Oldukları Sosyal Haklara İlişkin Dağılımlar

Sosyal Haklar	(f)	(%)
Hiçbir Sosyal Hakkım Yok	71	46,1
Hafta Sonu Ücretli Tatil	15	9,7
Fazla Mesai ücret	18	11,7
Ücretli Yıllık İzin	20	13,0
Dini Bayramlarda İkramiye	3	1,9
Kıdem Tazminatı	5	3,2
Hepsi	17	11,0
BAĞ-KUR	1	0,6
TOPLAM	150	97,4

Katılımcıların yüzde 46,1'i (71) "Hiçbir sosyal hakkım yok", yüzde 9,7'si (15) "Hafta sonu için ücretli tatil", yüzde 11,7'si (18) "Fazla mesai için ücret", yüzde 13,0'ı (20) "Ücretli yıllık izin", yüzde 1,9'u (3) "Dini bayramlarda ikramiye", yüzde 3,2'si (5) "Kıdem tazminatı", yüzde 11,0'ı (17) tüm sosyal haklara sahip olduğunu, yüzde 0,6'sı (1) ise BAĞ-KUR'a bağlı olduğunu ifade etmiştir. Tablo 22'de farklı çalışma şekillerinde olan katılımcıların 46,1'inin hiçbir sosyal hakka sahip olduğu görülmektedir.

5.5.2. Katılımcıların Gelir Harcamalarına Göre Dağılımlar

"Gelirinizi en çok neye harcıyorsunuz?" sorusuna verilen yanıtlar Tablo 23'te sunulmuştur.

Tablo 23. Katılımcıların Gelir Harcamalarına Göre Dağılımlar

Gelir Harcamaları	(f)	(%)
Beslenme	82	53,2
Kira	29	18,8
Eğitim	15	9,7
Sosyal Aktivite	13	8,4
Giyim	9	5,8
TOPLAM	148	99,4

Katılımcıların yüzde 53,2'si (82) "Beslenme", yüzde 18,8'i (29) "Kira", yüzde 9,7'si (15) "Eğitim", yüzde 8,4'ü (13) "Sosyal Aktivite", yüzde 5,8'i (9) "Giyim" yanıtını vermiştir. Katılımcıların çoğunluğunun gelirini en çok "Beslenmeye" harcadığı görülmektedir.

5.2.3. Katılımcıların Seçme Durumunda Tercih Edecekleri İşe Yönelik Dağılımlar

Katılımcıların "Seçme şansınız olsaydı nasıl bir işte çalışmak isterdiniz?" sorusuna verdiği yanıtlar Tablo 24'te sunulmuştur.

Tablo 24. Katılımcıların Seçme Durumunda Tercih Edecekleri İşe Yönelik Dağılımlar

Seçme Durumu	(f)	(%)
Kendi İşimi Kurardım	71	46,1
Devlet Kurumunda Kadrolu Bir İşte Çalışırdım	40	26,0
Sevdiğim Bir İş Yaparım İsterdim	24	15,6
Çok Kazançlı Bir İşte Çalışmak İsterdim	5	3,2
Prestijli Bir İşte Çalışmak İsterdim	7	4,5
Çalışmak İstemezdim	6	3,9
TOPLAM	153	99,4

Katılımcıların yüzde 46,1'i (71) “kendi işimi kurardım”, yüzde 26,0'ı (40) “Devlet Kurumunda Kadrolu Bir İşte Çalışırdım”, yüzde 15,6'sı (24) “Sevdiğim Bir İş Yapmak İsterdim”, yüzde 3,2'si (5) “Çok Kazançlı Bir İşte Çalışmak İsterdim”, yüzde 4,5'i (7) “Prestijli Bir İşte Çalışmak İsterdim” yanıtını vermiştir. Katılımcıların yüzde 3,9'u (6) ise çalışmak istemeyeceğini belirtmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun seçme imkânı olduğunda “kendi işini kurmak isteyeceği” görülmektedir.

5.5.4. Katılımcıların Geçici-Güvencesiz Çalışmanın Sebepleri

“Geçici güvencesiz çalışmanın en önemli sebebi nedir?” sorusuna verilen cevaplar Tablo 25'te sunulmuştur.

Tablo 25. Geçici-Güvencesiz Çalışmanın Sebepleri

Nedenler	(f)	(%)
Çaresizlik	68	44,2
Borç/Zorunlu Ödemeler	25	16,2
Geçici Gelir Elde Etme Zorunluluğu	29	18,8
Tam Zamanlı Çalışandan Beklenen Niteliklerin Çoğalmas	5	3,2
İşsizlik Oranlarının Yüksek Olması	12	7,8
Vasıfsızlık / Herhangi Bir Alanda Becerinin Olmaması	12	7,8
TOPLAM	151	98,1

Katılımcıların yüzde 44,2'si (68) “Çaresizlik”, yüzde 18,8'i (29) “Geçici Gelir Elde Etme Zorunluluğu”, yüzde 16,2'si (25) “Borç/Zorunlu Ödemeler”, yüzde 7,8'i (12) “İşsizlik Oranlarının Yüksek Olması”, yüzde 7,8'i (12) “Vasıfsızlık / Herhangi Bir Alanda Becerinin Olmaması” yüzde 3,2'si (5) “Tam Zamanlı Çalışandan Beklenen Niteliklerin Çoğalmas” yanıtını vermiştir. Katılımcıların yüzde 44,2'si (68) çoğunluğu geçici-güvencesiz çalışmanın en önemli sebebinin “çaresizlik” olduğunu düşünmektedir.

5.5.5. Katılımcılar İçin Çalışmanın Anlamı

Çalışma şekillerine göre çalışmanın ifade ettiği anlam, çapraz tablo alınarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 26'da sunulmuştur.

Tablo 26. Katılımcılar İçin Çalışmanın Anlamı Çapraz Tablo Analizi

		Çalışmanın Sizin İçin Anlamı Nedir?						Toplam
		Cevap Yok	Evime Ekmek Götürebilme	Aileme Daha İyi Bir Gelecek Sunma	Yatırım Yapma/ Tasarruf Etme	Üretme /Topluma Faydalı Olma	Anlamı Yok	
İşsiz	Sıklık	0	3	0	1	1	0	5
	%	0,0	2,0	0,0	0,7	0,7	0,0	3,3
Tam Zamanlı	Sıklık	2	29	30	9	9	0	79
	%	1,3	19,0	19,6	5,9	5,9	0,0	51,6
Yarı Zamanlı	Sıklık	1	11	11	8	6	1	38
	%	0,7	7,2	7,2	5,2	3,9	0,7	24,8
Günlük	Sıklık	0	13	6	1	1	0	21
	%	0,0	8,5	3,9	0,7	0,7	0,0	13,7
Dönemsel	Sıklık	0	4	2	1	1	0	8
	%	0,0	2,6	1,3	0,7	0,7	0,0	5,2
Proje Bazlı	Sıklık	0	1	0	1	0	0	2
	%	0,0	0,7	0,0	0,7	0,0	0,0	1,3
TOPLAM	Sıklık	3	61	49	21	18	1	153
	%	2,0	39,9	32,0	13,7	11,8	0,7	100,0

Tabloya göre “çalışmanın anlamı için” İşsiz katılımcıların yüzde 2,0’ı (3) “Evime ekmek götürebilme”, yüzde 0,7’si (1) “Yatırım yapma/tasarruf etme”, yüzde 0,7’si (1) “üretme /topluma faydalı olma”, Tam zamanlı çalışan katılımcıların yüzde 19,0’ı (29) “Evime ekmek götürebilme”, yüzde 19,6’sı (30) “Aileme daha iyi bir gelecek sunma”, yüzde 5,9’u (9) “Yatırım yapma/tasarruf etme”, yüzde 5,9’u (9) “üretme /topluma faydalı olma” yanıtını vermiştir.

Yarı zamanlı çalışan katılımcıların yüzde 7,2’si (11) “Evime ekmek götürebilme”, yüzde 7,2’si (11) “Aileme daha iyi bir gelecek sunma”, yüzde 5,2’si (8) “Yatırım yapma/tasarruf etme”, 3,9’u (6) “üretme /topluma faydalı olma”, yüzde 0,7’si (1) “anlamı yok”, Günlük çalışan katılımcıların yüzde 8,5’i (13) “Evime ekmek götürebilme”, yüzde 3,9’u (6) “Aileme daha iyi bir gelecek sunma”, yüzde 0,7’si (1) “Yatırım yapma/tasarruf etme”, yüzde 0,7’si (1) “üretme /topluma faydalı olma”, Dönemsel çalışan katılımcıların 2,6’sı (4) “Evime ekmek götürebilme”, yüzde 1,3’ü (2) “Aileme daha iyi bir gelecek sunma”, yüzde 0,7’si (1) “Yatırım yapma/tasarruf etme”, yüzde 0,7’si (1) “üretme /topluma faydalı olma”, Proje bazlı çalışan katılımcıların yüzde 0,7’si (1) “Evime ekmek götürebilme”, yüzde 0,7’si (1) “üretme /topluma faydalı olma” yanıtını vermiştir.

5.5.6. Katılımcıların Ekonomik Alanda Güvende Hissetmelerine İlişkin Dağılım

Katılımcıların “Çalıştığınız kurumu göz önünde bulundurduğunuzda kendinizi ekonomik anlamda güvende hissediyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar, katılımcıların son bir yıl içindeki çalışma durumları ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 27’de sunulmuştur.

Tablo 27. Katılımcıların Ekonomik Alanda Güvende Hissetmelerine İlişkin Dağılım

Son Bir Yıl İçindeki Çalışma Durumu		Çalıştığınız Kurumu Göz Önünde Bulundurduğunuzda Kendinizi Ekonomik Anlamda Güvende Hissediyor Musunuz?							TOPLAM
		Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Her Zaman	Fikrim Yok	Cevap Yok	
Çalışmıyorum- İş Aramıyorum	Sıklık	2	2	1	1	0	0	0	6
	Toplam	1,3	1,3	0,6	0,6	0,0	0,0	0,0	3,9
Geçici Tam Zamanlı Bir İşte Çalışıyorum	Sıklık	12	2	12	3	3	0	0	32
	Toplam	7,8	1,3	7,8	1,9	1,9	0,0	0,0	20,8
Geçici Yarı Zamanlı Bir İşte Çalışıyorum	Sıklık	12	11	9	5	3	1	2	43
	Toplam	7,8	7,1	5,8	3,2	1,9	0,6	1,3	27,9
Tam Zamanlı Bir İşte Çalışıyorum	Sıklık	13	3	13	8	21	1	2	61
	Toplam	8,4	1,9	8,4	5,2	13,6	0,6	1,3	39,6
Proje Bazlı Bir İşte Çalışıyorum	Sıklık	0	0	1	0	0	0	0	1
	Toplam	0,0	0,0	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6
İşsizim- İş Arıyorum	Sıklık	7	1	2	0	0	0	1	11
	Toplam	4,5	0,6	1,3	0,0	0,0	0,0	0,6	7,1
TOPLAM	Sıklık	46	19	38	17	27	2	5	154
	Toplam	29,9	12,3	24,7	11,0	17,5	1,3	3,2	100,0

Çalışmayan-İş Aramayan katılımcıların yüzde 1,3’ü (2) “Hiçbir Zaman”, yüzde 1,3’ü (2) “Nadiren”, yüzde 0,6’sı (1) “Bazen” yüzde 0,6’sı (1) “Sık Sık”, “Geçici Tam Zamanlı Bir İşte Çalışan katılımcıların yüzde 7,8’i (12) “Hiçbir Zaman”, yüzde 1,3’ü (2) “Nadiren”, yüzde 7,8’i (12) “Bazen” yüzde 1,9’u (3) “Sık Sık”, yüzde 1,9’u (3) “Her Zaman”, Geçici Yarı zamanlı bir işte çalışan katılımcıların yüzde 7,8’i (12) “Hiçbir Zaman”, yüzde 7,1’ (11) “Nadiren”, yüzde 5,8’i (9) “Bazen”, yüzde 3,2’si (5) “Sık Sık”, yüzde 1,9’u (3) “Her Zaman” yüzde 0,6’sı (1) “Fikrim Yok”, 1,3’ü (2) “Cevap Yok”, Tam Zamanlı bir işte çalışan katılımcıların yüzde 8,4’ü (13) “Hiçbir Zaman”, yüzde 1,9’u (3) “Nadiren”, yüzde 8,4’ü (13) “Bazen”, yüzde 5,2’si (8) “Sık Sık”, yüzde 1,6’sı (21) “Her Zaman”, yüzde 0,6’sı (1) “Fikrim

Yok”, yüzde 1,3’ü (2) “Cevap Yok” cevabını vermiştir. Proje Bazlı Bir işte çalışan katılımcıların yüzde 0,6’sı (1) “Bazen”, İşsiz olduğunu ve iş aradığını belirten katılımcıların yüzde 4,5’i (7) “Hiçbir zaman” yüzde 0,6’sı (1) “Nadiren”, yüzde 1,3’ü (2) “Bazen”, yüzde 0,6’sı (1) “Cevap Yok” yanıtını vermiştir. Tablo incelendiğinde “Çalıştığınız Kurumu Göz Önünde Bulundurduğunuzda Kendinizi Ekonomik Anlamda Güvende Hissediyor musunuz?” sorusuna toplamda yüzde 29,9 oranla (46) “Hiçbir Zaman”, yüzde 12,3 oranla (19) “Nadiren”, yüzde 24,7 oranla (28) “Bazen” yanıtı verilmiştir. Tam zamanlı bir işte çalışanların yüzde 13,6 oranla çoğunluğu “Her Zaman” yanıtını vermiştir. Geçici tam zamanlı bir işte çalışanların ise yüzde 1,9’u (3) “Her Zaman” yanıtını vermiştir.

5.5.7. Katılımcıların İşten Çıkarılma Endişesine Yönelik Dağılım

Katılımcıların “İşten çıkarılma korkusu/endişesi yaşıyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar, katılımcıların son bir yıl içindeki çalışma durumuyla birlikte analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular tablo 28’te sunulmuştur.

Tablo 28. Katılımcıların İşten Çıkarılma Endişesine Yönelik Dağılım

Son Bir Yıl İçindeki Çalışma Durumu			İşten çıkarılma korkusu/endişesi yaşıyor musunuz?							TOPLAM
			Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her Zaman	Fikrim Yok	Cevap Yok	
	Çalışmıyorum- İş Aramıyorum	Sıklık	2	1	1	0	1	0	1	6
		Toplam	1,3	0,6	0,6	0,0	0,6	0,0	0,6	3,9
	Geçici Tam Zamanlı Bir İşte Çalışıyorum	Sıklık	12	5	10	1	3	1	0	32
		Toplam	7,8	3,2	6,5	0,6	1,9	0,6	0,0	20,8
	Geçici Yarı Zamanlı Bir İşte Çalışıyorum	Sıklık	12	9	6	3	10	1	2	43
		Toplam	7,8	5,8	3,9	1,9	6,5	0,6	1,3	27,9
	Tam Zamanlı Bir İşte Çalışıyorum	Sıklık	32	8	12	1	4	2	2	61
		Toplam	20,8	5,2	7,8	0,6	2,6	1,3	1,3	39,6
	Proje Bazlı Bir İşte Çalışıyorum	Sıklık	0	0	0	1	0	0	0	1
		Toplam	0,0	0,0	0,0	0,6	0,0	0,0	0,0	0,6
	İşsizim- İş Arıyorum	Sıklık	1	0	1	1	6	0	2	11
		Toplam	0,6	0,0	0,6	0,6	3,9	0,0	1,3	7,1
TOPLAM		Sıklık	59	23	30	7	24	4	7	154
		Toplam	38,3	14,9	19,5	4,5	15,6	2,6	4,5	100,0

İş aramayan ve çalışmayan katılımcıların yüzde 1,3'ü (2) “Hiçbir Zaman”, yüzde 0,6'sı (1) “Nadiren”, yüzde 0,6'sı (1) “Bazen”, yüzde 0,6'sı (1) “Her Zaman”, Geçici tam zamanlı bir işte çalışan katılımcıların yüzde 7,8'i (12) “Hiçbir Zaman”, yüzde 3,2'si (5) “Nadiren”, yüzde 6,5'i (10) “Bazen”, yüzde 0,6'sı (1) “Sık Sık”, yüzde 1,9'u (3) “Her Zaman”, yüzde 0,6'sı (1) “Fikrim Yok”, Geçici yarı zamanlı çalışan katılımcıların yüzde 7,8'i (12) “Hiçbir Zaman”, yüzde 5,8'i (9) “Nadiren” yüzde 3,9'u (6) “Bazen”, yüzde 1,9'u (3) “Sık Sık”, yüzde 6,5'i (10) “Her Zaman”, yüzde 0,6'sı (1) “Fikrim Yok”, yüzde 1,3'ü (2) “Cevap Yok”, yanıtını vermiştir.

Tam zamanlı bir işte çalışan katılımcıların yüzde 20,8'i (32) “Hiçbir Zaman”, yüzde 5,2'si (8) “Nadiren”, yüzde 7,8'i (12) “Bazen”, yüzde 0,6'sı (1) “Sık Sık”, yüzde 2,6'sı (4) “Her Zaman”, yüzde 1,3'ü (2) “Fikrim Yok”, yüzde 1,3'ü (2) “Cevap Yok”, Proje bazlı çalışan katılımcıların yüzde 0,6'sı (1) “Sık Sık”, işsiz olan ve iş arayan katılımcıların yüzde 0,6'sı (1) “Hiçbir Zaman”, yüzde 0,6'sı (1) “Bazen”, yüzde 0,6'sı (1) “Sık Sık” yüzde 3,9'u (6) “Her Zaman”, yüzde 1,3'ü (2) “Cevap Yok” yanıtını vermiştir. Verinin tamamı incelendiğinde katılımcıların yüzde 39,3'ü (59) “Hiçbir Zaman”, yüzde 14,9'u (23) “Nadiren”, yüzde 19,5'i (30) “Bazen”, yüzde 4,5'i (7) “Sık Sık”, yüzde 15,6'sı (24) “Her Zaman” yanıtını vermiştir. Tam zamanlı çalışan katılımcıların yüzde 20,8'i (32) “Hiçbir Zaman” yanıtını verdiği, geçici yarı zamanlı çalışan katılımcıların ise yüzde 6,5'inin (10) “Her Zaman”, yüzde 7,8'inin (12) “Hiçbir Zaman” yanıtını verdiği görülmektedir. Veriler incelendiğinde son bir yıl içindeki çalışma durumu ile “işten çıkarılma korkusu/endişesi yaşama” arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir.

5.5.8. Katılımcıların İş Değiştirme Sıklığına İlişkin Dağılım

Katılımcıların “Çalışma hayatında kaç kere iş değiştirdiğiniz?” sorusuna verdikleri yanıtlar Tablo 29’da sunulmuştur.

Tablo 29. Katılımcıların İş Değiştirme Sıklığına İlişkin Dağılım

Sıklık	(f)	(%)
İlk İşim	41	26,6
1	23	14,9
2-5	66	42,9
6-9	14	9,1
10 ve üzeri	7	4,5
TOPLAM	151	98,1

Katılımcıların yüzde 42,9'u (66) "2-5 kere", yüzde 26,6'sı (41) "İlk işim", yüzde 14,9'u (23) "1 kere", yüzde 9,1'i (14) "6-9 kere", yüzde 4,5'i (7) "10 ve üzeri sayıda" iş değiştirdiğini ifade etmiştir.

5.5.9. Kayıtsız Göçmen Çalıştırmanın Engellenmesine İlişkin Dağılım

Katılımcıların "Sizce kayıtsız göçmen çalıştırmak nasıl engellenebilir?" sorusuna verdiği yanıtlar Tablo 30'ta sunulmuştur.

Tablo 30. Katılımcıların Kayıtsız Göçmen Çalıştırmanın Engellenmesine İlişkin Dağılım

Göçmenlerin Engellenmesi Yönelik Yaptırımlar	(f)	(%)
Kayıtsız İşçi Çalıştıranlara Cezai İşlem Uygulanmalı	76	49,4
Göçmenlere Vatandaşlık Verilmeli	12	7,8
Denetim Artırılmalı	62	40,3
TOPLAM	150	97,4

Tablo da görüldüğü üzere katılımcıların yüzde 49,5'i (76) "Kayıtsız İşçi Çalıştıranlara Cezai İşlem Uygulanmalı", yüzde 40,8'i (62) "Denetimler Artırılmalı", yüzde 7,8'i (12) "Göçmenlere Vatandaşlık Verilmeli" yanıtını vermiştir. "Sığınmacılar Türkiye vatandaşlığına alınmalıdır" ifadesine araştırmaya katılanların yüzde 84,5'i (katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum) yanıtını vermiştir. Türkiye vatandaşlığına alınmalıdır ise yüzde 7,7'dir.

Erdoğan'ın (2015) çalışmasında vatandaşlık verilmesine yönelik tutumda yaş, cinsiyet, etnisite, siyasi yaklaşım gibi değişkenler farklılık oluşturmadığı bulgusuyla, verilerin uyumlu olduğu görülmektedir (Erdoğan, 2015 s.146).

5.5.10. Prekaryal Çalışmanın Aileye Etkisine İlişkin Dağılım

Katılımcıların "Geçici güvensiz çalışmadan kaynaklanan sorunlar aileyi nasıl etkiliyor?" sorusuna verdikleri yanıtlar, son bir yıl içindeki çalışma durumlarıyla birlikte analiz edilmiştir.

Tablo 31. Prekaryal Çalışmanın Aileye Etkisine İlişkin Dağılım

Son Bir Yıl İçindeki Çalışma Durumu			Geçici/Güvencesiz Çalışmadan Kaynaklanan Sorunlar Aileyi Nasıl Etkiliyor?							TOPLAM
			Cevap Yok	Etkilemiyor	Aile İçi Huzursuzluk	Ailenin Parçalanması Boşanma	Aile İçi Şiddet	Aile İçi İletişimsizlik	Bireyler Arası Dayanışmayı Artırıyor	
	Çalışmıyorum- İş aramıyorum	Sıklık	1	1	4	0	0	0	0	6
		%	0,6	0,6	2,6	0,0	0,0	0,0	0,0	3,9
	Geçici Tam Zamanlı Bir İşte Çalıştım-Çalışıyorum	Sıklık	2	5	16	3	0	6	0	32
		%	1,3	3,2	10,4	1,9	0,0	3,9	0,0	20,8
	Geçici Yarı Zamanlı Bir İşte Çalıştım-Çalışıyorum	Sıklık	0	15	18	4	0	5	1	43
		%	0,0	9,7	11,7	2,6	0,0	3,2	0,6	27,9
	Tam zamanlı bir işte çalıştım- çalışıyorum	Sıklık	3	12	29	8	1	4	4	61
		%	1,9	7,8	18,8	5,2	0,6	2,6	2,6	39,6
	Proje Bazlı Bir İşte Çalıştım – Çalışıyorum	Sıklık	0	0	1	0	0	0	0	1
		%	0,0	0,0	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6
	İşsizim- İş arıyorum	Sıklık	0	1	8	1	1	0	0	11
		%	0,0	0,6	5,2	0,6	0,6	0,0	0,0	7,1
	TOPLAM	Sıklık	6	34	76	16	2	15	5	154
		%	3,9	22,1	49,4	10,4	1,3	9,7	3,2	100,0

Çalışmayan, iş aramayan katılımcıların yüzde 0,6’sı (1) “Etkilemiyor”, yüzde 2,6’sı (4) “Aile İçi Huzursuzluk”, geçici tam zamanlı bir işte çalışan katılımcıların yüzde 3,2’si (5) “Etkilemiyor”, yüzde 10,4’ü (16) “Aile İçi Huzursuzluk”, yüzde 1,9’u (3) “Ailenin Parçalanması-Boşanma”, yüzde 3,9’u (6) “Aile İçi İletişimsizlik”, geçici yarı zamanlı bir işte çalışan katılımcıların yüzde 9,7’si (15) “Etkilemiyor”, “yüzde 11,7’si (18) Aile İçi Huzursuzluk”, yüzde 2,6’sı (4) “Ailenin Parçalanması-Boşanma”, yüzde 3,2’si (5) “Aile içi İletişimsizlik” yanıtını vermiştir.

Tam zamanlı çalışan katılımcıların yüzde 7,8’i (12) “Etkilemiyor”, yüzde 18,8’i (29) “Aile İçi Huzursuzluk”, yüzde 5,2’si (8) “Ailenin Parçalanması-Boşanma”, yüzde 0,6’sı (1) “Aile İçi Şiddet”, yüzde 2,6’sı (4) “Aile İçi İletişimsizlik”, proje bazlı bir işte çalışan katılımcıların yüzde 0,6’sı (1) “Aile İçi Huzursuzluk” işsiz ve iş arayan katılımcıların yüzde 0,6’sı (1) “Etkilemiyor”, yüzde 5,2’si (8) Aile İçi Huzursuzluk”, yüzde 0,6’sı (1) “Ailenin Parçalanması-Boşanma”, yüzde 0,6’sı (1) “Aile İçi Şiddet” yanıtını vermiştir.

Tablo incelendiğinde geçici tam zamanlı bir işte çalışanların yüzde 10,4'ünün (16) “Aile İçi Huzursuzluk”, geçici yarı zamanlı bir işte çalışan katılımcıların yüzde 9,7'sinin (15) “Etkilemiyor” yüzde 11,7'sinin (18) “Aile İçi Huzursuzluk” tam zamanlı çalışanların ise 7,8'inin (12) “Etkilemiyor”, yüzde 18,8'inin (29) “Aile İçi Huzursuzluk” olarak ifade ettiği görülmektedir. Geçici-Güvencesiz çalışma biçiminden kaynaklanan sorunların aileyi nasıl etkilediği sorusuna yarı zamanlı, tam zamanlı ve geçici tam zamanlı katılımcıların verdiği ifadeler incelendiğinde güvenceli ve güvencesiz çalışan katılımcıların 49,4 (76) oranı ile çoğunluğunun “Aile içi huzursuzluk” olarak tanımladığı görülmektedir. Geçici-güvencesiz çalışmaya biçiminin aileyi nasıl etkilediği katılımcıların son bir yıl içindeki çalışma durumuyla birlikte analiz edildiğinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

5.5.11. Katılımcıların Geçici Güvencesiz Çalışma Biçiminin İyileştirilmesine Yönelik Tutumlarına İlişkin Dağılım

Katılımcılara “*Geçici-Güvencesiz çalışma biçimi nasıl iyileştirilebilir?*” sorusuna verdiği yanıtlar, katılımcıların *çalışma şekliyle* birlikte analiz edilmiştir.

Tablo 32. Katılımcıların Geçici Güvencesiz Çalışma Biçiminin İyileştirilmesine Yönelik Tutumlarına İlişkin Dağılım

		Devlet Müdahalesiyle	Sendika Çalışmalarıyla	Çalışanların Bilinçlenmesiyle	Düzeltilemez	Toplam
Tam Zamanlı	Sıklık	50	3	14	6	73
	%	34,2	2,1	9,6	4,1	50,0
Yarı Zamanlı	Sıklık	25	2	8	3	38
	%	17,1	1,4	5,5	2,1	26,0
Günlük	Sıklık	15	0	2	3	20
	%	10,3	0,0	1,4	2,1	13,7
Dönemsel	Sıklık	5	1	0	2	8
	%	3,4	0,7	0,0	1,4	5,5
Proje Bazlı	Sıklık	1	0	0	1	2
	%	0,7	0,0	0,0	0,7	1,4
TOPLAM	Sıklık	99	6	24	17	146
	%	67,8	4,1	16,4	11,6	99,9

Tam zamanlı çalışan katılımcıların yüzde 34,2'si (50) “Devlet müdahalesiyle”, yüzde 2,1'i (3) “Sendika Çalışmalarıyla”, yüzde 9,6'sı (14) “Çalışanların Bilinçlenmesiyle” yüzde 4,1'i (6) “Düzeltilemez” yarı zamanlı çalışan katılımcıların yüzde 17,1'i (25) “Devlet müdahalesiyle”, yüzde 1,4'ü (2) “Sendika Çalışmalarıyla”, yüzde 5,5'i (8) “Çalışanların Bilinçlenmesiyle” yüzde 2,1'i (3) “Düzeltilemez” yanıtını vermiştir.

Günlük çalışan katılımcıların yüzde 10,3'ü (15) “Devlet müdahalesiyle”, yüzde 1,4'ü (2) Çalışanların Bilinçlenmesiyle” yüzde 2,1', (3) “Düzeltilemez”, dönemsel çalışan katılımcıların yüzde 3,4'ü (5) “Devlet müdahalesiyle”, yüzde 0,7'si (1) “Sendika Çalışmalarıyla”, yüzde 1,4'ü (2) “Düzeltilemez”, proje bazlı çalışan katılımcıların 0,7'si (1) “Devlet müdahalesiyle”, yüzde 0,7'si (1) “Düzeltilemez” yanıtını vermiştir. Tablo da görüldüğü üzere katılımcıların 67,8 (99) oranı ile çoğunluğunun geçici-güvencesiz çalışma biçiminin devlet müdahalesiyle iyileştirilebileceğini ifade ettikleri görülmektedir. Katılımcılar yüzde 4,1 (6) ile en düşük oranda “Sendika Çalışmalarıyla” yanıtını vermiştir. Sendika çalışmalarına güvenin oldukça düşük olduğu görülmektedir.

5.5.12. Katılımcıların Sendika Faaliyetlerine Yaklaşım Biçimine İlişkin Dağılım

Araştırma kapsamında katılımcılara “Sendika faaliyetlerine yaklaşım biçimleri” sorulmuştur. Elde edilen bulgular Tablo 33'te sunulmuştur.

Tablo 33. Katılımcıların Sendika Faaliyetlerine Yaklaşım Biçimine İlişkin Dağılım

Sendika Faaliyetlerine Yaklaşım Biçimi	(f)	(%)
Bir Sendikaya Üye	11	7,1
Bir Sendikaya Üye ama Güvenmiyor	2	1,3
Bir Sendikaya Üye Değil	83	53,9
Bir Sendikaya Üye Değil Ama Destekliyor	15	9,7
Bir Sendikaya Üye Değil ve Güvenmiyor	42	27,3
TOPLAM	153	99,4

Katılımcıların yüzde 7,1'i (11) *Bir sendikaya üye olduğunu*, yüzde 1,3'ü (2) *Bir sendikaya üye olduğunu ama güvenmediğini*, yüzde 53,9'u (83) *Bir sendikaya üye olmadığını*, 9,7'si (15) *Bir sendikaya üye olmadığını fakat desteklediğini*, yüzde 27,3'ü (42) *Bir sendikaya üye olmadığını ve güvenmediğini* ifade etmiştir. Katılımcıların 53,9 oranı ile çoğunluğunun sendikaya üye olmadığını belirtmiştir. Sendikaya üye olan ve olmayan katılımcılar incelendiğinde katılımcıların 28,6'sının (44) sendikaya güvenmediği görülmektedir.

5.5.13. Geçici Güvencesiz Çalışmanın Sorumlularına İlişkin Dağılım

Katılımcılara “*Sizce geçici-güvencesiz çalışmanın en önemli sorumlusu kimdir?*” sorusuna verdikleri yanıtlar, katılımcıların çalışma şekliyle birlikte analiz edilmiştir. Elde edilen veriler Tablo 34'te yer verilmiştir.

Tablo 34. Geçici Güvencesiz Çalışmanın Sorumlularına İlişkin Dağılım

		Piyasa Düzeni	Devlet	İşveren/ Kurumlar	Çalışanlar	Toplam
Tam Zamanlı	Sıklık	20	36	13	9	78
	%	13,3	24,0	8,7	6,0	52,0
Yarı Zamanlı	Sıklık	18	12	7	0	37
	%	12,0	8,0	4,7	0,0	24,7
Günlük	Sıklık	4	14	3	0	21
	%	2,7	9,3	2,0	0,0	14,0
Dönemsel	Sıklık	2	3	2	0	7
	%	1,3	2,0	1,3	0,0	4,7
Proje Bazlı	Sıklık	1	1	0	0	2
	%	0,7	0,7	0,0	0,0	1,3
TOPLAM	Sıklık	46	69	26	9	150
	%	30,7	46,0	17,3	6,0	100,0

Tam zamanlı çalışan katılımcıların yüzde 13,3'ü (20) "Piyasa Düzeni", yüzde 24,0'ı (36) "Devlet", yüzde 8,7'si (13) "İşveren/Kurumlar", yüzde 6,0'ı (9) "Çalışanlar", yarı zamanlı çalışan katılımcıların yüzde 12,0'ı (18) "Piyasa Düzeni", yüzde 8,0'ı (12) "Devlet", yüzde 4,7'si (7) "İşveren/Kurumlar", günlük çalışan katılımcıların 2,7'si (4) "Piyasa Düzeni", yüzde 9,3'ü (14) "Devlet", yüzde 2,0'ı (3) "İşveren/Kurumlar", dönemsel çalışan katılımcıların yüzde 1,3'ü (2) "Piyasa Düzeni", yüzde 2,0'ı (3) "Devlet", yüzde 1,3'ü (2) "İşveren/Kurumlar", proje bazlı çalışanların yüzde 0,7'si (1) "Piyasa Düzeni", yüzde 0,7'si (1) "Devlet" yanıtını vermiştir.

Tablo da görüldüğü üzere geçici-güvencesiz çalışmanın en önemli sorumlusu olarak katılımcıların yüzde 46,0'ı (69) "Devlet" yüzde 30,7'si (46) "Piyasa Düzeni", yüzde 17,3'ü (26) "İşveren/Kurumlar" olarak ifade etmiştir. "Çalışma Şekli" değişkeninin anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir. Yalnızca Tam zamanlı çalışan katılımcıların yüzde 6,0'sı (9) "Çalışanlar" yanıtını vermiştir.

5.5.14. Geçici Güvencesiz Çalışmanın Bireylerde Bıraktığı Etkiye İlişkin Dağılım

Katılımcılara "*Sizce Geçici-Güvencesiz Çalışmak Bireylerde Nasıl Bir Etki Bırakmaktadır?*" sorusuna verdiği yanıtlar, katılımcıların son bir yıl içindeki çalışma durumlarıyla birlikte analiz edilmiştir. Elde edilen veriler Tablo 35'te sunulmuştur.

Tablo 35. Geçici Güvencesiz Çalışmanın Bireylerde Bıraktığı Etkiye İlişkin Dağılım

Son Bir Yıl İçindeki Çalışma Durumu		Sizce Geçici/Güvencesiz Çalışma Hayatı Bireylerde Nasıl Bir Etki Bırakmaktadır?							Toplam
		Hiçbir Etkisi Yoktur	Mutsuzluğa Sebep Olur/ Ruh Sağlığını Bozar	Özgüven Kaybına Sebep Olur	Çalışanın İş Performansını Düşürür	Beden Sağlığını Bozar	Sürekli Gerginliğe/Strese yol açar	Mücadele Etmeye Sürükler	
Çalışmıyorum-İş Aramıyorum	Sıklık	0	2	1	2	0	0	1	6
	%	0,0	1,3	0,7	1,3	0,0	0,0	0,7	3,9
Geçici Tam Zamanlı Bir İşte Çalışıyorum	Sıklık	5	8	6	2	1	8	2	32
	%	3,3	5,3	3,9	1,3	0,7	5,3	1,3	21,1
Geçici Yarı Zamanlı Bir İşte Çalışıyorum	Sıklık	4	22	2	3	2	7	2	42
	%	2,6	14,5	1,3	2,0	1,3	4,6	1,3	27,6
Tam Zamanlı Bir İşte Çalışıyorum	Sıklık	10	19	8	4	1	15	3	60
	%	6,6	12,5	5,3	2,6	0,7	9,9	2,0	39,5
Proje Bazlı Bir İşte Çalışıyorum	Sıklık	0	0	0	0	0	1	0	1
	%	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	0,0	0,7
İşsizim- İş arıyorum	Sıklık	0	5	0	2	0	3	1	11
	%	0,0	3,3	0,0	1,3	0,0	2,0	0,7	7,2
Toplam	Sıklık	19	56	17	13	4	34	9	152
	%	12,5	36,8	11,2	8,6	2,6	22,4	5,9	100,0

Çalışmayan ve iş aramayan katılımcıların yüzde 1,3’ü (2) “Mutsuzluğa Sebep Olur/ Ruh Sağlığını Bozar” yüzde 0,7’si (1) “Özgüven Kaybına Sebep Olur”, yüzde 1,3’ü (2) “Çalışanın İş Performansını Düşürür”, yüzde 0,7’si (1) “Mücadele Etmeye Sürükler”, geçici tam zamanlı çalışan katılımcıların yüzde 3,3’ü (5) “Hiçbir Etkisi Yoktur”, yüzde 5,3’ü (8) “Mutsuzluğa Sebep Olur/ Ruh Sağlığını Bozar” yüzde 3,9’u (1) “Özgüven Kaybına Sebep Olur”, yüzde 1,3’ü (2) “Çalışanın İş Performansını Düşürür”, yüzde 0,7’si (1) “Beden Sağlığını Bozar”, yüzde 5,3’ü (8) “Sürekli Gerginliğe/Strese yol açar”, yüzde 1,3’ü (2) “Mücadele Etmeye Sürükler”, geçici yarı zamanlı çalışan katılımcıların yüzde 2,6’sı (4) “Hiçbir Etkisi Yoktur”, yüzde 14,5’i (22) “Mutsuzluğa Sebep Olur/ Ruh Sağlığını Bozar” yüzde 1,4’ü (2) “Özgüven Kaybına Sebep Olur”, yüzde 2,0’ı (3) “Çalışanın İş Performansını Düşürür”, yüzde 1,3’ü (2) “Beden Sağlığını Bozar”, yüzde 4,6’sı (7) Sürekli Gerginliğe/Strese yol açar”, yüzde 1,3’ü (2) “Mücadele Etmeye Sürükler” yanıtını vermiştir.

Tam zamanlı çalışan katılımcıların yüzde 6,6'sı (10) “Hiçbir Etkisi Yoktur”, yüzde 12,5'i (19) “Mutsuzluğa Sebep Olur/ Ruh Sağlığını Bozar” yüzde 5,3'ü (8) “Özgüven Kaybına Sebep Olur”, yüzde 2,6'sı (4) “Çalışanın İş Performansını Düşürür”, yüzde 0,7'si (1) “Beden Sağlığını Bozar”, yüzde 9,9'u (15) “Sürekli Gerginliğe/Strese yol açar”, yüzde 2,0'ı (3) “Mücadele Etmeye Sürükler”, proje bazlı çalışan katılımcıların yüzde 0,7'si (1) “Sürekli Gerginliğe/Strese yol açar”, işsiz ve iş arayan katılımcıların yüzde 3,3'ü (5) Mutsuzluğa Sebep Olur/ Ruh Sağlığını Bozar”, yüzde 1,3'ü (2) “Çalışanın İş Performansını Düşürür”, yüzde 2,0'ı (3) “Sürekli Gerginliğe/Strese yol açar”, yüzde 0,7'si (1) “Mücadele Etmeye Sürükler” yanıtını vermiştir.

Elde verilerde “Son bir yıl içindeki çalışma durumu” değişkeni anlamlı bir farklılık oluşturmamakla birlikte tam zamanlı çalışanların yüzde 6,6'sı (10) “Hiçbir Etkisi Yoktur” olarak ifade etmiştir. Tablo da görüldüğü üzere geçici-güvencesiz çalışmanın bireylerde bıraktığı etki için katılımcıların yüzde 36,8'i (56) “Mutsuzluğa Sebep Olur/ Ruh Sağlığını Bozar”, 22,4'ü (34) “Sürekli Gerginliğe/Strese yol açar”, yüzde 11,2'i (17) “Özgüven Kaybına Sebep Olur”, yüzde 8,6'sı (13) “Çalışanın İş Performansını Düşürür”, yüzde 5,9'u (9) “Mücadele Etmeye Sürükler”, yüzde 2,6'sı (4) “Beden Sağlığını Bozar”, yanıtını vermiştir. Katılımcıların yüzde 12,5'i (19) ise “Hiçbir Etkisinin Olmadığını” ifade etmiştir.

6.1. Suriyelilere Yönelik Tutum

6.1.1. Verilerin Normallik Testi

Parametrik testlerin iki ana hipotezi vardır. Birinci veri dağılımının normal olması ikincisi ise varyansların homojenliğidir. Normallik dağılımının çan eğrisine benzerliği söz konusu olduğundan, eğri dağılımını benzer ise verilerin normal dağıldığı kabul edilir (Güriş ve Astar, 2019:186)

Tablo 36. Verilerin Normallik Testi

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	P değeri	Statistic	df	P değeri
Suriyelilerin topluma etkisini nasıl değerlendirirsiniz?	0,208	154	0,000	0,850	154	0,000

a. Lilliefors Significance Correction

P değeri 0,005'ten küçük olduğu için (p değeri=0,000) veriler normal dağılmamıştır. Bu nedenle nanparametrik test yapılmıştır.

6.1.2. Katılımcıların İstanbul’da Yaşamaktan Duyulan Memnuniyete İlişkin Dağılım

0’ın hiç memnun değilim, 10’un çok memnunum olduğu bir sıralamada katılımcıların İstanbul’da yaşamaktan duyduğu memnuniyete ilişkin veriler Tablo da verilmiştir.

Tablo 37. Katılımcıların İstanbul’da Yaşamaktan Duyulan Memnuniyete İlişkin Dağılım

	(f)	(%)
0	8	5,2
1	1	0,6
2	8	5,2
3	13	8,4
4	20	13,0
5	36	23,4
6	17	11,0
7	22	14,3
8	15	9,7
9	3	1,9
10	10	6,5
Cevap Yok	1	0,6
TOPLAM	154	100,0

Katılımcıların yüzde 5,2’si (8) “0 puan”, yüzde 0,6’sı (1) “1 puan” yüzde 5,2’si (8) “2 puan”, yüzde 8,4’ü (13) “3 puan”, yüzde 13,0’ı (20) “4 puan”, yüzde 23,4’ü (36) “5 puan”, yüzde 11,0’ı (17) “6 puan”, yüzde 14,3’ü (22) “7 puan”, yüzde 9,7’si (15) “8 puan”, yüzde 1,9’u (3) “9 puan”, yüzde 6,5’i (10) “10 puan” olarak belirtmiştir. Katılımcıların İstanbul’da yaşamaktan duyduğu memnuniyete verdikleri puanların dağılımı incelendiğinde en yüksek oranla (23,4) “5 puan” verdiği görülmektedir.

6.1.3. Katılımcıların Fatih İlçesinde Meydana Gelen Değişime Yönelik Tutumlarının Dağılımı

Katılımcıların Fatih ilçesinde meydana gelen değişimlere yönelik tutumları içeren bilgiler Tablo 38’te yer verilmiştir.

Tablo 38. Katılımcıların Fatih İlçesinde Meydana Gelen Değişime Yönelik Tutumlarının Dağılımı

	(f)	(%)
Çok Olumsuz	41	26,6
Olumsuz	27	17,5
Ne Olumlu Ne Olumsuz	38	24,7
Olumlu	26	16,9
Çok Olumlu	7	4,5
Fikrim Yok	9	5,8
Cevap Yok	6	3,9
TOPLAM	154	100,0

Katılımcıların yüzde 26,6'sı (41) “Çok Olumsuz”, yüzde 17,5'i (27) “Olumsuz”, yüzde 44,7'si (38) “Ne Olumlu Ne Olumsuz”, yüzde 16,9'u (26) “Olumlu”, yüzde 4,5'i (7) “Çok Olumlu” bulunduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların yüzde 5,8'i (9) fikrinin olmadığını, yüzde 3,9'u (6) ise yanıt vermeyeceğini belirtmiştir. Tablo incelendiğinde katılımcıların Fatih ilçesinde yaşanan değişimi yüzde 26,6 ile (41) en yüksek oranda “Çok Olumsuz” olarak değerlendirdiği görülmektedir. Olumlu ve olumsuz değerlendirmeler bir arada incelendiğinde “Olumsuz ve Çok Olumsuz” değerlendirenlerin oranı yüzde 44,1 (68), “Olumlu ve Çok olumlu” olarak değerlendirilenlerin oranı yüzde 21,4 (33) olmuştur. Katılımcıların “*Fatih İlçesinde Yaşanan Değişimi Nasıl Değerlendirirsiniz?*” sorusuna verdiği yanıtlar, katılımcıların Fatih ilçesinde oturma süreleriyle birlikte analiz edilmiştir. Korelasyon testi için sorunun normallik testi yapılmıştır. Korelasyon, değişkenler arasındaki ilişkinin “yönünü ve derecesini” belirlemek amacıyla kullanılır (Güriş ve Astar, 2019, s.315).

Tablo 39. Fatih İlçesinde Yaşanan Değişime İlişkin Katılımcı Görüşlerinin Normallik Testi

Normallik Testi						
	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	df	P değeri	İstatistik	df	P değeri
Fatih ilçesinde yaşanan değişimi nasıl değerlendirirsiniz?	0,160	154	0,000	0,891	154	0,000
a. Lilliefors Significance Correction						

Korelasyon analizi yapılmadan önce veri dağılımını incelemek amacıyla normallik testi yapılmıştır. Katılımcı sayısı 50'den fazla olduğu için **Kolmogorov-Smirnov** testine bakılmıştır. Kolmogorov-Smirnov p değeri 0,005'ten küçük olduğu (p değeri = 0,000) için veri normal dağılmamaktadır. Değişkenin normal dağılmaması nedeniyle spearman korelasyon testi yapılmıştır.

Tablo 40. Fatih İlçesinde Yaşanan Değişime İlişkin Spearman Testi

Spearman Testi		Fatih ilçesinde yaşanan değişimi değerlendirme	Fatih İlçesinde İkamet süresi
Fatih ilçesinde Yaşanan Değişimi Değerlendirme	Korelasyon Katsayısı	1,000	-,167*
	P değeri		0,020
	N	154	153
Fatih İlçesinde İkamet Süresi	Korelasyon Katsayısı	-,167*	1,000
	P değeri	0,020	
	N	153	153

*. Correlation is significant at the 0.05 level (1-tailed).

Spearman analizine göre p değeri 0,05'ten büyük olduğu (p değeri= 0,020) için Fatih ilçesinde yaşanan değişimi değerlendirme ile Fatih ilçesinde ikamet etme süresi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

6.1.4. Katılımcıların İstanbul'da Yaşayan Suriyeli Sayısına İlişkin Yanıtlarının Dağılımı

Katılımcıların “İstanbul’da ne kadar Suriyeli yaşıyor?” sorusuna katılımcıların verdiği cevaplara Tablo 41’de yer verilmiştir.

Tablo 41. Katılımcıların İstanbul’da Yaşayan Suriyeli Sayısına İlişkin Yanıtlarının Dağılımı

	(f)	(%)
25.000-100.000	8	5,2
100.001- 250.000	6	3,9
250.001- 500.000	12	7,8
500.001- 750.000	25	16,2
750.001- 1.000.000	22	14,3
1 milyon ve üzeri	81	52,6
TOPLAM	154	100,0

Katılımcıların yüzde 5,2’si (8) “25.000-100.000” aralığında, yüzde 3,9’u (6) “100.001-250.000 aralığında”, yüzde 7,8’i (12) “250.001-500.000 aralığında”, yüzde 16,2’si (25) “500.001-750.000 aralığında” yüzde 14,3’ü (22) “750.001-1.000.000 aralığında”, yüzde 52,6’sı (81) “1milyon ve üzeri sayıda” Suriyelinin yaşadığını belirtmiştir.

6.1.5. Fatihteki Suriyeli Varlığının Prekaryal Çalışma Biçiminin Etkisine İlişkin Dağılım

Katılımcıların Suriyelilerin metropoldeki varlıklarına ilişkin yöneltilen sorulara verdikleri yanıtlar Tablo 42’de sunulmuştur.

Tablo 42. Fatihteki Suriyeli Varlığının Prekaryal Çalışma Biçiminin Etkisine İlişkin Dağılım

Önermeler		(f)	(%)
Suriyeliler İstanbul’da yaşam şartlarını zorlaştırmaktadır.	Hiç Katılmıyorum	21	13,6
	Katılmıyorum	31	20,1
	Kısmen Katılıyorum	18	11,7
	Katılıyorum	41	26,6
	Kesinlikle Katılıyorum	38	24,7
	Fikrim Yok	4	2,6
	Cevap Yok	1	0,6
Mahalleimde ve diğer kamusal mekânlarda Arapça konuşulmasından rahatsızlık duyuyorum.	Hiç Katılmıyorum	32	20,8
	Katılmıyorum	36	23,4
	Kısmen Katılıyorum	19	12,3

Mahalleimde ve diğer kamusal mekânlarda Arapça konuşulmasından rahatsızlık duyuyorum.	Katılıyorum	31	20,1
	Kesinlikle Katılıyorum	29	18,8
	Fikrim Yok	3	1,9
	Cevap Yok	4	2,6
Arapça tabelalardan rahatsız oluyorum.	Hiç Katılmıyorum	31	20,1
	Katılmıyorum	33	21,4
	Kısmen Katılıyorum	18	11,7
	Katılıyorum	27	17,5
	Kesinlikle Katılıyorum	38	24,7
	Fikrim Yok	4	2,6
	Cevap Yok	3	1,9
Suriyelilerin Türkiye'ye gelmesiyle suç oranlarının arttığını düşünüyorum.	Hiç Katılmıyorum	20	13,0
	Katılmıyorum	40	26,0
	Kısmen Katılıyorum	20	13,0
	Katılıyorum	36	23,4
	Kesinlikle Katılıyorum	34	22,1
	Fikrim Yok	4	2,6
Fatih'in Araplaştığını düşünüyorum.	Hiç Katılmıyorum	18	11,7
	Katılmıyorum	32	20,8
	Kısmen Katılıyorum	16	10,4
	Katılıyorum	36	23,4
	Kesinlikle Katılıyorum	48	31,2
	Fikrim Yok	3	1,9
	Cevap Yok	1	0,6
Suriyeliler geldiğinden beri Fatih ilçesinin güvensiz hale geldiğini düşünüyorum.	Hiç Katılmıyorum	20	13,0
	Katılmıyorum	39	25,3
	Kısmen Katılıyorum	19	12,3
	Katılıyorum	35	22,7
	Kesinlikle Katılıyorum	33	21,4
	Fikrim Yok	5	3,2
	Cevap Yok	3	1,9

“Suriyeliler İstanbul’da yaşam şartlarını zorlaştırmaktadır” önermesine katılımcıların yüzde 13,6’sı (21) “Hiç Katılmıyorum”, yüzde 20,1’i (31) “Katılmıyorum”, yüzde 11,7’si (18) “Kısmen Katılıyorum”, yüzde 26,6’ı (41) “Katılıyorum”, yüzde 24,7’si (38) “Kesinlikle Katılıyorum”, yüzde 2,8’si (4) “Fikrim Yok”, yüzde 0,6’sı (1) “Cevap Yok” yanıtı vermişlerdir.

“Mahallemde ve diğer kamusal mekânlarda Arapça konuşulmasından rahatsızlık duyuyorum” önermesine katılımcıların yüzde 20,8’i (32) “Hiç Katılmıyorum”, yüzde 23,4’ü (36) “Katılmıyorum”, yüzde 12,3’ü (19) “Kısmen Katılıyorum”, yüzde 20,1’ (31) “Katılıyorum”, yüzde 18,8’i (29) “Kesinlikle Katılıyorum”, yüzde 1,9’u (3) “Fikrim Yok”, yüzde 2,6’sı (4) “Cevap Yok” cevabını vermiştir. “Arapça tabelalardan rahatsız oluyorum” önermesine katılımcıların yüzde 20,1’i (31) “Hiç Katılmıyorum”, yüzde 21,4’ü (33) “Katılmıyorum”, yüzde 11,7’si (18) “Kısmen Katılıyorum”, yüzde 17,5’i (27) “Katılıyorum”, yüzde 24,7’si (24) “Kesinlikle Katılıyorum”, yüzde 2,6’sı (4) “Fikrim Yok”, yüzde 1,9’u (3) “Cevap Yok” yanıtını vermişlerdir.

“Suriyelilerin Türkiye’ye gelmesiyle suç oranlarının arttığını düşünüyorum” önermesine katılımcıların yüzde 13,0’ı (20) “Hiç Katılmıyorum”, yüzde 26,0’ı (40) “Katılmıyorum”, yüzde 13,0’ı (20) “Kısmen Katılıyorum”, yüzde 23,4’ü (36) “Katılıyorum”, yüzde 22,1’i (34) “Kesinlikle Katılıyorum”, yüzde 2,6’sı (4) “Fikrim Yok”, cevabını vermişlerdir. “Fatih’in Araplaştığını düşünüyorum” önermesine katılımcıların yüzde 11,7’si (18) “Hiç Katılmıyorum”, yüzde 20,8’i (32) “Katılmıyorum”, yüzde 10,4’ü (16) “Kısmen Katılıyorum”, yüzde 23,4’ü (36) “Katılıyorum”, yüzde 31,2’si (48) “Kesinlikle Katılıyorum”, yüzde 1,9’u (3) “Fikrim Yok”, yüzde 0,6’sı (1) “Cevap Yok” yanıtını vermişlerdir. “Suriyeliler geldiğinden beri Fatih ilçesinin güvensiz hale geldiğini düşünüyorum” önermesine katılımcıların 13,0’ı (20) “Hiç Katılmıyorum”, yüzde 25,3’ü (39) “Katılmıyorum”, yüzde 12,3’ü (19) “Kısmen Katılıyorum”, yüzde 22,7’si (35) “Katılıyorum”, yüzde 21,4’ü (33) “Kesinlikle Katılıyorum”, yüzde 3,2’si (5) “Fikrim Yok”, yüzde 1,9’u (3) “Cevap Yok” yanıtını vermişlerdir.

Katılımcıların önermelere verdiği yanıtlar, katılımcıların çalışma şekliyle birlikte analiz edilmiştir. Regresyon analizi için önermelere normallik testi yapılmıştır. Elde edilen değerler tabloda sunulmuştur.

Tablo 43. Çalışma Şeklinin Suriyelilere Yönelik Tutumda Etkisi

Önermeler			İstatistik	Standart Sapma
Suriyeliler İstanbul’da yaşam şartlarını zorlaştırmaktadır.	Ortalama		3,39	0,120
	Ortalama İçin % 95 Güven Aralığı	Alt Sınır	3,15	
		Üst Sınır	3,63	
	5% Kırılmış Ortalama		3,39	
	Medyan		4,00	
	Varyans		2,200	

	Standart Sapma		1,483	
	Minimum		1	
	Maksimum		7	
	Aralık		6	
	Çeyrekler Arası Aralık		3	
	Skewness		-0,172	0,195
	Kurtosis		-1,069	0,389
Mahallemde ve diğer kamusal mekânlarda Arapça konuşulmasından rahatsızlık duyuyorum.	Ortalama		3,09	0,130
	Ortalama İçin % 95 Güven Aralığı	Alt Sınır	2,83	
		Üst Sınır	3,35	
	5% Kırpılmış Ortalama		3,02	
	Medyan		3,00	
	Varyans		2,619	
	Standart Sapma		1,618	
	Minimum		1	
	Maksimum		7	
	Aralık		6	
	Çeyrekler Arası Aralık		2	
	Skewness		0,310	0,195
	Kurtosis		-0,862	0,389
	Ortalama		3,21	0,132
Arapça tabelalardan rahatsız oluyorum.	Ortalama İçin % 95 Güven Aralığı	Alt Sınır	2,95	
		Üst Sınır	3,47	
	5% Kırpılmış Ortalama		3,16	
	Medyan		3,00	
	Varyans		2,702	
	Standart Sapma		1,644	
	Minimum		1	
	Maksimum		7	
	Aralık		6	
	Çeyrekler Arası Aralık		3	
	Skewness		0,136	0,195
	Kurtosis		-1,129	0,389
	Ortalama		3,12	0,133
	Ortalama İçin % 95 Güven Aralığı	Alt Sınır	2,85	
		Üst Sınır	3,38	
Suriyelilerle komşuluk yapmak istemiyorum.	5% Kırpılmış Ortalama		3,05	
	Medyan		3,00	
	Varyans		2,731	
	Standart Sapma		1,653	
	Minimum		1	
	Maksimum		7	
	Aralık		6	
	Çeyrekler Arası Aralık		3	
	Skewness		0,366	0,195
	Kurtosis		-0,945	0,389
	Ortalama		3,50	0,120
	Fatih'in Araplaştığını düşünüyorum.			
	Ortalama		3,50	0,120

	Ortalama İçin % 95 Güven Aralığı	Alt Sınır	3,26	
		Üst Sınır	3,74	
	5% Kırpılmış Ortalama		3,52	
	Medyan		4,00	
	Varyans		2,199	
	Standart Sapma		1,483	
	Minimum		1	
	Maksimum		7	
	Aralık		6	
	Çeyrekler Arası Aralık		3	
	Skewness		-0,274	0,195
	Kurtosis		-1,122	0,389

Çarpıklık (Skewness) dağılımının simetrisinin ölçümü, çoğunlukla normal bir dağılıma göre mukayese edilir. Pozitif çarpık dağılım az sayıda büyük değere sahiptir ve sağa doğru gitmektedir. Negatif çarpık bir dağılım ise az sayıda büyük değere sahiptir ve sola doğru gitmektedir. -1 ile +1 aralığının dışında kalan çarpıklık değeri, önemli ölçüde çarpık bir dağılıma işaret etmektedir (Hair, Black, Babin ve Anderson, 2013).

Tablo incelendiğinde çarpıklık (Skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri incelendiğinde “Suriyeliler İstanbul’da yaşam şartlarını zorlaştırmaktadır” önermesinin değeri - 0,172 ve - 1,069 aralığında, “Mahallemde ve diğer kamusal mekânlarda Arapça konuşulmasından rahatsızlık duyuyorum” önermesinin değeri 0,310 ve 0,862 aralığında, “Arapça tabelalardan rahatsız oluyorum” önermesinin değeri 0,136 ve -1,129 aralığında, “Suriyelilerle komşuluk yapmak istemiyorum” önermesinin değeri 0,336 ve -0,945 aralığında, “Fatih’in Araplaştığını düşünüyorum” önermesinin değeri -0,274 ve -1,122 aralığında olduğu görülmektedir. Değerler -1 ile +1 arasında olduğu için verinin normal dağıldığı kabul edilmektedir.

H₀: Çalışma şekli, Suriyelilerin İstanbul’da yaşam şartlarını zorlaştırması üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H₁: Çalışma şekli, Suriyelilerin İstanbul’da yaşam şartlarını zorlaştırması üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir.

6.1.6. Çalışma Şeklinin, Suriyelilerin İstanbul’da Yaşam Şartlarını Zorlaştırdığı Düşüncesinin Etkisine Yönelik Basit Doğrusal Regresyon Analizi

“Tek Yönlü Kovaryans Analizi” ikiden fazla kategorik bağımsız değişkenin, bağımlı değişken üzerindeki etkisini tespit etmek amacıyla kullanılır (Güriş ve Astar, 2019, s.254).

Çalışma şeklinin, Suriyelilerin İstanbul’da yaşam şartlarını zorlaştırdığı düşüncesine etkisi ölçmek üzere yapılan basit doğrusal regresyon analizinin bulgularına tablo 44’te yer verilmiştir.

Tablo 44. Suriyelilerin İstanbul’da Yaşam Şartlarını Zorlaştırdığı Düşüncesinin Etkisine Yönelik Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Değişkenler	R değeri	R-Kare	β değeri	Beta	t	p	F	p
Çalışma Şekli			0,896		4,667	0,000 ^{b*}	20,587	0,000 ^{**}
Suriyeliler İstanbul’da yaşam şartlarını zorlaştırmaktadır.	0,345 ^a	0,119	0,236	0,345	4,537			

*p<0,05 **p<0,001 Bağımlı Değişken: Çalışma Şekli

Tabloda “Suriyeliler İstanbul’da yaşam şartlarını zorlaştırmaktadır” bağımsız değişkeni ile basit doğrusal regresyon analizine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere R değeri 0,345, R-kare değeri ise 0,119 bulunmuştur. Çalışma şekli değişkeninin yüzde 11,3’nün Suriyelilerin İstanbul’da yaşam şartlarını zorlaştırdığı değişkenine etki ettiği görülmektedir. ANOVA tablosunda yer alan p değerinin 0,05’ten küçük olduğu (f değeri =20,587; p değeri=0,000<0,001) görülmektedir.

Elde edilen değerler incelendiğinde, değişkenlerin regresyon analizi yapmaya elverişli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. B değeri incelendiğinde çalışma şekli değişkeninin Suriyelilerin İstanbul’da yaşam şartlarını zorladığı değişkenini 0,236 puan artırdığı görülmektedir. P değeri (p değeri=0,000) her iki değişkeninde anlamlı olduğu göstermektedir. Çalışma şekli değişkeni, Suriyelilerin İstanbul’da yaşam şartlarını zorlaştırması üzerine anlamlı bir etkiye sahiptir.

Çalışma Şekli = 0,896 + 0,236 x Suriyeliler İstanbul’da yaşam şartlarını zorlaştırmaktadır.

Regresyon analizi değerlendirildiğinde çalışma şeklinde gerçekleşen 1 birimlik artışın, “Suriyeliler İstanbul’da yaşam şartlarını zorlaştırmaktadır” ifadesi üzerinde 0,236’lık bir artış göstereceği tespit edilmiştir.

Buna göre araştırmanın temel hipotezi olan “*metropol kentte prekaryal çalışma biçimi, göçmen karşıtlığı üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir*” hipotezini doğrulamaktadır.

6.1.7. Suriyelilerin Topluma Etkisine Yönelik Tutumda Ücretlendirme Şeklinin Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Ücretlendirme şeklinin, Suriyelilerin topluma etkisini değerlendirmede etkisi ölçmek üzere yapılan basit doğrusal regresyon analizinin bulgularına tabloda yer verilmiştir.

Tablo 45. Suriyelilerin Topluma Etkisine Yönelik Tutumda Ücretlendirme Şeklinin Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Değişkenler	R değeri	R-Kare	β değeri	Beta	t	p	F	p
Ücretlendirme Şekli			2,243		11,095	0,000 ^{b*}	16,405	0,000 ^{**}
Suriyelilerin topluma etkisini değerlendirme	0,313 ^a	0,098	0,322	0,313	4,050			

*p<0,05 **p<0,001 Bağımlı Değişken: Ücretlendirme Şekli

Tabloda “Suriyelilerin Topluma Etkisini Değerlendirme” bağımsız değişkeni ile basit doğrusal regresyon analizine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere R değeri 0,313, R-kare değeri ise 0,098 bulunmuştur. Ücretlendirme şekli değişkeninin yüzde 9,8’inin Suriyelilerin topluma etkisini değerlendirmede etki ettiği görülmektedir. ANOVA tablosunda yer alan p değerinin 0,001’den küçük olduğu (f değeri =16,405; p değeri=0,000<0,001) görülmektedir. Elde edilen değerler incelendiğinde, değişkenlerin regresyon analizi yapmaya elverişli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. B değeri incelendiğinde ücretlendirme şekli değişkeninin Suriyelilerin İstanbul’da yaşam şartlarını zorladığı değişkenini 0,322 puan artırdığı görülmektedir. P değeri (p değeri=0,000) her iki değişkeninde anlamlı olduğu göstermektedir. Ücretlendirme şekli değişkeni, Suriyelilerin topluma etkisini değerlendirme üzerine anlamlı bir etkiye sahiptir.

Ücretlendirme Şekli = 2,243 + 0,322 x Suriyelilerin Topluma Etkisini Değerlendirme.

Regresyon analizi değerlendirildiğinde çalışma şeklinde gerçekleşen 1 birimlik artışın, “Suriyeliler İstanbul’da yaşam şartlarını zorlaştırmaktadır” ifadesi üzerinde 0,322’lik bir artış göstereceği tespit edilmiştir. Buna göre elde edilen veriler “*Ücretlendirme şekli Suriyelilerin topluma etkisini değerlendirmesinde anlamlı bir etkiye sahiptir*” hipotezini doğrulamaktadır.

6.1.8. Ücretlendirme Şeklinin, Suriyelilerin Yerli İşçinin Emeğine Ortak Olduğu Düşüncesinin Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Ücretlendirme şeklinin, Suriyelilerin yerli işçinin emeğine ortak olduğu düşüncesinin etkisini ölçmek üzere yapılan basit doğrusal regresyon analizinin bulgularına tabloda yer verilmiştir.

Tablo 46. Ücretlendirme Şeklinin, Suriyelilerin Yerli İşçinin Emeğine Ortak Olduğu Düşüncesinin Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Değişkenler	R değeri	R-Kare	β değeri	Beta	t	p	F	p
Ücretlendirme Şekli			3,926		17,516	0,000 ^{b*}	21,508	0,000 ^{**}
Suriyeliler yerli işçinin emeğine ortak oluyor.	0,353 ^a	0,125	0,293	0,353	-4,638			

*p<0,05 **p<0,001 Bağımlı Değişken: Ücretlendirme Şekli

Tabloda “Suriyelilerin Yerli İşçinin Emeğine Ortak Olduğu Düşüncesi” bağımsız değişkeni ile yapılan basit doğrusal regresyon analizine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere R değeri 0,353, R-kare değeri ise 0,125 bulunmuştur. Ücretlendirme şekli değişkeninin yüzde 12,5’inin Suriyelilerin yerli işçinin emeğine ortak olduğunu düşünmeye etki ettiği görülmektedir. ANOVA tablosunda yer alan p değerinin 0,001’den küçük olduğu (f değeri =21,508; p değeri=0,000<0,001) görülmektedir.

Elde edilen değerler incelendiğinde, değişkenlerin regresyon analizi yapmaya elverişli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. B değeri incelendiğinde ücretlendirme şekli değişkeninin Suriyelilerin yerli işçinin emeğine ortak olduğu değişkenini 0,293 puan artırdığı görülmektedir. P değeri (p değeri=0,000) her iki değişkeninde anlamlı olduğu göstermektedir. Ücretlendirme şekli değişkeni, Suriyelilerin yerli işçinin emeğine ortak olduğu düşüncesi üzerine anlamlı bir etkiye sahiptir.

Ücretlendirme Şekli = 3,926 + 0,293 x Suriyelilerin Yerli İşçinin Emeğine Ortak Olduğu Düşüncesi.

Regresyon analizi değerlendirildiğinde ücretlendirme şeklinde gerçekleşen 1 birimlik artışın, “Suriyeliler Yerli İşçinin Emeğine Ortak Oluyor” ifadesi üzerinde 0,293’lük bir artış göstereceği tespit edilmiştir. Buna göre analiz “*Ücretlendirme şekli Suriyeliler yerli işçinin emeğine ortak oluyor düşüncesi üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir*” hipotezini doğrulamaktadır.

6.1.9. Ücretlendirme Şeklinin, Suriyelilerin Daha Ucuza Çalıştıkları İçin Türkiye Vatandaşı Olan İşçilerin, İşini Elinden Almaktadır Düşüncesinin Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Ücretlendirme şeklinin, “Suriyelilerin daha ucuza çalıştıkları için Türkiye vatandaşı olan işçilerin işini elinden almaktadır” düşüncesinin etkisini ölçmek üzere yapılan basit doğrusal regresyon analizinin bulgularına tabloda yer verilmiştir.

Tablo 47. Ücretlendirme Şeklinin, Suriyelilerin Daha Ucuza Çalıştıkları İçin Türkiye Vatandaşı Olan İşçilerin, İşini Elinden Almaktadır Düşüncesinin Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Değişkenler	R değeri	R-Kare	β değeri	Beta	t	p	F	p
Ücretlendirme Şekli			4,001		17,014			
Suriyeliler daha ucuza çalıştıkları için Türkiye vatandaşı olan işçilerin işini elinden almaktadır.	0,359 ^a	0,129	-0,302	0,359	-4,727	0,000 ^{b*}	22,343	0,000 ^{**}

*p<0,05 **p<0,001 Bağımlı Değişken: Ücretlendirme Şekli

Tabloda “Suriyelilerin Daha Ucuza Çalıştıkları İçin Türkiye Vatandaşı Olan İşçilerin, İşini Elinden Almaktadır” bağımsız değişkeni ile yapılan basit doğrusal regresyon analizine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere R değeri 0,359, R-kare değeri ise 0,129 bulunmuştur.

Ücretlendirme şekli değişkeninin yüzde 12,9’unun Suriyelilerin daha ucuza çalıştıkları için Türkiye vatandaşı olan işçilerin işini elinden almaktadır düşüncesine etki ettiği görülmektedir. ANOVA tablosunda yer alan p değerinin 0,001’den küçük olduğu (f değeri=22,343; p değeri=0,000<0,001) görülmektedir. Elde edilen değerler incelendiğinde, değişkenlerin regresyon analizi yapmaya elverişli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

B değeri incelendiğinde ücretlendirme şekli değişkeninin Suriyelilerin Daha Ucuza Çalıştıkları İçin Türkiye Vatandaşı Olan İşçilerin, İşini Elinden Aldığı değişkenini 0,302 puan artırdığı görülmektedir. P değeri (p değeri=0,000) her iki değişkeninde anlamlı olduğu göstermektedir. Ücretlendirme şekli değişkeni, Suriyelilerin Daha Ucuza Çalıştıkları İçin Türkiye Vatandaşı Olan İşçilerin, İşini Elinden Aldığı düşüncesi üzerine anlamlı bir etkiye sahiptir.

Ücretlendirme Şekli = 4,001 + 0,302 x Suriyelilerin Daha Ucuza Çalıştıkları İçin Türkiye Vatandaşı Olan İşçilerin, İşini Elinden Almaktadır Düşüncesi

Regresyon analizi değerlendirildiğinde ücretlendirme şeklinde gerçekleşen 1 birimlik artışın, “Suriyeliler Daha Ucuza Çalıştıkları İçin Türkiye Vatandaşı Olan İşçilerin, İşini Elinden Almaktadır” ifadesi üzerinde 0,302’lik bir artış göstereceği tespit edilmiştir.

Buna göre analiz “Ücretlendirme şekli Daha Ucuza Çalıştıkları İçin Türkiye Vatandaşı Olan İşçilerin, İşini Elinden Aldığı düşüncesi üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir” hipotezini doğrulamaktadır.

6.1.10. Çalışma Şeklinin, Mahallemde ve Diğer Kamusal Mekânlarda Arapça Konuşulmasından Rahatsızlık Duyuyorum Düşüncesine Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Çalışma şeklinin, “Mahallemde ve diğer kamusal mekânlarda Arapça konuşulmasından rahatsızlık duyuyorum” düşüncesinin etkisini ölçmek üzere yapılan basit doğrusal regresyon analizinin bulgularına tabloda yer verilmiştir.

Tablo 48. Çalışma Şeklinin, Mahallemde ve Diğer Kamusal Mekânlarda Arapça Konuşulmasından Rahatsızlık Duyuyorum Düşüncesine Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Değişkenler	R değeri	R-Kare	β değeri	Beta	t	p	F	p
Çalışma Şekli			1,137		6,718	0,000 ^{b*}	13,795	0,000 ^{**}
Mahallemde ve diğer kamusal mekânlarda Arapça konuşulmasından rahatsızlık duyuyorum.	0,288 ^a	0,083	0,180	0,288	3,714			

*p<0,05 **p<0,001 Bağımlı Değişken: Çalışma Şekli

Tabloda “Mahallemde ve diğer kamusal mekânlarda Arapça konuşulmasından rahatsızlık duyuyorum” bağımsız değişkeni ile yapılan basit doğrusal regresyon analizine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere R değeri 0,288, R-kare değeri ise 0,083 bulunmuştur. Çalışma şeklinin değişkeninin yüzde 8,3’ünün “Mahallemde ve diğer kamusal mekânlarda Arapça konuşulmasından rahatsızlık duyuyorum” düşüncesine etki ettiği görülmektedir. ANOVA tablosunda yer alan p değerinin 0,001’den küçük olduğu (f değeri=13,795; p değeri=0,000<0,001) görülmektedir. Elde edilen değerler incelendiğinde, değişkenlerin regresyon analizi yapmaya elverişli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

B değeri incelendiğinde çalışma şekli değişkeninin “mahallemde ve diğer kamusal mekânlarda Arapça konuşulmasından rahatsızlık duyuyorum” değişkenini 0,180 puan artırdığı görülmektedir. P değeri (p değeri=0,000) her iki değişkeninde anlamlı olduğu göstermektedir. Çalışma şekli değişkeni, “mahallemde ve diğer kamusal mekânlarda Arapça konuşulmasından rahatsızlık duyuyorum” düşüncesi üzerine anlamlı bir etkiye sahiptir.

Çalışma Şekli = 1,137 + 0,180 x Mahallemde ve Diğer Kamusal Mekânlarda Arapça Konuşulmasından Rahatsızlık Duyuyorum Düşüncesi

Regresyon analizi değerlendirildiğinde çalışma şeklinde gerçekleşen 1 birimlik artışın, “Mahallemde ve Diğer Kamusal Mekânlarda Arapça Konuşulmasından Rahatsızlık Duyuyorum” ifadesi üzerinde 0,180’lik bir artış göstereceği tespit edilmiştir.

Buna göre analiz “Çalışma şekli, mahallemde ve diğer kamusal mekânlarda Arapça konuşulmasından rahatsızlık duyuyorum” düşüncesi üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir” hipotezini doğrulamaktadır.

6.1.11. Ücretlendirme Şeklinin, Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum Düşüncesinin Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Ücretlendirme şeklinin, “Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum” düşüncesinin etkisini ölçmek üzere yapılan basit doğrusal regresyon analizinin bulgularına tabloda yer verilmiştir.

Tablo 49. Ücretlendirme Şeklinin, Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum Düşüncesinin Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Değişkenler	R değeri	R-Kare	β değeri	Beta	t	p	F	p
Ücretlendirme Şekli			3,667		18,617	0,000 ^{b*}	15,784	0,000 ^{**}
Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum.	0,308 ^a	0,095	-0,221	-0,308	-3,973			

*p<0,05 **p<0,001 Bağımlı Değişken: Ücretlendirme Şekli

Tabloda “Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum” bağımsız değişkeni ile yapılan basit doğrusal regresyon analizine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere R değeri 0,308, R-kare değeri ise 0,095 bulunmuştur. Ücretlendirme şekli değişkeninin yüzde 9,5’inin “Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum” düşüncesine etki ettiği görülmektedir. ANOVA tablosunda yer alan p değerinin 0,001’den küçük olduğu (f değeri=15,784; p değeri=0,000<0,001) görülmektedir.

Elde edilen değerler incelendiğinde, değişkenlerin regresyon analizi yapmaya elverişli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. B değeri incelendiğinde ücretlendirme şekli değişkeninin “Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum” değişkenini-0,221 puan artırdığı görülmektedir. P değeri (p değeri=0,000) her iki değişkeninde anlamlı olduğu göstermektedir. Ücretlendirme şekli değişkeni, “Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum” düşüncesi üzerine anlamlı bir etkiye sahiptir.

Ücretlendirme Şekli = 3,667 + -0,221 x Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum Düşüncesi

Regresyon analizi değerlendirildiğinde ücretlendirme şeklinde gerçekleşen 1 birimlik artışın, “Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum” ifadesi üzerinde-0,221’lik bir artış göstereceği tespit edilmiştir.

Buna göre analiz “*ücretlendirme şekli, Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum düşüncesi üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir*” hipotezini doğrulamaktadır.

6.1.12. Çalışma Şeklinin, Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum Düşüncesine Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Çalışma şeklinin, “Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum” düşüncesinin etkisini ölçmek üzere yapılan basit doğrusal regresyon analizinin bulgularına tabloda yer verilmiştir.

Tablo 50. Çalışma Şeklinin, Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum Düşüncesine Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Değişkenler	R değeri	R-Kare	β değeri	Beta	t	p	F	p
Çalışma Şekli			1,154		6,874	0,000 ^{b*}	13,267	0,000 ^{**}
Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum.	0,283 ^a	0,080	0,173	-0,283	3,642			

*p<0,05 **p<0,001 Bağımlı Değişken: Çalışma Şekli

Tabloda “Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum” bağımsız değişkeni ile yapılan basit doğrusal regresyon analizine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere R değeri 0,283, R-kare değeri ise 0,080 bulunmuştur. Çalışma şekli değişkeninin yüzde 8,0’ının “Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum” düşüncesine etki ettiği görülmektedir. ANOVA tablosunda yer alan p değerinin 0,001’den küçük olduğu (f değeri=13,267; p değeri=0,000<0,001) görülmektedir.

Elde edilen değerler incelendiğinde, değişkenlerin regresyon analizi yapmaya elverişli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. B değeri incelendiğinde çalışma şekli değişkeninin “Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum” değişkenini 0,173 puan artırdığı görülmektedir. P değeri (p değeri=0,000) her iki değişkeninde anlamlı olduğu göstermektedir. Çalışma şekli değişkeni, “Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum” düşüncesi üzerine anlamlı bir etkiye sahiptir.

Çalışma Şekli = 3,667 + -0,221 x Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum Düşüncesi

Regresyon analizi değerlendirildiğinde çalışma şeklinde gerçekleşen 1 birimlik artışın, “Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum” ifadesi üzerinde -0,221’lik bir artış göstereceği tespit edilmiştir. Buna göre analiz “*Çalışma şekli, Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum düşüncesi üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir*” hipotezini doğrulamaktadır.

6.1.13. Ücretlendirme Şeklinin, Fatih İlçesinin Araplaştığını Düşünmeye Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Ücretlendirme şeklinin, “Fatih İlçesinin Araplaştığını Düşünmeye” etkisini ölçmek üzere yapılan basit doğrusal regresyon analizinin bulgularına Tablo 51’de yer verilmiştir.

Tablo 51. Ücretlendirme Şeklinin, Fatih İlçesinin Araplaştığını Düşünmeye Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Değişkenler	R değeri	R-Kare	β değeri	Beta	t	p	F	p
Fatih İlçesinin Araplaştığını Düşünme	0,387 ^a	0,150	-0,312	-0,387	-5,162			
Ücretlendirme Şekli			4,070		17,687	0,000 ^{b*}	26,650	0,000 ^{**}

*p<0,05 **p<0,001 Bağımlı Değişken: Ücretlendirme Şekli

Tabloda “Fatih İlçesinin Araplaştığını Düşünme” bağımsız değişkeni ile yapılan basit doğrusal regresyon analizine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere R değeri 0,387, R-kare değeri ise 0,150 bulunmuştur. Ücretlendirme şekli değişkeninin yüzde 15,0’ının “Fatih İlçesinin Araplaştığını Düşünmeye” etki ettiği görülmektedir. ANOVA tablosunda yer alan p değerinin 0,001’den küçük olduğu (f değeri=26,650; p değeri=0,000<0,001) görülmektedir.

Elde edilen değerler incelendiğinde, değişkenlerin regresyon analizi yapmaya elverişli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. B değeri incelendiğinde ücretlendirme şekli değişkeninin “Fatih İlçesinin Araplaştığını Düşünme” değişkenini-0,312 puan artırdığı görülmektedir. P değeri (p değeri=0,000) her iki değişkeninde anlamlı olduğu göstermektedir. Ücretlendirme şekli değişkeni, “Fatih İlçesinin Araplaştığı” düşüncesi üzerine anlamlı bir etkiye sahiptir.

Ücretlendirme Şekli = 4,070 + -0,312 x Fatih İlçesinin Araplaştığı Düşüncesi

Regresyon analizi değerlendirildiğinde ücretlendirme şeklinde gerçekleşen 1 birimlik artışın, “Fatih İlçesinin Araplaştığını Düşünüyorum” ifadesi üzerinde-0,312’lik bir artış göstereceği tespit edilmiştir. Buna göre analiz “Ücretlendirme şekli, Fatih İlçesinin Araplaştığını Düşünme üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir” hipotezini doğrulamaktadır.

6.1.14. Ücretlendirme Şeklinin, Suriyelilerin Gelmesiyle Fatih İlçesinin Güvensiz Hale Geldiğini Düşünmeye Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Ücretlendirme şeklinin, “Suriyelilerin Gelmesiyle Fatih İlçesinin Güvensiz Hale Geldiğini Düşünmeye” etkisini ölçmek üzere yapılan basit doğrusal regresyon analizinin bulgularına tabloda yer verilmiştir.

Tablo 52. Ücretlendirme Şeklinin, Suriyelilerin Gelmesiyle Fatih İlçesinin Güvensiz Hale Geldiğini Düşünmeye Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Değişkenler	R değeri	R-Kare	β değeri	Beta	t	p	F	p
Ücretlendirme Şekli			3,762		17,129			
Fatih İlçesinin Güvensiz Hale Geldiğini Düşünme	0,306 ^a	0,094	-0,236	-0,306	-3,949	0,000 ^{b*}	15,596	0,000 ^{**}

*p<0,05 **p<0,001 Bağımlı Değişken: Ücretlendirme Şekli

Tabloda “Suriyelilerin Gelmesiyle Fatih İlçesinin Güvensiz Hale Geldiğini Düşünme” bağımsız değişkeni ile yapılan basit doğrusal regresyon analizine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere R değeri 0,306, R-kare değeri ise 0,094 bulunmuştur. Ücretlendirme şekli değişkeninin yüzde 9,4’ünün “Suriyelilerin Gelmesiyle Fatih İlçesinin Güvensiz Hale Geldiği” düşüncesine etki ettiği görülmektedir. ANOVA tablosunda yer alan p değerinin 0,001’den küçük olduğu (f değeri=15,596; p değeri=0,000<0,001) görülmektedir. Elde edilen değerler incelendiğinde, değişkenlerin regresyon analizi yapmaya elverişli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. B değeri incelendiğinde ücretlendirme şekli değişkeninin Suriyelilerin Gelmesiyle Fatih İlçesinin Güvensiz Hale Geldiğini Düşünme” değişkenini-0,236 puan azalttığı görülmektedir. P değeri (p değeri=0,000) her iki değişkeninde anlamlı olduğu göstermektedir. Ücretlendirme şekli değişkeni, Suriyelilerin Gelmesiyle Fatih İlçesinin Güvensiz Hale Geldiği” düşüncesi üzerine anlamlı bir etkiye sahiptir.

Ücretlendirme Şekli = 3,762 + -0,236 x Suriyelilerin Gelmesiyle Fatih İlçesinin Güvensiz Hale Geldiğini Düşünme

Regresyon analizi değerlendirildiğinde ücretlendirme şeklinde gerçekleşen 1 birimlik artışın, “Fatih İlçesinin Araplaştığını Düşünüyorum” ifadesi üzerinde-0,312’lik bir azalma göstereceği tespit edilmiştir. Buna göre analiz “Ücretlendirme şekli, Suriyelilerin Gelmesiyle Fatih İlçesinin Güvensiz Hale Geldiğini düşünme üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir” hipotezini doğrulamaktadır.

6.1.15. Katılımcıların Bireysel Özelliklerinin Suriyelilerin Topluma Etkisine Yönelik Tutumlarına Göre Karşılaştırılması

Araştırmanın bu bölümünde Suriyelilerin topluma etkisi ve Fatih ilçesinde yaşanan değişime ilişkin tutumların sosyo-demografik özelliklere göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan ücretlendirme, sosyal güvence durumu, son bir yıl içindeki çalışma durumu, cinsiyet ve Fatih ilçesinde oturma süresi için iki değişkeni olan özellikler için t-testi, ikiden fazla değişkeni olan özelliklere varyans (one-way ANOVA) analizi yapılmıştır.

Tablo 53. Katılımcıların Bireysel Özelliklerinin Suriyelilerin Topluma Etkisine Yönelik Tutumlarına Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Cinsiyet	$\bar{x}$	s.s.	Leven's Testi	t	p
Suriyelilerin Topluma Etkisi	Kadın	2,33	1,128	0,619	0,262	0,793*
	Erkek	2,27	1,190			
Fatih İlçesinde Yaşanan Değişim	Kadın	2,88	1,621	0,255	0,003	0,998*
	Erkek	2,88	1,677			

* $p > 0,05$

Tablodaki sonuçlar incelendiğinde p değeri 0,05'ten büyük olduğu için ($p=0,793$) Suriyelilerin topluma etkisi bağımlı değişkeninde cinsiyetlerine göre bir anlamlılık bulunmadığı görülmektedir. Fatih ilçesinde yaşanan değişimin cinsiyete göre 0,05 anlamlılık düzeyinde bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 54. Katılımcıların Ücretlendirme Biçimlerinin Suriyelilerin Topluma Etkisine Yönelik Tutumlarına Göre Karşılaştırılması

Ücretlendirme	$\bar{x}$	s.s.	Leven's Testi	F	p
Parça Başı	2,00	0,707	0,106	5,156	0,001*
Saatlik	1,77	0,927			
Günlük	1,83	0,844			
Haftalık	2,00	1,029			
Aylık	2,66	1,252			

* $p < 0,05$

Suriyelilerin topluma etkisi ücretlendirme değişkeni ile incelendiğinde p değeri 0,05'ten küçük olduğu için ($p= 0,001$) aralarında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Gruplar arası farklılıkları incelemek üzere post hoc gabriel testi yapılmıştır.

Tablo 55. Suriyelilerin Topluma Etkisinin Ücretlendirme Değişkeninin Gruplar Arası Farklılıkları

Ücretlendirme		Ortalama Farkı	p	%95 Güven Aralığı	
				Alt Değer	Üst Değer
Aylık	Parça Başı	0,662	0,743	-0,57	1,90
	Saatlik	,893*	0,036**	0,03	1,75
	Günlük	,837*	0,001**	0,24	1,44
	Haftalık	0,662	0,144	-0,11	1,43

** $p < 0,05$

Tabloda yer alan veriler incelendiğinde aylık ücretlendirmeye çalışanlar ile saatlik ($p=0,036$) ve günlük ($p=0,001$) ücretlendirme ile çalışanlar arasında 0,05 düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Tablo 56. Suriyelilerin Topluma Etkisine İlişkin Tutumun, Sosyal Güvence Durumu ile İncelenmesi

Sosyal Güvence Durumu	$\bar{x}$	s.s.	Leven's Testi	F	p
Sosyal Güvencem Yok	1,92	1,035	0,279	3,082	0,029*
SGK'ya Bağlıyım	2,48	1,213			
İşsizlik Sigortası	2,75	1,258			

* $p < 0,05$

Suriyelilerin topluma etkisi, sosyal güvence durumu değişkeni ile incelendiğinde p değeri 0,05'ten küçük olduğu için ($p= 0,029$) aralarında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Gruplar arası farklılıkları incelemek üzere post hoc gabriel testi yapılmıştır.

Tablo 57. Katılımcıların Sigortalı Olma Durumlarının Karşılaştırmalı Analizi

Sosyal Güvence Durumu		Ortalama Farkı	p	%95 Güven Aralığı	
				Alt Değer	Üst Değer
Sosyal Güvencem Yok	SGK'ya bağlıyım	-,553*	0,035*	-1,08	-0,02
	İşsizlik Sigortası	-0,825	0,510	-2,21	0,56

* $p < 0,05$

Tabloda yer alan veriler incelendiğinde sosyal güvencesi olmayanlar ile SGK'ya bağlı olanlar ($p=0,035$) arasında 0,05 düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Tablo 58. Katılımcıların Son Bir Yıl İçindeki Çalışma Durumları ile Suriyelilerin Topluma Etkisine Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması

Son Bir Yıl İçindeki Çalışma Durumu	$\bar{x}$	s.s.	Leven's Testi	F	p
Çalışmıyorum- İş aramıyorum	2,17	0,753	0,868	8,728	0,000*
Geçici Tam Zamanlı Bir İşte Çalışıyorum	1,84	1,019			
Geçici Yarı Zamanlı Bir İşte Çalışıyorum	1,79	0,914			
Tam Zamanlı Bir İşte Çalışıyorum	2,97	1,183			
Proje Bazlı Bir İşte Çalışıyorum	2,00				
İşsizim- İş arıyorum	1,82	0,874			

* $p < 0,05$

Suriyelilerin topluma etkisi son bir yıl içindeki çalışma durumu değişkeni ile incelendiğinde p değeri 0,05'ten küçük olduğu için ($p = 0,000$) aralarında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Tablo 59. Katılımcıların Çalışma Şekli ile Suriyelilerin Topluma Etkisine Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması

Çalışma Şekli	$\bar{x}$	s.s.	Leven's Testi	F	p
Tam Zamanlı	2,66	1,179	0,418	3,990	0,002*
Yarı Zamanlı	1,82	0,926			
Günlük	2,05	1,284			
Dönemsel	1,75	1,035			
Proje Bazlı	1,50	0,707			

* $p < 0,05$

Suriyelilerin topluma etkisi, çalışma şekli değişkeni ile incelendiğinde p değeri 0,05'ten küçük olduğu için ($p = 0,002$) aralarında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Gruplar arası farklılıkları incelemek üzere post hoc gabriel testi yapılmıştır.

Tablo 60. Suriyelilerin Topluma Etkisinde Çalışma Şekli Değişkeninin Gruplar Arası Farklılıkları

Çalışma Şekli		Ortalama Farkı	p	%95 Güven Aralığı	
				Alt Değer	Üst Değer
Tam Zamanlı	Yarı Zamanlı	,847*	0,002*	0,20	1,49
	Günlük	0,615	0,253	-0,16	1,39
	Dönemsel	0,913	0,189	-0,18	2,01
	Proje Bazlı	1,163	0,675	-0,76	3,09

* $p < 0,05$

Tabloda yer alan veriler incelendiğinde tam zamanlı çalışanlar ile yarı zamanlı ($p = 0,002$) çalışanlar arasında 0,05 düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

6.1.16. Katılımcıların Bireysel Özelliklerinin Suriyelilerin İş Piyasasındaki Varlıklarına İlişkin Tutumlarına Göre Karşılaştırılması

Tablo 61. Katılımcıların Bireysel Özelliklerinin Suriyelilerin İş Piyasasındaki Varlıklarına İlişkin Tutumlarına Göre Karşılaştırılması

Ücretlendirme	$\bar{x}$	s.s.	Leven's Testi	F	p
Parça Başı	4,00	1,342	0,610	5,764	0,000*
Saatlik	4,08	1,553			
Günlük	3,98	1,209			
Haftalık	3,39	1,335			
Aylık	2,94	1,351			

* $p < 0,05$

“Suriyeliler daha ucuza çalıştıkları için Türkiye vatandaşı işçilerin işini elinden almaktadır” ücretlendirme değişkeni ile incelendiğinde p değeri 0,05’ten küçük olduğu için ($p = 0,000$) aralarında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Gruplar arası farklılıkları incelemek üzere post hoc gabriel testi yapılmıştır.

Tablo 62. Suriyeliler Daha Ucuza Çalıştıkları İçin Türkiye Vatandaşı İşçilerin İşini Elinden Almaktadır Düşüncesi ile Ücretlendirme Değişkeninin Gruplar Arası Analizi

Ücretlendirme		Ortalama Farkı	p	%95 Güven Aralığı	
				Alt Değer	Üst Değer
Aylık	Saatlik	-1,142*	0,023**	-2,19	-0,10
	Günlük	-1,040*	0,001**	-1,77	-0,31

** $p < 0,05$

Tabloda yer alan veriler incelendiğinde aylık ücretlendirmeye çalışanlar ile saatlik ($p = 0,023$) ve günlük ($p = 0,001$) ücretlendirme ile çalışanlar arasında 0,05 düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Tablo 63. Çalışma Şeklinin Suriyeliler Daha Ucuza Çalıştıkları İçin Türkiye Vatandaşı İşçilerin İşini Elinden Almaktadır Düşüncesine Etkisi

Çalışma Şekli	$\bar{x}$	s.s.	Leven's Testi	F	p
Tam Zamanlı	2,89	1,405	0,157	5,465	0,000*
Yarı Zamanlı	3,92	1,171			
Günlük	4,14	1,153			
Dönemsel	3,25	1,488			
Proje Bazlı	3,50	2,121			

* $p < 0,05$

“Suriyeliler daha ucuza çalıştıkları için Türkiye vatandaşı işçilerin işini elinden almaktadır” düşüncesi, çalışma şekli değişkeni ile incelendiğinde p değeri 0,05’ten küçük olduğu için ($p =$

0,000) aralarında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Gruplar arası farklılıkları incelemek üzere posthoc gabriel testi yapılmıştır.

Tablo 64. Çalışma Şekli Değişkeninin Gruplar Arası Karşılaştırılması

Çalışma Şekli		Ortalama Farkı	p	%95 Güven Aralığı	
				Alt Değer	Üst Değer
Tam Zamanlı	Yarı Zamanlı	-1,034*	0,001*	-1,80	-0,27
	Günlük	-1,255*	0,001*	-2,18	-0,33
	Dönemsel	-0,363	1,000	-1,66	0,94
	Proje Bazlı	-0,613	1,000	-2,90	1,67

* $p < 0,05$

Tabloda yer alan veriler incelendiğinde tam zamanlı çalışanlar ile yarı zamanlı ($p=0,001$) ve günlük ($p=0,001$) çalışanlar arasında 0,05 düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Tablo 65. Katılımcıların Sosyal Güvence Durumunun Suriyeliler Daha Ucuza Çalıştıkları İçin Türkiye Vatandaşı İşçilerin İşini Elinden Almaktadır Düşüncesine Etkisi

Sosyal Güvence Durumu	$\bar{x}$	s.s.	Leven's Testi	F	p
Sosyal Güvencem Yok	4,08	1,222	0,049	8,627	0,000*
SGK'ya bağlıyım	3,11	1,368			
İşsizlik Sigortası	2,00	0,816			

* $p < 0,05$

“Suriyeliler daha ucuza çalıştıkları için Türkiye vatandaşı işçilerin işini elinden almaktadır” düşüncesi, sosyal güvence durumu değişkeni ile incelendiğinde p değeri 0,05’ten küçük olduğu için ($p= 0,000$) aralarında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Gruplar arası farklılıkları incelemek üzere posthoc gabriel testi yapılmıştır.

Tablo 66. Katılımcıların Sosyal Güvence Durumunun Gruplar Arası Karşılaştırılması

Sosyal Güvence Durumu		Ortalama Farkı	p	%95 Güven Aralığı	
				Alt Değer	Üst Değer
Sosyal Güvencem Yok	SGK'ya bağlıyım	0,962*	0,000*	0,36	1,56
	İşsizlik Sigortası	2,075*	0,003*	0,51	3,64

* $p < 0,05$

Tabloda yer alan veriler incelendiğinde sosyal güvencesi olmayanlar ile SSK'ya bağlı olanlar ($p=0,000$) ve işsizlik sigortasından faydalananlar ($p=0,003$) arasında 0,05 düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Tablo 67. Katılımcıların Son Bir Yıl İçindeki Çalışma Durumunun Suriyeliler Daha Ucuza Çalıştıkları İçin Türkiye Vatandaşı İşçilerin İşini Elinden Almaktadır Düşüncesine Etkisi

Son Bir Yıl İçindeki Çalışma Durumu	$\bar{x}$	s.s.	Leven's Testi	F	p
Çalışmıyorum- İş aramıyorum	3,17	1,329	0,001	8,070	0,000*
Geçici Tam Zamanlı Bir İşte Çalışıyorum	3,59	1,316			
Geçici Yarı Zamanlı Bir İşte Çalışıyorum	3,91	1,192			
Tam Zamanlı Bir İşte Çalışıyorum	2,70	1,406			
Proje Bazlı Bir İşte Çalışıyorum	2,00				
İşsizim- İş arıyorum	4,82	0,405			

* $p<0,05$

“Suriyeliler daha ucuza çalıştıkları için Türkiye vatandaşı işçilerin işini elinden almaktadır” düşüncesi, son bir yıl içindeki çalışma durumu değişkeni ile incelendiğinde p değeri 0,05’ten küçük olduğu için ($p= 0,000$) aralarında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Katılımcıların sosyo-demografik bilgileri ile “Suriyeliler yerli işçinin emeğine ortak oluyor” düşüncesi göre Karşılaştırılmasında elde edilen bulgular tabloda sunulmuştur.

Tablo 68. Katılımcıların Ücretlendirme Şeklinin Suriyeliler Yerli İşçinin Emeğine Ortak Oluyor Düşüncesine Etkisi

Ücretlendirme	$\bar{x}$	s.s.	Leven's Testi /p	F	p
Parça Başı	4,00	1,225	0,898	5,949	0,000*
Saatlik	3,92	1,553			
Günlük	3,90	1,392			
Haftalık	3,11	1,451			
Aylık	2,78	1,263			

* $p<0,05$

“Suriyeliler yerli işçinin emeğine ortak oluyor” düşüncesi, *ücretlendirme* değişkeni ile incelendiğinde p değeri 0,05’ten küçük olduğu için ($p= 0,000$) aralarında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Gruplar arası farklılıkları incelemek üzere posthoc gabriel testi yapılmıştır.

Tablo 69. Katılımcıların Ücretlendirme Şeklinin Gruplar Arası Karşılaştırılması

Ücretlendirme		Ortalama Farkı	p	%95 Güven Aralığı	
				Alt Değer	Üst Değer
Aylık	Parça Başı	-1,221	0,21	-2,74	0,29
	Saatlik	-1,144*	0,025*	-2,2	-0,09
	Günlük	-1,121*	0,000*	-1,86	-0,39
	Haftalık	-0,332	0,977	-1,28	0,61

** $p<0,05$

Tabloda yer alan veriler incelendiğinde aylık ücretlendirmeye çalışanlar ile saatlik ($p=0,025$) ve günlük ($p=0,000$) ücretlendirme ile çalışanlar arasında 0,05 düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Tablo 70. Katılımcıların Çalışma Şeklinin Suriyeliler Yerli İşçinin Emeğine Ortak Oluyor Düşüncesine Etkisi

Çalışma Şekli	$\bar{x}$	s.s.	Leven's Testi	F	p
Tam Zamanlı	2,79	1,375	0,631	3,967	0,002*
Yarı Zamanlı	3,58	1,368			
Günlük	3,86	1,389			
Dönemsel	3,75	1,282			
Proje Bazlı	4,50	0,707			

* $p<0,05$

“Suriyeliler yerli işçinin emeğine ortak oluyor” düşüncesi, çalışma şekli değişkeni ile incelendiğinde p değeri 0,05’ten küçük olduğu için ($p= 0,002$) aralarında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Gruplar arası farklılıkları incelemek üzere posthoc gabriel testi yapılmıştır.

Tablo 71. Katılımcıların Çalışma Şeklinin Gruplar Arası Karşılaştırılması

Çalışma Şekli		Ortalama Farkı	p	%95 Güven Aralığı	
				Alt Değer	Üst Değer
Tam Zamanlı	Yarı Zamanlı	-,791*	0,047*	-1,58	-0,01
	Günlük	-1,070*	0,015*	-2,02	-0,12
	Dönemsel	-0,963	0,394	-2,3	0,37
	Proje Bazlı	-1,713	0,376	-4,06	0,64

* $p<0,05$

Tabloda yer alan veriler incelendiğinde tam zamanlı çalışanlar ile yarı zamanlı ($p=0,047$) ve günlük ($p=0,015$) çalışanlar arasında 0,05 düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Tablo 72. Katılımcıların Sosyal Güvence Durumunun Suriyeliler Yerli İşçinin Emeğine Ortak Oluyor Düşüncesine Etkisi

Sosyal Güvence Durumu	$\bar{x}$	s.s.	Leven's Testi	F	p
Sosyal Güvencem Yok	3,85	1,321	0,420	5,900	0,001*
SGK'ya Bağlıyım	2,94	1,359			
İşsizlik Sigortası	2,50	1,915			

* $p<0,05$

“Suriyeliler yerli işçinin emeğine ortak oluyor” düşüncesi, sosyal güvence durumu değişkeni ile incelendiğinde p değeri 0,05’ten küçük olduğu için (p= 0,001) aralarında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Gruplar arası farklılıkları incelemek üzere posthoc gabriel testi yapılmıştır.

Tablo 73. Gruplar Arası Karşılaştırılması. Katılımcıların Sosyal Güvence Durumunun

Sosyal Güvence Durumu		Ortalama Farkı	p	%95 Güven Aralığı	
				Alt Değer	Üst Değer
Sosyal Güvencem Yok	SGK’ya bağlıyım	0,906*	0,001*	0,28	1,53
	İşsizlik Sigortası	1,349	0,160	-0,28	2,98

*p<0,05

Tabloda yer alan veriler incelendiğinde sosyal güvencesi olmayanlar ile SSK’ya bağlı olanlar (p=0,001) arasında 0,05 düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Tablo 74. Katılımcıların Son Bir Yıl İçindeki Çalışma Durumunun Suriyeliler Yerli İşçinin Emeğine Ortak Oluyor Düşüncesine Etkisi

Son Bir Yıl İçindeki Çalışma Durumu	$\bar{x}$	s.s.	Leven's Testi	F	p
Çalışmıyorum- İş aramıyorum	3,33	1,211	0,156	7,099	0,000*
Geçici Tam Zamanlı Bir İşte Çalışıyorum	3,44	1,501			
Geçici Yarı Zamanlı Bir İşte Çalışıyorum	3,72	1,368			
Tam Zamanlı Bir İşte Çalışıyorum	2,54	1,205			
Proje Bazlı Bir İşte Çalışıyorum	4,00				
İşsizim- İş arıyorum	4,5	0,934			

*p<0,05

“Suriyeliler yerli işçinin emeğine ortak oluyor” düşüncesi, son bir yıl içindeki çalışma durumu değişkeni ile incelendiğinde p değeri 0,05’ten küçük olduğu için (p= 0,000) aralarında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

6.1.17. Güvencesiz Çalışma ve Suriyelilere Yönelik Tutum Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Araştırmada katılımcıların çalıştıkları kurumda ekonomik anlamda güvende hissetme algıları ile Suriyelilere yönelik tutumlarına etkisine ilişkin yapılan korelasyon analizi sonucunda elde edilen sonuçlar 0-0,25 arasında çok zayıf; 0,26-0,49 arasında zayıf; 0,50-0,69 arasında orta; 0,70-0,89 arasında yüksek; 0,90-1,00 arasında çok yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu (Karagöz, 2014) kabul edilerek analiz edilmiştir.

Katılımcıların çalıştıkları kurumda ekonomik anlamda güvende hissetme algıları ile Suriyelilere yönelik tutumlarının arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizine Tabloda yer verilmiştir.

Tablo 75. Çalışılan Kurumda Güvende Hissetme ile Suriyelilere Tutum İlişisine Yönelik Korelasyon Katsayıları

Ölçek	Suriyelilere Yönelik Tutum	
Çalışılan Kurumda Güvende Hissetme	r	0,190**
	p	0,009
	n	154

Tablo incelendiğinde modelin hem 0,01 hem de 0,05 düzeyinde düzeyin de anlamlı olduğu görülmektedir. Spearman katsayısı incelendiğinde bu katsayının pozitif yönde olduğu görülmektedir. Katılımcıların *çalıştıkları kurumda ekonomik anlamda güvende hissetmeleri* ile *Suriyelilere yönelik tutumları* arasında çok zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=190$). Çalışılan kurumda güvencesiz hissetme düzeylerindeki artışın, Suriyelilere yönelik tutum düzeyindeki artışı etkilemektedir.

6.1.18. Çalışma Koşulları Sebebiyle Güvencesiz Hissetmeleri ile Suriyelilerin İstanbul'da Yaşam Şartlarını Zorlaştırmasına Yönelik Tutum Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Katılımcıların çalışma koşulları sebebiyle güvencesiz hissetmeleri ile Suriyelilerin İstanbul'da yaşam şartlarını zorlaştırmasına yönelik tutumu arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizine tabloda yer verilmiştir.

Tablo 76. Çalışma Koşulları Sebebiyle Güvencesiz Hissetme ile Suriyelilerin İstanbul'da Yaşam Şartlarını Zorlaştırmasına Yönelik Korelasyon Katsayıları

Ölçek	Suriyelilere Yönelik Tutum	
Çalışma Koşulları Sebebiyle Güvencesiz Hissetme	r	0,394**
	p	0,000
	n	154

Tablo incelendiğinde modelin hem 0,01 hem de 0,05 düzeyinde düzeyin de anlamlı olduğu görülmektedir. Spearman katsayısı incelendiğinde bu katsayının pozitif yönde olduğu görülmektedir. Katılımcıların çalışma koşulları sebebiyle güvencesiz hissetmeleri ile Suriyelilerin İstanbul’da yaşam şartlarını zorlaştırdığına yönelik tutumları arasında zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=394$). Çalışma koşulları sebebiyle güvencesiz hissetmeleri düzeylerindeki artışın, Suriyelilerin İstanbul’da yaşam şartlarını zorlaştırdığına yönelik tutum düzeylerindeki artışı etkileyeceği söylenebilir.

6.1.19. Fatih’te İlçesinde Yaşanan Değişim ile Kamusal Mekânlarda Arapça Konuşulmasından Duyulan Rahatsızlık Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Katılımcıların Fatih’te ilçesinde yaşanan değişim ile kamusal mekânlarda Arapça konuşulmasından duyulan rahatsızlık arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizine tabloda yer verilmiştir.

Tablo 77. Fatih’te İlçesinde Yaşanan Değişim ile Kamusal Mekânlarda Arapça Konuşulmasından Duyulan Rahatsızlık Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Katsayıları

Ölçek	Suriyelilere Yönelik Tutum	
	r	-0,214**
Fatih İlçesinde Yaşanan Değişim	p	0,004
	n	154

Tablo incelendiğinde modelin 0,05 düzeyinde düzeyin de anlamlı olduğu görülmektedir. Spearman katsayısı incelendiğinde bu katsayının negatif yönde olduğu görülmektedir. Katılımcıların Fatih’te İlçesinde Yaşanan Değişim ile Kamusal Mekânlarda Arapça Konuşulmasından Duyulan Rahatsızlık Arasındaki İlişkiye yönelik tutumları arasında çok zayıf düzeyde negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=-0,214$). Fatih’te ilçesinde yaşanan değişime yönelik tutum negatif yönde azaldıkça ile kamusal mekânlarda Arapça konuşulmasından duyulan rahatsızlığa yönelik tutum düzeyindeki artışı etkileyeceği söylenebilir.

6.1.19. İşten Çıkarılma Korkusu ile Suriyelilere Yönelik Tutum Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Katılımcıların işten çıkarılma korkusu ile Suriyelilere yönelik tutumlarının arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizine tabloda yer verilmiştir.

Tablo 78. İşten Çıkarılma Korkusu ile Suriyelilere Yönelik Tutum Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Katsayıları

Ölçek	Suriyelilere Yönelik Tutum	
İşten Çıkarılma Korkusu	r	-0,189**
	p	0,010
	n	154

Tablo incelendiğinde modelin 0,05 düzeyinde düzeyin de anlamlı olduğu görülmektedir. Pearson katsayısı incelendiğinde bu katsayının negatif yönde olduğu görülmektedir. Katılımcıların işten çıkarılma korkusu ile Suriyelilere yönelik tutum arasındaki ilişkiye yönelik tutumları arasında çok zayıf düzeyde negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=-0,189$). İşten çıkarılma korkusu azaldıkça Suriyelilere yönelik olumlu tutumun düzeyinde artışı etkileyeceği söylenebilir. Katılımcıların işten çıkarılma korkusu ile “Suriyelilerin daha ucuza çalıştıkları için Türkiye vatandaşı işçilerin işini elinden aldığına” yönelik tutumu arasındaki ilişkiyi tespit etmek üzere yapılan korelasyon analizine tabloda yer verilmiştir.

Tablo 79. İşten Çıkarılma Korkusu ile Suriyelilerin Daha Ucuza Çalıştıkları İçin Türkiye Vatandaşı İşçilerin İşini Elinden Almaktadır Düşüncesine Yönelik Korelasyon Katsayıları

Ölçek	“Suriyelilerin daha ucuza çalıştıkları için Türkiye vatandaşı işçilerin işini elinden almaktadır”	
İşten Çıkarılma Korkusu	r	-0,187*
	p	0,010
	n	154

Tablo incelendiğinde modelin 0,05 düzeyinde düzeyin de anlamlı olduğu görülmektedir. Pearson katsayısı incelendiğinde bu katsayının negatif yönde olduğu görülmektedir.

Katılımcıların işten çıkarılma korkusu ile “Suriyelilerin daha ucuza çalıştıkları için Türkiye vatandaşı işçilerin işini elinden aldığına” yönelik tutumları arasında çok zayıf düzeyde negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=-0,187$). Katılımcıların işten çıkarılma korkusu ile “Suriyeliler yerli işçinin emeğine ortak oluyor” düşüncesi arasındaki ilişkiyi tespit etmek üzere yapılan korelasyon analizine tabloda yer verilmiştir.

Tablo 80. İşten Çıkarılma Korkusu ile Suriyeliler Yerli İşçinin Emeğine Ortak Oluyor Düşüncesine Yönelik Korelasyon Katsayıları

Ölçek	“Suriyeliler yerli işçinin emeğine ortak oluyor”	
İşten Çıkarılma Korkusu	r	0,258**
	p	0,001
	n	154

Tablo incelendiğinde modelin hem 0,01 düzeyinde hem de 0,05 düzeyinde düzeyin de anlamlı olduğu görülmektedir. Spearman katsayısı incelendiğinde bu katsayının pozitif yönde olduğu görülmektedir. Katılımcıların işten çıkarılma korkusu ile “Suriyeliler yerli işçinin emeğine ortak oluyor” düşüncesine yönelik tutumları arasında zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r= -0,258$). İşten çıkarılma korkusu arttıkça, Suriyelilerin yerli işçinin emeğine ortak olduğu düşüncesinin düzeyinde artışı etkileyeceği söylenebilir. Katılımcıların işten çıkarılma korkusu ile “Suriyelilerle birlikte yaşamak istemiyorum” düşüncesi arasındaki ilişkiyi tespit etmek üzere yapılan korelasyon analizine tabloda yer verilmiştir.

Tablo 81. İşten Çıkarılma Korkusu ile Suriyelilerle Birlikte Yaşamak İstemiyorum Düşüncesine Yönelik Korelasyon Katsayıları

Ölçek	“Suriyelilerle birlikte yaşamak istemiyorum.”	
İşten Çıkarılma Korkusu	r	0,249**
	p	0,001
	n	154

Tablo incelendiğinde modelin hem 0,01 düzeyinde hem de 0,05 düzeyinde düzeyin de anlamlı olduğu görülmektedir. Spearman katsayısı incelendiğinde bu katsayının pozitif yönde olduğu görülmektedir.

Katılımcıların işten çıkarılma korkusu ile “Suriyeliler yerli işçinin emeğine ortak oluyor” düşüncesine yönelik tutumları arasında zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=-0,258$). İşten çıkarılma korkusu arttıkça, “Suriyelilerle birlikte yaşamak istemiyorum” düşüncesinin düzeyinde artışı etkileyeceği söylenebilir.

7.1. Nitel Verilerin Analizi

Mülakat tekniği ile elde edilen verilerin analizi esnasında Suriyeli sığınmacıların kent yaşamında yerliler tarafından algılanma biçimleri ortaya çıkartılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorularda hem işçi hem de işverenlere öncelikli olarak demografik sorular, bunu takiben metropol yaşamı, geçici güvencesiz çalışma biçimi ve göçmenlere yönelik tutuma ilişkin sorular sorulmuştur. Sahada yapılan derinlemesine mülakatlar, Türkiye vatandaşı işçiler ve işverenlerle yapılmıştır.

Görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi yöntemi: verilerin sistematik bir biçimde temalara uygun bir şekilde düzenlenerek açıklanmasıdır. İçerik analizi yapılırken verilerin sistematik bir şekilde incelenmesinde dört aşama vardır. Bunlar; (i) Verilerin araştırmanın amacına uygun olarak kodlanması, (ii) Temaların oluşturulması, (iii) Elde edilen kodların ve temaların düzenlenmesi, (iv) Elde edilen bulguların açıklanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s.227).

Prekarya olgusunun Suriyeli göçmenlere yönelik etkisini tespit etmek üzere hem işçi hem de işverenlerle mülakat yapılarak çalışma biçiminin göçmen karşıtlığına etkisine yönelik olarak karşılaştırmalı analiz yapılmıştır. Suriyeli sığınmacıların iş piyasasında çalışma izni olmaksızın işverenler tarafından ucuza çalıştırılması ve işverenlerin vergilerden muaf olması mülakatlarda işçi katılımcılar tarafından sıklıkla dile getirilen bir faktör olmuştur. Fatih ilçesinin yerlileri, Suriyelilerin kalabalık yaşamaları sebebiyle kira ücretleri artırması ve semtin kültürel desenini değiştirmesine sıkça vurgu yapmıştır. Mülakatlarda sorulan sorulardan elde edilen veriler doğrultusunda kategorize edilen başlıklar şu şekildedir:

- Metropolde yaşamının anlamı ve avantajları
- Suriyeli sığınmacıların Fatih ilçesine etkisi
- Sığınmacıların kamusal mekânlardaki varlıklarına yönelik bakış açıları
- Suriyelilerin topluma etkisi
- Göçmenlerle birlikte yaşamaya yönelik bakış açıları ve geleceğe dair öngörüler
- Suriyelilere yönelik öfke ve şiddete ilişkin tutumları

- Göçmenlerin çalışma ve yaşam şartlarına yönelik bakış açıları
- Yerlilerin prekaryal çalışma biçimine yönelik bakış açıları
- Suriyeli sığınmacıların iş piyasasındaki varlıklarına yönelik bakış açıları
- Suriyeli sığınmacıların yerli işçinin emeğine ortak olduğu düşüncesine yönelik tutumları

7.1.1. Verilerin Toplanması

Araştırma İstanbul ili Fatih ilçesinde Seyyid Ömer, Aksaray, Akşemsettin, Haseki Sultan, Kalenderhane, Kocamustafapaşa, Mollagürani, Silivrikapı mahallesinde geçici güvencesiz çalışmakta olan 9 kişi ve iş yeri sahibi olan 4 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Prekaryal çalışma biçiminin Suriyeli sığınmacıların metropol yaşamında, gündelik hayatta ve iş piyasasındaki varlıklarına yönelik tutumlarının nedenlerini tespit etmek amacıyla yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat yöntemi tercih edilmiştir. Araştırma evrenini Fatih ilçesindeki geçici güvencesiz olarak tanımlanan: belirsiz süreyle, yarı zamanlı, sigortasız, saatlik, günlük, haftalık olarak çalışan bireyler ve işletme sahipleri oluşturmaktadır.

Araştırma örneklemini daraltmak üzere Fatih ilçesinin hem çalışma hayatı hem de gündelik yaşamda sirkülasyonun yoğun yaşandığı mahalleler tercih edilmiştir. Araştırmada karma yöntem kullanılması sebebiyle, derinlemesine mülakat tekniğinde katılımcı sayısı sınırlı tutularak, her bir katılımcının araştırmanın örneklem kriterlerine uymasına bilhassa özen gösterilmiştir. Görüşmeye başlamadan önce katılımcılara araştırmanın amacı anlaşılır bir şekilde anlatılmıştır. Katılım gönüllülük esasına dayalı gerçekleşmiştir. Araştırmacı görüşmecilerle sahada yüz yüze mülakat gerçekleştirmiş ve görüşmeler en az 30 en çok 53 dakika sürmüştür. Görüşmelerin tamamı katılımcıların iş yerlerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler katılımcıların izni alınarak ses kaydına alınmıştır. Görüşmelerde katılımcıların verdikleri yanıtlar, ses dosyasından yazıya dönüştürülmüştür.

Yazıya dönüştürülen veriler, ses dosyası üç kere dinlenerek, titizlikle incelenmiş ve son haline getirilmiştir. Katılımcıların verdikleri yanıtlar kategorik hale getirilerek temalar oluşturulmuştur. Elde edilen veriler sınıflandırılarak kodlar oluşturulmuştur. Elde edilen kodlar temaya dönüştürülmüştür. Temalar araştırmanın başlangıcında belirlenen temalarla uyum içindedir.

7.1.2. Katılımcılar

Araştırmada görüşme yapılan yerlerde kadın işçilerin ve kadın işletme sahiplerinin olmaması sebebiyle cinsiyet dağılımının çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır. Katılımcıları 28-59 yaş arası bireyler oluşturmaktadır. Katılımcıların yalnızca ikisi üniversite mezunu olmakla birlikte; 5 kişi ilkokul, 1 kişi ortaokul, 5 kişi lise mezunudur. Katılımcılar en az 6 en çok 35 yıldır çalışma hayatında yer almaktadır. İşçi ve işveren katılımcıların gelirleri incelendiğinde en az 2000 en çok 6000 lira aylık gelire sahip oldukları görülmektedir. İşçi katılımcıların 5'i sigortasız 3'ü çalışma saatlerine göre sigorta primleri ödenmektedir. Katılımcıların Fatih ilçesinde yaşama süresinin 24-52 yıl aralığında olduğu görülmektedir. Kadın çalışanların 2'si ücretli öğretmen ve 1'i hizmet sektöründe satış danışmanı olarak çalışmaktadır. İşçi olan erkek katılımcıların 4'ü gündelik işlerde çalışan işçi, 2'si gündelik ücretlendirmeye taksi şoförü olarak çalışmaktadır. İşveren katılımcıların biri kuaför, biri berber, biri terzi, biri lokanta sahibidir.

Mülakata katılan 9 işçi ve 4 işverenin yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, Fatih'te ikamet etme süresi, çalışma süresi ve gelire yönelik bilgilere Ek-3 ve Ek-4'te yer alan tabloda sunulmuştur. Katılımcıların verdiği yanıtlar, K1, İ1 şeklinde kısaltılmıştır. İşçi katılımcıların sorulara verdiği yanıtlar "K" harfi, işveren katılımcıların yanıtları ise "İ" harfiyle kodlanmıştır. Belirtilen kodlarla gösterilen rakamlar, araştırma sürecinde yapılan görüşmelerin sıralamasını ifade etmektedir.

7.2. Metropol Yaşamına İlişkin Bulgular

İşçi katılımcılar 1997'den önce Fatih'e yerleşen ve ekonomik düzeyi alt orta kişilerden oluşmaktadır. İşçi katılımcıların 5'i sigortasız 3'ünün ise çalışma saatlerine göre sigorta primleri ödenmektedir. Bununla birlikte tüm işçi katılımcılar bulundukları iş yerlerinde boş kalmamak ve gelir etme zorunluluğundan ötürü geçici süreyle çalıştıklarını ve ilerleyen zamanda işlerinden ayrılacaklarını ifade etmiştir.

7.2.1. Metropolde Yaşamın Avantajları

Her iki gruptaki katılımcılarda kendilerini "Fatih'in yerlisi" olarak tanımlamıştır. Şehir yaşamına yönelik katılımcılara "*Metropolde yaşamın avantajları nelerdir?*" sorusu sorulmuştur. Her iki grupta şehir yaşamının dezavantajlarına dikkat çekmiş ve olumsuz yönlerine vurgu yapmıştır. Katılımcılar artan kira ücretlerine dikkat çekmiş ve şehir yaşamının zorluklarını dile getirmiştir. Bu noktada iki işçi katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır:

H.G.: “Ev kendinizinse İstanbul'da doğup büyüdüysen başka şehirde yaşamazsınız.”

M.S.: “Burada yaşamamanın hiçbir avantajını görmedim ben kalabalık, trafik, güvenlik her açıdan zor İstanbul'da yaşamak. Kiralar pahalı buna benzer şeyler var.”

Ailesi İstanbul kökenli olan A.R.Ç (3) kent yaşamında kültürel farklılıklara işaret etmiş ve kent yaşamının modern birey olmakla eş değer görmüştür. “*Kültür seviyesinin bir Adana'da Van'da yaşayan bir adamla İstanbul'da adamın yaşantısı bir olur mu? Kendini geliştirdikten sonra mesela ben yurtdışında kaldım kaç sene. İnsanoğlu biraz kendini geliştirecek*” ifadesini kullanmıştır. Metropolde yaşama ilişkin her iki grubunda birbirine benzer yanıtlar verdikleri görülmüştür. İşveren E.Ç (İ3) “*İstanbul'da yaşamamanın hiçbir avantajı kalmadı yalnızca dezavantajları var*” demektedir.

7.2.2. Metropolde Yaşamamanın Anlamı

İşçi katılımcıların 4'ü, işveren katılımcılardan ise 1'i doğumdan itibaren Fatih'te yaşadığını belirtmiştir. Şehirde yaşamamanın ifade ettiği anlama ilişkin olarak katılımcılara “*Metropol' de yaşamak sizin için ne anlam ifade ediyor?*” sorusu sorulmuştur.

Her iki gruptan katılımcılar şehir yaşamının değişimine dikkat çekmiş ve İstanbul'un eskiden daha iyi ve güzel olduğunu ifade etmiştir. Bir işçi katılımcı değişime ilişkin olarak İstanbul'un büyümesini ve çok fazla yabancı gelmesini neden göstermiştir. Bununla birlikte işçi ve işveren katılımcılar komşuluğun yok olduğunu ve oturdukları apartmanda yaşayan komşularını tanımadıklarını ifade etmişlerdir.

K2- “Keşmekeşlik. Eskiden olsa dostluk arkadaşlık diyebilirdim ama şimdi o kavramlar kalmadı. Eskiden biz küçükken top oynardık, komşumuz evin kapısının önünde yemek yapardı. Öğlen börek yapardı, çay içerlerdi. Bir tane halı sererlerdi dışarıya biz de gidip onların yemeğinden yiyebilirdik ama şimdi üst komşumu tanımıyorum.”

İ3- “Eskiden daha keyifliydi. Her yönüyle daha keyifli. Mesela oturduğum yerde, 30 yıldır aynı yerde oturuyorum, eskiden herkesi tanırdım. Şimdi apartmandaki kimseyi tanımıyorum”

İşçi bir katılımcı A.B (K7) İstanbul'daki Suriyeli varlığının şehri değiştirmesini işaret ederek “*Şu an çok boş bir anlam ifade ediyor. İstanbul'un bozulması, çalışma şartlarının bozulması, insanların ekmeğe muhtaç olması, İstanbul'un çok sıkıcı bir hale gelmesi nasıl anlatayım yani avantajlısını bırak Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethetmiş ya şu an o durumda hissediyorum*” demektedir.

İşçi bir katılımcı İstanbul'da yaşamının anlamsızlığına dair köyde yaşayabilme beceresinin İstanbul'da yaşamaktan daha anlamlı olduğunu ifade etmiştir. Her gruptan katılımcılar İstanbul'da yaşamının olumsuzluklarına vurgu yapmış ve anlam ifade etmediğini belirtmiştir. Yaşam pahalılığı ve göçmen nüfusu gibi faktörlerin şehir yaşamında bir dezavantaj oluşturduğu görülmektedir.

7.2.3. Suriyeli Sığınmacıların Fatih İlçesine Etkisi

Araştırmanın ana soruları kapsamında olan Suriyeli sığınmacıların Fatih ilçesine etkisi tespit etmek amacıyla katılımcılara “*Suriyeli Sığınmacıların Fatih İlçesine Nasıl Bir Etkisi Oldu?*” soru sorulmuştur. İşçi katılımcılar Suriyelilerin yaşam biçimleri, tüketim alışkanlıkları, mekânsal kümelenmeleri, sahip olduğu çocuk sayıları ve aile yaşamlarına dair noktalara olumsuz yönde vurgu yapmıştır. Bu konuda M.S (K6):

“Bir kere bizim bitişikte var çok gürültülü çocuk sayısı çok özellikle çok çocuk yapıyorlar kaç kişi yaşıyorlar orada genç olmalarına rağmen her yıl bir çocukları oldu, dördüncü oldu. Geldi geleli her yıl bir çocuk doğurdu. Onların kültürleri ile bizim kültürlerimiz aynı değil yemek çeşitlerimiz yemek kokuları baharat kokuları yatak odalarına kadar geliyor o kadar rahatsızlık veriyor çok gürültü yapıyorlar çok bağıyorlar bizim gibi bir kültürleri yok yani uyum sağlayamadılar kesinlikle rahatsız oluyorum ama misafir oldukları için idare ediyoruz” demektedir.

İşçi katılımcılar özellikle Aksaray, Yusufpaşa ve Laleli semtlerindeki Suriyeli varlığına dikkat çekerek, bu bölgelerde Türk vatandaşı göremedikleri ifade etmiştir. Bununla birlikte güvenlik ve yabancılaşmaya ilişkin konuları dile getirmişlerdir.

K4- “Parasal yönden evet akıcı ama ben size şöyle söyleyeyim çoğu öyle değildir ama nasıl desem benim bir kız arkadaşımın peşinden evine kadar gidip takip edip ona numara bırakması tacizde bulunması ne bilim hakkımızın yenmesi”

K1- “Aksaray’a indiğimizde yani resmen Araplaştığını görebilirsin, bir Suriyeli Şam olduğunu görebilirsin. Çok kalabalık, göremiyorsun diyorsun ki bizim milletimiz nerede? Ben bir Türk’ü görmek isterim. Sürekli sağına soluna bakıyorsun Arapça konuşuyor. Bir şey sorduğunda Türk bulamıyorsun. Sanki kendi ülkende yabancılaştığını hissediyorsun”

K2- “Biz Aksaray'da bir düğüne gittik yolu bulamadık. Bir Türk aradık çok aradık ki adres soralım ama yok”

İki işçi katılımcı zengin Suriyelilerin Avrupa'ya göç ettiğini ve bu nedenle düşük gelir gruplarındaki Suriyelilerin ise Fatih'te kalarak aile düzeninin bozulduğunu ifade etmiştir. Katılımcılar düzensiz yerleşime vurgu yaparak, Bununla birlikte Fatih'te dilencilik Suriyeliler için bir meslek haline dönüştüğünü ifade etmiştir. Tüm işçi katılımcılar Suriyelilerin kalabalık yaşamalarından rahatsızlıklarını dile getirmiş ve kalabalık yaşadıkları için ev kiralarının artmasına sebep olduklarını belirtmiştir. A.R.Ç (K3): bu konuya ilişkin olarak

“Hiçbir etkisi yok olumsuz. Gidin Eminönü'nde zabıta kovalıyor, kovalıyor, bitiremiyor. Dilencileri bunları bir sektörü var. Her gün gazetelerde televizyonlarda okuyoruz, dinliyoruz. Sektörü var, bunlar dilencilik sektörü alıyorlar. 20 tane çocuğu çalıştırıyorlar ondan sonra böyle bir sektör olunca hangi gözle bakarsın bunlara? Mesela normalde 1000 liralık evde oturacaksın Suriye'de 3000 TL'ye veriyor ama on kişi kalıyor sen kalıyorsun iki kişi” demektedir.

İşçi bir katılımcı Suriyelilerin Fatih'te kümelenmelerine ilişkin olarak Suriyelilerin kurdukları şirketler üzerinden emlakçılık yaptığına ve gelecek için bir tehdit oluşturduklarına dikkat çekmiştir. Kürt kökenli olduğunu belirten A. B (K7):

“Bana göre çok bozuk...Bunların öyle bir düşüncesi yok bize ayak uydurma gibi... Bunlar kendi kendine bir devlet zaten kendi kendilerine sistemleri kuruyorlar 20 sene sonra 30 sene sonra ırk karıştığı zaman ne yapacaklar? Bunlar mahalle mahalle, semt semt nasıl bugün Zeytinburnu Afganların, Özbeklerin elindeyse, Esenyurt Kürtlerin elindeyse yarın öbür gün bunlar da Fatih bölgesinde... Bugün Kumkapı dediğimizde insanların aklına zenciler gelir. Fatih bölgesinde 2-3 sene sonra bu ırk iyice karışacak. Şu an kiminle konuşuyorsan, kiminle muhatap olsan, kiminle muhabbet etsen diyor ki ofisimiz var abi evi bize kiraya verebilirsin, bizim şirketimiz var. Hepsinin sanal şirketleri var. Adam gelmiş Irak'tan sanal şirket kurmuş. Tır işi yapıyor, ben burada sürünüyorum” demektedir.

İşçi katılımcılar için Fatih'te Suriyelilerin varlığı semtin yerlisi olduklarını ifade eden işçi katılımcılar için olumsuz olarak nitelendirildiği ve Suriyelilerin varlığında şikâyetçi olduğu görülmektedir. İşveren katılımcılar Suriyelilerin ekonomik olarak ifade ettikleri anlama vurgu yaparak, kiraların artmasına sebep olarak gösterilmelerinin nedenlerine değinmişlerdir. Bu konuda iki işveren şu şekilde ifade etmektedir:

İ1- “Parası olan da bir sıkıntı yok ama her zamanki gibi parasızlar hep sıkıntı. Ben kiracı olsam Suriyeliler gelmesine lanet ederim; bunlar geldi kiralar arttı diye... Ev sahibi olsa iyi ki bunlar geldi kafama göre istediğim paraya göre bunları kiraya verebiliyorum diyecek”

İ2- “Bugün bir ev kirası bir liraysa onlar olduğu zaman 2 TL'ye veriyorlar. Neden çünkü adam 20-30 kişi aynı evde yaşıyor ama biz üç kişi beş kişi yaşıyoruz ondan dolayı etkiliyor.”

7.2.4. Suriyelilerin Fatih İlçesinin Güvenliğine Etkisi

Suriyelilerin Fatih ilçesine etkisi değerlendirildiğinde işçi ve işverenler arasında farklı yaklaşımlar olduğu görülmektedir. Suriyelilerin kalabalık yaşamaları ev sahipleri için bir fırsat niteliği taşımakta ve Fatih'te ev kiralarını artırmaktadır. Suriyelilerin Fatih ilçesine etkilerini tespit etmek amacıyla katılımcılara “*Göçmenlerin varlığıyla Fatih ilçesinin güvensiz tehlikeli bir yer haline geldiğini düşünüyor musunuz?*” sorusu sorulmuştur. Erkek işçi katılımcılar Suriyelilerin yabancı olmaları, içindeki bulundukları şartlar ve çalışıp para kazanma zorunluluğu sebebiyle gayri meşru işlerle ilgilendiklerini ve geçimini sağladıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte Suriyelilerin düzensiz bir şekilde göç etmeleri ve kalifiye olmayan bireylerinde şehirde var olmaları sebebiyle Fatih'in güvencesiz bir yer olarak tanımlamışlardır.

K6- “Tabii ki şöyle bu insanlar kamuda çalışmıyor, özel sektörde iş yok. Ne yapıyorlar genelde gayrimeşru iş yapıyorlar. Bu insanları kullanıyorlar gayri meşru işlerde. Kaçakçılık olaylarında olur, belki uyuşturucu olaylarında. Çünkü iş yok hayatını nasıl idame ettirecek? Eve ekmek getirecek, kira ödeyecek, elektrik, su parası, telefon parası, diğer giderler. Peki çalışmayan bir insan ne yapabilir? Kaçak yolla çalıştığında şimdi buradaki insanlar iş bulamayınca onlar bir işte çalıştı mı o zaman bir şeylik çıkıyor”

K7- “Düşünüyorum. Gün geçtikçe de beter oluyor. Şimdi bugün Fatih bölgesi eski bir yerleşim olduğu için insanlar gece çok rahat bir şekilde dışarı çıkabiliyordu, gezebiliyordu tozabiliyordu...”

...mesela ben evlendiğim zaman eşime asla demezdim eczaneden çıkınca dikkatli gel şöyle gel öyle gel. Ama şimdi tedirginim. Şimdi eşime diyorum ki çıktığın zaman dikkatli gel, bir ara bana nerede olduğunu söyle. Çünkü bilmiyorum yani duyuyorum sürekli Zeytinburnu'nda orada burada insanları gasp ediyorlar.”

Katılımcılar gayri meşru işlerin Aksaray ve Yusufpaşa bölgesinde yoğunlaştığını belirtmişlerdir.

Suriyelilerin çocuk sayısındaki artışın yasal olmayan çalışma biçimleriyle ilişkilendirilmiş olup, gelecekte yaşanabilecek tehditlere vurgu yapmışlardır. H.G (K2) konuya ilişkin; “*Şimdi bir kişi geldiler şu anda o kadar doğurganlar ki beş sene burada ise beş tane çocuk yaptılar. Bunun nasıl etkisi olur, geri dönüşü nasıl olur? Hepsi dilencilik yapan bir şeyden ne bekleyebilirsiniz? Dilencilik yaparak yetiştirme şekline ne bekleyebilirsiniz? Suriyelilere bakın çocukların çoğu dilencilik yapıyor. Suriyelerin çoğuna bakın ucuz işçilik yapıyor ama hep pis işleri onlar yapıyor. Aksaray'da mesela kadın işine, onlar bakıyorlar uyuşturucu işine de*” demektedir.

Erkek işçi katılımcıların biri Suriye’de yaşanan iç savaşta meydana gelen travmaların etkisiyle Suriyelilerin yaşama tutunmak için her türlü çabayı sarf edeceğine ve bu düşüncede olan Suriyelileri kolaylıkla toplayarak organize hareket ederek suç işleyebileceğine işaret etmiştir. İşçi katılımcıların verdikleri ifadelerden hareketle Suriyelilerin Fatih’te sahip oldukları mevcut koşullarının yanında gelecekte yapabilecekleri eylemlerin tasavvur edilmesi güvensizlik atmosferi oluşturduğu ve ilçe sakinleri tarafından tehdit olarak algılandıkları görülmektedir.

İşveren katılımcıların konuya ilişkin şu yanıtları vermiştir:

İ2- “Tabii ki de düşünüyor insan aklına her şey geliyor. Bugün ne kadar korkusuz birisi olsam bile herhangi bir yabancı bir yere gittiğin zaman mutlaka korkarak girersin oraya”

İ3- “Düşünüyorum tabi bir dünya olay duyuyoruz onlar hakkında bir dünya şeyi. Masum gencimize vurduklarını duyuyoruz, kalabalık bir şekilde saldırdıklarını duyuyoruz apartmanlarda çıkan olayları duyuyoruz”

Katılımcılara bu düşünceye ilişkin olarak “*yaşadığınız bir olay var mı?*” sorusu sorulmuş ve olmadığı cevabını vermişlerdir. Katılımcıların kendileri ve yakın çevrelerinde güvenlik tehdidi oluşturan bir olayla karşılaşmamalarından hareketle bu tutuma ilişkin toplumda sıkça dile getirilen tehdit söylemlerinin ve buna yönelik tasavvurların büyük rol oynadığı görülmektedir. İşveren katılımcıların yalnızca ikisi güvensiz bir yer olmadığı yönünde düşüncelerini ifade etmiştir. Bu konuya ilişkin olarak işveren K.S (İ1) Suriyelilerin toplumda göz önünde olmasına ve karşıt söylemlerin dile pelesenk olmasına dikkat çekerek:

“Avrupalı diye yurtdışından döviz getirdi diye kişisine göre Rusyalı Moldovyalı fuhuşa gelen herkese kimsenin sesi çıkmıyor. İş Suriyeli olunca bu şerefsizler nereden geldi oluyor. O yüzden kural bana da aynı kural oluyor onlara da aynı kural oluyor” demektedir.

Her iki grupta Suriyelilerin Fatih'i güvencesiz bir yer haline getirdiği düşüncesini onaylamaktadır. Gruplar arasında dikkat çekici bir fark görülmemektedir. TEPAV (2019) Fatih ilçesinde yaşayan yerlilerin yüzde 95'i Suriyeliler birlikte yaşamaktan memnun olmadıkları bulgusuna ulaşmıştır. Bunun nedenlerine ilişkin olarak ise Suriyelilerin gıda yardımı, sağlık hizmeti, para yardımı gibi daha çok sosyal haklara sahip olduğunu belirtmişleridir (TEPAV, 2019, s.59).

7.2.5. Fatih İlçesinin Kimliğindeki Değişime İlişkin Tutum

Suriyelilerin İstanbul'da en yoğun yaşadığı ikinci ilçe olması sebebiyle katılımcılara “*Fatih'in Araplaştığını ve kimliğinin değiştiğini düşünüyor musunuz?*” sorusu sorulmuştur. İşçi katılımcılar Suriyelilerin Fatih ilçesinde mekânsal kümelenmelerine ve bireysel anlamda yabancılaşmalarını dile getirmiştir. İşçi katılımcıların neredeyse tamamı Fatih ilçesinin Araplaştığını ve kimliğinin değiştiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte katılımcılar Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı Aksaray Yusufpaşa Yavuz Selim, Çarşamba semtlerinde işletme sahibi Suriyelilerin mekânlarında Türk vatandaşı istemediklerinden şikâyet ederek yabancı hissetmelerini dile getirmişlerdir. İşçi katılımcılar şu cevapları vermiştir:

K3- “Gidin yavuz Selime çarşambaya Fatih Camii çevresinde bir tane Türk yok. Kahvecisi Tatlıcısı onlara hitap ediyor. Küçük Suriye olmuş orası, Yusuf Paşa, Aksaray, küçük Suriye olmuş. Ben Arapça tabela görmek zorunda değilim, rahatsız oluyorum. Ben Türk milliyetçisiyim. Burada Arapça ismi, Suriyeli olduğu belli, ben buradayım diyor. Yani bu olmayacak, öyle Arapça da koymayacak. Bütün Arapça tabelaları kaldıracak. Güzellik merkezi, kuaförler, kuyumcu açıyorlar, lokanta açıyorlar. Bu olmayacak niye Türk ismi koyacak.”

K1- “Bence Fatih Araplaştı, gerçekten Araplaştı. Bir Yedikule'de aynı şekilde oturduğum mekân Kocamustafapaşa da belki çok bulamazsın var ama. En ücra köşesinde vardır ama bir Aksaray ya da Yedikule de bayağı var Suriyeli”

K2- “Gece kulüplerine giden hep Suriyeliler çoğu yere sizi almazlar. Mesela Türk almaz. Şöyle bir anekdot da var; Aksaray'da işe giden bir insan Suriyeli Lokantaya giriyor. ...Diyor ki biz yabancı çalıştırmıyoruz. Bunu söyleyen Suriyeli Türk'e söylüyor. Artık onlar mı yabancı biz mi yabancıyız?”

K7- “Düşünüyorum. Karşılaştığınız her 5 kişiden biri Suriyeli. Çapa tarafına gidince çok aşırı yoğunluk başlıyor. Topkapı, her taraf, Fatih'in her tarafı ve dönen pislikler, dönen işler yani... Şöyle düşünün, bu devlet döneminde insanlar, yurtdışından gelen bayanlar gidiyor herhangi bir yer tutuyor ve bu evi genelev gibi işletiyor ve vergisini veriyor. Böyle bir devleti tartışamayız artık.”

K4- “Çevremde dışarı çıkın bakın çoğu yabancı hep onlar. Şöyle söyliyim buradan ben yemek yemeye gitsem Suriyelilerin bir mekânına Türk diye almıyorlar, evet ben sizi götürebilirim isterseniz. Aksaray'da, Yusufpaşa'da, Aksaray zaten komple onların. Bakın gidin zaten tabelaları görürsünüz. Gidin oraya mesela senin Türk olduğunu anladığı zaman bize gelme diyor çık dışarı diyor. Birkaç sefer yaşadım. Sonra devlet bize diyor ya savaş çıktı, şöyle oldu, böyle oldu diye yazıktır, günahdır şimdi adamlara yer açtık adamlar içeri sokmuyor bizi. Bu adalet mi? Değil. Fazladan dükkân parası alıyorsunuz ediyorsunuz ama hak ediyorlar.”

Katılımcıların önemli bir kısmı Suriyelilerin kamusal mekânlardaki varlığını işaret ederek, bir arada gruplar halinde bulunmalarının Fatih'in kimliğini değiştiğini, Suriyelilerin toplu taşımada, alışveriş merkezlerindeki varlıklarına dikkat çekerek uyum sorunu yaşadıklarına dikkat çekmişlerdir. Bu konuya ilişkin olarak M.S (K6):

“Oldukça çok yabancı var bu da bizi oldukça etkiliyor her yaştan her açıdan etkiliyor. Otobüste bile rahatsız oluyorsun bunlardan. Ben maske kullanıyorum, bunlar kullanmıyor. Mesela sokakta özellikle sokakta maske kullanmıyorlar. Çocuk çok, çok çocuk var pazarlarda görüyoruz, çok çocuk var, yürüyemiyorsun buna benzer şeyler” yanıtını vermiştir.

İşçi katılımcıların Suriyelilerin Fatih ilçesinde kamusal mekânlarda varlıklarında rahatsız olduğu görülmektedir. Suriyelilerin belirli bölgelerde kümelenmeleri, işyeri sahiplerinin Arapça tabela kullanmaları ve işyeri sahiplerinin Suriyeli bireylere hitap etmeleri bu tutuma ilişkin olarak önemli bir rol oynamaktadır. Katılımcılar Suriyeli sirkülasyonunun olduğu bölgelerde yabancı hissettiklerini ve Suriyelilerin de bu düşünceye hizmet ettiklerini düşünmektedirler. İşveren katılımcıların, işçi katılımcılardan farklı düşündüğü görülmektedir. İşveren katılımcılar Fatih'in kozmopolit yapısına dikkat çekerek, turistlerin yoğun olarak bulunduğu bir bölge olarak nitelendirmişler ve bu düşünceye katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Fatih'te yaşayan diğer yabancı uyruklu vatandaşların varlığını dile getiren K.T (İ1):

“Niye Araplaşma diyorlar da 23 yıldır Fatih'te esnafılık yapıyorum zencisi geliyor, niye bana şu soru sorulmuyor? Sence Fatih Afrikahlaşıyor mu? Sence Fatih Ukraynalı mı oluyor? Rusya mı oluyor? Özbek mi oluyor kazak mı oluyor? Niye Suriyeli?” yanıtını vermiştir. İşveren katılımcılar şu cevapları vermiştir:

İ2- “Düşünmüyorum. Türkiye yine Türklerindir. Fatih’in değişimi şöyle; zaten yabancı çoktu ama daha çok yabancı oldu... Şu an Araplar yoğunlukta, Suriyeli Araplar”

İ3- “Fatih’in kimliğini değiştiremezler ama Araplaştırmalar maalesef var”

İşçi ve işveren katılımcıların farklı düşüncelerde olduğu görülmektedir. İşçi katılımcıların tamamı Fatih’in kimliğinin değiştiği ve Suriyelilerin Fatih’teki varlığından şikâyetçi olurken işverenler bu düşünceye katılmamaktadır.

7.2.6. Kamusal Mekanlardaki Arapça Tabelalara İlişkin Tutum

Katılımcılara “Mahallenizde ya da kamusal mekânlarda karşılaştığınız Arapça tabelalar hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. İşveren katılımcılar uyum noktasına işaret ederek Suriyeli iş sahiplerinin Türkçe tabelalara sahip olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Çok şikâyetçiyim bu konuda Yusufpaşa’da gidin tabelaların tamamı Arapça Türkçe hiç tabela yok. Eğer bu ülkenin bir evladıysan Türk isen bu ülkede tabelalar Türkçe olmalı Türkçe yazılmalı. Türkçe yazmalı, altına Arapça Türkçe büyük harflerle yazsınlar, altına da küçük harflerle belki onların anlayacağı dilden Arapça yazabilirler. Ama onlar kocaman Arapçası belalar asmışlar bunlar bizi rahatsız ediyor” demektedir.

Erkek işçi katılımcı A.B (K7) neon ışıklı Arapça tabelalara ilişkin olarak “İstanbul’u fethettiklerini düşünüyorum” ifadesini kullanmıştır. Bununla birlikte Silivrikapı, Kocamustafapaşa, Seyyid Ömer mahallerinde yaşayan katılımcılar, burada yaşayan yerlilerin semti koruduklarını ve bu nedenle Arapça tabelaların olmadığını belirtmişlerdir. Bu konuya ilişkin olarak M.E.U (K2) “Bizim burada genellikle eski yerleşim olduğu için ev sahipleri de hep kendi olduğu için pek bu bölgenin Kocamustafapaşa öyle olduğunu düşünmüyorum genel olarak Fatih bölgesinde gitseniz adres soracak insan bile bulamazsınız, bu derece” demektedir. İşçi katılımcılar Fatih ilçesinin yoğun olduğu semtlerde bulunan tabelaların estetik açıdan görünümüne dair şikâyetlerini belirtmiştir.

K4- “Olabilir ben şey olarak karşılamıyorum ama dediğim gibi belli bir süre geçtikten sonra bizim kendi cumhuriyetimizi de bize yer yok. Yanlış bir şey sadece Aksaray özelinde, kendi bölgesinde oldukları halde oranın vatandaşları umursamıyorum. Buradaki insanlar yapamaz sonra buradaki insanlar kendi mahallelerini koruyorlar. Bir tane Suriyeli geldi açtı diyelim dükkân sen buraya giremezsin diye ona göre karşılık veriyorsun”

İşveren katılımcılar Suriyelilerin Türkçeye yer vermeden Arapça tabela kullanmasına yönelik olarak Suriyelilerin uyum problemlerine dikkat çekerek, kendi bölgelerini oluşturmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu konuya yönelik iki işveren şu cevapları vermiştir:

İ1- “Silivrikapı Caddesinde bu soruyu duyacak kadar bulunduğum civarda tabela yok ama 500 metre 600 metre 1 km öde gittiğimde çok tabela var canım sıkılıyor. Çok empati yapan bir adamım Almanya'daki Türkleri düşün biz de onlar için Suriyeliyiz. Biraz empati yapınca hak da veriyorum ama orayı dönerci yaz altına da kendi lisanında yazsın bunu anlarım direk Arapça olunca insan tabi tuhaf oluyor”

İ2- “Ben yanlış olduğunu düşünüyorum o zaman Kürtler de yaşıyor, Kürtler de tabelaları versinler eğer öyleyse. O zaman herkesin diline göre tabela versinler olur mu öyle şey? Arapça tabi tabii ki yanlıştır”

Her gruptan katılımcılar kamusal mekânlarda gördüğü Arapça tabelalardan duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Yalnızca rahatsız olmadığını dile getiren işveren katılımcılar Arapça tabelalarda Türkçe ifadelerin yer alması gerektiğini savunmuştur. Gruplar arasında anlamlı farklılık görülmemektedir. Fatih Belediyesi tarafından 2018’de yapılan bir araştırmada ilçenin yerlileri tarafından ilk olarak ekonomik problemler ikinci olarak Suriyelilerin problem olduğunu ifade etmişlerdir. Tabela yönetmeliğine rağmen Suriyeli esnaflar Yusufpaşa Caddesi ve Aksaray mahallesinde Arapça tabelalar kullanımına devam etmektedirler (TEPAV, 2019, s.57).

7.3. Suriyelilerin Topluma Etkisi

Suriyelilerin iş piyasasındaki varlıklarına yönelik tutumu tespit etmek amacıyla emek sektöründe güvenceli ve güvencesiz çalışanlarla yapılan görüşmelerde öncelikli olarak Suriyelilerin topluma etkisine yönelik olarak sorulara yer verilmiştir. Bu amaç doğrultusunda katılımcılara “*Suriyeli göçmenlerin genel olarak topluma etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?*” sorusu sorulmuştur.

İşçi katılımcılar Suriyelilerin yaşam stillerine, yeme içme kültürlerine, tüketim alışkanlıklarına, uyum sorunlarına, kamusal mekânlardaki davranış biçimlerine ve ekonomik getirilerine dikkat çekmişlerdir. Bu konuya ilişkin olarak katılımcılar şu yanıtları vermiştir:

K1– “Türkiye'nin nüfusu fazla. Suriyeli gelince bir anda geldikleri için nüfus baya bir kalabalıklaştı ve işsizlik oranları da arttı ve doğum oranları da arttı. Mesela bu doğum oranları eğer iyi bir eğitim alınırsa gidişat güzel olabilir ama görüyorum ki Suriyeliler de şöyle bir şey yok. Bir eğitim yok, çocukların doğru düzgün bir eğitim vermiyorlar, doğurup doğurup sokağa atabiliyorlar. Görüyorum Aksaray’a çıktığın zaman bir bakıyorsun Suriyeli kadın 2-3 tane çocuk ayağında ayakkabı yok. Halbuki muhtemelen ayakkabısı vardır o çocuğun çocuğu dillendiriyor. O zaman doğurmayacaksın bu kadar yani”

K7– “Şimdi kültürel olarak Sultanahmet tarihimize göre çok nezih bir yer değil mi? Bana göre Pandemi olmasa Sultanahmet’in çimlerinde yatan şalvarlı adamlar düşün, yanında da Saten kumaştan elbise giymiş bayanları düşün, nargile içtiklerini düşün, gerisini sen düşün, hayal et. Maddi olarak da bu insanlar bugün Fatih’te her biri bir ev sahibi olduğu zaman apartmanda söz hakkı laf hakkı onlara da düşüyor, onlarda artık bir birey oluyor. Bugün bir kiracı bir apartmanda ses çıkaramaz ama dairesi varsa kapıyı açıp bağırabilir. Yani bunları bu şekilde yorumlayabilirsin bu insanları hak verildikçe bu insanlar tepemize çıkacak”

Her iki gruptan katılımcılar Suriyelilerin mevcut koşullarına ve gelecekte yaşanabilecek problemlere dikkat çekmişlerdir. Bununla birlikte kamusal mekânlardaki davranış biçimlerini uyum problemi kapsamında değerlendirmişler ve kültürel farklılıklardan şikâyet etmişlerdir. Bir katılımcı ekonomik getirilere vurgu yaparak üst sınıf Suriyelilerin para akışına fayda sağladıklarını fakat alt sınıf Suriyelilerin devletten yardım almasıyla devletin zarara uğradığını ifade etmiştir. Her iki gruptan katılımcılar Suriyelilerin Türkiye’ye uyum sağlamadığını bu noktada hem devletin bir çalışma ortaya koymadığını hem de Suriyeli sığınmacıların uyum sağlama gibi bir amaç taşımadıklarını ifade etmişlerdir.

7.3.1. Göçmenlerle Birlikte Yaşamaya İlişkin Tutum

Katılımcılara “*Göçmenlerle birlikte yaşamak sizi rahatsız ediyor mu?*” sorusu sorulmuştur. İşçi katılımcılardan yalnızca biri rahatsız olmadığını belirtmiştir. Göçmenlerle birlikte yaşamaktan duyduğu rahatsızlığı dile getiren katılımcılar nedenlerine ilişkin olarak öncelikle yemek kültürlerine ve kamusal mekânlarda yüksek sesle Arapça konuşmalarına değinmiştir. Bu konuya ilişkin olarak katılımcıların şu cevapları vermiştir:

K2- “Çok pis insanlar, elle yemek yiyorlar. Ben de elle yemek yiyebilirim ama bir de yağlı çok. Ben de elle yemek yiyorum. Belki yanınızdan geçerken yedikleri yemekten dolayı itici kokuları... Ben onların taksici iken onlar arabaya bindiği zaman dört saat hiç koku almazdı burnum. Hep o kokuyu duyardım o koku hep burnuma gelirdi”

K3- “Türkçe konuşmuyorlar, kültürlerimizde farklı. Rahatsız etmiyor ama elit tabaka olduğu zaman, sen bir tane zencinin, zencilik yaptığını gördün mü? Ama git Suriye’ye her tarafı dilenci bunlar kolay paraya alışmış on tane çocuğu alıyor günlük 300 TL para getireceksin, getiriyorlar da”

K6- “Yaşam tarzları farklı, giyimleri farklı, yemeleri içmeleri farklı. Eliyle yemek yiyen biz de vardı bir tane, eliyle. Bunlar bizi rahatsız ediyor. Yemek kokuları çok ağır baharat kullanıyorlar bütün bina baharat kokusuna bürünüyor. Bir kere hijyenik değiller, temiz değiller, ben onu söyledim, temiz değiller bir türlü alışamadık”

Suriyelilerin toplumsal varlığına ilişkin bulgular (Doğan vd., 2021) ile uyumludur. İşçi ve işveren katılımcılar arasında farklılık görülmektedir. İşçi katılımcıların verdikleri yanıtlardan hareketle kültürel farklılıkların göçmen karşıtı söylemlerde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Buna yönelik olarak nedenlerini tespit etmek amacıyla katılımcılara göçmenlerin ilk geldiği yıl ve şimdiki tutumlarını karşılaştırmak üzere “*Suriyeli göçmenlere yönelik tutumunuzda olumlu ya da olumsuz bir değişim gerçekleşti mi?*” sorusu sorulmuştur. Katılımcılar geçen yıllar içinde Suriyeli varlığının güvenlik tehdidi oluşturduğuna vurgu yapmıştır. Mısır göçmeni ve Arap kökenli olduğunu belirten A.R.Ç (K3): “*Benim annem Osmanlı ananeleri Osmanlı Sarayı'ndan gelme bebek bakıyorlarmış, dedelerim, atalarım kılıç ustası tutup onlar Mısır tarafından buraya geçmişler, İstanbul tarafına. Şimdi o zamanki insan bu zamanki insanlar bir mi? Şimdi Suriyeli burada her şeyi yapabilir o imajı verdiler*” demektedir. Katılımcıların yalnızca biri Suriyelilerin ilk geldikleri yıllarda daha olumlu bir tutuma sahip olduğu fakat zaman içinde düşüncelerinin değiştiğini ifade etmiştir. Konuya ilişkin olarak M.S (K6):

“İlk geldiklerinde sahiplendik ki, herkes sahiplendi. Ama aşama aşama onları tanıdıkça tabii ki de biraz şey oldu, soğuma oldu, soğukluk oldu. Onlar da ilk geldiği gibi değil, onlar da değişti. Bazıları çalışıyor, bazıları ticaret yapıyor, bazıları ülkelerine gidip geliyor, bir şeyler kazanıyor, İlk zamana göre hayatları biraz daha iyi, biraz da devletimiz yardım ediyor tabii. Kendi ülkesine gitmek istemezler” yanıtını vermiştir.

İşçi katılımcılar ilk yıllar ile karşılaştırdıklarında iş piyasasındaki varlıklarına işaret etmişlerdir. Suriyelilerin yaşam koşullarının değişmesi, yerli işçilerin tutumunda değişim gerçekleştirdiği söylenebilir. İşyeri açabilmeleri, vergi ödememeleri, emek piyasasında var olmaları ve mevcut koşullarını iyileştiren Suriyelilerin çoğalması, yerli işçilerin tutumlarında olumsuz yönde etki ettiği görülmektedir. Bu konuya ilişkin olarak katılımcılar şu yanıtları vermiştir:

K1- “Görgü kuralları diye bir şey yok, temizlik diye bir şey yok. İş konusunu çok ucuza çalıştıkları için bizim işimizi elimizden alıyorlar, öğretmenlik açısından demiyorum ama diğer iş konusunda herkesin işini elinden alıyorlar. Çok ucuza çalışıyorlar ve sigortasız, Tekstilde adam sigortasız çalışıyor ve 1,5 milyara çalışıyor. Yani ama bizim Türk işçi sigortada istiyor, asgari ücret üstünde de istiyor, bunu işveren de kabul etmiyor. Ucuza eleman çalıştırıyor, ben buna karşıyım” yanıtını vermiştir.

İşçi ve işverenler arasında anlamlı farklılıklar görülmektedir. İşverenler yapılan düzenlemelerden sonra Fatih’te Suriyeli varlığının azaldığına dikkat çekmişlerdir. Konuya ilişkin olarak işveren katılımcılar şu yanıtları vermiştir:

İ2- “Fatih Türkiye'nin kalbidir. Nasıl ki bir zamanlar Laleli dünya ticaret merkezidi... Ben 15 sene Lalelide kaldım, depremde önce. Yabancılar geliyordu da son dönemki kadar, bu kadar çok görmedim”

İ3- “İlk geldiklerinde de bir şey düşünmedim şimdi de bir şey düşünmedim. Tutumum da değişen bir şey olmadı”

7.3.2. Göçmenlere Yönelik Öfke ve Şiddete İlişkin Tutum

Katılımcılara “*Suriyeli göçmenlere yönelik öfke ve şiddet göstermesine nasıl değerlendiriyorsunuz?*” sorusu sorulmuştur. İşçi katılımcıların yalnızca biri toplumda artan öfke ve şiddet içeren olayları onaylamadığını belirtmiştir. İşçi katılımcılar Suriyelilere yönelik öfke ve şiddeti onayladıkları, sebepleri sorulduğunda ise şiddetin Suriyeli sığınmacılardan kaynakladığını dile getirmiştir. Katılımcılar şiddetin Suriyelilere yönelik gelecekte meydana gelecek tehlikelere yönelik bir tedbir amacı taşıdığını ve şiddet gösteren bireyleri haklı bulduklarını ifade etmiştir. Katılımcıların konuya ilişkin verdikleri yanıtlar şu şekildedir:

K2 – “Türk halkı gibi değil, sen bir hoş görürsün, iki hoş görürsün, mazlum dersin, vatani bırakmış gelmiş dersin, ama onlar o şekilde düşünmeyebilir. Bunlar korkak, ne yapsak kar kalıyor... O zaman o kavgaların alt zeminini araştırmak lazım. Neden yapmış, belki de sapıklık yaptı, belki hırsızlık yaptı, belki kadın taciz etti, altındaki nedenleri görmek lazım.”

K3– “On tane adam bir yerde kalıyor, şimdi sizin altınızda on tane erkek kalıyor, sabaha kadar müzik polise şikâyet ediyorsun bunları sürekli de polis bir şey yapamıyor. Ne demek yapamıyorum? Bunlara evi verinin de sen bir kere alacaksın, cezayı koyacaksın, o evden de onu atacaksın. Gürültü yapıyor, sen bunlara yaptırım uygulamazsan, bunlar burnu havada hepsi horoz olmuş, bunları yaptırım yapmazsan, daha çok şey olur... Bunu kolay kolay söylemem ama bunlar on sene sonra en büyük mafya olacaklar burada. Bunların çocukları olacak...”

K4- “Varsa ben bile diyorum, o kadar davalık oldum ama ne yapsan ne etsen gene boş. Şiddet olarak da hak ediyorlar”

K7– “Ben onu toplum olarak düşünmüyorum da onu Suriyelilerin şerefsizliği olarak görüyorum. Bugün hiçbir toplum ne bir Afrikalı ne bir Fransalı ne bir ne bir Malatyalı ne bir Türkiyeli Suriyeliye müdahale etmiyor ama ortalıkta otobüste bağırıp çağıran Suriyeliyi evet cezasız bırakmaz. Ama bana denk gelmedi, bugüne kadar denk gelse ben de yapacağım”

Katılımcılar bir tepki ve caydırıcı unsur olarak şiddeti onaylamaktadır. Görüşmelerde gözlemlenen bir husus ise katılımcıların Emniyet kurumuna duyduğu güven olmuştur. Erkek işçi katılımcıların tamamı gündelik yaşam içinde Suriyelilerden şikâyetçi olduğu herhangi bir konunun karakolda ve polislerle olan iletişimde çözümsüz kaldığını ve Suriyeliler devlet tarafından bilhassa korunduklarını ifade etmişlerdir. Problemlerin iletişimle çözüleceğini vurgu yapan M.S (K6): *“Kaos iyi bir şey değil. İnsanlar kavga etmemeliyiz, her sorun diyalog da çözülmeli ama maalesef dediğim gibi bunlar biraz bizden daha geri. Onun için sözde dinlemiyorlar, yapma diyorsun hiç. O zaman ne olacak bir öfke patlaması oluyor. Şimdi bizim ülkemizde eğer ben bir Suriyeli kavga yapıyorsa beni tanıyanlar tabii ki bana destek oluyor o zaman kavga çıkıyor, o tepki artıyor”* demektedir.

Buradan hareketle işçi katılımcıların Suriyelilerin kültürel yapıları ve toplumsal konumları nedeniyle iletişimin başarısız olacağına dair inanç taşıdıkları görülmektedir. Her iki grup arasında anlamlı farklılıklar olmuştur. İşveren katılımcılar şiddeti onaylamadıklarını ifade etmişlerdir. Bir katılımcı ise şiddetin kişisel meselelerden kaynaklandığını ve medyada farklı şekilde aktarıldığına vurgu yapmıştır. İşveren katılımcıların yanıtları şu şekildedir:

İ2- “Öfke ve şiddetin olmaması gerekli. Şiddet öfke var fakat ne bilim diyoruz ya insan sonuçta, dünyalıyız. Birbirimize karşı merhamet hislerimiz biraz daha kuvvetli. Onun için Müslüman bir ülke vatandaşı olarak söyleyeyim ben vicdanım rahat yaşıyorum”

İ3- “Çok fazla bilmiyorum. Öyle bir çatışma olan bir şey de yok. Değerlendirmeye kalkarsak da oturduğun yerden sana kaldırırlarsa, sen onlarla savaşırsın. Senin yerinde onlar oturmaya çalışırsa sen onlarla kavga edersin, senin ekmeğın almaya çalışırlarsa kavga edersin”

7.4. Göçmenlerin İş Piyasasındaki Varlığı

7.4.1. Göçmenlerin İş Piyasasındaki Varlığına İlişkin Tutum

Araştırmanın ana sorusunu oluşturan prekaryal çalışma biçiminin göçmen karşıtlığına etkisini tespit etmek amacıyla göçmenlerin iş piyasasındaki varlığına yönelik tutumu incelemek üzere katılımcılara “*Suriyeli göçmenlerin düşük ücretlerle kayıtsız çalışması hakkında ne düşünüyorsunuz?*” sorusu sorulmuştur. İşçi katılımcıların tamamı Suriyelilerin kayıt dışı çalışmasına karşı olduğunu ifade etmiştir. Katılımlar bu konuya yönelik şu yanıtları vermişlerdir:

K1- “Düşük ücretle çalışmalarını tabii ki istemem kayıtsız da çalışmalarını istemem”

K3- “Tekstilden konu benim eski bir ortağım var tamirci bir çocuk var Fatih'te oturuyor işi yapıyor, yapıyor da bunun başına bir tane çoban lazım. Türkiye vatandaşı işçilerin ben haftada 1,5 milyar alıyorum bana diyorlar ki 800 TL olur mu hemen atlıyor, hesap ediyor zaten mesela kısıtlı kira veriyor kalıyorlar. Bunlar üç aile bir evde 1500 TL kira verse, 500 TL kira veriyor ötekine diyorlar ki etsiz yemek yemeyiz, kıymasız yemek yemeyiz, onlar patates haşlayıp sonra işte hep yiyorlar”

K4- “Türkler zekidir, akıllıdır zorluk olmaz. İşverenler sana bu kadar istiyorsan çalış istemiyorsan çalışma kafalarında. Bu adam diyor ki askeri ücreti ne kadar şu an iki 800-1000 lira veriyorum diyor sana çalış. Adam çalışır mı? Çalışmaz. Ben o kadar yorulacağım, edeceğim bütün iş işi bana yıkacaksın, ben gelip senin yanında 1500 TL'ye çalışacağım. Millet enayi değil bütün herkes uyanık. Hani onlar çalışıp bu sefer ne oluyor daha çok sinir oluyorsun. Ulan bizim milletimiz bu kadar açken onlar çalışıyor”

Suriyelilerin işveren tarafından önerilen düşük ücreti azami iş yükünü kabul etmesi Suriyeli bireylere olan tutumu olumsuz etkilediği görülmektedir. Katılımcılar Türkiye vatandaşı işçilerin düşük ücretle çalışmasından şikâyet etmişlerdir.

Katılımcıların Suriyeli işçiler ile yerli işçilerin çalışma ve gelir koşullarının nedeni olarak Suriyelilerin mevcut şartları kabul etmesi olarak ifade ettikleri görülmektedir. İşveren tarafından avantajlı bir tercih olan Suriyelilerin, işçi katılımcılar tarafından “suçlu” olarak değerlendirilmelerinde, işverenlerin önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Katılımcılar hem kira ücretleri hem de işçi maaşlarını yasal düzenlemelerin dışına iten önemli bir faktör olarak nitelendirilmektedir. İşveren katılımcıların biri Suriyelilerin kayıt dışı çalışarak “mağdur” olduklarını dile getirmiştir.

İ2- “Şimdi senin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak devlete karşı bir sorumluluğun var. Sen nasıl sorumluluğunu taşıyorsan başımızdaki yetkililer de o sorumluluğu bize karşı taşımalı. Şimdi üvey evlat muamelesi görmesin yani kendi insanımız.

7.4.2. Suriyelilere Çalışma İzni Verilmesine İlişkin Tutum

Hem işçi hem işveren katılımcılara “*Suriyeli göçmenlere çalışma izni verilmeli?*” sorusu sorulmuştur. Yalnızca iki işçi katılımcı zanaatı olan ve kalifiye Suriyelilere çalışma şartı verilmesini doğru bulduğunu ifade etmiştir. İşçi katılımcılar çalışma izni ve oturma iznine karşı olduklarını belirtmiştir. Katılımcılar bu soruya yönelik verdikleri yanıtlar şu şekildedir:

K3- “Elit profesyonel, mühendisi, doktoru, alalım. Mesela diyelim ufak bir çocuk geldi mesela ailesi kaçtı, savaştan getirdi annesi babası bu çocuğu eğitim kursuna alacak, Türkçe öğretecek, örfü âdeti mi öğreteceksin. Çocuk diyecek baba bak bunların örf âdete bu otobüste yapma, şunu yapma, bunu yapma çocuğa öğreteceksin. Sen almış Suriye’den gariban diye geçiniyorlar”

K1- “Hepsini değil kısmen mesela kimlere verilmeli, durumu olanlara ve çalışmayı bilen insanlara bir zanaat ya da bir meslek dalında profesyonel olmalı”

K4- “Verilmemeli. Çalışma izni yok ama çalışıyorlar, yanlış. Kendi memleketlerine gidip orada çalışsınlar, orada ter döksünler”

İşçi katılımcılar göçmenlerin belirli bir bölgede toplanıp, çalışma şartlarının da o bölge de oluşturulması gerektiğini belirtmiştir. Bu konuya ilişkin olarak A.B (**K7**):

“Ben onların oturma izninin verilmesine bile karşıyım. Mesela Suriyeliye oturma izni veriyorsan, çalışma izni veriyorsan belli bir bölgede vermen lazım. Mesela bugün ne kadar askerimiz şehit oldu? Suriye’de tamam güvenli hat bölgesi açıyorsan, götür hepsini yerleştir oraya. Gelip Fatih’e yerleşmesinin anlamı yok”

İşveren katılımcılar ise Suriyeli işçi ve esnafların sigorta ve vergi ödemeleri koşuluyla “çalışma izni verilmelidir” yanıtını vermiştir. İşçi ve işveren katılımcılar arasında önemli farklılıklar görülmektedir. İşveren katılımcılar aynı şartlar ve aynı koşullarda Suriyeli ve yerli işçilerin çalışmasını doğru bulduklarını ifade etmiştir. Bununla birlikte çalışma izni olmadan, kaçak yollarla çalışmalarını yalnızca yerli işçilerin değil Suriyeli işçilerinde mağdur olduğuna dikkat çekmişlerdir. Konuya yönelik işveren E.Ç (İ3) “*Çalışma izni olsun herkes ona göre çalıştırsın. Bir rekabet ortamı olacaksa herkes her şekilde sonuçta. Suriyeliler de öbür türlü hakkını alsın sigortası gerekiyorsa sigortası da yapılsın*” yanıtını vermiştir. İşçi katılımcılar ile karşılaştırıldığında işverenlerin Suriyelilerin iş piyasasındaki varlıklarına yönelik düşünceleri yerli işçi emeği üzerinden oluşmaktadır. İşveren katılımcılar yerli işçiler ve Suriyelilere yönelik eşit şartların olduğu bir çalışma biçimini dile getirmişlerdir.

Göçmenlerin iş piyasasındaki varlıklarına yönelik tutuma ilişkin olarak katılımcılara “*sizce kayıtsız göçmen çalıştırmak nasıl engellenebilir?*” sorusu sorulmuştur. İşçi katılımcılar çoğunluklu olarak “devlet müdahalesi” ile kayıtsız göçmen çalıştırmanın önüne geçilebileceğine vurgu yapmışlardır. Devlet müdahalesinin nasıl ve ne şekilde yapılması gerektiği sorusuna ise işçi katılımcılar zabıaların çalışanları denetlemesi gerektiğini vurgulamıştır. Bununla birlikte işçi katılımcılar göçmenlerin yalnızca nitelikli olanların emek piyasasında yer alması gerektiğini savunmuştur. Saatli ücretlendirme ile çalışan G.İ (K1) konuya ilişkin olarak “*şöyle yapılabilir mesela sonuçta Türkiye'nin kapıları onlar açıldı ama gerçekten durumu olup da iş yapabilen insanlar alsalardı ya da bazılarını belli bir yerde tampon bölge koysalardı daha iyi olabilirdi*” demektedir.

Kayıtsız göçmen çalıştırmanın işverene sağladığı avantaja dikkat çeken A.B (K7) Fatih ilçesindeki diğer farklı etnik kökenli göçmen varlığına işaret ederek “*Ya şimdi işveren mecburen Suriyeli bulamadığı zaman tabii ki normal bir vatandaş alıp çalıştıracak tabii ki haklarını da verecek. Kendi cebinden çıkartıp bir şeyler verecek ama şöyle bir avantajı var; Suriyeli çalıştırmaz, Afgan çalıştırır, Afgan çalıştırmaz, Özbek çalıştırır*” demektedir. İşveren katılımcıların çoğunluğu Suriyeli göçmenlerin çalıştıkları işyerlerine denetim yapılmadığından şikâyet etmiştir. Bununla birlikte bazı katılımcılar Suriyelilerin ve farklı etnik kökenli göçmenlerin kayıt dışı olarak çalıştıkları işyerlerini, belediyenin bildiğini fakat işlem yapmadığını vurgulamıştır. Konuya ilişkin olarak E.Ç:

İ3- “Devletin çoktan yapması lazım. Gelip benim dükkânımı sigortalı eleman mı var mı yok mu diye bakıyor, onlara gidip kimse bakmıyor. Adam vergi levhası almadan bile çalışıyor, gidiyor. Kayıt içi kayıt dışı diye bir şeyleri yok, benim bildiğim kadarıyla” demektedir.

7.4.3. Suriyelilerin Kayıt Dışı Çalışmalarına İlişkin Tutum

Katılımcılara “*Suriyeli göçmenlerin düşük ücretlerle kayıt dışı çalışmaları hakkında ne düşünüyorsunuz?*” sorusu sorulmuştur. İşçi katılımcılar göçmenlerin kayıt dışı çalışmalarıyla ortaya çıkan problemlere ve mevcut duruma ilişkin değerlendirmelerinde eşitsizliklere vurgu yapmıştır. İşçi katılımcıların tamamı göçmenlerin Türkiye’de “geçinebilmek için” çalışma zorunlulukları olduğunu kabul etmekte fakat yerli işçilerle aynı koşullarda çalışmalarını ve vergi ödemeleri gerektiğini savunmuştur. Bununla birlikte Suriyeli işçilerin niteliklerine ve kent yaşamındaki düzensiz varlıklarına işaret etmişlerdir. Konuya yönelik olarak G.İ (K1): “*Şöyle bir şey olabilirdi; gerçekten çalışabilen, hakkını veren insanları, zaten çalışma izni verilsin. Mesela adamın elinden hiçbir iş gelmiyor, kusura bakmayın ama onu ülkemize sokmaması gerekiyordu ya da tampon bir bölge de ona bir yer yapacaktı. Orada çalışacaktı fabrikalarda çalışabilirlerdi. Orada mesela tam İstanbul'a gelmelerine gerek yoktu. Artık İstanbul'u da beğenmiyorlar, yurtdışına kaçmaya çalışıyorlar*” demektedir. İşçi katılımcılar Suriyelilerin kayıt dışı çalışmalarının aynı zamanda şehirde kontrolsüz var olabileceklerine ve denetimin zorlaşacağına işaret etmektedir.

K4- “Eğer çalışma izni olursa bir göçmenin bedel ödemek zorunda mı? Biz nasıl vergi veriyorsak, biz bir şey kazanıp, anamızın teriyle devletimize bir şeyler veriyorsak, onların da vermeleri lazım. Onlar çalışacak hiçbir şekilde ne sigortasız kalıyorlar ne parasız kalıyorlar ama bizim devlete 1 TL bile vergi vermiyorlar. Niye bizim hakkımızı yiyorlar ki? Hala yiyorlar, adamlar geliyor oradaki mal varlığını satıyor, buraya geliyor, şirketler açyorsun. Tamam şirket açyorsun kardeşim buna göre senin bir vergi vermen lazım, biz niye veriyoruz?

K6- “Kayıt altına alınması gerektiğini düşünüyorum. Kayıt altına alınacak bir kere bu insanlar. Orada kaçak çalışıyor, sigortasız çalışıyor, hastalanıyor, doktora gidemiyor, iş kazası oluyor, doktora gidemiyor. Çoğunu vizesi geçmiş, çok pasaportları elinden alınmış insan. Mesela bir yerde çalışıyor o insanın pasaportu elinden alınıyor. O insan artık köleleştiriliyor. Bunlar devlet tekeline olursa, denetim olursa, bu tür şeyler olmaz”

İşveren katılımcıların tamamı Suriyelilerin kayıt dışı çalışmalarının yanlış olduğunu ve devlet tarafından denetlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Konuya ilişkin H.D (İ2):

“Devlet kontrolünde olsun en az işveren de artık çalışan da yerli Türk rahat edebilmesi için devletin kontrolünde olması lazım. Çünkü sonuçta adam oradan pasaportla giriyor veya kontrol edilmeden giriliyor, yayılıyor” demektedir.

İ1- “İşini iyi yapan herkese destek verilmeli. Suriyeli diye ayırt edilmemeli. Düşük ücretlerle kayıt dışı çalışmaları yanlış öyle bir şey varsa Suriyeli ’de olsa hakkını vereceğiz. Yanlış düşük ücretle çalıştırmak, hakkını vermemek. Çalışanlarla ilgili denetlenmesi gerekiyor”

Değerlendirmeler karşılaştırıldığında Suriyelilerin kayıt dışı çalışmaları konusunda işçi ve işverenler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

7.4.4. Suriyelilerin Yerli İşçinin Emeline Etkisine

Araştırmanın temel sorunsalı olan Suriyelilerin iş piyasasındaki varlıklarına ilişkin olarak katılımcılara “*yerli işçinin işini emeline ortak olduğunu ve olumsuz etkilediğini düşünüyor musunuz?*” sorusu sorulmuştur. İşçi katılımcılar Suriyelilerin vergi ödemeden, düşük ücretle çalışmalarının yerli işçiler için bir dezavantaj oluşturduklarından şikâyet etmekle birlikte, vergilerin işverenin ekonomik yükünü artırdığına dikkat çekmektedir. Katılımcılar yalnızca Suriyeli işçilerin değil, maliyet sebebiyle göçmen çalıştırmayı tercih eden işverenlerin de yerli işçileri olumsuz etkilediğini ifade etmiştir.

K1- “Gerçekten düşük ücretle çalıştıkları için ve zaten nüfus çok bizim işimizi elimizden alıyorlar zaten”

K2- “Çoğumuz sigortasız çalışıyoruz. Zaten işverenle alakalı bir de devletle alakalı. Denetim eksikliğinden değil. Ben alıyorum 2 milyar Sigorta 1,5 milyar ben alıyorum 2 milyar gider fazla devlet diyecekti tamam bu sigorta %18 KDV’si var. Bir Türk vatandaşı yerine Suriyeli Vatandaşından üç tane çalıştırırsın. Bir Türk Vatandaşı yerine üç tane Suriyeli çalıştırırsın düşünsene konfeksiyon atölyemiz var. Bu konfeksiyon atölyesinden para kazanmıyorum, vergisini veriyor, spotaj veriyorum bir bakıyorsunuz ki bir kişi gelmiş size altı yedi bin. On kişi 60 bin. Bunun vergisi var, elektriği var, suyu var, yaptığın işte zaten böyle aman aman bir iş değil.”

K4- “Şimdi dışarı çıkın önce oraya gidin yıkamacıya bakın içerde herhangi bir Türk var mı? Niye çünkü az para veriyorlar, çok çalıştırıyorlar. Orada Çerkez’i var, Asyalı da var, Suriyeli de var. Niye az para veriyorlar, çalıştırıyorlar. Birçok yere gitseniz her yerde aynı. Bu sefer ne oluyor gençlerin önü kapanıyor. Bizim gençler şu an hep dışarda. Ne yapıyorlar uyuşturucu satıyorlar. Gençler kim yaparsa destek çıkarım. Bizim milletimiz az parayı verip çalıştırmak onların kafasında oturmuş”

K6- “Tabii ki onlar çalıştığı sürece yerli işçi işsiz kalacak iş bulamayacak”

K7- “Bana göre geniş geri dönüş şudur eskiden insanlar çalışırdı mutlu huzurlu evine bir ekmek getirirdi. Şu an onlardan %80’ini eleyin %20’si kaldı. Geri kalanların hepsi Suriyeli, Afgan, Özbek çalıştırıyor. Bu insanlar ne yapıyor. At yarışına bulaşıyor, sahte bahse bulaşıyor. Zaten devlet baba satmış, bunların hepsini özelleştirmiş. Bahisleri tamam işte insanları ufak ufak nasıl para nasıl kolay kazanılır. Yani nesli ufak ufak bozuyorlar. İnsanları evde oturup Bitcoin üzerinden para kazanmalar... Yani bugün nasıl Almanya veya Fransa işçi bulamıyor beş sene sonra Türkiye’de aynısı olacak yani parası olanlar para kazanacak diğerleri de benim gibi ortada dolaşacak. Ne yapacak gidecek hırsızlık yapacak, gidecek gasp yapacak, bakkal soyacak, sigara çalacak. Yani yakında yaşayacağımız şeyler bunlar. Adamın parası yok sigarası yok karnı aç ne yapacak”

İşverenler devlet denetimlerinin yetersizliğinden ötürü Suriyelilerin ucuz işçi gücü ile çalıştıkları için yerli işçinin emeğine ortak olduğu ve işsiz kalmalarına sebep olduğunu ifade etmiştir. İşveren katılımcılar Suriyelilerin geldikleri ilk yıllarda işverenler tarafından tercih edilmesinin günümüzde esnaflara rakip olabilmelerini dikkat çekmiştir. Konuya ilişkin olarak E.Ç (İ3) *“normal bir konfeksiyon atölyesinde adam 3000-3500 maaş alması gerekiyorken bu adamla 2000 TL’yi çalıştırdılar. Maalesef ki bizim insanımızda onları çalıştırdı. Sonra ne oldu bu sefer bu adamlar kendi yerlerini yaptılar, kendilerini çalışmaya başladılar. Bu sefer hem patrondan sıkıntı yaşamaya başladı hem çalışan elemanlar sıkıntı yaşamaya başladı”* demektedir.

İşçi ve işveren arasında “Suriyelilerin yerli işçinin emeğine ortak olmaları” noktasında benzer düşüncelere sahip olmakla birlikte nedenleri noktasında farklılıklar görülmektedir. İşçi katılımcılar yalnızca Suriyelilerin düşük ücretle çalışmalarından şikâyet ederken, işveren katılımcılar devlet denetiminin yetersiz olduğunu ve işverenlerin kar yapma arzusuyla Suriyeli çalıştırdıklarını neden göstererek yerli işçinin mağdur olduğunu ifade etmiştir.

7.4.5. Suriyelilerin Çalışma ve Yaşam Şartlarına İlişkin Tutum

Katılımcılar “*genel olarak topluma baktığımızda Suriyelilerin çalışma ve yaşam koşulları hakkında ne düşünüyorsunuz?*” sorusu sorulmuştur. İşçi katılımcıların tamamı Suriyelilerin düşük ücretle çalıştığını ifade etmiştir.

Bununla birlikte işçi katılımcıların çoğunluğu Suriyelilerin refah düzeyinin iyi olduğu, kalabalık yaşamalarının ekonomik olarak kazanç sağladığını ifade etmiştir. Katılımcılar bu soruya yönelik verdikleri yanıtlar şu şekildedir:

K1– “Suriyeliler düşük ücretle çalıştıkları zaman Türklerde işsiz kalıyor. Çünkü adam mesela asgari ücret şu an tam olarak 2900’e kadar çıkıyor ama adam sonuçta asgari ücretin daha üstünde bir maaş istiyor. En düşük bu ama bir Suriyeli geldiğinde 1500 TL’yi da çalışabiliyor 2000 TL’yi da çalışabilir. Sigortasız, bu sebeple de Türklerde işsiz kalıyor”

K6– “Suriyeliler bizden iyi yaşıyor. Ekonomik olarak ben sıkıntılarını görmedim hiç. Benim tanıdığım insanların hiçbirinin ekonomik sıkıntısını görmedim. Benim bitişiğimdeki komşu bir burada karısı var bir başka yerde karısı var. İki tane karısı var. Bir ay burada duruyor, bir ay öbür yerde duruyor. Her senede bir çocuğu oluyor. Dört tane burada varmış, üç tane de orada varmış”

Suriyelilerin aile ve sosyal yaşamlarındaki farklılıkların geçici güvencesiz çalışan katılımcılar tarafından iş piyasasındaki varlıklarına ilişkin tutumu etkilediği ve göçmen karşıtlığına söylem oluşturduğu görülmektedir. İşçi katılımcılar Suriyelilerin gelecekte hem ekonomik hem de kültürel anlamda daha büyük problemlere yol açacağını ifade etmiştir. Konuya ilişkin olarak A.B (K7):

“Bana göre Suriyelilerin bu bölgeden uzaklaştırılması lazım. Bugün bana deseler ki Suriyelilerin hepsi.....toplansa meydana, bana iki tane bomba getirin ben bunları uçurayım havaya yirmi sene sonra otuz sene sonra bu ülke ferah olsun yani çoluk çocuk eziyet çekmesin. 30 sene sonra senin çoluğun çocuğun okula gittiğinde bu ülkede Arapça dersi de verecek çünkü, nüfusu olacak insanlar kendi dilinde öğrenmek isteyecek zaten. Birçoğu okula gidemiyor bu belirsizlikten dolayı” demektedir.

İşveren katılımcılar, yerli işçilerin beğenmediği, yapmadığı ve kötü olarak nitelendirdiği işlerin Suriyeliler tarafından yapıldığını ifade etmiştir. Suriyelilerin düşük ücretle çalışmalarının hem kendilerine hem de yerli işçilere zarar verdiğini vurgulamıştır. Bununla birlikte Suriyelilerin çalışma koşullarının işverenler tarafından yerli işçilere de uygulandığını ifade etmişlerdir. Bir işveren katılımcı Suriyelilerin şehir yaşamındaki tüketim alışkanlıklarının çalışma biçimine tutumu noktasında H.D (İ2): “*mesela işveren olarak keyif yapmıyorum neden yok çünkü onlar gibi ehli keyif değilim ben belki bizden yapan var mı bizde de aynı insanlar var. Sadece onlar için demiyorum. Adam hiç unutmam kahveye gittim adam oturuyor. Vallahi billahi Ramazan'a gittim adam diyor ki çalışmıyorum. Ramazan'da okey oynuyor. Bizim insanlarda da var böyle sanki yok mu. Biz sadece yabancıları demiyoruz ama biz yabancı olarak başka bir ülkede bunlar gibi rahat olamayız*” demektedir. İşçi ve işveren katılımcılar arasında Suriyelilerin çalışma koşullarına ilişkin olarak farklılıklar görülürken, Suriyelilerin yaşam koşulları noktasında benzer bir değerlendirme yaptıkları görülmektedir. Suriyelilerin kamusal mekânlarda kahve, nargile gibi keyif veren madde kullanımlarının, katılımcılar tarafından “tembel, rahat ve çalışmaya ihtiyacı olmayan” bireyler olarak algılandıkları görülmektedir.

7.4.6. Suriyelilerle Aynı İşyerinde Çalışmaya İlişkin Tutum

Geçici güvencesiz çalışma kapsamında katılımcılara “*Göçmenlerle aynı işyerinde çalışmaktan rahatsız olur musunuz?*” sorusu sorulmuştur. İşçi katılımcılar, Suriyelilerin devlet denetimi dışında çalıştıklarını, işçi ve işveren Suriyelilerin devlete vergi ödemediğini ifade etmiştir. İşçiler mülakatlarda sık sık Suriyelilerin mekânsal kümelenmelerine vurgu yaparak sığınmacı statüsünde olmaları sebebiyle belirli bir bölgede, denetim altında çalışmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Bir diğer husus ise Suriyelilerin piyasa düzenini değiştirdiğini ve gelir düzeyi yüksek olan Suriyelilerin ev ve iş yerlerinin ücretlerini yerliler açısından olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. İşveren katılımcıların çoğunluğu Suriyelilerle aynı iş yerinde çalışmaktan rahatsız olmadıkları belirtirken, işçi katılımcılar şirket sahibi ve dükkân işleten esnaf Suriyelilerden şikâyetlerini dile getirmişlerdir.

K7- “Mahallemizde evimize köyümüze sığınan insanları zaten biz dışlamıyoruz ama o insanlar da burada çaresiz çalışıyorlar, işine bakıyorlar, parasını alıyorlar. Ama bunlara belli bir bölge verilir, bir fabrikalarda belli yerlerde. Bugün kaç tane Suriyeli var çalışır orada. Bugün Almanya'yı Almanya yapan kimdir? Türklerin orada gidip eşek gibi çalışmasıdır. Ama sen bugün Almanya'da sıradan bir Türk'ün gidip kendine şirket açtığını görebiliyor musun?

Belirli şartlarda, belirli kontrollerin altında, Türkler orada bir şeyler yapabiliyor. Suriyeliler de aynı şekilde adam gelmiş; geçen bir ev kiraya verecektim üst komşunundu bana bir Suriyeli telefon açtı, benim Aksaray'da muayenehanem var dedi.”

İ1- “Karakterine bağlı. Olurum da olmam da etnik kökene göre bir şey değişmez.”

İ2- “Yok niye rahatsız etsin ki herkes kendi ekmeğinin peşinde koşuyor”

İ3- “Hepsinden değil de illaki ama bir kısmından olurum, onları benden rahat gördüğüm zaman rahatsız olurum”

7.4.7. Suriyelilerle Yerli İşçilerin Çalışma Koşullarının Karşılaştırılması

İş piyasasındaki Suriyeli göçmen varlığına yönelik tutuma ilişkin olarak katılımcılara “*Suriyeli işçilerle Türkiye vatandaşı işçilerin çalışma koşullarının aynı olduğunu düşünüyor musunuz?*” sorusu sorulmuştur. İşçi katılımcıların çoğunluğu Suriyeli ve yerli işçilerin çalışma şartlarının aynı olduğu, hatta bazı işçi katılımcılar hane nüfusu sebebiyle Suriyeli işçilerin yerlilerden daha iyi durumda olduğunu ifade etmişlerdir. Piyasadaki düzensizliğe işaret eden **K7:** “*Türkler orada çok büyük faydalaniyor bunlardan 1000 TL'ye çalıştıracağı işçiyi 500 TL'ye çalıştırıyor, hakkını yiyor vermiyor. Var bir düzensizlik var zaten. Bugün adam yani ne yapıyor geliyor karı satıyor, eroin satıyor, esrar satıyor. Bu adam beş sene sonra İstanbul'da parayı bulacak 10 tane ev alacak. Yer parası olan bir Suriyeli düşünsene adam zengin mülk sahibi on senede İstanbul'da yaşamış bu adam hangi kızla evlenmek isterse evlenir hangi ev almak isterse alır hangi şirketi açmak isterse açar bunun hep şeyi ne? Para.*” demektedir. Emek piyasasındaki kötü koşulların Suriyelileri gayrimeşru işlere yönlendireceğini ve yeraltı işlerden kazanılan paranın yine piyasa düzenini bozacağını belirtmektedir. İşçi katılımcıların verdikleri yanıtlar şöyledir:

K2- “Aynı olduğunu düşünüyorum. Suriyeliler biraz daha ucuz çalıştıkları için daha zor. Barınma ihtiyaçları olduğu için art niyetli insanlar zor şartlar sundular. Allah korkusu olan insanlar, sen ben nasıl çalışıyorsak, değerini veriyor, yemeğini veriyor, tamam işgücünden faydalaniyor ama onu da mağdur etmeyen çok insan var”

K3- “Çoğunun aynı. Ben çalıştım beraber, bizden daha iyiler. Şöyle mesela ben 3 yıl önce bir serviste çalışıyordum. İkitelli’de akşam altı olduğu zaman bunlar kahve meraklısı, sade kahve içiyorlar, nargile içiyorlar. Kahve saatim geldi diyor ve gidiyor sana da alıyor, içiyorsun. Senden benden daha rahatlar. Mesela işim biz ekme yediğimiz yere ihanet etmeyiz var

gücümüzle çalışıyoruz, onlar öyle değil. Ararsın açılışı yapıyorum diye baktığımda gerçekten adam yapıyor işi ama senin okuman gibi yazman gibi değil ağır ağır, kendini yormadan 10 saat çalışıyor ama aslında altı saat çalışıyor,”

K4- “İnşaatlarda çalışanlar da var kötü şartlarda ezilip çalışanlarda var çoğunun geneli iyi”

İşçi katılımcılar Suriyelilerin çalışma stilleri ve iş ahlakı noktasında şikâyetlerini ifade etmişlerdir. Bazı işçi katılımcılar, Suriyelilerin kazandıkları ücretlerle hafta sonları, park, orman, mesire alanlarında keyif yaptıklarını dile getirerek Suriyelilerin tüketim alışkanları ile çalışmanın anlamına ilişkin değerlendirmede bulunmuşlardır. İşçi katılımcıların çoğunluğu erkek Suriyeli işçilerin “keyfine düşkün ve az eforla çalışan” kişiler olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte Suriyelilerin elde ettikleri gelir ile iş performanslarının aynı olduğuna dikkat çekmişlerdir. İşveren katılımcılar, işçi katılımcılardan farklı olarak Suriyeli işçilerin daha kötü koşullarda çalıştığını ifade etmiştir. Katılımcılardan biri Suriyelilerin genel olarak çalışmadığını ve ifade etmiştir. İşverenler çalışma koşulları çerçevesinde Suriyelileri değerlendirdiği görülmektedir.

İ2- “Ben Urfalıyım, Urfa Suriye’ye yakın olduğu için birbirimizi biliriz, kültürlerimizde çok yakın. Ben bütün Suriyeliler için kötü demiyorum ya da Araplar için kötü demiyorum ama Arapların özellikle Suriyeli insanların yanlış şeyler çiziyorlar. Benim Suriyeli arkadaşlarımda var ama dört dörtlük çalışıp ekmeğini taştan çıkartıyor. Böyle insanlarda var bizde yok mu bizde de var ama ne kadar olursa olsun yabancı bir ülkede böyle rahat olmamaları lazım. Nasıl ki dedim yani bizim Avrupa'daki vatandaşlarımız gidip böyle rahat değiller ki”

İ – “En azından ekonomik olarak daha az para alıyorlar, pis işler yapıyorlar”

7.4.8. Suriyeli İşçilerin İş Piyasasındaki Varlıklarına İlişkin Tutum

Araştırmanın temel sorusu kapsamında katılımcılara “*Suriyeli göçmenlerin iş piyasasındaki varlığıyla ilgili ne düşünüyorsunuz?*” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların tamamı Suriyelilerin çalışma şartları ve ücretlerle ilgili mevcut piyasa düzenini değiştirdiğini ifade etmiştir. Katılımcılar işveren Suriyelilerin mağazalarında yerli işçi çalıştırmadıklarını, gıda ve eğlence sektöründe yer alan Suriyelilerin Türkiye vatandaşlarına hizmet vermek istemediğini belirtmiştir. Katılımcıların bazıları genç işsizliğine ve gençlerin suça sürüklenmesine iş piyasasındaki Suriyelilerin sebep olduğunu ifade etmiştir. Konuya ilişkin olarak:

K4- “Varlıkları çok onları görsem artık ben söyleyim gördüğüm zaman bile es geçiyorum. İşsizliği ortaya çıkardılar. Çoğunlukla işsizlerin çoğu çalışamayan gençler özellikle hırsızlık yapıyor, uyuşturucu kullanıyor. Niye onların yüzünden niye iş yok? Bunu yaratan ise devlet. Adam iş yeri açıyor süreli alıyor, başka bir başka bir kişiye alıyor. Herhalde onları çalıştırıyor. Ucuza çalıştırıyor, bu sefer bizim gençler aç kalıyor. Diyor ki benim okulum var çalışmıyorum, böyle oluyor. Para alamıyorum diyor. Aslında buna devletin el koyması lazım. İşletmeciler de ona göre sigortasız çalıştırmaması lazım. Buradaki çok kişiye git sor hepsi sigortasızdır. Sigortasız, sadece maaşını verir, ondan sonra derki ben sigorta yapmam” demektedir.

Suriyeli işçilerin işverenler tarafından sunulan şartları kabul etmesinin, yerli işçilerin, güvencesiz çalışmalarına sebep olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte katılımcılar Suriyelilerin entegre edilmeden yaşam kurduklarına dikkat çekmişlerdir. İşçi katılımcıların çoğunluğu devleti sorumlu tutmaktadır. Konuya ilişkin katılımcı görüşleri aşağıda sunulmuştur:

K2- “Ekonomimize bir şey kattıkların düşünmüyorum. İş gücünden ziyade bizim örfümüz âdetimizde alakalı kendi şartlarında yaşıyorlar ve her mahallemizde ayrı ayrı koloni olarak yaşıyorlar. Ama şöyle bir şey olabilirdi: onlara toplu bir yer gösterirsin, orada yaşarlar, orada hayatlarını idame ettirirler. Ben şuna karşıyım bir insanın entegre edebilmen için iki sene üç sene size uyum sağlayabilmesi için komşuluk yapması gerekiyor”

K3- “İş piyasasındaki konumları itibari ile zengin elit kesimlerin dışında olamazlar parası olan bir dükkân açacak o da Suriyeli çalıştıracak Onların kültürleri onu gerektiriyor. Çalışma izni herkese verilmeyecek kalifiye olanlara verilecek”

K6- “Onlar ucuz işçi olduğu için bu sefer bizimkiler Türkler iş bulamıyor tabii ki 3 TL ben de kar edeceksem yabancıyı tercih ederim yerli işçi ile çalışmam tabii ki de devlet sorumlu... ...Bunlar devletten de vergi kaçırıyor kaçık işçi çalıştırdığını ama denetim az bizim ülkemizde denetim yok denecek kadar az.

K7- “İşverenler tercih ediyor. Çünkü bir Türkiye vatandaşının maliyeti yüksek oluyor. Hani sigortası, asgari ücret vermek zorunda. En düşük izinleri vermek zorunda. Hani belirli bir çalışma saati var ama göçmenlerde böyle bir şey yok. Daha fazla çalışıyorlar ve sigortasız çalışıyorlar. Az paraya çalışıyorlar işveren tarafından tercih sebebi oluyor”

İşçi katılımcılar çoğunlukla Suriyelilerin ucuz işgücü oldukları için işverenler tarafından tercih edilmelerinden şikâyet ederken, işverenin işçi çalıştırma maliyetini de değerlendirmişlerdir. Suriyeli işçilerin, yerli işçilerin “beğenmediği, piyasanın tabanında olan ve toplumsal statüsünü etkilediğini düşünerek reddettiği işleri” kabul ettiklerini ifade etmiştir. İ2 “Kaçak çalışmalarını doğru bulmadığını” belirtmiştir. Konuya ilişkin işveren katılımcıların yanıtları aşağıda sunulmuştur:

İ1- “Amele gibi çalışıyorlar, ucuz çalışıyorlar. Bizimkilerin burun kıvrıldığı işte onlar çalışıyor, sonra bizimkilerde diyor ki Suriyeliler çalışıyor biz de işsiz kaldık. Adam askeri ücreti beğenmiyor, askeri ücretin biraz altını beğenmiyor. Suriyeli aç kalmamak için tamam diyor” demektedir.

İ3- “Bunlar daha önce de geldikleri zaman ne oldu? Ucuz eleman diyip çalıştırmaya başladı. Bizim milletimiz ucuzluk şöyledir böyledir ondan sonra ne oldu hepsi kendini eline aldı işleri. Sağ olsun devletimizde onlara öneyak oldu. Vergisi de elektriği de o tarz şeyleri almayarak bunları öneyak olduğu için çok fazla çalışan insan olmaya başladı. Şimdi başlangıcından itibaren diyorsan, önlenemez bir hale geldi tabii ki”

İşveren katılımcıların tamamı Suriyelilerin kaçak çalışmalarını doğru bulmadığını ifade etmiştir. Bir katılımcı Suriyelilerin emek piyasasındaki varlıklarının, işveren olduğuna vurgu yapmıştır. İşveren katılımcılarda işçiler gibi devleti sorumlu olduğunu belirtmiştir.

7.4.9. Kayıtsız Göçmen Çalıştırmanın Engellemesi

Katılımcılara “*Kayıtsız göçmen çalıştırmak nasıl engellenebilir?*” sorusu sorulmuştur.

K2- İnsanlar aç kalacak değil illaki Türklerde de var. Göçmen olarak bakmayın, çok yerde mesela kardeşim ben sigortasız çalıştırırım diyor. Sigortan ödeyemem diyor. İki liraysa iki buçuk veririm diyor. Çoğu insan sigortasız güvencesiz çalıştırmak durumunda. Pandemiden dolayı daha çok arttı. Yeter ki bir parça olsa da yiyecek götüreyim diyor. Bundan dolayı bir şey diyemem ama bu işle alakalı herkes bulduğu işe eskiden iş beğenmezdi. Şimdi aman iş olsun da üçüne beşine bakmayım diyor. Bunu engelleyemezsiniz

K3- “İş yeri sahibinin büyük ceza uygulaması bunun önüne geçemezsin. Hapis ikisinin de üç sene hapis”

K4– “Artık engellenemez. Milletin işine geliyor. Gelsin parasını verim ucuzdan veririm, işini halleder gider. Bunun devletin belirli bir konumlara şey yapması lazım, el atması lazım, sürekli kontrollere gitmesi lazım. O kadar çalışanı var hep devlet yakınındaki kişileri alıp çalıştırıyor. Kayıtsız çalışmak normalde yasak ama bizde öyle bir şey yok kontrol yok”

K6– “Denetimle, devlet denetimi ile ve vatandaşın duyarlılığıyla. Eğer bir yerde kaçak işçi çalışıyorsa, yabancı işçi çalışıyorsa buna şikâyet edilmeli. Bunların derli toplu kayıt altına almalı o zaman bir sıkıntı olmaz”

K7– “Engellenemez. İşveren de şu anda çok zor durumda. Para kazanamıyor, geçinemiyor, kirasını veremiyor. İş yok piyasada”

İşçi katılımcıların çoğunluğu kayıtsız çalışmanın, yaşamın devam edebilmesi için engellenemeyeceği yönünde yanıt vermiştir.

İşçiler kişisel deneyimleri çerçevesinde kayıtsız çalışma biçimini değerlendirmiş ve koşullardan dolayı “zorunluluk” olduğunu vurgulamıştır. Sigortasız, günlük ücretlendirme ile çalışan üç işçi, pandemiden sonra geçici, güvencesiz çalışma biçiminin yaygınlaştığı ve mevcut koşullardan dolayı işvereninde gelir yetersizliği sebebiyle kayıtsız işçi çalıştırmaya mecbur kaldığını ifade etmiştir. Bununla birlikte işçi katılımcılar çalıştıkları kurumda uzun süredir güvencesiz çalıştıklarını, fakat çalıştıkları yıllar içinde kuruma denetim yapılmadığını ifade etmiştir. İşverenlerin görüşleri aşağıda sunulmuştur:

İ1– “Devlet yakalasa, yaptırım uygulasa, onlar çalışamaz, yaptırım uygulanmıyor. Bana tabela var dışarda Fatih Belediyesi geldi led ışıklı tabela yasak dedi. Daha yeni aldık dedim. Bize de yeni tebligat geldi, yasak dediler. Üstünden 20 gün geçti tabii, hala duruyor. Bana gelip elime ceza makbuzu tutuştursa ben onu hemen sökerim”

İ2– “Devletin kontrolünde olacak sonuçta rahmetli Özal’ın bir sözü var diyor ki eskiden gümrük bürosu yasaktı yabancı bir para sen de gördüğün zaman altı ay cezası vardı. Ne yaptı adam dedi ki para havadan gelse de gümrükten geçiyor, karadan gelse de gümrükten geçiyor, en iyisi ben serbest bırakayım dedi. Her şey serbest olsun, serbest pazar yaptı. Ne oldu? Şimdi hiç hayatta doları bilmeyen insan, dolarla iş yapıyor. Cebinde bir sürü yabancı para var. Bakma birkaç senedir dolar, euro var. Eskiden İngiliz sterlini, golden, mark bunların hepsi yabancı paraydı.”

İ3- “Engellenemez. Biraz da bizim insanlarımızda alakalı bir şey. Bizim insanımıza yolsuzluğu sevdiği için bu toplumda hiçbir şey engellenemez. Hiç kimse bilinçlenmez. Bu konuda herkes kendine göre yaşadığı için, kimseyi bilinçlendiremezsin öyle bir şansımız yok”

İşverenler iş piyasasındaki deneyimleri kapsamında “denetim yetersiz olduğu belirtmişlerdir. İşverenler yalnızca göçmen işçiler bağlamında değil, yerli işçilerinde işveren tarafından sigortasız çalıştırıldığını ifade etmiştir. Yalnızca bir işveren iş piyasasındaki keyfi uygulamalara ve toplumsal bilince vurgu yaparak düzeltilemeyeceğini ifade etmiştir. Her iki grupta devlet denetimlerinin yetersiz olduğunu ve herhangi bir yaptırım uygulanmadığını söylemiştir. Her iki grupta kayıtsız çalışmanın engellenemeyeceğini ifade etmiştir. İki grup arasında kayıtsız çalışmaya ilişkin anlamlı bir farklılık yoktur. Katılımcılara “geçici güvensiz işlerde çalışmanın en önemli sebebi nedir?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların görüşleri aşağıda sunulmuştur:

K1- “Geçici güvencesiz işlerde, yani çaresizlik. Kendi işini yapamıyorsun”

K7- “Eşim işten ayrıldı ve ben çalışmıyorum. Benim 2000 liralık kiram var, elektrik faturam, o bu ben aç kalırım yani. Gidip dilencilik yapmak zorunda kalırım”

İşçi katılımcılar kendi işsiz kaldıklarında, geçici gelir elde etme zorunluluğu altında toplanabilecek (borç, zorunlu ödemeler, gelir yetersizliği) unsurlarla geçici ve güvencesiz çalıştıklarını belirtmişlerdir. Üniversite mezunu olan bir katılımcı uzun yıllar alanında iş bulamadığını vurgulayarak “beklemek yerine” gelir elde etmek amacıyla planladığından daha uzun bir süredir güvencesiz çalıştığını ifade etmiştir. Konunun yalnızca göçmenlerin meselesi olmadığını belirten işveren (İ1) “*nakliyecisi arkadaşım var. Bizimkiler nakliye gittiğinde 130-150 TL istiyor. Hamallar boş oturacağına 130 TL’ye taşıyacağını, boş oturacağına 100 TL’yi da taşıyım diyor. Sırf Suriyeli değil başka bir memleketlerde olsa adam 50 TL’ye gelirim diyor aç çünkü aç olduğu için*” demektedir. Her iki gruptan benzer cevaplar alınmıştır. Katılımcılar bireylerin hayatlarına devam edebilmek için kayıtsız çalışmak zorunda olduğunu ifade etmişlerdir.

7.4.10. Geçici Güvencesiz Çalışma Biçiminin İyileştirilmesi

Katılımcılara “*Geçici güvensiz çalışma biçimi sizce nasıl iyileştirilebilir?*” sorusu sorulmuştur. Her iki gruptan katılımcılar geçici güvencesiz çalışmanın iyileştirilemeyeceğini belirtmiştir. İşçi ve işveren katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık olmamakla birlikte, katılımcılar devlet denetime vurgu yapmışlardır.

Bununla birlikte sigortasız çalışan işçiler desteklenen işveren tarafından, sigortasız çalıştırıldıklarını ve devletin bunu işvereni destekleyerek kolaylaştırdığını belirtmişlerdir.

K6– “Her şey kayıtlı ve devlet kontrolünde olmalı diye düşünüyorum. Her şeyi kayıt altına alınıp devlet kontrolünde olduğunda denetim çok artar. Her şey devlet kontrolünde olursa bu tarz şeyler olmaz.”

K7– “Onu hiçbir şekilde iyileştiremezler. Devlet destekli teşvik ediyorlar ya yani al personeli yarısını biz verelim tamam yarısını biz verelim. Bunu duyan firma sahipleri ne yapıyor? Teşvike kaynanasını yazıyor, kayınpederini yazıyor, kardeşini yazıyor karısını yazıyor, baldızını yazıyor. Sıra hangisine geliyorsa onu işaretliyor. Yani bu şekilde iyileştiremezler”

Suriyelilerin iş piyasasındaki varlıklarına yönelik işçi ve işveren katılımcılar verdikleri cevaplarda devletin sorumlu olduğunu ifade etmişlerdir.

7.4.11. Geçici Güvencesiz İşlerde Çalışmanın Sorumlusu

Geçici güvencesiz çalışma kapsamında katılımcılara “Geçici güvencesiz işlerde çalışmanın sorumlusu kim?” sorusu sorulmuştur. İşçi katılımcıların yanıtlarında farklılık olmakla birlikte çoğunluğu işverenden kaynaklandığını belirtmiştir. Konuya ilişkin katılımcı görüşleri aşağıda sunulmuştur:

K4– “Devlet sorumlusu, devlet bir düzen kursa yapabilirler. Buradaki herkes Türkiye'deki herkes Almanya'ya gidiyor. Niye? Çünkü iş imkânı veriyorlar, vermeseler bile destek çıkıyorlar. Belli bir yere kadar bir işe sokuyorlar, okutuyorlar, belli bir ücretle karşılıyorlar. Bizim devlet bizi dürtüyor ama dışardan gelen insanları yabancısıdır, turistlerdir. Böyle olmasın, şöyle olmasın yanlış yapıyor. Onlardan alacak kendi devletini doyuracak. Göçmenlerden vergi almalı”

K2– “Şöyle Suriyeliler de aynı şartlarda sigortasını yapacak aynı parayı verecek. Yani bu devletle alakalı olan bir şey değil, insanımızla alakalı olan bir şey bu. İnsanımız bir Türk çalıştırdıklarında şu an beş 6 milyar gideri var ama onu çalıştırdığın zaman ikiye düşüyor. Bu bizim insanımızla alakalı bir şey”

K3– “Tabii ki de işverenden kaynaklanıyor”

İşveren katılımcılar mülakat sorularına yoğunluklu olarak işverenin yükümlülüklerini değerlendirerek soruları yanıtlamıştır.

İşveren katılımcıların tamamı sorumlusunun devlet olduğunu fakat işverenlerin yaptığı tercihlerin temel neden olduğu ifade etmişlerdir. Konuya ilişkin “Devlet suçlu. Başımızdaki devleti demiyorum, devlet hepimizin devleti. Başımızdaki yöneticiler eğer izin vermese o adamın çalıştıramaz. Diyelim ki ben burada yabancı adam çalıştırdığım zaman, gördüğüm zaman, ceza keseceğim bir madde koyacağım o zaman kimse çalıştırmaz. Ama ne yapıyor adam normal bir yerli işçi 30 TL'ye kendi karnını doyuramazken, 15 TL'yi yabancı çalıştırıyor onlar da 15'e mecburi çalışıyor” demektedir.

SONUÇ

Bulgular, Analiz ve Öneriler

İnsanlar açlık, yoksulluk, savaş, iklim değişikliği ve yaşam kalitesini artırma gibi faktörlerle gelişmiş ülkelere göç etmekte ya da sınır kapılarında, içeri girmeyi beklemektedir. Yabancıların varlığı, bir toplumun sosyo-kültürel yapısının ne olduğunu keşfetmek açısından önemlidir. Çünkü yabancı gruplar, toplumu değiştirdiği gibi yaşadıkları toplum da yabancıları değiştirmektedir. Bu nedenle göç hareketi bir yönüyle kimin, kimi ne derece etkilediği ve değiştirdiği meselesidir. Suriye’de 2011 yılında başlayan iç savaş ve beraberinde gerçekleşen göç dalgası, Türkiye’de ekonomik, siyasi ve kültürel anlamda değişikliklerin yaşanmasına sebep olmuştur.

Çoğalan her şey toplum için bir sorundur. “Açık kapı politikası” ile ülkelerindeki savaş bittiğinde geri dönecekleri öngörülen Suriyeli sığınmacıların, 4 milyona yaklaşan nüfusları ile “geçici koruma statüsünde” Türkiye’de yaşamaya devam etmesi, Suriye’deki iç savaş ve kaos ortamının sona ermemesi ve bu belirsizliğin içinde Suriyeli nüfusunun her geçen yıl çoğalması yeni problemleri beraberinde getirmektedir. Bu araştırmada prekaryal emeğin göçmen karşıtlığına etkisini ve geçici-güvencesiz çalışma biçiminin göçmen karşıtlığında ne derece etkili olduğunu incelenmiştir. Bu kapsamda en yüksek oranla Suriyelilere ev sahipliği yapan ve bir metropol kent olan İstanbul’un en çok Suriyeli nüfusuna sahip ikinci ilçesi konumunda olan Fatih ilçesinde alan araştırması gerçekleştirilmiştir.

Küreselleşme ve yaygınlaşan neoliberalizm politikalarıyla vasıflı ve nitelikli bireyler ucuz işgücü olarak değerlendirilmektedir (Gündoğan, 2017). Geçmiş 1985’e kadar uzanan güvencesiz istihdamın temelinde neoliberal politikaların tüm dünyada kabul görmesine yönelik bir anlayış yer almaktadır (Savul, 2008). Prekarya olgusu küreselleşmenin ve göç çağının kaçınılmaz bir sonucu olarak karşımızda durmaktadır. Esnek ve güvencesiz çalışmanın emek piyasasında yaygınlaşmasıyla şirketler ve sermaye sahipleri, işçilerini uzun süreli çalıştırmak yerine, emek işçilerini geçici, güvencesiz, günlük işlerde çalıştırarak, hem sosyal hakların getirdiği yükümlülüklerden kurtulmakta hem de üretimin arttığı dönemlerde yedekte bekleyen işsiz kitleleri değerlendirmektedir (Standing, 2014). Prekaryal emeğin, işgücü piyasasında yerleşik hale gelmesi ve refah devletindeki işçi sınıfının sahip olduğu hakların yavaş yavaş eksiltilmesi, yalnızca toplumdaki genç nüfusu değil, çalışma hayatı içinde olan ya da çalışma zorunluluğu olan orta yaş ve üst orta yaş grubunu da etkilemektedir.

Yaşam şartlarının zorlaşmasıyla “güvenceli” üst yaş grubu da iş piyasasına yeniden dahil olmakta ve çalışma hayatını devam ettirmektedir. 1980’lerde başlayan esnek çalışma biçimi şüphesiz Suriyelilerin Türkiye’ye yerleşmesiyle daha da yaygınlaşmış olup, çalışma hayatında “düzensiz bir düzene” dönüşmüştür. İşveren açısından maliyet oluşturan sosyal güvenlik ödemeli, kıdem/ihbar tazminatlı ve gündelik yaşam içinde tanınmış olan çeşitli hakların dahil olduğu işçi istihdamı yerini, işçinin hem yedek olarak “hazır ol” da beklediği hem de güvenceden mahrum olduğu bir istihdam biçimine bırakmıştır.

Geçici tam zamanlı, geçici yarı zamanlı, proje bazlı, dönemsel, haftalık, günlük, saatlik bir işte çalışan bireyler kendilerini ekonomik anlamda güvende hissetmemektedir. Araştırmada katılımcıların çalışmanın anlamında ilişkin olarak verdiği yanıtlar, çalışma biçimi ve içinde bulundukları koşullar değerlendirildiğinde anlamlı farklılık göstermektedir. Geçici güvencesiz işlerde çalışan bireyler için çalışmanın anlamı “eve ekmek götürebilmek” olmuştur. Bununla birlikte geçici güvencesiz çalışan bireyler *işten çıkarılma korkusu ve endişesi taşımadıklarını* ifade etmiştir. Güvencesiz çalışma hayatının aynı zamanda bir yaşam biçimine dönüştüğü görülmektedir.

Prekaryaya dâhil olan bireyler endişe içinde yaşadıkları gibi, kendi emeklerine yabancılaştıkları için dışlanmış hissederler ve davranışsal olarak umutsuzdurlar (Standing, 2014). Araştırmada geçici güvencesiz çalışma biçiminin bireyler üzerinde mutsuzluk, ruh sağlığının bozulması ve sürekli gerginliğe, strese maruz kalmak gibi ciddi problemlere yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte huzursuzluk, iletişimsizlik ve boşanma gibi ilerleyen yıllarda toplumun yapısını değiştirebilecek güçte olan faktörlerle aileyi etkilemektedir.

Anket yöntemiyle yapılan saha araştırmasında geçici güvencesiz çalışan bireylerin, çalışma biçiminden “devleti” sorumlu tuttuğu ve aynı zamanda hem güvenceli hem de geçici, güvencesiz çalışan bireylerin çalışma biçiminin “devlet müdahalesiyle” iyileştirilebileceğine inandıkları tespit edilmiştir. Araştırmaya katılanların çoğunluğu herhangi bir sendikaya üye olmayan bireylerden oluşmaktadır. Türkiye’de sendikaya duyulan güvenin düşük olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan her üç kişiden biri sendikaya güvenmemektedir. Güvencesiz çalışan bireyler hem daha fazla çalışmakta hem de yaptıkları işle sosyal yaşamlarında bir kimlik edinmemektedir (Standing, 2014) Bunun sonucunda ise bireyler yaşadığı topluma ve emeğine yabancılaşmaktadır.

Bireylerin geleceğinin büsbütün belirsiz olması, güvencesiz olarak çalıştıkları işlerde, pozisyon anlamında bir yükselme imkânının bulamaması, sosyal çevrelerinde yaptıkları işin geçerli bir tanımının olmaması, sosyal haklardan mahrum olmaları ve her an işlerinden çıkarılmaya hazır konumda olmaları geçici-güvencesiz çalışan bireylerde stres, kaygı yaratacağı ve zaman içinde ruhsal olarak tükenmeye sebep olacağı açıktır. Prekaryal sınıfın içinde değerlendirilen göçmenler ise hem “emeğinin sömürülmesine” razı olmakta hem de toplum tarafından dışlanmaktadır. Bu durum sığınmacılara “*çifte yükümlülük*” olarak yansımaktadır. İşverenler ise Suriyeli işçi çalıştırarak sosyal hakların yükümlülüğünden ve devletin belirlemiş olduğu ücreti ödeme zorunluluğundan kurtulmakta birlikte istihdam ettiği yerli işçiye “standart olmayan” bu yeni standardı dayatmaktadır.

Emek piyasasında Suriyelilere yönelik ayrımcılık, dışlama, ötekileştirme, haksız kazanç sağlama yapıldığı bilinmektedir. Ancak Suriyelilere yönelik yapılan saldırıların, boyutlarının değiştiği açık bir biçimde görülmektedir. Ekonomik sorunların artması, Türkiye vatandaşı bireylerin tutumu değiştirmektedir. Mülteci, göçmen ya da sığınmacıların yüzleştiği olağanüstü öfke ve güvensizlik ortamının nedeni prekarya olgusunu tanımlayan, toplum içindeki konumunu korumaya çalışan ya da bu konumu hiç elde edememiş insanlardır (Bauman, 2016, s.19). Bu konumda yer alan bireylerin işveren tarafından dezavantajlı konumda olmaları ve iş piyasasında göçmenler ile rekabet etme zorunluluklarının olması, göçmenlere yönelik önyargıyı ve öfkeyi artırmaktadır (Foti, 2017). Kira fiyatlarının artması, ucuz işçi olmaları, Türkiye’nin farklı şehirlerinde Suriyelilerle ilgili dile getirilen en temel olumsuz faktörlerdendir. Başta güvenlik sorunu olmak üzere, temel hizmetlerden faydalanmaları, hırsızlıkların artması, yerlilerin Suriyelilere yönelik algıladıkları en temel tehditlerdir (Erdoğan, 2015, s.181).

Göçmenlere yönelik saldırılar hızla artmaya ve şiddet haberleri medyada daha fazla yer bulmaya başlamıştır. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerde ev ve işyerlerine saldırılar yapılmakta, hatta bu saldırılar ölümle sonuçlanmaktadır. 1960’larda işçi gönderimi ile başlayan Almanya’ya göç hareketi 1990’larda Türkleri yabancı düşmanlığının öznesi haline getirmiş ve Türkler saldırıların merkezinde yer almıştır. Türkiye’de sözlü saldırı, ayrımcılık gibi göçmen karşıtlığı, hızla bunların ötesine geçerek Suriyeli sığınmacıları nefretle işlenen cinayetlerin öznesi haline getirmiştir. Belirsiz statüleriyle birlikte toplumun öfkesi ile yüzleşmek zorunda olan Suriyelilerin 2011 yılı itibari ile geldiği göz önünde bulundurulduğunda toplumda “yabancı düşmanlığının” hızlı bir şekilde arttığı görülmektedir.

Göçmenlerin içindeki yaşadıkları toplumdan ayrıştırılması ve sınırlar çizilmesi mevcut problemleri daha da çözülmez bir hale getirecektir (Bauman, 2016). Yerliler İstanbul’da “1 milyondan fazla Suriyelinin yaşadığına” inanmaktadır. Araştırmada *çalışma ve ücretlendirme biçiminin* Suriyelilere vatandaşlık verilmesi düşüncesi üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye vatandaşı bireyler Suriyelilerin vatandaşlık almasına karşıdır. Bununla birlikte Suriyelilerin çalışma ve oturma izni almalarına da karşı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Suriyelilerin kayıtdışı çalışmalarına karşın, yerliler vatandaşlık verilmesinin önleyici olmadığı yönünde bir tutum sergilemektedir. Erdoğan’ın (2015) bulguları ile uyumlu olduğu görülmektedir. Katılımcıların yüzde doksana yakını kayıtdışı çalışmanın önüne geçebilmesi için *denetimin artırılması gerektiğini* ve *kayıtsız işçi çalıştıran işverene cezai işlem uygulanması gerektiğini* düşünmektedir.

Güvencesiz işçiler, Suriyelilerin devlete vergi ödemedi düşük ücretle çalışmalarının kendileri için bir dezavantaj oluşturmamasından ötürü varlıklarından şikâyetçidir. Bununla birlikte devletin vatandaşlarının sosyal güvencelerine yönelik ödemelerin yüksek olması, işverenin ekonomik yükünü artırmaktadır. Bu kapsama değerlendirildiğinde göçmen ya da sığınmacı varlığı olmadığında dahi işveren yükümlülüklerini azaltmak için kayıtdışı işçi çalıştırmayı tercih edecektir. Araştırmaya katılan geçici-güvencesiz işçiler, geçim koşulları ve sigorta ödemelerinin yüksek olmaları sebebiyle işverenle anlaşarak kayıtdışı çalışmaktadır. Vergi yükünün fazla olması hem işveren hem de yerli işçiyi mağdur etmektedir.

Geçici güvencesiz çalışanlar, Suriyelilerin kayıt dışı çalışmalarına karşı oldukları gibi Türkiye vatandaşı bireylerin de kayıt dışı ve güvencesiz koşullarda çalışmalarına karşıdır. İşverenler, Türkiye vatandaşı bireylerle aynı şart ve koşullarda Suriyelilerin çalışmalarını doğru bulmaktadır. Güvencesiz işçiler, Suriyelilerin düşük ücretle çalıştıklarını kabul ederken Suriyelilerin refah düzeyinin iyi olduğunu, kalabalık olmaları nedeniyle gelirlerinin yüksek olduğunu ve ekonomik anlamda kazanç sağladıklarını düşünmektedir. Bununla birlikte Suriyelilerin yerli işçilerle aynı çalışma koşullarına sahip oldukları yönünde tutum sergilemektedir. İşveren ve güvencesiz işçiler arasında kayıt dışı çalışmaya ilişkin düşüncelerinde anlamlı bir farklılık yoktur. Her iki grupta denetim yapılmadığını belirtmiş olup, yalnızca Suriyelilerin değil Türkiye vatandaşlarının ve farklı etnik köklerdeki göçmenlerin de kayıt dışı çalıştırıldığına yönelik benzer düşünceleri ifade etmişlerdir. Güvencesiz işçiler ve işverenler Suriyelilerin çalışma hayatına katılmasının mevcut piyasa düzenini değiştirdiğini bununla birlikte işsizliği ve güvencesiz istihdamı artırdığı düşünmektedirler.

Elde edilen bulgular Şen (2020) ve Erdoğan (2015) çalışmaları ile uyumludur. Kayıtsız çalışma biçimi engellenmez bir boyuta ulaşmıştır. Araştırmada saha görüşmelerinde hem güvencesiz hem de güvenceli istihdam edilen bireyler kayıtdışı istihdamın engellenemeyeceğini ifade etmiştir. İnsanlar yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmek için kayıt dışı çalışmaya devam edecektir. İşçilerin kişisel deneyimleri dikkate alındığında kayıt dışı çalışmanın çaresiz bireyler için bir zorunluluk taşıdığı hem yerli hem de farklı göçmen gruplar tarafından devam eden bir olgu olduğu apaçık görülmektedir. Hem işveren hem de güvencesiz işçiler için devlet denetimi yetersizdir ve bu yasa dışı koşullara yönelik bir yaptırım uygulanmamaktadır. İş piyasasındaki uygulamalar ve kolektif bilinç açısından değerlendirildiğinde mevcut sistemle kayıtdışı çalışmanın düzeltilemeyeceği öngörülmektedir.

Güvencesiz işçiler ve işverenler arasında Suriyelilerin yerli işçilerin emeğine ortak olma düşüncesinde, kayıtdışı çalışmanın nedenlerine ilişkin benzer tutumlar tespit edilirken sonuçlarına ilişkin iki grup arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Ancak hem nicel hem de nitel araştırma sahasında işverenlerin konuyu rasyonel bir zeminde açıkladıkları, güvencesiz işçilerin ise öfkeyle yaklaştıkları gözlemlenmiştir. İşverenler, göçmenlerin ve yerlilerin çalışma koşullarında piyasa düzenini, işveren faktörünü dile getirirken, güvencesiz işçiler piyasa düzenindeki değişime sebep oldukları gerekçesiyle Suriyelileri suçlamaktadır.

Suriyelilerin aile hayatları, yemek kültürleri ve kullandıkları baharatlar hem güvenceli hem de prekaryal çalışma biçiminde olan bireyler tarafından sıklıkla dile getirilen bir mesele olmuştur. Fatih Belediyesi hizmet kapsamında Suriyeli işyerlerinden gelen baharat ve nargile kokularına yönelik olarak işyerlerinin denetlenmektedir (TEPAV, 2019). Yerliler için metropolde yaşamın anlamı kentin kültürel öğeleri ve tarihi mirasından ziyade ekonomik temelli zorlukları ifade etmektedir. Bu nedenle yerliler için metropolde yaşamın bir anlamı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. İstanbul'un büyümesi, kalabalıklaşması ve yaşam şartlarının zorlaşması nedeniyle yerliler için metropolde yaşam, mücadeleyle geçmektedir. Yerliler, Fatih ilçesinde yaşanan değişimi olumsuz değerlendirmektedir. Bununla birlikte Fatih ilçesinde meydana gelen değişime yönelik olumsuz tutumda çalışma biçimi, ücretlendirme biçimi, sahip olunan sosyal haklar gibi değişkenler anlamlı bir farklılık oluşturmamaktadır. Suriyelilerin belirsiz ve sömürülmeye açık konumları nedeniyle emlak piyasasındaki problemlerin katmanlaşacağı öngörülmektedir. Suriyelilerin geldikleri ilk yıllarda işçi olarak tercih edilmelerinin, Suriyeli işveren sayısındaki artışa etki ettiği tespit edilmiştir.

Stratejik konumu ve sahip olduğu kültürel miras, son yirmi yılda Fatih ilçesini turist ve göçmen yoğunluklu, kompleks bir mekâna dönüştürmüştür. Araştırmada esnafların Suriyelilerin Fatih ilçesinin kimliğini değıştirdiğini düşündüğü ancak uyum sorunlarına dikkat çeksele de emek piyasasında yerlilerin çalışmak istemediğı işlerde çalışmaları sebebiyle Suriyelilerin varlığından şikâyetçi olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Geçici-güvencesiz işçiler ve işverenler arasında Suriyeliler yönelik tutumda farklılar olduğı görülmektedir. Ancak Arapça tabelalar hem işveren hem de güvencesiz işçiler için rahatsızlık verici bir unsurdur. 2018’de uygulamaya giren tabela yönetmenliğine rağmen Laleli, Beyazıt, Aksaray, Yusufpaşa, Akşemsettin mahallerinde Arapça tabela kullanımı devam etmektedir.

Göçmenlerin nüfusa ve sosyo-ekonomik kültürel duruma etkisi değışkenlik göstermektedir. Dayanışma ağlarıyla şehirde yaşama tutunan Suriyeli sığınmacılar, mekânsal olarak bir arada yaşamayı tercih etmekte ve kalabalık gruplar halinde hareket etmektedir. Suriyeliler mekânsal olarak Aksaray, Akşemsettin, Ali Kuşçu ve Molla Gürani mahallelerinde kümelenmişlerdir. Yapılan araştırmalar (TEPAV, 2019) bu bölgelerin getto özelliklerini taşıdığını göstermektedir. Bilhassa Aksaray, Yusufpaşa, Fındıkzade, Laleli, semtlerinde Suriyeli sığınmacıların etkisi, yoğun bir şekilde yerliler tarafından hissedilmektedir. Güvencesiz işçiler, yerlilerin semte yabancılaşmasına işaret etmişlerdir. Geçici-güvencesiz işlerde çalışan yerli işçiler, Fatih ilçesinin *Araplaştığını ve kimliğinin değıştiğı* yönünde tutum sergilemiştir. Bu düşünceyle beraber ilçenin güvenli bir yer olmadığını düşünmektedirler. Bununla birlikte bu bölgelerin tamamen Suriyelilerin hâkimiyetinde olması ve denetlenmemesi, gayrimeşru işlerin yürütülmesine olanak sağlayacağı, Fatih’teki suç teşkil eden işlerin Suriyeliler tarafından sürdürüleceğı ve kalabalık olmalarının da işleri kolaylaştıracığı yerli işçiler tarafından öngörülmekte ve bir tehdit unsuru oluşturmaktadır.

Yapılan basit doğrusal regresyon analizlerinde çalışma şeklinin “Suriyeliler İstanbul’da yaşam şartlarını zorlaştırmaktadır”, “Açıklanan resmi Suriyeli sayısına inanmıyorum”, “Mahallemde ve diğerk kamusal mekânlarda Arapça konuşulmasından rahatsızlık duyuyorum”, “Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum” düşüncesine etki ettiğı görülmektedir. Ücretlendirme şekli değışkeni ile yapılan basit doğrusal regresyon analizinde “Suriyelilerle Komşuluk Yapmak İstemiyorum”, “Suriyeliler daha ucuza çalıştıkları için Türkiye vatandaşı olan işçilerin işini elinden almaktadır”, “Suriyeliler yerli işçinin emeğine ortak oluyor”, “Fatih İlçesinin Araplaştığını Düşünüyorum”, Suriyelilerin Gelmesiyle Fatih İlçesinin Güvensiz Hale Geldiğini Düşünüyorum” düşüncesi üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada yerli esnafların, prekaryal çalışma biçiminde olanlara göre Suriyelilere yönelik daha olumlu bir tutum sergilediği sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak işverenlerin bu olumlu tutumu, çevrelerinde Suriyeli bir işletme olmadığı ve rekabetin yaşanmadığı bir ortamdan aktarıldığı dikkate alınmalıdır. Suriyelilerin iş piyasasının alt tabanından çalışma hayatına dahil olduğunu ve yerlilerin çalışmak istemedikleri işleri yaptığı düşünen işverenlerin, göçmenlerden herhangi bir tehdit algılamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan araştırmada (TEPAV, 2019) Malta çarşısındaki işletme sahibi yerli esnafların, müşterilerinin Suriyeli yoğunluklu olması sebebiyle yanlarında çalıştırdıkları çırakların Suriyeli olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik anlamda huzursuz olmayan ve Suriyeliler nedeniyle iş hayatında tehdit hissetmeyen bireylerin, Suriyeli sığınmacılara ilişkin tutumlarında farklılıklar olduğu görülmektedir.

Suriyelilere “geçici olmaları” sebebiyle kalıcı bir entegrasyon politikası uygulanmadığı ve Suriyelilerinde sığındıkları ülkeye uyum sağlayamadığı görülmektedir. Suriyelilerin erken yaşta evlenmeleri ve doğurganlık oranlarının yüksek olması, geçici güvencesiz işçiler tarafından sıklıkla dile getirilen problemler arasında yer almaktadır. Suriyeliler kamusal mekânlarda kalabalık gruplar halinde dolaşmakta ve topluma uyumlu davranışlar sergileyememektedir. Suriyelilerin yemek kültürleri, tüketim alışkanlıkları, kamusal alanlarda gürültü yapmaları, geniş aile ile yaşamaları, erken evlenmeleri, çok çocuklu aileye sahip olmaları ve genel olarak topluma uyum sağlayamamaları bireylerin en çok vurgu yaptıkları olumsuz faktörlerdendir. Şen (2020), Erdoğan (2015) ve Doğan vd., (2021) tarafından yapılan araştırmaların bulguları ile uyumludur. Daha önemli bir problem açık kapı politikasıyla içeri alındıktan sonra emek piyasasına eklenilen ve şehrin çeşitli yerlerine dağılmış olan Suriyelilerin kontrol edilmemeleridir. Suriyeliler Esenyurt ve Fatih ilçelerinde yoğunlaşmış olup, Fatih’in merkezi bölgelerine yerleşmiş ve burada gettolar oluşturmuşlardır.

Foti’nin (2017) yaptığı sıralamada göçmenler prekaryanın ilk sırasında yer alsa da prekaryayı oluşturan bireyler ekonomik temelli sorunlar ve emek piyasasındaki bu yeni durum için göçmenleri suçlamaktadır. İşverenlerin aksine geçici güvencesiz işçiler, Suriyeliler birlikte yaşamak istememektedir. Bununla birlikte toplum tarafından Suriyelilere yönelik gösterilen öfke ve şiddeti onaylamaktadırlar. Nitel araştırma sahasında, derinlemesine mülakata katılan geçici güvencesiz erkek işçiler Suriyelilere yönelik nefretini argo, küfür vb sözlerle ifade etmiş, hatta bir işçi katılımcı Suriyelilerin nasıl yok edilmesi gerektiğini ve gelecekte sağlayacağı faydaları izah etmiştir.

Emek piyasasından alt tabakasından dahil olarak kayıt dışı çalışan Suriyeliler yerlilerin öfkesiyle karşılaşmış, yükümlülüklerini azaltan işveren için avantajlı bir tercih haline gelmişlerdir. Ancak Suriyelilerin, iş hayatındaki konumunu koruyan ve işçi olarak belirli güvencelere sahip olan bireylerden daha çok, geçici olarak çalışan, güvencesiz istihdam edilen, yaptığı işle birlikte geleceği belirsiz olan ve literatürde “prekarya” olarak adlandırılan bireyleri daha çok etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Standing 2014; Bauman 2016; Foti, 2017).

Erdoğan’a (2015) göre Türkiye, Suriyelileri “geçici statüsünden” alarak iltica, yeşil kart, iltica ve vatandaşlık konularını değerlendirmelidir. Türkiye vatandaşları ile Suriyeliler arasında önemli kültürel farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenle geleceği planlarken bu faktörlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Türkiye vatandaşları, Suriyelilerin ülkelerine geri dönmeyeceklerini inanmaktadır. Ancak kalıcı oldukları varsayımı ile üretilen politikalar hem daha fazla göçe neden olabilir hem de yerlilerden tepki toplayabilir (Erdoğan, 2015, s.184). TÜİK verilerine göre 2021 Ekim itibariyle kayıt dışı istihdam 29,5 iken genç işsizlik yüzde 22,1’dir. Türkiye’de her üç kişiden birinin kayıt dışı çalıştığı ve her dört gençten birinin işsiz olduğu bilinmektedir. Kayıt dışı çalışmanın getirdiği olumsuzluklar yalnızca ekonomik alanda değil, sosyal ve kültürel anlamda da bireylerin hayatını ciddi anlamda etkilemektedir.

Geleceğin belirsiz ve öngörülemez olması bireyleri fiziksel ve ruhsal açıdan olumsuz etkilemekte ve yeni problemlere neden olmaktadır. Bununla birlikte kent nüfusu sürekli artış göstermektedir. İstanbul nüfusu 2022 yılı itibariyle 16 milyon 384 bin 264’e ulaşmıştır. Bununla birlikte 2011 yılında 13.624.240 olan İstanbul nüfusu on yıl içinde 2 milyon 760 bin 24 artış göstermiştir. Küresel salgından sonra esnek, geçici-güvencesiz çalışma biçimi metropolde etkisini daha da artırmıştır. Yapılan araştırmalarda (İPA, 2021) küresel salgınla birlikte güvencesiz koşullarda kayıt dışı çalışan bireylerin sayısında artış yaşandığı ve geçici güvencesiz istihdamın daha da yaygınlaştığı tespit edilmiştir. Standing prekaryanın örgütlenme becerisine sahip olmadığını belirtmektedir. Küçük şirketlerde ve küçük ölçekli işletmelerde prekaryal emek, birbirini hiç tanımayan, çoğunluğu gençlerin oluşturduğu ve örgütlenme imkânına sahip olmayan bireylerden oluşmaktadır. Mevcut işin sürekliliğinin olmaması sendikaya üye olma imkânını daraltmaktadır. Ancak dijitalleşen dünyada eylem ve örgütlenmenin biçimi değişmekte, sosyal medya aracılığıyla dünya ölçeğinde hızlıca bilgi dolaşımı sağlanmaktadır. Çalışma dönemindeki Suriyeli erkeklerin sayısı 1 milyon 117 bin 852’dir (GİGM, 2021). Yapılan çalışmalar (Doğan vd., 2020; TEPAV, 2019) Suriyeli kadınların iş hayatında yer almadığını göstermektedir.

Ancak 0-9 yaş aralığındaki 558 bin 557 erkek çocuğunun Türkiye’de doğduğu, yeterli eğitim alamadığı dikkate alındığında 10 yıl sonra ya da daha erken bir zamanda bu çocukların iş hayatına başlayacağı ve emek piyasasında yer alarak yeni ekonomik sorunlara yol açacağı öngörülmektedir. Sınır güvenliğinin sağlandığı ve kaçak göçmenlerin Türkiye’ye girişinin engellendiği bir durumda dahi Suriyeli erkek çocuklar, çalışma hayatındaki mevcut Suriyeli erkek sayısı ile birlikte değerlendirildiğinde önümüzdeki on yılın içinde 2 milyon Suriyeli erkek işgücünde yer alacaktır. Bu nedenle Suriyelilerin çalışma hayatına yönelik yapılacak düzenlemelerin hem yerliler hem de Suriyeliler için hayati bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Sığınmacıların yerel halktan gördüğü nefret, kin, dışlanmanın ve ötekileştirmenin verdiği duyguların ilerleyen yıllarda tehlikeli sonuçlara yol açabileceği düşünülmektedir. Yapılan çalışmalar Özmete vd., (2018) Türkiye’de yabancı düşmanlığı arttığını göstermektedir. Yabancılar yönelik “kaygı ve korku” derecesi yüksektir (Özmete, Yıldırım ve Duru, 2018, s.205).

Göçmenlerin, içindeki yaşadıkları toplulukla ayrıştırılması ve sınırlar çizilmesi her iki grup içinde yabancılaşma oranını artıracak ve problemi daha da çözülmez bir hale getirecektir (Bauman, 2016). Erdoğan’ göre (2015) Suriyelilerle ilgili mesele “yabancı düşmanlığı” meselesi değil sorunun yönetilememesidir. Ancak toplumdaki yeni gelişmeler Suriyeliler yabancı düşmanlığını tetiklediği ve göçmenlerin hedef haline geldiğini açıkça göstermektedir. Geçtiğimiz yıllarda Suriyelilerin durumları insani bir şekilde ele alınsa da sosyal politikalar açısından bir çözüm üretilmediği müddetçe Suriyeliler yaşadığı yerlerde insanları “yabancı düşmanı” olarak tanımlayacaktır (Erdoğan, 2015). Araştırmada işverenler ile geçici güvencesiz çalışanların Suriyeliler yönelik tutumunda farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Güvencesiz bireyler sonuçları ne olursa olsun Suriyelilerin hem vatandaşlık hem de çalışma ve oturma haklarının olmasına karşı çıkarak, gitmelerini istemektedir. Göçmenlere yönelik olumsuz tutumun ekonomik temelli olduğu açıktır. Araştırma sahasında işverenlerle gerçekleşen görüşmelerde Suriyelilere yönelik öfke ve nefret tepkisine rastlanmamıştır. Güvencesiz çalışan bireyler kendi toplumsal koşullarını iyileştiremeden ve emek piyasasında kendilerine bir yer edinmeden kayıt dışı çalışan Suriyelilere rekabet etmek zorunda kalmıştır. Yasal düzenlemelerin yetersiz olması ve Suriyelilerin iş piyasasında yer almaları, yerlilerin öfkesiyle karşılaşmalarına sebep olmuştur. Prekarya sınıflamasına dâhil olan bu iki grubun, ilerleyen dönemlerde rekabetin ötesine geçerek yeni çatışmalar yaratacağı öngörülmektedir.

Üstelik önümüzdeki yıllarda çalışma hayatına başlayacak bir milyon Suriyeli erkeğin olduğu göz önünde bulundurulduğunda güvenceli bir konumda olan emek piyasası çalışanlarının da gelecekte konumlarını kaybetmesi ve benzer problemlere aday olması öngörülmektedir.

Dijital mecralarda göçmenlere yönelik gerçek olmayan haberlerin kasıtlı olarak paylaşılması, nefret söylemini artırmakta göçmen karşıtlığının genişlemesine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle göçmenlere yönelik öfke ve karşıtlığın ilerleyen yıllarda daha da artması beklenmektedir. Önleyici ve yapıcı politikalar geliştirilmediği, yapısal sorunlara çözüm üretilmediği takdirde prekarya sınıfında yer alan bu iki grup birbirleriyle farklı boyutlarda çatışacaktır. Yalnızca yerliler değil, toplumdan gördüğü ayrımcılık, öfke, nefret ve şiddet sığınmacılarında marjinal bir gruba dönüşmesine yol açacaktır. Toplumsal düzeni sağlayacak bir çözüm üretilmediği takdir de göçmenler kendi çözümlerini üretecektir. Suriyelilerin, kendilerini korumak adına savunma geliştirmeleri, topluma entegre olmalarını büsbütün engelleyecektir.

Göçmenlere yönelik söylemlerle gündeme gelen siyasi partilerin toplumun belirli bir kesimi için “kurtarıcı” rolünü üstlenmesi, göçmenlerle ilgili krizin ne ölçüde derinleştiğini göstermektedir. Standing’in (2014) “*Prekarya içindeki pek çok kişi popülist siyasetçilere kapılacaktır. Bu nedenle prekarya tehlikeli bir sınıf ve yine bu nedenle prekaryanın korkularına, güvencesizlik durumuna ve arzularına cevap verecek bir 'cennet siyaseti' ne ihtiyaç duyuluyor*” tezini desteklemektedir. Fatih Belediyesi yönetiminin aldığı kararlar kapsamında ilçede Suriyelilere ev verilmemekte ve ilçede ikamet eden Suriyelileri de yerlerinden çıkartmaktadır. Türkiye’de göçmenlere yönelik eylemler siyasi yönlendirme ve reflekslerle gerçekleştiği için yapılan uygulamalar çözüm odaklı olmaktan ziyade problemleri artırmaktadır. Prekaryal emeğin önümüzdeki yıllarda taleplerinin sıkça gündeme geleceği düşünülmektedir. Bu çalışma işsizlik oranının yükselmesi ve metropolde yaşam şartlarının zorlaşmasıyla prekaryal emek tarafından suçlu ilan edilen göçmenlere yönelik artan şiddeti anlama ve önleme açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle araştırmadan elde edilen bulgular, sosyal politikalara öneri sunması açısından önemlidir.

Öneriler

- “Suriyeliler geri gönderilmelidir” argümanı hem insani boyutları hem de uygulanabilirliği açısından mümkün ve geçerli değildir. Sayıları 4 milyona yaklaşan, 11 yıldır Türkiye’de yaşayan ve gelecekleri belirsiz olan Suriyelilerin devlet desteği

ile barınması olanaklı gözükmemektedir. Bu nedenle Suriyeli sığınmacılar perspektifinden değerlendirildiğinde çalışma hayatının içinde yer almalarının bir mecburiyet olduğu göz önünde bulundurularak işlevsel düzenlemeler yapılmalıdır.

- Kayıtdışı çalışmaya yönelik yaptırımlar “denetim yeterliliğine” bağlı olmaksızın gerçekleştirilmelidir.
- Özel sektörde kayıtdışı çalışanların hem bilinçlenmesi yönünde hem de güvencelerine ilişkin hak talebini gerçekleştirebilecekleri bir uygulama oluşturmalıdır.
- İşverenlere ağır maliyet oluşturan sosyal güvencelere yönelik iyileştirici düzenlemeler ve teşvik edici uygulamalar yapılmalıdır.
- Göçmenlere yönelik düzenlemeler siyasi gündemde yer almamalı ve tüm siyasi partilerin dahil olduğu bir konsensüs sağlanmalıdır.
- Emek yoğunluklu büyük ölçekli işletmelerle anlaşma sağlanarak emek piyasasında düzensiz var olan Suriyeli işçiler denetimli bir şekilde çalıştırılmalıdır.
- Çalışma izni olan Suriyeli işçilerin çalıştıkları işyerleri ile olan düzenlemeler devlet kontrolünde gerçekleşmeli ve işveren ile göçmen işçiler arasında aracı bir devlet kurumu olmalıdır.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (2002). Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Adıgüzel, Y. (2016). Göç Sosyolojisi. İstanbul: Nobel Kitabevi.

AFAD. (2017). Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması. Ankara.

Aker, T., Ayata, B., Özeren, M., Buran, B. ve Bay, A. (2002). Zorunlu İç Göç: Ruhsal ve Toplumsal Sonuçları. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 3(2), 97-103.

Aktaş, İ. (2012). Şehir Dönüştürür. M. Şentürk, (Ed.), Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenler’i Anlamak içinde (15-43). İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları.

Allport, G. (1954). The Nature of Prejudice. Cambridge: Perseus Books.

Altuğ, O. (1999). Kayıt Dışı Ekonominin Boyutları (1997). Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (15), 257-276.

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2017). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. (9. Baskı), Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Alver, K. (2012). “Kent İmgesi”, Kent Sosyolojisi, K. Alver, (Ed.), Ankara: Hece Yayınları.

Maalouf, A. (2019). Uygarlıkların Batışı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Anderson, B. (1995). Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması. (İ. Savaşır, çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Arın, T. (1985). “Kapitalist Düzenleme, Birikim Rejimi ve Kriz (I): Gelişmiş Kapitalizm”, Onbirinci Tez, 1, 104-138.

Aslanoğlu, S. (2008). Türkiye'de Kayıt dışı Ekonomi ve Kayıt dışı Ekonomiyi Azaltmaya Yönelik Çözüm Önerileri. İstanbul: Muhasebe ve Finansman, 7(39), 199-211.

Aslantürk, O. ve Tunç, Y. E. (2018). Yabancıların Türkiye’de Kayıt dışı İstihdamı. Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10(4), 13-20.

Aysan, M. (2019). Türkiye Ekonomisinde Küreselleşme ve Muhasebe. Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi, (17), 17-27.

Ayvazoğlu, B. (2010). “İstanbul Kültürü ve Estetiği”, A.E. Bilgili, (Ed.), Şehir ve Kültür: İstanbul, Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Yayınları, İstanbul: Ebru Matbaacılık.

Balseven, H. ve Önder İ. (2009). “Türkiye’de Kamu Kesiminde Neoliberal Dönüşüm”. N. Mütevellioğlu ve S. Sönmez, (Ed.), Küreselleşme, Kriz ve Türkiye’de Neoliberal Dönüşüm içinde (77–128). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Barbier, J. (2004). A Comparative Analysis of 'Employment Precariousness' in Europe. Seminar on Learning from Employment and Welfare Policies in Europe. Economic and Social Research Council, (1-16).

Bauman, Z. (2016). Kapımızdaki Yabancılar. (E. Barca Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2018). Sosyolojik Düşünmek. (A. Yılmaz Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bayar, F. (2008). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye. Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, 25-34, Üçüncü Kâtip, T.C. Seul Büyükelçiliği.

Bayrakcı, O. (2020). Prekarya ve Prekarya’nın Kaçak Göçmen İşçilerle İlişkisinin Türkiye Bağlamında Değerlendirilmesi, Göç Bitmeyen Yolculuk Bitmeyen Yorgunluk 1, 195- 214, İstanbul: Kesit Yayınları

Biehl, K. (2012). “Örnek Vaka Analizi: İstanbul”. A. İçduygu, (Ed.), Kentler ve Göç: Türkiye, İtalya, İspanya, (içinde) 73-112, 1. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Bilgili, A. E. (2010). “Şehir ve Kültür, Eşsizliğin Doruk Noktası”. A.E. Bilgili, (Ed.), İstanbul, Şehir ve Kültür: İstanbul, Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Yayınları, İstanbul: Ebru Matbaacılık.

Blalock, H. (1957). “Per Cent Non-White and Discrimination in the South”, 99 American Sociological Review, 22(6), 677-682.

Blumer, H. (1958). “Race Prejudice as a Sense of Group Position”, The Pacific Sociological Review, 1(1), 3-7.

Boratav, K. (2003). Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002. (9.Baskı). Ankara: İmge Kitapevi.

Böke, K. (2009). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. İstanbul: Alfa.

İnan, C. E. (2016). Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme. Göç Araştırmaları Dergisi, (3), (10-33).

Candan, M. (2007). Kayıt Dışı İstihdam, Yabancı Kaçak İşçi İstihdamı ve Toplumumuz Üzerindeki Sosyo- Ekonomik Etkileri. TC. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş-Kur Genel Müdürlüğü, İstihdam ve Meslek Uzman Yardımcısı Uzmanlık Tezi, Ankara.

Castells, M. (2005). Ağ Toplumunun Yükselişi. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. (B. U. Bal ve İ. Akbulut, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ceritoğlu, E., Gürcihan Yüncüler, H. B., Torun, H. ve Tümen, S. (2015). The Impact of Syrian Refugees on Natives’ Labor Market Outcomes in Turkey: Evidence from a Quasi Experimental Design, Central Bank Report, No. 9348, Ankara.

Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), (1), (17).

Çağlayan, S. (2013). Göç Kavramı ve Kuramları. F. Güneş, (Ed.), Kent Sosyolojisi içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Çakır, A. (2014). “Faktör Analizi”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

- Çetin İ. (2016). Suriyeli Mültecilerin İşgücüne Katılımları ve Entegrasyon: Adana-Mersin Örneği. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(4), (1001-1016).
- Çiçekli, B. (2009). *Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Çoban, B. (2018). Türkiye’de İşsizlik Profili Bağlamında Suriyeli Gençlerin İstanbul İşgücü Piyasasına Katılım Sorunları. *Çalışma ve Toplum*, 1(56), (193-216).
- Dedeoğlu, S. (2018). Tarımsal Üretimde Göçmen İşçiler: Yoksulluk Nöbetinde Yoksulların Rekabetine. *Çalışma ve Toplum*, 56: 37-68.
- Demir, O. D. ve Biçer, A. A. (2019). Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdamın Engellenmesi ve İyi Uygulama Örnekleri, İstanbul: Hiper Yayın.
- Demirağ, D. (2012). “Yaralı Bellek: Kent ve Unutma”. M. Şentürk (Ed.), *Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenler’i Anlamak*, s:45-82, İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları.
- Demirkan, T. (1996). Tarih Boyunca Kuşatılan Özgürlük Adaları; Kentler. *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi* (8), 17-22.
- Dönmez Kara, C. Ö. (2016). Türkiye’de Yabancıların Çalışma Hakkı: Suriyelilerin İşgücü Piyasasındaki Durumu. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 2, (151-174).
- Düll, N. (2003). “Is Precarious Employment Shaping European Labour Markets?”. Paper Prepared for the 15th Annual Meeting of the Society of Advanced Economics in Aix-en-Provence, (26-28).
- Duruel, M. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Etkileri Fırsatlar ve Tehditler. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3 (2), 207-222.
- Dursun, A. H. (2010). “Tarih, Mekân ve Kültür: İstanbul”, A.E. Bilgili, (Ed.), *Şehir ve Kültür: İstanbul, Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Yayınları*, İstanbul: Ebru Matbaacılık.
- Er, D. (2014). Yabancıların Çalışma İzinleri ve Ön İzin Müessesesi. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 0(4), (176-221).

Ercoşkun, Ö., Öcalır-Akünel, E.V., Yenigül, B., Alkan, L. (2016). "Kentlilik Bilincini Oluşturan Göstergeler ve Kentlilik Bilincini Geliştirme Yolları", Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Sempozyumu, s. 251-266.

Erder, S. (2006). Refah Toplumunda “Getto” ve Türkler. İstanbul: Teknografik Matbaacılık.

Erdoğan, M.M. (2017). Kopuştan Uyuma Kent Mültecileri: Suriyeli Mülteciler Ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği. <http://marmara.gov.tr/user-files/attachments/2017/05/09/2a50f712-6413-489f-9deb-56dc52de7264.pdf> (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

Erdoğan, M.M. (2015). Türkiye’deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erdoğan, M.M. (2019). “Suriyeliler Barometresi-2019”. <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/SB2019-TR-04092020.pdf> (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2022).

Ergüven, N. S. ve Özturanlı, B. (2013). "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye". Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 62, (1007-1062).

Esen, A. ve Duman, M. (2019). Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler. WALD Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı.

ESOPE. (2005). Final Report issued in 2004 Precarious Employment in Europe: A Comparative Study of Labour Market in Flexible Economies, Luxembourg, European Commission.

Friedmann, J. (1986). The World City Hypothesis. Development and Change, 17(1), 69-83.

Foti, A. (2017). General theory of the precariat: Great recession, revolution, reaction. Amsterdam: Institute of Network Cultures.

Genim, M. S. (2010). “İstanbul ve Mimari”, A.E. Bilgili, (Ed.), Şehir ve Kültür: İstanbul, Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Yayınları, İstanbul: Ebru Matbaacılık.

Giddens, A. (2000), Sosyoloji. (C. Güzel, Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Güloğlu, T., Korkmaz, A. ve Kip, M. (2003). “Türkiye’de Kayıt dışı İstihdam Gerçeğine Bir Bakış”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, (51-95).

Gündoğan, N. (2007). Yoksulluğun Değişen Yüzü, Çalışan Yoksullar, Anadolu Üniversitesi, İİBF Yayınları, Eskişehir.

Güngör, F.Ş. (2017). Zenofobi ve ötekinin diken. 1.Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı, 12-17 Eylül, 2017/ Priştina-Kosova.

Çuhadar Gürkaynak, E. (2012). “Toplumsal Temas: Önyargı ve Ayrımcılığı Önlemek İçin Bir Sosyal Değişim Aracı Olarak Kullanılabilir mi?”. K. Çayır ve M. A. Ceyhan, (Ed.), Ayrımcılık-Çok Boyutlu Yaklaşımlar içinde (255-265). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Gürel, Y. D. D. A. & Balta, Y. (2014). İstanbul’un Göç Olayı ve Etnik Hayat Üzerine. Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi, 0 (1), 1-15.

Güzelsarı, S. (2007). "Küresel Kapitalizm ve Devletin Dönüşümü Türkiye’de Mali İdarede Yeniden Yapılanma", Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E. ve Tatham, R. L. (2013). Multivariate Data Analysis: Pearson Education Limited.

Harvey, D. (2010). Postmodernliğin Durumu, (S. Savran Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.

Harvey, D. (2013). Asi Şehirler: Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru. (A. D. Temiz, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

İşığışok, Ö. (2005). Küresel Gerçeklerle Türkiye’de Yabancı Kaçak İşçi Sorunu: Boyutları ve Sonuçları. Journal of Social Policy Conferences, 0, (435–453).

IOM. (2013). Göç Terimleri Sözlüğü, İkinci Baskı. Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü Yayınları.

İçduygu, A. Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2014). Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023: Ulus Devlet Oluşumundan Ulus Devlet Ötesi Dönüşümlere. MireKoç Raporları, İstanbul: Koç Üniversitesi Koç Araştırmaları Merkezi.

İnan, C. E. (2016). Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme. Göç Araştırmaları Dergisi, (3), 10-33.

Kalleberg, A. L. ve Vallas, S. P. (2018). Probing Precarious Work: Theory, Research, And Politics. A. L. Kalleberg ve S. P. Vallas (Ed.). Precarious work Research in the sociology of Work, 31 içinde (1-30).

Karagöz, Y. (2014). SPSS 21.1 Uygulamalı Biyoistatistik. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Karpat, K. (2010). Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kavanoz, S. E. (2013). “Küresel Finans Merkezleri: Ofis Maliyetleri Açısından İstanbul-Londra Karşılaştırması”, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 103-110.

Kaya, A. Ve Kentel, F. (2005). Euro-Türkler: Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü Mü Engel mi? Almanya –Türkleri ve Fransa Türkleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kaya, Y. ve Karakoç, E. (2012). “Civilizing vs. Destructive Globalization? A Multi-Level Analysis of Anti-Immigrant Prejudice.” International Journal of Comparative Sociology (53:23–44).

Kaya, Y. (2019). Ayyıldız ve Küre: Küreselleşme, Toplumsal Eşitsizlik ve Kimlik. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.

Koç, M., Görücü, İ. ve Akbıyık, N. (2016). Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri. Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 5 (1), (63-94).

Kurt, Ü. (2012). “Demokratik Bir Kent Kültürü İnşası”. M. Şentürk (Ed.), Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenler’i Anlamak, s: 83-104, İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları.

Kurtuluş, B. (1999). Amerika Birleşik Devletleri'ne Türk Göçü: Göç Süreci ve Özellikleri, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Kutlu, D. (2012). “Türkiye İşgücü Piyasasında Güncel Gelişmeler ve Güvencesizleşme Örüntüleri”. Ö. Göztepe, (Der.), Güvencesizleştirme Süreç, Yanılgı, Olanak içinde (61-116) Ankara: NotaBene Yayınları.

Küçükkömürler. S. ve Sakallı-Uğurlu. N. (2017). Gruplar Arası İlişkileri Düzenlemede Sosyal Temas Kuramları: Gruplar Arası, Yayılmacı ve Hayali Temas. Nesne, 5(9).

Kümbetoğlu, B. (2019). Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Kymlicka, W. (2012). Çok Kültürlülük: Başarı, Başarısızlık ve Gelecek. (F. Öztürk, Çev.). İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 70, Sayı: 2, (297-332).

Lee, E. S. (1966). “A Theory of Migration”, Demography, Vol. 3, No. 1, (47–57).

Lordoğlu, K. (2005). Enformel İstihdam ve Türkiye Kaynakları. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 55, (45–60).

Magdoff, F. ve Magdoff H. (2004). “Disposible Workers”, Monthly Review, Vol.55 (11). <https://www.uvm.edu/~fmagdoff/ReserveArmy.pdf> (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022).

Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., ve Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. Population and development review, 19(3), (431-466).

Mumford, L. (2007). Tarih Boyunca Kent, G. Koca ve T. Tosun, (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Murat, S. (2006). Düünden Bugüne İstanbul'un Nüfus ve Demografik Yapısı. İstanbul: İTO Yayınları, (2006-49).

Mütevellioglu, S. ve Işık, S. (2009). “Küreselleşme Kriz ve Türkiye’de Neoliberal Dönüşüm” N. Mütevellioglu ve S. Sönmez, (Ed.), Küreselleşme, Kriz ve Türkiye’de Neoliberal Dönüşüm içinde (159–204). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Oğuz, Ş. (2012). “Sınıf Mücadelesinde Özne Sorunu Proleterya mı, Prekarya mı?”. Ö. Göztepe (Ed.), Güvencesizleştirme Süreç, Yanılgı, Olanak içinde (229-250). Ankara: Notabene Yayınları.

Öncü, A. ve Weyland, P. (2016). Küreselleşen Kentlerde Yaşam Alanı ve Toplumsal Kimlik Mücadeleleri. A. Öncü ve P. Weyland (Ed.), Mekân, Kültür, İktidar İçinde (9-39). İstanbul: İletişim Yayınları.

Özmete, E., Yıldırım, H. & Duru, S. (2018). Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, Göç Özel Sayısı Cilt 1, 191-209.

Öztürk, F. E. (2017). Yeni medyada Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söylemi. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, İstanbul.

Park, R. E. ve Burgess E. W. (2016). Şehir kent ortamındaki insan davranışlarının araştırılması üzerine öneriler içinde (37-88), (P. Karababa-Kayalığıl, Çev.). Ankara: Heretik. (Orijinal eserin yayın tarihi 1925).

Petersen, W. (1958). “A General Typology of Migration”. American Sociological Review, Cilt: 23, Sayı:3.

Pettigrew, T. F. (1998). Inter-Group Contact Theory”. Annual Review of Psychology, 49, (65-85).

Tropp, L.R. ve Pettigrew, T.F. (2005). Relationships Between İntergroup Contact and Prejudice Among Minority and Majority Status Groups. Psychological Science,16, (951-957).

Piore, M. J. (1979). Birds of passage: Migrant labor and industrial societies. Cambridge: Cambridge University Press.

Punch, K. F. (2005). Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Ravenstein, E. G. (1885). The laws of Migration. Journal of the Statistical Society of London, 48(2), (167-235).

Ravenstein, E. G. (1889). The Laws of Migration. Journal of the Royal Statistical Society, 52(2), (241-305).

Rıttersberger-Tılıç, H ve Bal, S. (2019). Türkiye Emek Piyasasında Mülteciler/Göçmenler: Görünmeyen Emek ve Görünen Politika Üzerine Bir Değerlendirme. Nüfusbilim Dergisi, 41 (1), (26-51).

Rubin, H.J. & Rubin, I.S. (1995). Qualitative Interviewing: The Art of Hearing Data. 2nd Edition, London: Sage Publications.

Sarıca, A. O. (2006). Kayıt dışı İstihdam ve Mücadele Yöntemleri, Yayınlanmamış DPT Planlama Uzmanlık Tezi, Ankara.

Savul, G. (2008). Güvencesiz istihdam, örgütsel dönüşüm ve çalışma üzerine etkileri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Savul, G. (2012). “Standart Dışının Standartlaşması: Güvencesiz İstihdam” Ö. Göztepe (Ed.), Güvencesizleştirme Süreç, Yanılgı, Olanak içinde (117-142). Ankara: Notabene Yayınları.

Sayad, A. (2003). "Çifte Yokluk: Göç Ederken Kurulan Hayallerden Göçmen Olmanın Acılarına". Toplumbilim, 17, (23- 29).

Sayın, H. (2010). Uluslararası Hukuk ve Türk Hukuk Bakımından Göçmen Kaçakçılığı, İnsan Ticareti, Cinsel Sömürü Ticareti ve Bunlarla Mücadele Eden Uluslararası İşbirliği Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul.

Seçer, B. (2007). Kariyer Sermayesi ve İstihdam Edilebilirliğin İş Güvencesizliği Üzerindeki Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Seymour, R. (2012). “Hepimiz Güvencesiz ‘Prekarya’ Kavramı ve Yanlış Kullanımları Üzerine”. (A. Sarı Çev.). Ö. Göztepe (Ed.), Güvencesizleştirme Süreç, Yanılgı, Olanak içinde (251-270). Ankara: Notabene Yayınları.

Sönmez, S. (2009). “Türkiye Ekonomisinde Neoliberal dönüşüm Politikaları ve Etkileri”, N. Mütevellioğlu ve S. Sönmez, (Ed.), Küreselleşme, Kriz ve Türkiye’de Neoliberal Dönüşüm içinde (25–72). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Standing, G. (2012). The precariat: From denizens to citizens? *Polity*, 44(4), 588-608. <https://www.journals.uchicago.edu/doi/pdf/10.1057/pol.2012.15> Erişim Tarihi: (10 Aralık 2021).

Standing, G. (2014). *Prekarya, Yeni Tehlikeli Sınıf* (E. Bulut, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Standing, G. (2015). The precariat and class struggle. *RCCS Annual Review*, (7), 3-16. <https://journals.openedition.org/rccsar/585> (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2022).

Standing, G. (2018). The-precariat-today's transformative class? *Great Transition Initiative*. <https://greattransition.org/publication/precariat-transformative-class> (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2021)

Stephan, Cookie White, Stephan, Walter G., Demitrakis, Katherine M., Yamada, Ann M. ve Clason, Dennis L. (2000). Women's Attitudes Toward Men: An Integrated Threat Theory Approach. *Psychology of Women Quarterly*, 24, 63 – 75.

Stephan, Walter G. ve Stephan, Cookie W. (1996). Predicting Prejudice. *International Journal of Intercultural Relations*, 20, 409 – 426.

Stephan, Walter G., Ybarra, Oscar ve Bachman, Guy. (1999). Prejudice Toward Immigrants. *Journal of Applied Social Psychology*, 29 (11), 2221 – 2237.

Stonequist, V. E. (2016). Marjinal İnsan Meselesi. L. Ünsaldı (Ed.), *Yabancı Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik içinde* (69-82). Ankara: Heretik Yayınları.

Şen, B. ve Şen, A. A. (2015). İstanbul'un Öteki Yüzü ve Araftakiler: Suriçi İstanbul'da Göç, Yoksulluk ve Göçmen Mekânları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (21), 31-58.

Şen, H. (2020). Türkiye’deki Suriyeliler: Entegrasyon Mümkün mü? İstanbul: Hiperyayın.

Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Tokgöz, G. (2009). “Neoliberal Piyasa ve Muhafazakâr Aile Kısıkcında Türkiye’de Kadın Emeği”, N. Mütevellioğlu ve S. Sönmez, (Ed.), Küreselleşme, Kriz ve Türkiye’de Neoliberal Dönüşüm içinde (205-233). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Toksöz, G., Erdoğan S. ve Kaşka, S. (2012). Türkiye’ye Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları. IOM Türkiye.

Tuna, K. (2010). “İstanbul’un Sosyolojik Dönüşümü”, A.E. Bilgili, (Ed.), İstanbul, Şehir ve Kültür: İstanbul, Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Yayınları, İstanbul: Ebru Matbaacılık.

Tucker, D. (2002). ‘Precarious’ Non-Standard Employment – A Review of Literature. Labour Market Policy Group, Department of Labour: Wellington.

Türküm, S. A. (2002). Anket Tekniği. Bireyi Tanıma Teknikleri içinde (111-132). Can, G. (Ed.), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.

Uçkaç, A. (2010). “Türkiye’de Neoliberal Ekonomi Politikaları ve Sosyo-Ekonomik Yansımaları”, Maliye Dergisi, Sayı:158.

Ünal, S. (2014). Türkiye’nin Beklenmedik Konukları: “Öteki” Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi. Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks, 6(3), 65-89.

Vosko, Leah F. (2003). “Precarious Employment in Canada: Taking Stock, Taking Action”. Just Labour, Fall, Vol. 3, (1-5).

Ward, C. and Berno, T. (2011). Beyond Social Exchange Theory Attitudes Toward Tourists, Annals of Tourism Research, 38(4): 1556-1569.

Yalçın, C. (2004). Göç sosyolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yaylı, H. (2012). Küreselleşmenin Kentler Üzerine Etkisi: “İstanbul Örneği”. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 12 (24), 331-356.

Yeldan, E. (2001). Küreselleşme sürecinde Türkiye ekonomisi bölüşüm, birikim ve büyüme. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yeldan, E. (2009). Finans çağında eklemlenme kalıpları: Neoliberal küreselleşmenin çevresel bir ekonomisi olarak Türkiye örneği. N. Mütevellioğlu, ve S. Sönmez (Ed.), Küreselleşme, kriz ve Türkiye’de Neoliberal dönüşüm içinde (129-158). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Yereli, A.B. ve Karadeniz O. (2004). Kayıt Dışı İstihdam. Ankara: Odak Yayınevi.

Yıldırım A. ve Şimşek, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, S. (2010). “İstanbul: Dünden Bugüne Kamusal Özelin Tahakkümüne Doğru Genel Bir Bakış”, İdeal Kent, Sayı:2, 38-63.

Yüksel, A., Mil, B. ve Bilim, Y. (2007). Nitel Araştırma: Neden, Nasıl, Niçin? Ankara: Detay Yayıncılık.

Zhirkov, K., Verkuyten M. & Ponarin, E. (2021). Social conformity and prejudice toward immigrants: the role of political messaging, Social Influence, 16:1, 65-77, DOI: 10.1080/15534510.2021.1989028.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

AFAD, (2014). Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar. https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/17934/xfiles/turkiye_deki-suriyeli-kadinlar_-_2014_2_.pdf (Erişim Tarihi: 1 Ocak 2022).

Boratav, K. (2007). “Kökten Dincilik ve Emekçiler, <https://sendika.org/2007/09/koktendincilik-ve-emekciler-korkut-boratav-sol-org-tr-15759/> (Erişim Tarihi: 2 Ocak 2022).

Doğan, N., Kürüm, R.S., Bekaroğlu, E.A. ve Cin, M. (2021). İstanbul Göç Araştırması 2020. <https://www.ibb.istanbul/Uploads/2021/3/goc-arastirmalari-24.03.2021.pdf> (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2021).

Fatih Belediyesi. (2015). Fatih Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı. İstanbul. https://www.fatih.bel.tr/assets/photo2014/document/2015_2019_stratejik_plan.pdf (Erişim Tarihi: 10 Aralık 2021).

GİGM. (2022) <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2021).

GİGM. (2022) Geçici Koruma Yönetmeliği <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma-kanunu-ve-yonetmeli> (Erişim Tarihi: 1 Şubat 2022).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2021). <https://www.goc.gov.tr/sartli-multeci> (Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2021).

Hannif, Zeenobiyah N. ve Lamm, F. (2005). "When Non-Standard Work Becomes Precarious: Insights From The New Zealand Call Centre Industry". Faculty of Business-Papers (Archive), 451. <https://ro.uow.edu.au/buspapers/451> (Erişim Tarihi: 30 Ocak 2022).

IMF. (2007). "Survey On Changing Employment Practices And Precarious Work" (Erişim: 10 Eylül 2020) http://www.imfmetal.org/files/07090410362966/Report_precarious_survey_E.pdf

IOM. (2020). World Migration Report 2020. https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2022).

IOM. (2013). Göç Terimleri Sözlüğü. <https://publications.iom.int/books/international-migration-law-ndeg31-glossary-migration-turkish>. (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2020).

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/Insan-Haklari-Beyannamesi-1.pdf> Erişim Tarihi: (15 Mayıs 2021).

İstanbul Planlama Ajansı. (2021). İstanbul'da Güvencesiz İstihdam. <https://uo0hom8od0sb.merlincdn.net/wp-content/uploads/2021/08/istanbul-da-guvenesiz-istihdam-2.pdf> (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2021).

Redmond, B. F. (2016). Intergroup Theories (Integrated Threat, Social Identity, and Social Dominance. <https://wikispaces.psu.edu/pages/viewpage.action?pageId=41095610> (Erişim Tarihi: 17.05.2022).

Research Perspectives on Migration (1997). The Urban Institute and the Carnegie Endowment for International Peace, Washington D.C, (1:2). <https://carnegieendowment.org/files/rpm/rpmvol1no2.pdf> (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2022).

Resmî Gazete 1934 <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf>

Resmî Gazete (1961). <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf> (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2021).

Resmî Gazete (2003). Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliğı <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6244&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 2 Ocak 2022).

Resmî Gazete (2014). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf> (Erişim Tarihi: 30 Ocak 2022).

Resmî Gazete (2014). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf> (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2022).

Resmî Gazete (2016). “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik”, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160115-23.pdf>, (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2021).

Strateji ve Bütçe Bakanlığı (2021). Ekonomik Gelişmeler 3. Çeyrek 2021. Ankara https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Ekonomik-Gelismeler-2021_3.-Ceyrek_29122021.pdf (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2022).

TEPAV (2019) İstanbul’da Suriyeliler ve Savaş Sonrası Suriyeli Gettoları https://www.tepav.org.tr/upload/files/1561967648-6.Istanbul_da_Suriyeliler_ve_Savas_Sonrasi_Suriye_Gettolari.pdf (Erişim Tarihi: 14 Eylül 2021).

TSE. (2018). <https://www.tse.org.tr/Icerik/HaberDetay?HaberID=14565>

TUİK. (2021). İşgücü İstatistikleri. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Agustos-2020-33792> (Erişim Tarihi: 10 Mart 2021).

TUİK. (2022). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210>

Türkiye İş Kurumu. (2020). İşgücü Piyasası Araştırması İstanbul İli 2020 Yılı Sonuç Raporu <https://media.iskur.gov.tr/45171/istanbul.pdf> (Erişim Tarihi: 13 Haziran 2021).

EKLER

EK: 1

A) Demografik Sorular

1. Adınız Soyadınız
2. Cinsiyetiniz?
3. Kaç yaşındasınız?
4. Medeni durumunuz nedir?
5. Çocuğunuz var mı? Varsa kaç tane?
6. Eğitim durumunuz nedir?
7. Evde kaç kişi yaşıyorsunuz?
8. Evde kaç kişi çalışıyor?
9. Hanenin ve sizin aylık geliriniz ne kadar?

B) Metropol Yaşamına İlişkin Sorular

10. Kaç yıldır İstanbul'da yaşıyorsunuz?
11. İstanbul'a gelme sebebiniz nedir? Beklentileriniz ne ölçüde gerçekleşti?
12. İstanbul'da yaşamak sizin için ne anlam ifade ediyor?
13. İstanbul'da yaşamamanın avantajları nelerdir?
14. Kaç yıldır Fatih'te yaşıyorsunuz?
15. Suriyeli Göçmenlerin Fatih ilçesine nasıl bir etkisi oldu?
16. Göçmenlerin varlığıyla Fatih ilçesinin güvensiz/tehlikeli bir yer olduğunu düşünüyor musunuz?
17. Fatih'in Araplaştığını ve kimliğinin değiştiğini düşünüyor musunuz?
18. Mahallenizde ya da diğer kamusal mekânlarda karşılaştığınız Arapça tabelalar hakkında ne düşünüyorsunuz?

19. Sizce İstanbul'da ne kadar Suriyeli göçmen yaşamaktadır?

20. Resmi olarak açıklanan Suriyeli göçmen sayısına inanıyor musunuz?

C) Çalışma Hayatına İlişkin Sorular

21. Kaç yıldır bu işte/sektörde çalışıyorsunuz?

22. Çalışma hayatında kaç kere iş değiştirdiniz?

23. İşten ayrılma veya iş değiştirme sebepleriniz nelerdir?

24. Çalıştığınız iş yerinde sigortalı mı çalışıyorsunuz?

25. Daha önce sigortasız/gündelik ya da parça başı iş karşılığı çalıştığınız oldu mu?

25. İşsiz kalma/işten çıkarılma korkusu yaşıyor musunuz?

26. (Çalışıyorsa) Şu an çalıştığınız kurumu göz önünde bulundurduğunuzda kendinizi ekonomik anlamda güvende hissediyor musunuz?

27. Sebepleri Nelerdir? (Güvende Hissetmiyorsa)

28. Geçici /güvencesiz işlerde çalışmanın en önemli sebebi nedir?

29. Çalıştığınız iş yerinde Suriyeli göçmen işçi var mı?

30. Çalışma İzinleri var mı? Biliyor musunuz?

31. Göçmenlerle aynı iş yerinde çalışmaktan rahatsız olur musunuz?

32. Sizce kayıtsız göçmen çalıştırmak nasıl engellenebilir?

33. Suriyeli işçilerle Türkiye vatandaşı işçilerin çalışma koşullarınızın aynı olduğunu düşünüyor musunuz?

34. Suriyeli Göçmenlerin işgücündeki varlığı hakkında ne düşünüyorsunuz?

35. Suriyeli Göçmenlerin düşük ücretlerle kayıtsız çalışması hakkında ne düşünüyorsunuz?

36. Bu Türkiye vatandaşı bireyleri nasıl etkiliyor?

37. Yerli işçinin işine/emeğine ortak olduğunu ve olumsuz etkilediğini düşünüyor musunuz?

38. Suriyeli Göçmenlere çalışma izni verilmeli mi?

D) Göçmenlere Yönelik Tutum

39. Suriyeli göçmenlerin genel olarak topluma etkisini nasıl değerlendirirsiniz?
40. Göçmenlerle birlikte yaşamak sizi rahatsız ediyor mu?
41. Sebepleri nelerdir? (Yanıt Evetse)
41. Genel olarak topluma baktığınızda Suriyelilerin çalışma ve yaşam koşulları hakkında ne düşünüyorsunuz?
43. Ülke refahını olumsuz yönde etki ettiğine inanıyor musunuz?
44. Suriyeli Göçmenlere yönelik tutumunuzda olumlu ya da olumsuz değişim gerçekleşti mi?
45. Toplumda Suriyeli göçmenlere yönelik öfke ve şiddeti nasıl değerlendirirsiniz?
46. Suriyeli göçmenlere vatandaşlık verilmeli mi?
47. Türkiye'nin göçmenlere yönelik politikası hakkında ne düşünüyorsunuz?

EK: 2 ANKET FORMU

METROPOL KENTTE PREKARYA OLGUSUNUN GÖÇMEN KARŞITLIĞINA ETKİSİ

Merhaba ben Tuğba Koçak

İstanbul Ticaret Üniversitesi Uygulamalı Sosyoloji Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisiyim. “Göçmenlere Yönelik Tutum” üzerine bir araştırma yapıyorum. Araştırma yüksek lisans tezinde kullanılacak olup, başka hiçbir amaç için kullanılmayacaktır. Cevaplarınızda göstereceğiniz samimiyet, ölçme aracının başarısını yükseltecektir. Soruları cevaplamak için ayırdığınız zaman ve katkılarınız için teşekkür ederim.

DEMOGRAFİK BİLGİLER / SOSYO EKONOMİK DURUM

D 01 ADINIZ SOYADINIZ:

D 02 CİNSİYETİNİZ:

1) Kadın 2) Erkek

D 03 YAŞINIZ.....

D 04 MEDENİ DURUMUNUZ?

1) Bekâr 2) Nişanlı / Sözlü 3) Evli 4) Boşanmış 5) Dul – Eşi vefat etmiş 6) Birlikte yaşayan ama evlenmemiş 7) Boşanmamış ama ayrı yaşayan

D 05 EĞİTİM DURUMUNUZ?

1) Okuma-Yazma Bilmiyor 2) Okuma-Yazma Biliyor
3) İlkokul Mezunu 4) Ortaokul Mezunu
5) Lise Mezunu 6) Üniversite Mezunu
7) Yüksek Lisans 8) Doktora

D 06 MESLEĞİNİZ NEDİR?

D 07 OTURDUĞUNUZ EVİN STATÜSÜ NEDİR?

1) Kira 2) Lojman
3) Kendi Evi 4) Hibe
5) Diğer.....

D 08 15 YAŞINA KADAR YETİŞTİĞİNİZ ÇEVRE

1) Köy 2) İlçe Merkezi 3) Metropol (İstanbul, Ankara, İzmir) 4) Yurtdışı

D 09 KİMİNLE BİRLİKTE YAŞIYORSUNUZ?

1) Anne-Baba ile
2) Eşimle (Karı-koca)
3) Çocuklarımla (Boşanmış eş)
4) Tek başına
5) Yurtta/Misafirhanede/Huzurevinde
6) Akraba, tanıdık ile (.....)
7) Arkadaşlarla ev paylaşımı
8) Kız arkadaşım / Erkek arkadaşım ile
9) Diğer (.....)

D10 HANENİZDE KAÇ KİŞİ YAŞIYOR?

1) Tek başına 2) 2 kişi 3) 3-4 kişi 4) 5-6 kişi 5) 7 ve üzeri

D11) HANENİZDE KAÇ KİŞİ ÇALIŞIYOR?

1) 1 kişi 2) 2 kişi 3) 3 -4 kişi 4) 5 ve üzeri

D12) HANENİZDEKİ ÇOCUK SAYISI?

1) 1 çocuk 2) 2 çocuk 3) 3-4 çocuk 4) 5 ve üzeri

D 13) HANENİZİN AYLIK ORTALAMA GELİRİNİ BELİRTİR MİSİNİZ?

1) 0 – 1000 TL 2) 1001 – 2000 TL 3) 2001- 2324 TL 4) 2325 – 3000 TL 5) 3001 – 5000 TL 6) 5001- 7000 TL
7) 7001 – 10.000 TL 8) 10.000 TL ve üzeri

D14) KENDİNİZİ HANGİ TOPLUMSAL TABAKAYA AİT GÖRÜYORSUNUZ?

1) Alt 2) Alt Orta 3) Orta 4) Üst Orta 5) Üst 6) Diğer.....

ÇALIŞMA HAYATINA İLİŞKİN SORULAR

S 1) KAÇ YILDIR ÇALIŞIYORSUNUZ?

1) 1 yıldan az 2) 1-3 yıl 3) 4-6 yıl 4) 7-10 yıl 5) 10 yıl ve üzeri

S 2) SON BİR YIL İÇİNDEKİ ÇALIŞMA DURUMUNUZU BELİRTİR MİSİNİZ? (Çalışmıyor İse 8.Soruya Geç)

- 1) Çalışmıyorum- İş aramıyorum
- 2) Geçici tam zamanlı bir işte çalıştım- Çalışıyorum
- 3) Geçici yarı zamanlı bir işte çalıştım- Çalışıyorum
- 4) Tam zamanlı bir işte çalıştım- Çalışıyorum
- 5) Proje bazlı bir işte çalıştım- Çalışıyorum
- 6) İşsizim- İş arıyorum

S 3) SOSYAL GÜVENCENİZ VAR MI?

- 1) Sosyal güvencem yok.
- 2) SGK'ya bağlıyım
- 3) İşsizlik Sigortası
- 4) Diğer.....

S 4) ÇALIŞMA ŞEKLİNİZ NEDİR?

- 1) Tam Zamanlı
- 2) Yarı Zamanlı
- 3) Günlük
- 4) Dönemsel
- 5) Proje Bazlı

S 5) NASIL BİR ÜCRETLENDİRMEYE GÖRE ÇALIŞIYORSUNUZ?

- 1) Saatlik
- 2) Gündelik
- 3) Haftalık
- 4) Aylık
- 5) Diğer.....

S 6) BİR ÇALIŞAN OLARAK NE TÜR SOSYAL HAKLARA SAHİPSİNİZ?

- 1) Hiçbir sosyal hakkım yok 2) Hafta sonu ücretli tatil 3) Fazla mesai için ücret 4) Ücretli yıllık izin
5) Dini bayramlarda ikramiye 6) Kıdem Tazminatı 7) Diğer.....

S 7) ÇALIŞMA HAYATINIZDA KAÇ KERE İŞ DEĞİŞTİRDİNİZ?

- 1) İlk işim 2) 1 3) 2-5 4) 6-9 5) 10 ve üzeri

S 8) İŞTEN AYRILMA/ İŞ DEĞİŞTİRME NEDENLERİNİZ NEDİR? (Birden fazla seçenekli)

- 1) Düşük ücretle çalışıyor olmak
2) Ücret ödemesinde gecikmeler
3) Çalışma şartlarının zorluğu
4) İşin riskli oluşu
5) Kişisel nedenler
6) Diğer.....

S 9) İŞ ARARKEN GENELLİKLE NEREDEN DESTEK ALIYORSUNUZ? (Birden fazla seçenekli)

- 1) Aile, Akraba 2) Arkadaş, Sosyal Çevre 3) İŞKUR
4) İnternet 5) Gazete 6) Diğer...

S 10) SENDİKA FAALİYETLERİNE YAKLAŞIM BİÇİMİNİZ NEDİR?

- 1) Bir sendikaya üye
2) Sendikalara üye ama güvenmiyor
3) Bir sendikaya üye değil
4) Bir sendikaya üye değil ama destekliyor
5) Sendikalara üye değil ve güvenmiyor
6) Diğer.....

S 11) ÇALIŞMANIN SİZİN İÇİN ANLAMI NEDİR?

- 1) Evime ekmek götürebilme
2) Aileme daha iyi bir gelecek sunabilme
3) Yatırım Yapma /Tasarruf Etme
4) Üretme/ Topluma Faydalı Olma
5) Diğer.....

S 12) GELİRİNİZİ EN ÇOK NEYE HARCİYORSUNUZ?

- 1) Beslenme 2) Kira 3) Ulaşım 4) Eğitim
5) Sosyal aktivite 6) Giyim 7) Diğer.....

S 13) HERHANGİ BİR KİŞİ YA DA KURUMDAN MADDİ DESTEK ALIYOR MUSUNUZ?

- 1) Hayır almıyorum
2) Belediyeden
3) Dernekten/vakıftan
4) Hayırseverlerden
5) Ailemden (Anne-Baba)
6) Memleketten/uzak akrabalarından
7) İş arkadaşından/komşulardan
8) Diğer.....

SİZE SORACAĞIM SORULARA KARŞI YAKLAŞIMINIZI BELİRTİR MİSİNİZ?	1) Hiçbir Zaman	2) Nadiren	3) Bazen	4) Sık sık	5) Her zaman	6) Fikrim Yok	7) Cevap Yok
S 14) Çalıştığınız kurumu göz önünde bulundurduğunuzda kendinizi ekonomik anlamda güvende hissediyor musunuz?							
S 15) İşten çıkarılma korkusu/endişesi yaşıyor musunuz?							

S 16) SEÇME ŞANSINIZ OLSAYDI NASIL BİR İŞTE ÇALIŞMAK İSTERDİNİZ? (Tek Seçenekli)

- 1) Kendi işimi kurardım
- 2) Devlet kurumunda kadrolu bir işte çalışırdım
- 3) Sevdiğim bir işi yapmak isterdim
- 4) Çok kazançlı bir işte çalışırdım
- 5) Prestijli bir işte çalışırdım
- 6) Çalışmak istemezdim
- 7) Diğer.....

S 17) TASARRUF YAPABİLİYOR MUSUNUZ? (Yanıt Hayırsa 21. Soruya Geç)

- 1) Evet
- 2) Hayır

S 18) TASARRUFLARINIZI NASIL DEĞERLENDİRİYORSUNUZ?

- 1) Döviz, Euro, altın alarak
- 2) Bankada vadeli kâr paylı hesap
- 3) Gayrimenkul, otomobil alarak
- 4) Borsaya yatırarak
- 5) Diğer.....

S 19) GEÇİCİ/GÜVENCESİZ İŞLERDE ÇALIŞMANIN EN ÖNEMLİ SEBEBİ NEDİR?

- 1) Çaresizlik
- 2) Borç /Zorunlu Ödemeler
- 3) Geçici gelir elde etme zorunluluğu
- 4) Tam zamanlı çalışandan beklenen niteliklerin çoğalması
- 5) İşsizlik oranının yüksek olması
- 6) Vasıfsızlık /Herhangi bir alanda becerinin olmaması
- 7) Diğer.....

S 20) SİZCE GÜVENCESİZ ÇALIŞMA BİÇİMİNİN EN ÖNEMLİ SORUMLUSU KİMDİR?

- 1) Piyasa Düzeni
- 2) Devlet
- 3) İşveren /Kurumlar
- 4) Çalışanlar
- 5) Diğer.....

S 21) SİZCE GEÇİCİ/GÜVENCESİZ ÇALIŞMA HAYATI BİREYLERDE NASIL BİR ETKİ BIRAKMAKTADIR?

- 1) Hiçbir etkisi yoktur
- 2) Mutsuzluğa sebep olur /Ruhsal sağlığını bozar
- 3) Özguven kaybına sebep olur
- 4) Çalışanın iş performansını düşürür
- 5) Bedensel sağlığını bozar
- 6) Sürekli gerginliğe/strese yol açar
- 7) Mücadele etmeye sürükler
- 8) Diğer.....

S 22) GEÇİCİ/GÜVENCESİZ BİR ÇALIŞAN OLARAK KENDİNİZİ TOPLUM İÇİNDE NASIL KONUMLANDIRIYORSUNUZ?

- 1) Özgüvenimi zedeliyor
- 2) Geleceğe dair ümitsizliğe düşürüyor
- 3) Çalışma biçimini sevmediğim için mutsuzum
- 4) Mücadelemlerim/motivasyonumu artırıyor
- 5) Kendi ayaklarımın üzerinde durduğum için mutluyum

S 23) GEÇİCİ/GÜVENCESİZ ÇALIŞMADAN KAYNAKLANAN SORUNLAR AİLEYİ NASIL ETKİLİYOR?

- 1) Etkilemiyor
- 2) Aile içi huzursuzluk
- 3) Ailenin parçalanması /boşanma
- 4) Aile içi şiddet
- 5) Aile içi iletişimsizlik
- 6) Bireyler arası dayanışmayı artırıyor
- 7) Diğer.....

S 24) SİZCE GEÇİCİ/GÜVENCESİZ ÇALIŞMA BİÇİMİ NASIL İYİLEŞTİRİLEBİLİR?

- 1) Devlet müdahalesiyle
- 2) Sendika çalışmalarıyla
- 3) Çalışanların bilinçlenmesiyle
- 4) Düzeltilemez
- 5) Diğer.....

S 25) DEVLETTEN BEKLENTİLERİNİZ NELERDİR?

- 1) Hiçbir beklentim yok
- 2) İşvereni denetlemesi
- 3) Hakların yasal güvenceye alınması
- 4) Çalışan ücretlerinin düzenlenmesi
- 5) İşsizleri istihdam etmesi
- 6) Diğer.....

S 26) GELECEKTEN BEKLENTİLERİNİZ NELERDİR?

- 1) Garantili bir iş
- 2) Parasal refaha kavuşmak
- 3) İyi bir yaşam için, ev, otomobil vb.
- 4) Çocuklarımların okuması ve kadrolu bir işlerinin olması
- 5) Hiçbir beklentim yok
- 6) Diğer.....

GEÇİCİ/GÜVENCESİZ ÇALIŞMAYA DAİR SİZE OKUYACAĞIM YARGILARA KATILIP KATILMADIĞINIZ BELİRTİNİZ	1) Hiç Katılmıyorum	2) Katılmıyorum	3) Kısmen Katılıyorum	4) Katılıyorum	5) Kesinlikle Katılıyorum	6) Fikrim Yok	7) Cevap Yok
S 27) Geçici/güvencesiz çalışma biçimi çalışanlara alan/bölüm/iş dalı değiştirmeye imkân sağlıyor							
S 28) Geçici/güvencesiz çalışma biçimi daha çok kazanma imkânı sağlıyor							
S 29) Geçici/güvencesiz işlerde çalışanların sömürüldüğünü düşünüyorum							
S 30) Geçici/güvencesiz işlerde çalışan kişiler sevmediği işleri yapmaya mecbur bırakılıyor							
S 31) Geçici/güvencesiz işlerde çalışanlar zor/riskli işleri yapmaya mecbur bırakılıyor							
S 32) Çalışma koşullarım sebebiyle ekonomik olarak kendimi güvencesiz hissediyorum.							

S 33) KAÇ YILDIR İSTANBULDA YAŞIYORSUNUZ?

.....

S 34) İSTANBUL'DA MI DOĞDUNUZ? (Yanıt Hayırsa 38. Soruya Geç)

- 1) Evet 2) Hayır

S 35) İSTANBUL'DA DOĞMADIYSA NERDEN GELDİNİZ?

- 1) Büyükşehir 2) İl 3) İlçe 4) Köy 5) Yurtdışı

S 36) SİZİN VEYA AİLENİZİN İSTANBUL'A GÖÇ ETME SEBEBİ NEDİR? (Birden Fazla Seçenekli)

- 1) İş bulma 2) Eğitim 3) Sağlık sorunları
4) Kentte daha iyi bir yaşam arzusu 5) Diğer.....

S 37) İSTANBUL'A GÖÇLE GELDİYSENİZ BEKLENTİLERİNİZİ NE ÖLÇÜDE KARŞILADI?

- 1) Hiç Karşılama
2) Nadiren Karşıladi
3) Kısmen Karşıladi
4) Çoğunlukla Karşıladi
5) Tamamen Karşıladi

S 38) NE KADAR SÜREDİR FATİH'TE YAŞIYORSUNUZ?

- 1) Bir yıldan az 2) 1-3 yıl 3) 4-6 yıl
4) 7-9 yıl 5) 10 yıl ve üzeri

S 39) METROPOLDE YAŞAMANIN AVANTAJLARI NELERDİR? (Birden Fazla Seçenek)

- 1) İş İmkânı 2) Eğitim 3) Ulaşım
4) Sosyal Aktivite 5) İş için kolayca bağlantı kurabilme
6) Ulaşılabilirlik (market, AVM) 7) Diğer...

S 40) İSTANBUL'DA YAŞAMAK SİZİN İÇİN NE ANLAM İFADE EDİYOR? (Birden Fazla Seçenek)

- 1) Yaşam koşullarının zor olduğu
2) Geçinebilmek için çalışma zorunluluğu olduğu
3) Yoğun tempolu bir hayat
4) Fırsatların geniş olduğu bir hayat
5) Kaos
6) Diğer.....

S 41) SİZCE İSTANBUL'DA NE KADAR SURİYELİ YAŞAMAKTADIR?

- 1) 25.000- 100.000
2) 100.001 – 250.000
3) 250.001 – 500.000
4) 500.001 – 750.000
5) 750.001 – 1.000.000
6) 1 milyon ve üzeri

S 42) 0'IN HİÇ MEMNUN DEĞİLİM 10'UN ÇOK MEMNUNUM OLDUĞU BİR SIRALAMADA İSTANBUL'DA YAŞAMAKTAN DUYDUĞUNUZ MEMNUNİYETİ BELİRTİR MİSİNİZ?

0	1	2	3	4	5	6		7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	--	---	---	---	----

SİZE SORACAĞIM SORULARA KARŞI YAKLAŞIMINIZI BELİRTİR MİSİNİZ?	1) Çok Olumsuz	2) Olumsuz	3) Ne Olumlu Ne Olumsuz	4) Olumlu	5) Çok Olumlu	6) Fikrim Yok	7) Cevap Yok
S 43) Suriyelilerin topluma etkisini nasıl değerlendirirsiniz?							
S 44) Fatih ilçesinde yaşanan değişimi nasıl değerlendirirsiniz?							

S 45) SİZCE İSTANBUL’UN EN ÖNEMLİ ÜÇ SORUNU NEDİR? (Birden Fazla Seçenekli)

- 1) Trafik – Ulaşım Süresi
- 2) Kalabalık Olması
- 3) Göçmen Nüfusu
- 4) Yaşam Pahalılığı
- 5) Yeşil Alanın Yetersiz Olması
- 6) Gürültü Kirliliği
- 7) Güvenlik
- 8) Kentsel Yapı

SİZE BELİRTECEĞİM İFADELERE KARŞI YAKLAŞIMINIZI BELİRTİR MİSİNİZ?	1) Hiç Katılmıyorum	2) Katılmıyorum	3) Kısmen Katılıyorum	4) Katılıyorum	5) Kesinlikle Katılıyorum	6) Fikrim Yok	7) Cevap Yok
S 46) Suriyeliler İstanbul’da yaşam şartlarını zorlaştırmaktadır.							
S 47) Mahalleimde ve diğer kamusal mekânlarda Arapça konuşulmasından rahatsızlık duyuyorum.							
S 48) Arapça tabelalardan rahatsız oluyorum.							
S 49) Suriyelilerin Türkiye’ye gelmesiyle suç oranlarının arttığını düşünüyorum.							
S 50) Suriyeliler ile bir arada yaşama fikri beni rahatsız etmiyor.							
S 51) Suriyelilerle komşuluk yapmak istemiyorum.							
S 52) Fatih’in Araplaştığını düşünüyorum.							
S 53) Suriyeliler geldiğinden beri Fatih ilçesinin güvensiz hale geldiğini düşünüyorum.							
S 54) Suriyeliler bir bölgede yaşamalıdır.							
S 55) Suriyelilerle aynı iş yerinde çalışmaktan rahatsız olmam.							
S 56) Suriyeliler in ülkelerine geri gönderilmesi gerektiğini düşünüyorum.							
S 57) Suriyeliler Türkiye’de yaşamaya devam etmelidir.							
S 58) Suriyelilerin Türkiye’ye uyum sağladıklarını düşünüyorum.							
S 59) Suriyelilerin nüfus artışı toplumu olumsuz etkiler.							

S 60) ÇALIŞTIĞINIZ İŞ YERİNDE ÇALIŞAN GÖÇMEN İŞÇİ VAR MI?

- 1) Evet var 2) Hayır yok
 3) Bilmiyorum 4) Cevap Yok

S 61) ÇALIŞMA İZİNLERİ Mİ VAR MI?

- 1) Evet var 2) Hayır yok
 3) Bilmiyorum 4) Cevap Yok

S 62) SİZCE KAYITSIZ GÖÇMEN ÇALIŞTIRMAK NASIL ENGELLENEBİLİR?

- 1) Kayıtsız işçi çalıştıranlara cezai işlem uygulanmalı
 2) Göçmenlere vatandaşlık verilmeli
 3) Denetimler Artırılmalı
 4) Diğer.....

SİZE BELİRTECEĞİM İFADELERE KARŞI YAKLAŞIMINIZI BELİRTİR MİSİNİZ?	1) Hiç Katılmıyorum	2) Katılmıyorum	3) Kısmen Katılmıyorum	4) Katılıyorum	5) Kesinlikle Katılıyorum	6) Fikrim Yok	7) Cevap Yok
S 63) Suriyelilerin işgücüne olumlu katkı yaptıklarına inanıyorum.							
S 64) Yaşa dışı çalışmanın önüne geçilmesi için Suriyelilere vatandaşlık verilmelidir.							
S 65) Suriyeli göçmenler yerli işçinin emeğine ortak oluyor.							
S 66) Suriyeliler ekonomiye genel olarak olumlu katkı yapmaktadırlar.							
S 67) Suriyelilerin düşük ücretle çalışmasını doğru buluyorum.							
S 68) Suriyelilere çalışma izni verilmelidir.							
S 69) Suriyeli işçilerin kayıt dışı çalışıp para kazanmasını istemiyorum.							
S 70) Suriyeli işçilerle çalışma koşullarımın eşit olduğunu düşünüyorum.							
S 71) Suriyeli göçmenlere yönelik tutumum olumsuz yönde değişti.							
S 72) Suriyeli göçmenler sınır dışı edilmelidir.							
S 73) Suriyeliler daha ucuza çalıştıkları için Türkiye vatandaşı işçilerin işini elinden almaktadır.							
S 74) Suriyeli göçmenlerin varlığından rahatsız olmuyorum.							
S 75) Suriyelilerle birlikte yaşamak istemiyorum.							
S 76) Göçmenlere yönelik yapılan şiddet ve öfkeden rahatsızım.							
S 77) Türkiye'nin Suriyeli göçmenlere yönelik politikalarını doğru buluyorum.							
S 78) Suriyeliler Türkiye vatandaşlarının refahını olumsuz etki etmektedir.							
S 79) Suriyeli sığınmacılar ülkenin kaynaklarını tüketmektedir.							
S 80) Suriyelilere yapılan yardımlardan rahatsızım.							
S 81) Devletin ihtiyaç sahibi Suriyelilere yardım yapmasını isterim.							
S 82) Yerel yönetimlerin yaptığı yardımlardan Suriyeliler ile Türk vatandaşları aynı ölçüde yararlanmalıdır.							

S 83) Resmi olarak açıklanan Suriyeli sayısına inanmıyorum.									
S 84) Suriyelilere karşı duyulan öfkeyi haklı buluyorum.									
S 85) Suriyelilere yapılan şiddetin önüne geçmek için caydırıcı kanunlar çıkarılmalıdır.									
S 86) Ülke kaynaklarının çoğunlukla sığınmacılara ayrıldığını, Türkiye vatandaşlarına yeterince önem verilmediğini düşünüyorum.									
S 87) Ülke kaynaklarını kullanmada devlet öncelikli olarak Türkiye vatandaşlarına önem vermelidir.									

EK 3: Görüşmeye Katılanlar İşçilere İlişkin Demografik Bilgiler

İsim	Kod	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Fatih'te Oturma Süresi	Çalışma Süresi (Yıl)	Gelir (TL)
G. İ	K1	Kadın	30	Bekâr	Üniversite	26	6	2600
H. G	K2	Erkek	51	Evli	Lise	51	32	3000
A.R. Ç	K3	Erkek	52	Bekâr	İlkokul	52	27	3000
M.E. U	K4	Erkek	28	Bekâr	Lise	28	7	2500
S. A	K5	Kadın	32	Bekâr	Üniversite	32	9	2800
M.S	K6	Erkek	59	Evli	Lise	24	25	2700
A. B	K7	Erkek	38	Evli	İlkokul	26	23	2000

EK 4: Görüşmeye Katılanlar İşverenlere İlişkin Demografik Bilgiler

İsim	Kod	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Fatih'te Oturma Süresi	Çalışma Süresi (Yıl)	Gelir (TL)
K. S	İ1	Erkek	46	Evli	İlkokul	25	27	4000
H. D	İ2	Erkek	50	Evli	İlkokul	36	30	6000
E. Ç	İ3	Erkek	39	Evli	Ortaokul	30	21	5000
E. E	İ4	Erkek	46	Evli	İlkokul	46	30	6000